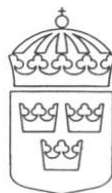

Riksdagens protokoll

1993/94:8

Fredagen den 15 oktober

Kl. 9.00 – 17.22

Protokoll
1993/94:8

1 § Meddelande om kammarens sammanträden onsdagen den 20 oktober och torsdagen den 21 oktober

Anf. 1 TREDJE VICE TALMANNEN:

Jag får påminna om att kammarsammanträdet onsdagen den 20 oktober kl. 12.00 inleds med debatt i samband med bordläggningen av propositionen om inriktningen av den ekonomiska politiken. Därefter följer arbetsplenum.

Jag får vidare meddela att miljöminister Olof Johansson torsdagen den 21 oktober efter muntliga frågor lämnar information från regeringen om aktuella nordiska samarbetsfrågor.

2 § Anmälan om ny vice ordförande i finansutskottet

Tredje vice talmannen anmälde att finansutskottet fr.o.m. den 12 oktober utsett *Göran Persson* (s) till ny vice ordförande efter *Hans Gustafsson* (s).

3 § Avsägelser

Tredje vice talmannen meddelade att *Bert Karlsson* (nyd) av sagt sig uppdraget att vara suppleant i kulturutskottet.

Kammaren biföll denna avsägelse.

Tredje vice talmannen meddelade att *Stefan Kihlberg* (nyd) av sagt sig uppdraget att vara suppleant i näringsutskottet.

Kammaren biföll denna avsägelse.

4 § Anmälan om kompletteringsval till kulturutskottet och näringsutskottet

Tredje vice talmannen meddelade att Ny demokratis riksdagsgrupp på grund av uppkomna vakanser anmält *Simon Liliedahl* som suppleant i kul-

Prot. 1993/94:8
15 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

EG-frågor

turutskottet efter Bert Karlsson och Bo G Jenevall som suppleant i näringsutskottet efter Stefan Kihlberg.

Tredje vice talmannen förklarade valda till

suppleant i kulturutskottet
Simon Liliedahl (nyd)

suppleant i näringsutskottet
Bo G Jenevall (nyd)

5 § Hänvisning av ärenden till utskott

Föredrogs och hänvisades
Propositionerna
1993/94:7 och 12 till skatteutskottet
1993/94:17 till justitieutskottet
1993/94:34 till utrikesutskottet
1993/94:35 till finansutskottet
1993/94:36 till socialutskottet
1993/94:37 till socialförsäkringsutskottet
1993/94:39 till trafikutskottet
1993/94:41 till näringsutskottet
1993/94:42 till trafikutskottet
1993/94:44 till justitieutskottet
1993/94:58 till socialutskottet
1993/94:59 till socialförsäkringsutskottet
1993/94:69 och 70 till trafikutskottet

6 § Allmänpolitisk debatt (forts. från prot. 7)

EG-frågor

Anf. 2 MATS HELLSTRÖM (s):

Herr talman! I tisdags föll det sista hindret för Maastrichtavtalet genom den tyska Författningsdomstolens utslag. Det finns de som nu vill dödförklara Maastrichtavtalet redan på födelsedagen i den svenska debatten. Det kan vi läsa om i tidningarna. Men det finns också de som säger att de nu bara är att köra vidare och att gå på i ullstrumporna.

I verkligheten handlar det dock, tror jag, om någonting annat. Jag tror att det har varit en lång och nyttig läroväg när det gäller frågan om inflytande och folklig förankring – det som ju skall vara kärnan i det politiska samarbete som unionen skall syfta till. Jag tror alltså att det har varit en nyttig väg från Maastricht 1991 till Karlsruhe 1993.

Vidare tror jag för min del att det på många sätt kanske är ett mognare

EG som vi nu förhandlar med. De förhandlingarna kommer fr.o.m. nu att drivas i full skala. Också unionsfrågorna kommer ju nu att tas upp.

Hittills har man, som vi vet, inte hunnit med så mycket i förhandlingarna. Det har handlat om s.k. sladdfrågor kring de fyra friheterna – det som inte fanns med i EES-avtalet. Det har gällt bl.a. jaktfrågor, och nu är man en god bit på väg i Euratomfrågan som är en viktig fråga.

Annars återstår de stora och viktiga frågorna: miljö, hälsa, säkerhet, regionalpolitik, jordbrukspolitik, alkoholpolitik, skatter och budgetfrågor. Jag har sagt det tidigare men vill upprepa det igen, nämligen att regeringens tidtabell är för stressad. Den förhandlare som för sig själv sätter snäva tidsgränser riskerar att komma i underläge i förhandlingarna inför motparten som inte har lika bråttom. Risken finns då att det går ut över förhandlingsresultatets kvalitet.

Dessutom: Med en snabb förhandling och de ketchupeffekter som regeringen brukar tala om blir det svårt att klara den nödvändiga s.k. politiska pedagogiken i den dialog med svenska folket som måste till också under förhandlingarna. Det kan komma att behövas kompromisser, det är jag övertygad om, i den förhandlingen som i alla andra. Kommer de kompromisserna "öväntat", sista natten, uppfattas de lätt som svårförklarliga förluster för Sverige, även om de i själva verket kan vara rimliga och vettiga. Också kompromisser behöver förberedas i en dialog mellan regeringen via riksdagen och den svenska opinionen. Detta kräver ordentligt med tid – mera tid, tror jag, än vad regeringen förutsätter.

Det är viktigt, herr talman, att vi som är EG-förespråkare inte bygger vår argumentering på rädsla – dvs. att vi inte tränger in medborgarna i Sverige i ett hörn och säger att de måste med. I stället måste vi tala för möjligheterna för medborgarna i Sverige, för individen, att påverka, vara delaktig och delta i utformandet av ett gränslöst samarbete.

Där måste jag tyvärr säga att Moderata samlingspartiets affischkampanj är direkt fördummande. Över huvud taget är Moderaternas agerande nu det största hotet mot ett svenskt EG-medlemskap. Hellre inne än ute, säger Moderaterna. Nej, hellre ute i det gränslösa Europa än att bli fast inne hos det konservativa Moderata samlingspartiet!

Moderaterna gör nu en konfrontation i samband med datumet för EG-omröstningen. Jag tror att den här konfrontationen är ett desperat försök att undvika ett val som uteslutande handlar om den moderatledda regeringens egna misslyckanden. Jag tycker att det är mycket olyckligt att man på detta sätt, i stället för att inbjuda till verkliga diskussioner med partierna om villkoren för hur folkomröstningen bör föras, i det här skedet går ut i den typen av tämligen aggressiv polemik.

Moderaternas försök att skylla det nyliberala systemskiftet på EG-anpassningen har skett i både regeringssammanhang och i kommunala sammanhang, lokalt och centralt. Det har skapat den s.k. Bildteffekten i EG-opinionen. När Moderaterna går ut i EG-frågan, sjunker ja-sidans opinionssiffror. Det är inte underligt om svenska folket är tveksamt till Moderaternas Europa.

I det programförslag som man nyligen presenterat vill Moderaterna göra EG starkt för kapitalet och svagt för medborgarna. EG skall bry sig om

Prot. 1993/94:8
15 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

EG-frågor

marknaden men inte om människorna. Moderaternas vision om ett Systems-kiftessverige i ett Nattvåktareuropa kan inte vinna många anhängare.

Vi socialdemokrater har på vår partikongress och i riksdagsgruppen lagt fram våra krav på hur vi vill att vi skall medverka i Europa. Det gäller då inte minst frågan om hur vi på den stora marknad som nu blir verklighet skall kunna se till att de anställda och konsumenterna, medborgarna, kan få ta del av marknadens frukter utan att hårt utsättas för den strukturomvandling som också är en del av marknaden. Det har varit så nationellt, och det kommer att vara så i ett europeiskt sammanhang, att politiken i hög grad handlar om att kunna hantera marknaden så att människorna, medborgarna – de anställda och de arbetande konsumenterna – kan få ut dess frukter och fördela resultatet av marknadens arbete på ett rättvis sätt. Det är politikens uppgifter, inte att skapa en nattvåktarstat!

Anf. 3 CHRISTER WINDÉN (nyd):

Herr talman! Många har sagt, och alla tycks vara eniga om detta, att Sveriges ansökan om medlemskap i den europeiska gemenskapen är den största politiska frågan för oss sedan andra världskriget. Ingen annan fråga kan få sådan betydelse för Sveriges långsiktiga utveckling. Av det skälet borde EG, enligt min uppfattning, diskuteras livligare ute i stugorna i stället för att den frågan, som det nu är, alltför ofta drunknar i det allmänna reklambruset.

Jag tycker att den offentliga debatten i medierna alldeles för ofta handlar om fel frågor. T.ex. spenderar politiker tid på att försöka förklara att de svenska alkoholmonopolen inte är diskriminerande. Det är klart att de är – alla monopol är diskriminerande per definition. Det vore mycket bättre att hävda att det är en svensk angelägenhet, rätt upp och ner, utan hyllande och konstrande. Samma sak gäller snuset och en del andra liknande frågor. Ute i Europa undrar man vad vi i Sverige sysslar med.

Inte sjutton skall väl snus och alkoholmonopol avgöra Sveriges långsiktiga utveckling i ett europeiskt sammanhang.

Av en opinionsundersökning gjord av TEMO framgår att listan över det som av människorna i Sverige upplevs som de största hoten toppas av frågor som gäller allemansrätten, välfärden, den svenska naturen osv. Men det här är ju frågor som inte ingår i förhandlingarna!

Jag tar detta som en intäkt för att informationen inte har trängt fram. Jag har under sommaren och hösten deltagit i många informationsträffar om EG. Jag är övertygad om att alla de andra riksdagspartiernas representanter också har gjort det. En sak har slagit mig – och jag tror att det är så med er också: Generellt anser svenska folket att man har fått alldeles för litet, eller över huvud taget ingen, information. Den broschyr som skickats ut till hushållen – det är den broschyr som jag här har i min hand – har passerat utan någon som helst uppmärksamhet. De flesta som jag har ställt frågor till har inte ens sett den. Broschyren är bra så till vida att den är neutral till sin uppläggning. Dessutom är den inte propagandistisk. Men den är alldeles för trist. Det är ingen som ser den.

De flesta anser inte heller att de får tillräcklig information genom pressen. Det som skrivs är huvudsakligen till för den intellektuella eliten. Ofta skrivs det på ett språk som av gräsrotterna uppfattas som fikonspråk. I eterme-

dierna förekommer endast nyheter, som antingen är för tunga eller också bara gäller rent spektakulära frågor.

Herr talman! Jag anser alltså att det som behövs är en informationskampanj som uppmärksammas och som folk förstår.

Direktreklam till hushållen är kanske bra. Men då måste den utformas an-
norlunda, så att den får uppmärksamhet. Jag har ett exempel på sådan reklam från Byggnadsarbetareförbundet. Det är en oerhört stark broschyr i den bemärkelsen att den syns. Dessutom är den gjord som en intressant och skojfrisk tecknad serie. Jag tror att sådant har större genomslagskraft än en torr ledardebatt i Svenska Dagbladet.

Men det är inte säkert att direktreklam är det allra bästa sättet. I stället skulle man kanske försöka använda informationspengarna till att utnyttja etermedierna. Man kunde försöka engagera attraktiva artister eller kända politiker i t.ex. frågesportprogram. Framför allt måste det vara roligt och spännande, så att folk bryr sig och vill titta på programmen. På annat sätt når vi inte alla dem som sitter och äter popcorn och tittar på fotboll i TV. Framför allt måste det hela upplevas som neutralt. Det får inte vara fråga om propaganda från det ena eller det andra hållet. Det tror jag är väldigt viktigt.

Detta är bara en idé. Det finns mängd saker att göra. Men jag anser att det är *nu* som något måste göras. Det tar ju tid att vända opinionen.

Herr talman! Jag vill även beröra folkomröstningen och tidpunkten för denna. Som vi i Ny demokrati ser saken finns det egentligen bara ett enda starkt skäl för att lägga folkomröstningen på valdagen. Då blir nämligen valdeltagandet garanterat högt. Detta gynnar ja-sidan, eftersom det traditionellt är lättare att engagera nej-sägarna. Det har vi sett i t.ex. kärnkraftsfrågan och frågan om Öresundsbron.

Däremot finns det flera skäl som talar emot nämnda tidpunkt. Ett skäl är att det måste föreligga ett förhandlingsresultat som man har haft rimlig tid på sig att bedöma och diskutera. Men med den information som kommer från Bryssel är det högst tveksamt om detta är möjligt med tanke på den nuvarande takten.

Ett annat skäl är att EG-frågan är så stor och så viktig att den inte bör blandas in i den kortsiktiga politiska debatten. EG är ju en principiell förändring som under lång tid framåt kommer att påverka oss. Jag ansluter mig därför till uppfattningen att EG-frågan inte skall kollras bort bland kortsiktiga ekonomiska problem i Sverige. EG-frågan har mycket större betydelse och måste därför behandlas på motsvarande sätt.

Däremot har jag litet förståelse för att vissa politiker inte vill lägga folkomröstningen på valdagen, därför att de då tvingas ta ställning i den här känsliga frågan.

Anf. 4 BENGT HURTIG (v):

Herr talman! Häromdagen kom en pensionerad skogsarbetare fram till mig på gatan och ville tala om den europeiska unionen. Han berättade att han under två års tid hade gått på alla studiecirklar som fanns i hans hemstad för att bli klar över vad EG/EU-projektet går ut på och varför det drivs. Nu vet jag, sade han, det blir ett nej till medlemskap. Det är klart att det är bra

med samarbete mellan länder. Men detta med att försöka bygga en union av detta slag går aldrig. Och vart tar demokratin vägen? Hans åsikt delas i dag av många i Europa.

Det material som den här ganska vanlige Svensson sakta men säkert gnagt sig igenom har varit det studiematerial som till allra största delen producerats av unionsanhängare. Den alltmer stärkta nej-opinionen är, menar jag, ett resultat av de studier som staten stimulerat och delvis finansierat och som i huvudsak ja-sidan producerat.

När man sedan går ut och angriper nej-opinionen och beskyller den för okunnighet, vulgaritet och främlingsrädsla eller säger att nej-opinionen bara ser till snuset, ripjakten och Systembolaget känner sig dessa opinionsbildare som min samtalspartner kränkta. De blir ännu mer övertygade om att de har rätt, och de känner oro för att folkomröstningsresultatet inte följs.

Det är alltså bra att vi nu får en debatt om hur folkomröstningen skall gå till. I vårt parti har vi länge varit klara över vår linje: Endast två alternativ skall förekomma, dvs. ja eller nej till medlemskap. Riksdagspartierna skall försäkra att omröstningsresultatet skall följas. Omröstningen skall hållas skild från riksdagsvalet 1994. Jag ser fram emot fler besked på denna punkt. Om vi inte får klara besked på dessa punkter hamnar vi kanske ändå i en situation där det blir en beslutande folkomröstning.

Under sommaren och hösten har det faktiskt inträffat händelser som enligt min mening stärker våra argument för att Sveriges alliansfrihet syftande till neutralitet i krig fortfarande måste vara en central säkerhetspolitisk strategi.

I Ryssland framträder nu militären på scenen igen. Flera östeuropeiska stater, Baltikum och Finland söker militära förbindelser och stöd västerut på grund av oron för sin östlige granne. I Ryssland växer oviljan mot att NATO utvidgas ända ut mot OSS-staternas västgräns.

Om Sverige i detta läge börjar förbereda sig för ett inträde i den västeuropeiska unionen bidrar vi sannolikt till att ökad osäkerhet skapas i Norden och dess närområde.

Det som står i EG:s avi om Sverige är att EG bör söka bindande försäkringar om att Sverige är berett att uppfylla sin förpliktelse på det försvarspolitiska området. Då är det den europeiska unionens försvarspolitik som avses.

Det är detta som vi ofta får frågor om när vi samtalar med våra vänner ute i EG-parlamenten. Det händer att vi som goda européer uppmanas att fara hem och övertyga riksdagen om att den skall överge sin säkerhetspolitiska doktrin.

I regeringsförklaringen undviker man i år, liksom i fjol, att nämna ordet neutralitet. På den vägen är det. Utrikesministerns artikel i DN den 1 oktober måste ses som ett försök att bereda mark för ett svenskt medlemskap i den västeuropeiska unionen. Analytikerna i utrikesministerns närhet inser säkert svårigheten att förena unionsmedlemskapet med alliansfrihetens princip.

Fortfarande är alliansfriheten ett av våra skäl att säga nej till unionen. Det är fullständigt oacceptabelt att inte i grunden reda ut denna fråga innan folkomröstningen. Bara känslan av att landets politiker försöker att lägga locket

på om försvarspolitikens roll i unionen väcker misstankar om att det är falska förespeglingar på gång igen. Vi vet hur det var 1990. Då hette det att det aldrig skulle bli något försvarssamarbete när vi sökte medlemskap.

När det gäller de långsiktiga säkerhetsproblemen, som har sin grund i nord-syd-konflikten, har knappast läget förändrats. Den europeiska unionens politik fortsätter som tidigare.

I FN fortsätter man att ha attityden att frågan om den nya ekonomiska världsordningen skall bort från FN:s agenda, och man uttalar sitt stöd för att FN skall omformas enligt Världsbankens modell. Det skulle naturligtvis kraftigt stärka de rika ländernas makt i EG.

Jag förstår att den socialdemokratiska kongressen har vändor på den här punkten. Enligt uppgifter i pressen säger man också att Sverige skall föra sin egen utrikespolitik i EG. Men hur skall det gå till? Ni kunde lika gärna ha begärt att Sverige skall föra sin egen handelspolitik eller jordbrukspolitik. Det är en av hörnstenarna i Maastrichtfördraget att man skall ha en gemensam utrikespolitik.

Jag skall också säga ett par ord om EMU-projektet, som nu utdöms av många radikala humanister i den europeiska debatten och som karakteriseras som ett försök att grundlagsfästa monetarismen. I augusti föll det verktyg i bitar som skulle användas för att skapa EMU. Likväl skall tidsschemat och principerna följas. I januari 1994 skall den andra fasen inledas och konvergenspolitiken intensifieras. Om man inte lyckas nå tillräcklig konvergens och fatta ett beslut om låsningen av valutorna på en regeringskonferens senast den 31 december 1996 skall den tredje fasen ändå inledas den 1 januari 1999 och ecun upprättas som självständig valuta.

Det vore, herr talman, alldeles orimligt att ansluta sig till dessa principer när man inte ens vet om detta med enhetlig valuta någonsin kommer att fungera.

Anf. 5 Statsrådet ULF DINKELSPIEL (m):

Herr talman! Den tyska Författningsdomstolen gav i tisdags sitt klartecken till Tysklands ratificering av Maastrichtfördraget. Därmed är detta fördrag godkänt av alla de tolv EG-länderna efter en – det skall genast sägas – lång, mödosam och, tror jag, i grunden nyttig process. Med detta har också en viktig milstolpe passerats.

Det europeiska samarbetet fördjupas på en rad områden som även för svensk del är av stor betydelse. Med godkännandet av Maastrichtfördraget ligger vägen också öppen för våra egna förhandlingar på dessa områden. Fördjupning och utvidgning går hand i hand.

Jag menar att utslaget från den tyska Författningsdomstolen ger ett starkt och välgrundat stöd för den europeiska unionen som ett samarbete mellan fria och självständiga stater. Det är stater som inser att det rent nationella handlingsutrymmet på allt fler områden avsevärt har minskat och att många av de stora frågorna bara kan lösas i bred samverkan.

Detta gäller inte minst unionens förmåga och möjligheter att verka för sin ursprungliga idé, att stärka fred och stabilitet. Den gemensamma utrikes- och säkerhetspolitiken ger unionen möjlighet till detta. En uppenbar lärdom från dagens europeiska konflikter är att vi behöver mer samarbete, inte

Prot. 1993/94:8
15 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

EG-frågor

mindre, för att effektivt kunna säkra fred och stabilitet. Om detta råder bred enighet.

Inte minst intressant är Författningsdomstolens slutsats att det är de nationella parlamenten som är suveräna när det gäller att besluta om viktiga områden som skall omfattas av samarbetet och i vilken takt detta samarbete skall utvecklas.

En central del i utslaget är också uppfattningen att EG visserligen genom unionsfördraget blir den europeiska unionen EU, men att unionen inte är en förbundsstat utan ett statsförbund. Det är medlemsstaterna som tillsammans bildar denna sammanslutning. Deras olika identiteter respekteras.

Detta är helt i linje med vad vi från regeringens sida hela tiden har hävdat i EG-debatten. Det är glädjande att vi nu har fått ett väl underbyggt juridiskt stöd för den uppfattningen också från EG-håll.

Herr talman! Jag kan med tillfredsställelse konstatera att medlemskapsförhandlingarna nu har tagit ordentlig fart. Vi kan spåra en genuin politisk vilja från EG-ländernas sida, inte minst från det belgiska ordförandeskapet, att snarast få med kandidatländerna från EFTA-kretsen.

Låt mig redogöra för vad som hittills har skett i förhandlingarna. Efter en trög start har tempot ökat påtagligt, och förhandlingsarbetet bedrivs nu på en mycket bred front. Sverige har lagt fram positionspapper om samtliga förhandlingsfrågor som täcks av Romfördraget och enhetsakten.

EES-avtalet har underlättat arbetet. Det har lagt en värdefull grund till mer än hälften av de sakfrågor som nu förhandlas. Detta avtal kan med stor sannolikhet träda i kraft vid årsskiftet.

Till dags dato har 11 av sammanlagt 29 kapitel i medlemskapsförhandlingarna kunnat prickas av som i princip oproblematiska. Ytterligare ett antal områden är på det hela taget oproblematiska, men det finns vissa mycket klart avgränsade reservationer.

Nästa ministermöte äger sannolikt rum i början av november. Vi hoppas att flera av de då återstående förhandlingsfrågorna skall kunna lösas eller i varje fall föras avsevärt framåt. Detta gäller frihandelsavtalet med de baltiska länderna. Det gäller tekopolitiken, hälsa, miljö och säkerhet, veterinära frågor och växtskyddsfrågor samt snuset. Vidare bör förhandlingarna om fisket, jordbrukspolitik och regionalpolitiken då ha kommit ett stycke framåt. Möjligen kan vi då också skönja en lösning av frågan om alkoholmonopolet.

Maastrichtfördragets godkännande banar också vägen för våra egna förhandlingar om medlemskap i den europeiska unionen, och förhandlingarna kommer inom kort att utvidgas även till dessa områden. Därefter skulle endast budgetfrågorna och vår medverkan i gemenskapens institutioner kvarstå.

Såväl regeringen som EG-länderna har en klar målsättning, nämligen att Sverige skall kunna bli medlem i gemenskapen den 1 januari 1995. Med detta gemensamma mål i sikte strävar vi nu på båda sidor efter att hålla takten uppe i förhandlingarna. Regeringen ser fortfarande goda möjligheter att avsluta förhandlingarna i början av nästa år. Tidsplanen är dock, och det förtjänar att understrykas, underordnad vår strävan att åstadkomma bästa möjliga

resultat för Sverige. När förhandlingsresultatet föreligger kommer detta att föreläggas riksdagen och svenska folket i folkomröstning för godkännande.

Mats Hellström ägnade sig i sitt anförande nästan uteslutande åt att diskutera tidsplanen. Jag vet inte varför Mats Hellström har denna fixering just vid tidsplanen. Speglar den osäkerhet och oro som kommer fram där socialdemokraternas obeslutsamhet i hela EG-frågan? Jag frågar mig: I ett läge där Sverige, EG och de andra EFTA-länderna har uppställt ett gemensamt mål, nämligen den 1 januari 1995, för ett medlemskap för kandidatländerna, skall vi då dra oss tillbaka, ta semester, hålla oss tillbaka i förhandlingarna eller skall vi spela med, delta och aktivt driva på de här förhandlingarna?

Mats Hellströms diskussion kan bara tolkas som ett utslag av obeslutsamhet. När han inte med ett ord berör sakfrågorna, när han ägnar tidtabellen massor av uppmärksamhet och när han gör utfall mot statsministern och mitt eget parti och dessutom behandlar tidtabellen med negativa förtecken, kan jag inte undgå att misstänka att Mats Hellström skyller sitt eget partis misslyckande på andra partier. Att som Socialdemokraterna inte ta ställning har också sitt pris. Det är ett pris i form av minskande stöd. Jag skall ärligt säga att det oroar mig, för det riskerar att reducera en nationell ödesfråga till en höger-vänster-fråga.

Herr talman! Mot detta vill jag ställa att förhandlingarna med EG sker under stor partipolitisk enighet. Alla riksdagspartier utom Vänsterpartiet står bakom de svenska förhandlingspositionerna. Regeringen ser det som en styrka att Sverige uppträder enigt i förhandlingarna. Vi har därför lagt ned ett stort arbete på att löpande stämma av förhandlingspunkterna med alla partier i riksdagen. Riksdagens EG-delegation spelar givetvis här en central roll.

Enigheten i förhandlingarna är viktig, men det räcker inte. Ett svenskt medlemskap kan bara förverkligas om svenska folket ställer sig bakom det framförhandlade avtalet i den kommande folkomröstningen. För detta krävs engagemang, och det redan nu under förhandlingsfasen.

Regeringen har som ett av de mest angelägna målen under denna mandatperiod ställt upp att fullt ut föra in Sverige i det europeiska samarbetet genom medlemskap i EG/EU. Det verkar vi för med all kraft. Men det fordras ett engagemang på en mycket bredare front för att säkra ett ja i den kommande folkomröstningen.

Förhandlingsresultatet är självfallet viktigt. Därför lägger vi också ned stor möda på det. Men sakfrågorna står i fokus.

Herr talman! Det är inte överraskande att uppmärksamheten i Sverige i första hand inriktas på de problem som är förenade med en anpassning till gemenskapens nuvarande regelverk. De pågående medlemskapsförhandlingarna syftar till att lösa dessa frågor. Därmed kommer förhandlingsfrågorna i fokus. Men vad händer om Sverige inte blir medlem, om Sverige hamnar vid sidan om? Hur skall vi då säkra jobben? Hur skall vi då klara välfärden? Hur skall vi då möta de växande miljöhoten? Hur skall vi då stoppa knarket? Hur skall vi då hantera de växande flyktingströmmarna? Hur skall vi då säkra vårt inflytande i Europa? Hur skall vi då värna om vår egen säkerhet och medverka i arbetet på att göra Europa till ett tryggt hem för framtida generationer?

Prot. 1993/94:8
15 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

EG-frågor

Ett EG-nej har också sitt pris, skrev Aftonbladet häromdagen och konstaterade att utanförskapet inte betyder att vi slipper undan några problem, men att vi däremot avsäger oss möjligheten till inflytande, att utanförskapet, tvärt emot vad som oftast sägs, innebär en ännu större anpassning till omvärlden än ett medlemskap. Jag instämmer gärna i detta.

Sverige står inför ett vägval. I ett förändrat Europa kan vi inte ensamma stå kvar vid det gamla. Det alternativet existerar helt enkelt inte. Vi har att välja mellan att vara med och forma vår egen och Europas framtid eller att ställa oss vid sidan om de avgörande besluten och ändå ofrånkomligen påverkas av dem. I denna ödesfråga krävs engagemang – nu.

Anf. 6 MATS HELLSTRÖM (s) replik:

Herr talman! Jag tror att man lyssnar på det man vill lyssna på och inte på annat. Europaministern lyssnade tydligen inte på att jag talade både om hur vi som EG-förespråkare bör tala, vilken typ av argumentering vi bör ha och inte ha, och om vad vår partikongress och vår riksdagsgrupp har tagit fram för att visa vilket socialdemokratins bidrag i det nya Europa bör vara.

Det är något som inte stämmer med regeringens uppläggning. Det är skälet till att jag återkommer även till frågan om tidtabellen. Det framgår av det Europaministern säger, att om tidtabellen skall hålla skall man vara färdig med förhandlingarna ungefär i februari. Då är det verkligen mycket hög tid för regeringen – om man vill ha ett samarbete med partierna i riksdagen – att inbjuda partierna i riksdagen till en diskussion om hur folkomröstningskampanjen skall föras; villkoren för den, tidpunkten för den och formerna för den. Skall man följa Europaministerns tidtabell är det ganska bråttom med de frågorna.

Jag tycker att det är litet märkligt att det enda vi har fått se är att Europaministerns parti gått ut i någon sorts kampanj med en kontroversiell uppläggning av folkomröstningsfrågan, i stället för att vi som partier i riksdagen får någon form av inbjudan av regeringen att diskutera de här frågorna. Jag är övertygad om att folkomröstningskampanjen, vare sig dess resultat blir ja eller nej, skall föras på ett sådant sätt att medborgarna efteråt skall kunna säga sig att man hade något verkligt att ta ställning till, att man kunde ta ställning utifrån en bra grund. Partierna i riksdagen behöver samarbeta kring de frågorna. Det samarbetet väntar vi fortfarande på. Det är ganska bråttom, om Europaministerns tidtabell är realistisk.

Anf. 7 Statsrådet ULF DINKELSPIEL (m):

Herr talman! För det första: Mats Hellström talade i sitt anförande om hur man borde argumentera i EG-frågan. Om Mats Hellströms anförande var ett exempel på hur han tänker argumentera i dessa frågor, tror jag att chansen för ett ja i folkomröstningen är mycket liten.

För det andra angående förhandlingarna och folkomröstningen: Nu står sakfrågorna i fokus. Vi vet inte när förhandlingarna kan avslutas. Det viktiga är att uppnå ett bra förhandlingsresultat. När förhandlingarna närmar sig ett slut, kan vi bättre överblicka när folkomröstningen skall hållas.

Herr talman! Med detta vill jag också ha sagt att tidpunkten för folkomröstningen först kan avgöras när förhandlingarna har avslutats. Ett taktise-

rande dessförinnan kring dessa frågor motverkar nog bara sitt syfte. När förhandlingarna närmar sig sitt slut avser regeringen och statsministern att inbjuda de övriga partiledarna till diskussioner. Då skall formerna för folkomröstningen och tidpunkten fastställas och de frågor som skall ställas formuleras. Var sak har sin tid. Folkomröstningen och tidpunkten för denna kan fastställas först när förhandlingarna har avslutats.

Herr talman! Intill dess avser vi på samma sätt som hittills att mycket nära samarbeta med alla i riksdagen företrädde partier och med riksdagens EG-delegationer i syfte att så långt det någonsin är möjligt hålla alla informerade om hur förhandlingarna utvecklas, om var vi står och om vilka kompromisser som finns i sikte. Inte minst inriktas ansträngningarna på att med största möjliga öppenhet löpande informera svenska folket om hur förhandlingsarbetet utvecklas – allt detta med sikte på att så långt det någonsin är möjligt förankra det kommande förhandlingsresultatet i den svenska folkopinionen.

Anf. 8 MATS HELLSTRÖM (s) replik:

Herr talman! Innebörden av det som Europaministern nu säger är att han tar avstånd från det utspel som hans parti har gjort när det gäller datum för folkomröstningen och på vilket sätt som denna skall ske. Det tycker jag är bra. Det vore också bra om Europaministern på motsvarande sätt i sitt parti motarbetar och tar avstånd från andra inslag i den moderata kampanjen kring EG, som verkligen kan skada möjligheterna att få en ordentlig upplutning och en bred förankring hos det svenska folket kring deltagande i den europeiska unionen, som är ett syfte som jag tror att vi båda vill uppnå.

Anf. 9 Statsrådet ULF DINKELSPIEL (m):

Herr talman! Jag vet helt enkelt inte vad Mats Hellström syftar på i sin senare fråga. Jag utgår ifrån att han återkommer till denna. Inte minst Göran Lennmarker kommer här säkert att få tillfälle att svara på den frågan.

När det gäller tidpunkten för folkomröstningen tar jag inte avstånd från några uttalanden i debatten som har gjorts av Moderata samlingspartiet eller av något annat parti. Det är regeringens uppfattning att tidpunkten för folkomröstningen kan fastställas först när förhandlingarna närmar sig sitt slutskede. Det är det besked som regeringen för dagen kan lämna i den här frågan, och det är det enda besked som med säkerhet kan lämnas. Att fastställa tidpunkten för folkomröstningen innan förhandlingarna har avslutats vore som att spänna vagnen för hästen.

Anf. 10 BENGT HURTIG (v) replik:

Herr talman! Också jag håller med om att beslutet i den tyska Författningsdomstolen är ett fall framåt, enligt den preliminära bedömning som man kan göra. Kampen för ett demokratiskt samarbete i Europa kommer att gå vidare. Ett nej vid den svenska folkomröstningen kan i det sammanhanget bli ett fall framåt.

Principerna för folkomröstningen kan ju diskuteras utan att man diskuterar tidpunkten. Principerna måste enligt vår mening vara ett ja eller ett nej till medlemskap. Folkomröstningen skall ske när förhandlingsresultatet är

klart. Partierna måste garantera att folkomröstningsresultatet följs. Tidpunkten får naturligtvis bestämmas senare.

Jag vill ställa en fråga till Ulf Dinkelspiel angående EMU, som ni på ja-sidan tydligen oreserverat stöder. I debattartiklar och inlägg säger man att Sverige har ett starkt egenintresse att bli medlem i EMU, samtidigt som den internationella kritiken mot detta projekt är förödande.

Låt oss tänka oss följande situation. Kanadensisk, amerikansk och brasiliansk skogsindustri gör en exportoffensiv till Europa, som på några månader knäcker svensk skogsindustri. Därmed förlorar vi exportintäkter i storleksordningen 50–60 miljarder. I det läget kan inte den svenska kronan devalveras, eftersom hela Europa har en gemensam valuta. Då är frågan: Har Europaunionen sådana regionalpolitiska eller industripolitiska resurser att de kan sättas in för att man skall kunna finna nya industriella lösningar för norra Europa, särskilt för Sverige och Finland? Bedömer utrikeshandelsministern det som realistiskt att lita till sådana resurser?

Anf. 11 Statsrådet ULF DINKELSPIEL (m):

Herr talman! När det gäller frågan om vad som händer om svensk skogsindustris konkurrenskraft försämras, vill jag säga att om försämringen är konjunkturellt betingad skall den inte mötas med devalveringar. Är försämringen däremot strukturellt betingad är det självklart att en växelkursjustering skulle kunna aktualiseras som *ett* medel. Men hela politiken måste inriktas på att undvika framtida växelkursjusteringar och på att åstadkomma en sådan konvergens, en sådan likformighet att det blir en bättre valutastabilitet. I avvaktan på detta kan ingen valutaunion skapas. Det är min bestämda uppfattning.

Såvitt jag har uppfattat situationen är alla partier eniga om att folkomröstningen skall vara avgörande. Det innebär att ett ja – det må vara med 50,1 % övertikt – är ett ja till medlemskap. Det innebär också att ett nej – det må vara med 50,1 % övertikt – är ett nej till medlemskap.

Anf. 12 BENGT HURTIG (v) replik:

Herr talman! Den fråga som jag ställde hängde ju ihop med strukturella förändringar, som förutsätter att man centralt i Europa har sådana resurser och en sådan beredskap att man kan gå in med stöd vid en industriell kris i Sverige. På den frågan svarade inte Ulf Dinkelspiel.

Jag tackar naturligtvis för svaret på min fråga om folkomröstningen. Jag skulle vilja ha ett besked om huruvida det skall vara enbart två alternativ – ett klart ja eller ett klart nej – eller om man kan förvänta sig fler alternativ på ja-sidan.

Anf. 13 Statsrådet ULF DINKELSPIEL (m):

Herr talman! Det vore enligt min mening fel att diskutera enskilda frågor när regeringen har förutskickat att den, då man har nått slutskedet i förhandlingarna, kommer att ta initiativ till partiöverläggningar kring formerna, innehålllet och tidpunkten för folkomröstningen. Det vore att föregripa en diskussion som skall föras över en bred front mellan alla i riksdagen ingående partier.

Anf. 14 CHRISTER WINDÉN (nyd) replik:

Herr talman! Jag noterade med intresse att statsrådet Dinkelspiel delar min uppfattning om att det finns ett behov av information till svenska folket.

Statsrådet sade också att en del av de frågor som i dag oroar folk väldigt mycket inte längre kommer att ha någon bärighet när EES-avtalet träder i kraft, eftersom dessa frågor då redan är så att säga i drift, om statsrådet förstår vad jag menar. Jag undrar då: Delar statsrådet min syn på att det är nödvändigt att få ut information till den stora övervägande delen av befolkningen som inte läser ledarsidorna, som inte tar del av svårförståeliga debatter och som kanske inte heller i stor utsträckning är intresserad av den tråkiga direktreklam i brevlådan som drunknar i det allmänna bruset? I så fall skulle jag vilja höra en kort redogörelse för vad Europaministern avser att göra.

Om vi i vårt parti med den kraft och med de mänsikor som finns hos oss på ett konstruktivt sätt kan bidra till att nå människor med information, ställer vi väldigt gärna upp.

Vidare skulle jag vilja höra vad Moderaternas uppfattning är när det gäller vid vilken tidpunkt som det måste föreligga ett färdigt förhandlingsresultat för att en folkomröstning skall kunna äga rum i samband med valdagen. Vilken är Europaministerns uppfattning?

Anf. 15 Statsrådet ULF DINKELSPIEL (m):

Herr talman! Jag har i grunden samma uppfattning som Christer Windén när det gäller informationen. Det kommer att behövas mycket information på en bred front från många informationsgivare för att man skall kunna möta det stora behovet. Överallt där jag talar om EG-frågorna möter jag en mycket stor osäkerhet. Den kanske vanligaste kommentaren är: Jag vill veta mera. Så långt det är möjligt skall vi försöka tillmötesgå de önskemål om information som finns.

Sekretariatet för Europainformation bedriver en bred informationsverksamhet. Broschyren är bara en utgångspunkt för detta. Den anvisar olika informationsvägar. Det finns en databank som alla folkbibliotek i Sverige är uppknutna till, och där kan man söka svar på ett stort antal frågor. Det finns en telefonsluss, dit man kan ringa och ställa olika frågor kring EG. Det utges en rad faktablad och faktskrifter. Inför EES-avtalets ikraftträdande förbereder sekretariatet – såvitt jag har förstått – ytterligare information om avtalet. Jag tror också att själva avtalets tillämpning i sig kommer att öka kunskaperna om och förståelsen för EG.

Jag tar gärna emot konkreta, praktiska synpunkter på hur informationsverksamheten kan förbättras. Det som möjligen görs bra kan säkert göras bättre, och det vill jag på alla sätt medverka till.

När det gäller hur lång tid som bör förflyta mellan förhandlingarnas avslutande och tidpunkten för folkomröstningen, är detta naturligtvis svårt att exakt precisera. Enligt min uppfattning krävs det 4–6 månader för att man på erforderligt sätt skall kunna förbereda opinionen. Enligt mitt sätt att se är detta ett minimum.

Prot. 1993/94:8
15 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

EG-frågor

Anf. 16 CHRISTER WINDÉN (nyd) replik:

Herr talman! Jag vill bara kort framföra mitt tack till Europaministern. Jag avser att återkomma i andra sammanhang med att erbjuda konkreta förslag och tjänster.

Anf. 17 GÖRAN LENNMARKER (m):

Herr talman! Avgörandets tid i EG-frågan närmar sig. När Maastrichtavtalet är ratificerat, EES trätt i kraft och avtalet om medlemskap är färdigförhandlat kan debatten inför folkomröstningen börja på allvar.

Svenska folket skall då bestämma sig för att rösta ja eller nej till medlemskap. Det handlar om att väga detaljer mot helheten. Det handlar också om att väga ett medlemskap mot ett utanförskap.

När nu samtliga medlemsländer har godkänt Maastrichtavtalet och när förhandlingarna avslutas i vinter får ja-alternativet tydligare konturer.

Det är däremot svårt att se hur någon skall kunna rösta nej om man inte vet vad ett nej innebär.

Det mesta av EG-kritiken hittills har riktats mot EG som sådant och främst mot den inre marknadens fyra friheter, dvs. EG-kritiken har helt och hållet koncentrerat sig på det som redan finns i EG och inte på det som ligger i EU.

Jag kan inte tänka mig att mer än en liten minoritet i Sverige på allvar skulle kunna rösta för att Sverige inte bara skulle isolera sig från den europeiska marknaden utan också från hela övriga Norden. Att återinföra gränshinder i Torneälven, i Öresund eller mot Norge kan knappast vara en väg mot framtiden. Det är ju vad det faktiskt skulle innebära om man med ett nej-alternativ skulle bryta upp EES-avtalet och gå ut ur detta. Sverige skulle måla sig ur både Europa och Norden.

Men en nej-röst kommer sannolikt att innebära något helt annat, nämligen en permanent EES-lösning. Då blir faktiskt huvuddelen av den hittillsvarande nej-argumenteringen irrelevant. Nej till EG skall plötsligt byta ståndpunkt, överge 99 % av sina tidigare argument och börja argumentera för en EES-linje. Det blir ett ganska intressant positionsbyte i svensk debatt.

Jag tror att det här på ett alldeles avgörande sätt kommer att påverka EG-debatten. Jag har svårt att tänka mig att nej-sidan på allvar kan hävda att vi skall vara med i den inre marknaden genom någon form av permanent EES-lösning men att vi inte skall ha full medbestämmanderätt. Det blir något originellt för en nej-sida som tidigare har attackerat bristen på medinflytande att senare förespråka en sådan lösning i det långa loppet.

Om Sverige hade blivit medlem i EG tillsammans med Danmark och Storbritannien 1973 skulle vi ha varit EG:s rikaste medlemsland. Nu, 20 år senare, ligger vi strax under EG:s genomsnitt. Vi ligger på åttonde plats bland dagens medlemsländer, eller på tionde plats om EG får 16 medlemmar.

Att Sverige har halkat efter beror framför allt på en felaktig inhemsk politik. Men ingen kan säga att vårt utanförskap de gångna 20 åren har varit till någon hjälp för Sverige, tvärtom.

Ett medlemskap i den europeiska unionen skulle ge stora fördelar för Sverige. Vi kan ha svårt att förstå och beräkna de vinster som ökad konkurrens

och ökat samarbete ger. Det är svårt eller oftast omöjligt att beräkna i kronor.

Ett sätt att belysa det här kan vara att fundera över hur det skulle ha sett ut om Sverige hade varit med i en europeisk union om målen redan hade varit genomförda.

Tänk om vi hade varit med i slutet på 80-talet, när svenska företag och andra investerade enorma belopp utomlands, därför att Sverige föreföll att för evigt stå utanför EG. Många miljarder, förmodligen tiotals, skulle då ha investerats i Sverige i stället för i andra länder, i den överinvestering som skedde utanför landet.

Tänk om vi under de senaste åren hade haft en gemensam, stabil europeisk valuta i stället för fasta eller flytande växelkurser. Vinsten för det svenska folkhushållet skulle uppgå till många tiotals miljarder med en sådan ordning.

Tänk om vi hade haft EG:s konkurrenslagor, så att vi hade haft konkurrens i Sverige av danska, brittiska, tyska och andra europeiska banker under den oansvariga utlåningens tid. Det hade sannolikt sparat tiotals miljarder i bankstöd och ett par procent i lägre ränta för småföretag och hushåll på grund av ett minskat räntegap.

Tänk om det hade funnits en gemensam utrikes- och säkerhetspolitik när de jugoslaviska krigerna planerades och påbörjades. En kraftfull europeisk utrikes- och säkerhetspolitik skulle möjligen ha kunnat förhindra denna enorma tragedi. Förutom de humanitära vinsterna skulle också det svenska folkhushållet ha sparat många miljarder.

Tänk om vi hade haft ett kraftfullt europeiskt polissamarbete, som kunnat stoppa mycket av den knarkhandel, den organiserade brottslighet och terrorism som opererar över nationsgränserna.

Ja, så här kan man gå igenom vårt nära förflutna och se vilka fördelar en europeisk union skulle ha gett oss.

Herr talman! Låt mig avslutningsvis något beröra de frågor som Mats Hellström tog upp.

Först gällde det tidpunkten för folkomröstningen. Moderata samlingspartiet har fört fram att det vore önskvärt att kunna lägga folkomröstningen parallellt med valdagen. Men detta beror naturligtvis på när förhandlingsresultatet är klart. Dessutom skall det vara överläggningar med partierna, som vi på sedvanligt, traditionellt sätt brukar ha i Sverige. Vi försöker ju besluta om procedurfrågorna i enighet. Det handlar inte alls om något ultimatum, utan Moderata samlingspartiet har helt enkelt svarat på frågan när vi tycker att det vore lämpligt att ha folkomröstningen.

Sedan gällde det Europakampanjen. Ja, Mats Hellström, se det gärna som en spark i ändan på Socialdemokraterna. Se till att ni kommer loss i Europafrågan! Jag träffade en företrädare för de danska metallarbetarna, som var mycket bekymrad över svensk socialdemokratis passivitet. Skall man vinna folkomröstningen måste man faktiskt ta en fight.

Om jag inte minns fel hade Socialdemokraterna en gång en Europakampanj med en röd, socialdemokratisk ros. Inte gick vi från Moderaterna då ut och sade att det var förfärligt att ni hade en sådan kampanj. Den kampanjen

Prot. 1993/94:8
15 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

EG-frågor

överensstämde inte med de moderata idealen, men det är klart att den inte gjorde det, eftersom det var socialdemokrater som förde den.

Vi kommer att ha olika nyanser i Europafrågan, nu och förmodligen också för all framtid, men det hindrar inte att vi båda har ett ansvar för att se till att vi övertygar våra egna opinioner.

Anf. 18 BENGT HURTIG (v) replik:

Herr talman! Den här typen av skrämselargumentation för vad som händer om man inte blir medlem i unionen bedrevs i Norge 1972. Som vi vet röstade norrmännen nej, och de kommer sannolikt att rösta nej den här gången också.

Vi kan ju jämföra Sveriges och Norges ekonomi i dag. Norge är starkt beroende av sin oljeexport, och man är beroende av sin fiskeexport, inte minst till Europa. Det här är alltså inte några väldigt enkla problem.

Jag skulle ännu en gång vilja ställa ett par frågor till Lennmarker. Moderata ministrar är nu ute och säger att neutraliteten är borta och passé, och andra vill diskutera hur vi skall ställa oss till WEU. Det måste väl ändå vara så att riksdagens beslut, som säger att vi skall ha alliansfrihet i fred syftande till neutralitet i krig i vårt närområde, ligger fast?

Dessutom undrar jag: Är det inte ett alldeles oavvisligt krav att vi innan folkomröstningen äger rum så långt som möjligt skall klargöra för svenska folket vad ett medlemskap betyder för ett eventuellt försvarssamarbete?

Anf. 19 GÖRAN LENNMARKER (m) replik:

Herr talman! Bengt Hurtig vet väl att den svenska riksdagen har uttalat sig för att vi skall vara med och utarbeta en fast europeisk säkerhetsordning. Det är något som verkligen behövs i Europa för att förhindra den typ av krig som vi har sett i det forna Jugoslavien och för att förhindra framtida konflikter. Då gäller det att vi också i Sverige bedriver en diskussion om hur denna framtida europeiska säkerhetsordning skall se ut. Det behövs många inlägg och många diskussioner kring detta. Framför allt behöver vi också reflektera över den debatt som förs ute i Europa.

Men under tiden som denna debatt äger rum står vi kvar vid den ståndpunkt som riksdagen har slagit fast. Det är alldeles självklart. Vi kan inte överge en bra position som vi traditionellt historiskt har intagit, innan vi har något bättre att sätta i dess ställe.

Om jag vore Bengt Hurtig skulle jag ägna mer tid åt att något resonera kring nej-alternativet. I den debatt som förts hittills har nej-sidan hela tiden klankat på EG i stället för att själva föra fram sitt alternativ. Efter Bengt Hurtigs replik vet jag fortfarande inte vari nej-alternativet består. Är det ett EES-alternativ som nej-sidan kommer att fightas för, eller kommer man att vilja bryta sig ur ett nordiskt och europeiskt samarbete? Det vore intressant att få svar på den frågan.

Anf. 20 BENGT HURTIG (v) replik:

Herr talman! Det är självklart att om vi får ett nej i folkomröstningen, ligger frihandelsavtalet – eller eventuellt ESS-avtalet – kvar. Vi kommer att

fungera med de avtalen. EES-avtalet ger oss en klar möjlighet att gå ur, om det skulle köra ihop sig.

Sedan får vi naturligtvis också bedöma vad som händer i Norge. Det är ju också en av våra stora handelspartner.

EES-avtalet kommer självfallet sedan att få provas steg för steg. När problemen uppstår får vi se vad vi kan göra åt dem. Om problemen hopar sig får vi ta itu med någon typ av omförhandlingar av EES-avtalet. Men problemen får lösas först när de uppträder. Vi vet inte heller vilka länder som i så fall kommer att stå i EES-positionen.

Det är bra att Göran Lennmarker slår fast att det är riksdagens hållning beträffande villkoren inför förhandlingarna som gäller i fråga om försvarspolitiken. Men vore det ändå inte bra om man kunde köra debatten om vad ett fullt medlemskap innebär för ett eventuellt försvarspolitiskt samarbete i Europa ordentligt i botten?

Anf. 21 GÖRAN LENNMARKER (m) replik:

Herr talman! Jag är något besviken över Bengt Hurtigs svar vad gäller nej-alternativet. Om vi skall ha tydliga ja- och nej-alternativ åligger det faktiskt även nej-sidan att definiera vad nej-alternativet består i. Den som överväger att ta en nej-sedel i sin hand för att lägga den i urnan måste faktiskt veta vad nej-alternativet innebär.

Under alla de debatter som jag deltagit i runt om i Sverige flyr nej-sidans anhängare detta. Det kan jag försäkra. Man vill inte tala om vad nej-alternativet innebär. Innebär det att vi skall återinföra gränshinder vid Torneälven, mot Norge, Danmark och övriga Europa? Eller innebär det att huvuddelen av den tidigare argumenteringen i praktiken skall överges, en argumentering som framför allt har varit en hård attack mot innehållet i EES-avtalet, nämligen den inre marknaden och de fyra friheterna? Jag tror att vi kommer att få se en mycket stor förändring i Europa-debatten på den här punkten, när väl nej-sidans alternativ klagörs.

Det pågår en fantastiskt livig och intressant säkerhetspolitisk debatt i Europa. Det är framför allt de nya demokratierna i Central- och Östeuropa som driver den. Vad som kommer ut av detta vet ingen, inte heller EG. Det finns skilda uppfattningar inom EG:s medlemsländer – kanske också i Sverige – och Europa och USA har i viss utsträckning skilda uppfattningar. Det gör att vi får leva med den här säkerhetspolitiska debatten under ett antal år framöver, tills läget klarnar. Utvecklingen i Ryssland är som bekant inte alldeles oväsentlig i det här sammanhanget.

Anf. 22 MATS HELLSTRÖM (s) replik:

Herr talman! Det är inte särskilt seriöst av Göran Lennmarker att hävda att socialdemokratin skulle vara passiv i EG-frågan.

Inom arbetarrörelsen har vi ett stort och unikt folkbildningsarbete som pågår. Vi socialdemokrater är inte rädda för att debattera. Vi har valt en uppläggning som kanske är litet okonventionell. Den innebär att vi har en öppen diskussion inom partiet, med ja- och nej-kommittéer. Jag tror att den typen av debatt är av värde för slutresultatet, vilket resultatet än blir. Vi tror nämligen att svenska folket är för klokt för att låta sig skrämmas till ett EG-

Prot. 1993/94:8
15 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

EG-frågor

medlemskap, och vi är inte rädda för en diskussion kring argumenten i vårt parti. Det borde andra partier kunna ha respekt för. Den uppläggning som socialdemokraterna har valt kan leda till, som jag bedömer det, ett grundat resultat i folkomröstningen.

Både i vår riksdagsgrupp och under vår partikongress nyligen har vi dessutom i mycket stor enighet tagit fram de frågor som vi anser skall vara socialdemokraternas bidrag i det nya Europa. Det finns angivet i den skrift som vi i januari lade fram såsom underlag för diskussionerna med regeringen om bl.a. förhandlingsuppläggningsen. Vi tar där upp socialdemokraternas speciella bidrag. I mitt huvudanförande berörde jag delvis det. Det finns också många andra frågor som berörs, exempelvis den sociala dimensionen, miljöfrågorna, generositeten och människor utanför Europa, osv.

Jag konstaterar att det finns en mycket tydlig skillnad mellan vårt programförslag och det programförslag som Moderata samlingspartiet nu diskuterar, som är nattvaktaren Europa. Det må det vara. Det är Moderaternas ideologi. Förslaget handlar om de bestående löneskillnadernas Europa. Jag respekterar Moderaternas ideologi. Men låt oss när programmet är utformat debattera de mycket olika europeiska visioner som Moderaterna och Socialdemokraterna har.

Anf. 23 GÖRAN LENNMARKER (m) replik:

Herr talman! Oron för den bristande socialdemokratiska aktiviteten, som jag redovisade i talarstolen, härstammar från ett referat av en företrädare för det danska Metall. Företrädaren var utifrån sin utgångspunkt mycket bekymrad över detta.

Det finns en del kvar att göra från socialdemokratiskt håll, om vi tolkar opinionsundersökningar rätt. Jag är ingen expert på hur socialdemokraterna skall föra sin interna kampanj. Det tror jag att Mats Hellström är bättre skickad än jag att göra, så jag tänker inte ge några goda råd i den delen.

Det är däremot viktigt att alla partier skall föra fram sina egna kampanjer, frejdigt och klart. Av naturliga skäl kommer vi inte att vara eniga i EG-frågan i alla delar. Vi har dock stora gemensamma åsikter i det fundamentala om medlemskapet och om mycket av det som medlemskapet grundas på. Men det finns nyanser eftersom vi är skilda partier. Det skall inte beklagas utan tas vara på. Vi har alla ett ansvar att föra kampanjen, var och en på sin kant och gentemot det svenska folket.

Jag har en del synpunkter på det socialdemokratiska programmet när det gäller de olika programmens innehåll - konstigt vore det väl annars. Men jag beklagar inte att socialdemokratin ger ut ett sådant program, tvärtom välkomnar jag det.

Anf. 24 MATS HELLSTRÖM (s) replik:

Herr talman! Det var intressant att höra att Moderaterna bekymrar sig för det danska Metall. Om Moderaterna och regeringen bekymrade sig lika mycket för Svenska Metallarbetareförbundet och dess medlemmar och den svenska fackföreningensrörelsens situation, skulle kanske EG-debatten i Sverige se litet annorlunda ut.

En av de frågor som gör många inom den svenska fackföreningsrörelsen

mest oroliga är det generalangrepp som man valt att göra mot den svenska fackföreningsrörelsen. Det gäller hur Sverige skall klara av ett EG-medlemskap, om den svenska arbetsrätten rustas ned. Det vet Göran Lennmarker också. Inom stora delar av fackföreningsrörelsen är man övertygad om att det med den svenska arbetsrätten väl går att hantera de frågor som kan uppkomma på den inre marknaden. Men rustas arbetsrätten ned kan svenska anställda och fackföreningar komma i reella svårigheter när det gäller att väl kunna utvecklas på den inre marknaden.

Herr talman! I detta sena skede av försöken att rusta ned arbetsrätten uppmärksammar jag Moderaterna att lägga de här förslagen ordentligt på hyllan. Det är det bästa ni kan göra för ett ja i en svensk medlemskapsomröstning.

Anf. 25 GÖRAN LENNMARKER (m) replik:

Herr talman! Vi skall väl först säga att frågan om arbetsrätten är en svensk fråga, inte en EG-fråga. Vi avgör detta i denna riksdag, inte på något annat plan. Däremot handlar det om, Mats Hellström, att svenska metallare, och alla som vill in på den svenska arbetsmarknaden, är intresserade av att det skapas nya jobb. De är intresserade av att det förs en sådan politik, att det kan bli en kraftfull ökning av framför allt småföretagen, de nya företagen, där de nya jobben med nödvändighet måste komma att ligga.

Återigen vill jag säga att detta som vi diskuterar är en inhemsk fråga. Det har inte med EG-medlemskapet att göra. Det går att gå båda vägarna. Arbetsrätten kan upprustas på det sätt som regeringen resonerar eller på det sätt som Mats Hellström föreslår, utan att EG har med frågan att göra. Detta är viktigt att markera i denna debatt.

Anf. 26 HADAR CARS (fp):

Herr talman! Det är verkligen roligt att förhandlingarna om svenskt medlemskap i det europeiska förbundet nu är i full gång och börjar ge synbara resultat.

Jag är nämligen helt övertygad om att mycket av den oro många i Sverige känner inför svensk medverkan i ett Europaförbund kommer att försvinna efter hand som resultatet av förhandlingarna kommer på bordet.

Då går det inte längre för nej-sidan att så oro och tvivel med hjälp av glidande formuleringar, halvsanningar och rena lögner.

Tänk bara på vad som sades om vad Euroatomfördraget skulle tvinga Sverige till. Fördraget, sade nej-sidan, skulle hindra oss i Sverige från att själva bestämma om vi skall avveckla kärnkraften eller utveckla den.

Det kan de inte säga längre! När förhandlingarna på den här punkten realiter nu är klara, vet vi att inga andra än vi själva bestämmer om den svenska kärnkraftens framtid. Vi utvecklar eller avvecklar precis som vi själva vill!

Och tänk vilket nummer nej-sidan gjorde av kärnkraftsavfallet. Som medlem i EG, sade man, skall vi tvingas ta emot kärnkraftsavfall från andra EGländer. EG kunde bestämma att göra Sverige till lager för radioaktivt avfall från hela Europa!

Det var lögn när det sades, men det dög som argument för att skrämma upp många svenskar. Nu vet vi att Sverige inte har någon som helst skyldig-

Prot. 1993/94:8
15 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

EG-frågor

het att ta emot andra länders atomsopor. Vi stödar efter oss. De andra får stöda efter sig. Det har vi nu svart på vitt på!

Jag är övertygad om att vi får se samma sak på andra områden efter hand som förhandlingarna gör framsteg. Svenska snusare kommer att ha sin prilla kvar, och vi som ibland vill ha något starkare än pilsner får ställa våra steg till Systemet, precis som vi alltid gjort. Den svenska allemansrätten och ofentlighetsprincipen kommer inte att rubbas av vårt inträde i ett europeiskt förbund. Däremot kommer vi sannolikt att få mera resurser än nu för att föra en aktiv regionalpolitik.

Men viktigare än svaret på dessa frågor – hur viktiga de än är – är ändå skälen för att vi behöver och vill vara med i Europaförbundet. Det är de skälen vi nu måste lyfta fram.

För mig handlar det då främst om några få, men grundläggande, saker. En sådan är om Sveriges säkerhet som nation, våra möjligheter att möta hot från omvärlden och trygga vår egen och kommande generationers fred, blir större om vi samverkar nära med andra demokratier i Europa eller om vi isolerar oss. För egen del och på goda grunder är jag helt övertygad om att min och andra svenskers säkerhet ökar genom svensk samverkan med andra demokratier.

En annan fråga gäller vårt välbefinnande. Kan vi försvara det på en öppen marknad i konkurrens med länder där arbetslönerna är en bråkdel av vad de är i Sverige? Kan vi höja vår utbildningsnivå, öka våra kunskaper och ligga i täten när det gäller forskning och utveckling? Klarar vi det behöver det inte gå någon nöd på oss. Men gör vi det bäst på vår egen kant, eller gör vi det bättre i nära samverkan med välutvecklade demokratier i vår närhet?

Blir vi starkare som nation om vi ställs utanför det nätverk av kontakter och samarbete som nu, och det i snabb takt, växer fram mellan forskare, företagare och vanligt folk i Europa – eller bör vi delta fullt ut i denna process? För mig är svaret självklart: Vi måste, och vi *vill*, vara med!

Vilket ansvar har vi för Europas framtid? Skall vi vara med i arbetet att trygga demokratin och bygga upp fungerande ekonomier i Östeuropa – eller skall vi lämna den uppgiften åt länderna i det europeiska förbundet? Och bör vi vara med i arbetet på att röja undan de enorma miljöskadorna i öst och komma till rätta med de gränsöverskridande hoten mot miljön i Europa och i världen? Självfallet bör vi vara med!

Det är av dessa och liknande skäl, och inte av svaret på frågan hur det blir med snuset, som jag säger ja till svenskt medlemskap i det europeiska förbundet. Det är också det budskapet Folkpartiet liberalerna liksom jag själv vill föra ut till svenska folket.

Herr talman! Den tyska författningsdomstolens besked om Maastrichtfördraget var en viktig milstolpe i den europeiska integrationsprocessen. Domstolens besked öppnar dörren så att fördraget nu kan träda i kraft. Men det drar också upp gränser för hur långt integrationen kan drivas. Särskilt viktigt är att författningsdomstolen understryker nödvändigheten av att stärka den demokratiska kontrollen inom det europeiska förbundet och den roll som de nationella parlamenten spelar i det sammanhanget.

En stark demokratisk förankring av den europeiska beslutsprocessen är något som vi i Sverige helhjärtat ställer oss bakom. Det är därför värdefullt

att det inom riksdagen redan under förhandlingsskedet förs en fortlöpande dialog på bred bas. Här spelar riksdagens EG-delegation en viktig roll som samtalspartner och rådgivare till regeringen.

Delegationen ser som sin uppgift att inte bara hålla sig informerad om gången i medlemsförhandlingarna utan också – och det är viktigt – att som folkvalda företrädare för sina partier ge regeringen sin syn på hur förhandlingarna bör drivas och vilka resultat som i första hand bör eftersträvas. Min uppfattning är att regeringen lyssnar noga på delegationen och att den därigenom har ett reellt inflytande.

Delegationen söker också skaffa sig ett brett underlag för sina överväganden och har bl.a. genom resor i Sverige försökt informera sig om vad man i olika delar av landet anser vara särskilt väsentligt.

Delegationen har vidare i olika former utvecklat ett gott samarbete med Europaparlamentet och etablerat kontakter med Europautskott i flertalet europeiska förbundsländer. Vi gör detta därför att vi vet att parlamenten i de länderna i slutomgången kommer att vara avgörande för Sveriges möjligheter att bli medlem. Alla måste ge sitt godkännande. Skulle något enda av dem säga nej hjälper det inte hur bra det än går i den svenska folkomröstningen.

Anf. 27 BENGT HURTIG (v) replik:

Herr talman! Det är bra att man gör framsteg när det gäller förhandlingarna om kärnkraften och Euratom. Huvudlinjen är tydligen att de delar av fördraget som ännu inte tillämpas i andra länder i Europa inte heller skall tillämpas i Sverige. Men om man skulle besluta att tillämpa dem i andra länder skall de också tillämpas i Sverige.

Det är inte bara nej-sidan som har känt oro för kärnkraftsavfallet. I en stor cirkelledarutbildning i mitt hemlän bjöd man in Ivo Dubois, som var ambassadör för EG i Sverige, för att få veta hur han såg på de här frågorna. Han sade: Ni är duktiga och anser att ni har löst avfallsfrågan, och ni har stora vidder – varför skulle ni inte kunna ta emot kärnkraftsavfall?

Det var hans attityd. Det är bra att man har nått resultat och kanske klarar detta, men folk tar naturligtvis intryck av attityden inom EG.

Jag skulle vilja ställa en fråga till Hadar Cars, som jag känner som en person som månar om yttrandefrihet, tryckfrihet och demokrati. Fortfarande är överläggningarna och omröstningsresultaten i ministerrådet i huvudsak hemliga. Förhandlingarna är sekretessbelagda om något land begär det. Hur skall vi då i allmänna val i Sverige kunna ta ställning till vilka politiska ställningstaganden ministrarna i ministerrådet har gjort, om vi inte kan få full klarhet i hur de har röstat i samtliga frågor? Det är en demokratisk fråga.

Det sägs att vi – Sverige, riksdagen och regeringen – skall få inflytande i EG. Men i kommissionen, centralbanksstyrelsen och domstolen sitter internationella tjänstemän, som skall vara oberoende av regeringar och parlament. Vad menar man då med att vi får inflytande?

Anf. 28 HADAR CARS (fp) replik:

Herr talman! Det är helt uppenbart mycket olyckligt att man i ministerrådet i det europeiska förbundet ännu inte har kunnat fatta beslut av innebör-

Prot. 1993/94:8
15 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

EG-frågor

den att allt vad man där bestämmer också blir offentligt. Jag är starkt kritisk mot förbundet på den punkten.

Jag är däremot positiv till att utvecklingen går åt rätt håll, att de ändå har tagit steg i rätt riktning. Man jag vill gärna se att de tar snabbare steg åt samma håll. Jag vet att vi, den dag Sverige är medlem, i hög grad kommer att medverka till att så sker.

Bengt Hurtig skall nu lyssna på mig när det gäller Euratom. Det är viktigt att vi klarar ut det här en gång för alla. Det är nu, enligt vad jag förstår av förhandlingarna, fullständigt klart att Sverige som nation själv bestämmer helt om och när vi skall avveckla kärnkraften, eller för den delen om vi vill bygga ut den. Ingen annan än vi själva fattar de besluten.

Det är också fullständigt klart att ingen annan kan tvinga oss att ta emot atomavfall från något annat land. Vi bestämmer själva över vårt avfall, och vi kan sätta helt stopp för import av avfall från andra länder.

Den lögnpropaganda som Nej till EG har bedrivit på det här området bör nu vara slut. Om den fortsätter är det ett brott mot de demokratiska spelreglerna; man skall inte fara med falskt vittnesbörd, inte mot sin nästa och inte mot någon annan.

Anf. 29 BENGT HURTIG (v) replik:

Herr talman! Jag säger att det är bra om vi har fått ett klart förhandlingsresultat på den här punkten, men jag pekar också på de attityder som kan finnas inom EG.

Men är nu Hadar Cars beredd att kräva att svenska ministrars uppfattningar och röstningar i ministerrådet skall kunna vara offentliga i Sverige?

Anf. 30 HADAR CARS (fp) replik:

Herr talman! Ja, definitivt, absolut. Det skulle vara en skandal om svenska ministrar som deltar i ministerrådets överläggningar – vilket jag hoppas skall ske ganska snart – inte talar om hur de har ställt sig och röstat. Därigenom får vi också god anledning att tro att även andras röstningar kommer att bli offentliga. Jag vill gärna se att de bidrar till detta, inte bara för sin egen del, utan också för hela ministerrådets del.

Det skall självfallet inte vara så att de beslut som en församling fattar om lagar och regler – det är det som ministerrådet gör – som skall tillämpas inom det europeiska förbundet skall vara hemliga. Det är orimligt.

Anf. 31 CHRISTER WINDÉN (nyd) replik:

Herr talman! Sista delen av Hadar Cars anförande handlade om EG-delegationen och dess uppgifter. Det var intressant att höra. Jag skulle vilja fråga Hadar Cars, som är ordförande i delegationen – det jobbet anser jag för övrigt att han sköter med stor ackuratess: Anser Hadar Cars att det är möjligt att EG-delegationen även kan fungera som ett slags informationsgivare till allmänheten? Finns det någon möjlighet för delegationen att hjälpa till och sprida kunskaper i faktafrågor som gäller EG ungefär på det sätt som skedde i mitt replikskifte med Europaministern?

Anf. 32 HADAR CARS (fp) replik:

Herr talman! Delegationens huvuduppgift är att vara samrådsorgan med regeringen. Det är en uppgift som vi försöker sköta så gott vi kan. Det har vi gjort – inte utan viss framgång, tycker jag.

Delegationen har också gjort resor i Sverige, besökt länsstyrelser och bött dem ordna breda kontaktytor för samråd mellan å ena sidan personer, organisationer och intressegrupper i länen och å andra sidan de företrädare för EG-delegationen som har besökt länsstyrelsen. Det har också fungerat mycket bra. Vi har fått många goda synpunkter, och vi har genom de besöken fått lyssna på den oro och de förhoppningar som finns ute i landet. Min tanke – jag är säker på att den delas av presidiet och andra i EG-delegationen – är att vi när förhandlingarna är färdiga skall återvända, redovisa vad som har uppnåtts vid förhandlingarna och föra en diskussion och ett samtal med dem som vi har mött tidigare.

Sedan är det en annan sak att nästan alla som ingår i delegationen – och det gäller också Christer Windén – tillhör de aktiva debattörerna i EG-frågorna, och de debatterna för vi då på olika plan, kanske inte i första hand som medlemmar av delegationen utan som våra partiers företrädare i Europafrågorna. På det sättet kanske vi gör den allra största insatsen för att föra ut information om de mycket viktiga förhandlingar som Sverige nu för och om hur betydelsefullt det är för Sverige att bli medlem av det europeiska förbundet.

Anf. 33 Statsrådet ULF DINKELSPIEL (m):

Herr talman! Tre kommentarer med anledning av det föregående replikskiftet.

För det första: Jag vill bekräfta att det resultat vi har nått i förhandlingarna rörande Euratom gör det kristallklart att Sverige ensamt bestämmer om en eventuell framtida avveckling av kärnkraften, att Sverige ensamt bestämmer hur vi vill hantera kärnavfall – det må vara svenskt eller inte – och att Sverige ensamt bestämmer, om vi vill ta emot utländskt kärnavfall eller inte. Det är Sverige suveränt som kan säga nej till detta.

För det andra: Ministerrådet är EG:s högsta beslutande organ, Bengt Hurtig, och där sitter inga anonyma internationella tjänstemän – där sitter folkvalda representanter för de olika medlemsländerna. Vilka ställningstaganden de har gjort bör – det skulle jag gärna se – offentliggöras till alla delar. Det kommer vi från regeringens sida att verka för, och jag hoppas att vi skall komma dithän.

För det tredje: I avvaktan på detta kan jag försäkra att den nuvarande regeringen i alla frågor där beslut har fattats i EG:s ministerråd kommer att offentligt redovisa hur regeringen och Sverige har ställt sig på varje enskild punkt.

Anf. 34 PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! När man ser ut över Europa i dag ser man ett antal gengångaraktiga likheter med situationen i Europa efter första världskriget och före andra världskriget. Vi ser ett Ryssland i djup kris. Vi ser en Balkanhalvö som sönderslits av krig. Vi ser ett Västeuropa plågat av arbetslöshet och eko-

nomiska problem och med skrämmande prov på en växande rasism och växande motsättningar mellan extremistiska grupper.

Det här är en bild som manar till eftertanke och som är ägnad att skapa en hel del förstämning. Men det finns samtidigt en väldigt viktig skillnad. Det är att i Europa i dag finns det också instrument för att ta tag i de stora gemensamma problemen – ekonomiska problem, ekologiska problem, sociala problem. Det viktigaste instrumentet för detta är faktiskt EG.

Man kan ha olika uppfattningar om hur väl EG hittills har förmått att ta sig an de här problemen. Men det är ändå en väsentlig skillnad jämfört med den situation som Europa har varit i vid tidigare tillfällen: Nu finns det fasta, etablerade samarbetsformer. Om EG skall kunna spela den här rollen kräver det att viljan och engagemanget i sociala frågor och miljöfrågor ökar, och det krävs att EG tar ett allt vidare alleuropeiskt ansvar och även själv utvecklas i alleuropeisk riktning.

Det är klart att EG kommer att spela den här avgörande rollen för hur Europas stora problem löses oavsett om Sverige är med eller inte. Men om Sverige vill vara med och ta ett ansvar för Europas utveckling och om Sverige vill ha ett inflytande över avgöranden som kommer att bestämma mycket av vår egen framtid måste vi naturligtvis vara medlemmar i EG.

Men det är naturligtvis också så att ett svenskt medlemskap i den europeiska unionen måste baseras på att vi känner att det också ger oss ett utrymme för att ta vara på väsentliga nationella intressen. Det är viktigt att ett medlemskap innebär förbättringar och inte försämringar på viktiga politikområden. Det är därför de nu pågående förhandlingarna är så viktiga. De kommer att klargöra vilket utrymme vi har att fortsätta att föra en progressiv nationell politik när det gäller miljöfrågor, när det gäller regionalpolitik, när det gäller sociala frågor, osv.

Ibland klagas det på att Sverige har för långa kravlistor, att vi har för mycket önskemål om olika speciella uppgörelser i samband med ett medlemskap. Jag tror att de som klagar på det är fel ute. Det är nämligen viktigt, inte bara för Sverige utan för hela EG att visa att det går att vara medlem i den europeiska unionen och samtidigt föra en politik på hemmaplan som innebär förbättringar på vissa områden.

Det arbete som vi nu lägger ned på att klarlägga detta är viktigt för oss och för hela det europeiska samarbetet – det är nämligen viktigt för det folkliga accepterandet av den europeiska unionen. Skall EG/EU kunna spela den centrala rollen för Europas framtid måste det också samtidigt ha ett ordentligt folkligt stöd. Vi i Sverige erbjuder ett sådant test genom den folkomröstning som skall avgöra om vi går med i den europeiska unionen eller inte. Ett ja innebär en förstärkning av hela Europatanken och en folklig acceptans av att EG är ett bra sätt att samarbeta på.

Ett svenskt nej kommer däremot att skada hela Europasamarbetet. Därför är dessa förhandlingar viktiga både för vårt land och för Europasamarbetet i dess helhet.

Hittills har vi mest ägnat oss åt frågor som är av betydelse för den inre marknadens sätt att fungera. Snart kommer vi att ta oss an de frågor som också har att göra med unionssamarbetet. Det är viktigt att Sverige bibehåller möjligheten att framöver ta ställning till om vi skall ha en gemensam va-

luta eller inte. Jag vill välkomna den debattartikel som finansministern och den blivande statssekreteraren skrev i det ämnet.

Vi kommer också att diskutera det utrikes- och säkerhetspolitiska samarbetet. Det är viktigt att vi i Sverige är mycket tydliga i frågan om att vi skall bibehålla vår alliansfrihet som syftar till att vi skall kunna vara neutrala i händelse av krig i vårt närområde. Jag vill gärna få bekräftat från regeringens företrädare att det kommer att bli vår linje i de diskussionerna.

Prot. 1993/94:8
15 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

EG-frågor

Anf. 35 CHRISTER WINDÉN (nyd) replik:

Herr talman! Pär Granstedt talar entusiastiskt om ett framtida Europa. Det tycker jag är bra. Jag delar den uppfattningen.

Pär Granstedt är också ordförande i EG-konsekvensutredningens referensgrupp. Där talar man om alternativ till EG. Man talar om ett s.k. nollalternativ. Ett nollalternativ skulle innebära att man återgår till den situation som rådde innan EES-avtalet trädde i kraft. Skall jag tolka detta som att noll för Pär Granstedt och Centern innebär att man skall riva upp EES-avtalet i den mån man inte skulle få ett ja i folkomröstningen om ett medlemskap i den europeiska unionen?

Anf. 36 PÄR GRANSTEDT (c) replik:

Herr talman! Såvitt jag förstår har vi tre framtidsalternativ när det gäller vår roll visavi det europeiska integrationsarbetet.

Det första alternativet är fullt medlemskap. Det är helt klart att vår ambition i den förhandlingsprocess som nu pågår är att nå dit.

Det andra alternativet är att vi avstår från medlemskap men har kvar en EES-lösning. Det innebär att vi får de flesta av de materiella fördelarna som ett EG-medlemskap kan ge. Men det innebär också ett mycket starkt ensidigt beroendeförhållande till EG utan att vi är med när besluten fattas.

Det tredje alternativet är det som naturligtvis ger oss den största självständigheten. Det är att vi också lämnar EES-samarbetet. Men vi kan räkna med att det innebär stora ekonomiska påfrestningar och att vi på många områden isolerar oss från ett Europasamarbete.

Detta är de tre alternativ som finns. Jag tycker att det är viktigt att i utredningsarbetet ordentligt klarlägga vilka konsekvenser dessa tre alternativ för med sig. Det är också viktigt att man från nej-sidan så småningom klargör vilket alternativ som man egentligen står för. Såvitt jag förstår har organisationen Nej till EG slagit fast att man inte bara är motståndare till EG-medlemskap utan också till EES. Mycket av argumentationen mot EG är egentligen en argumentation mot den inre marknaden, alltså även mot EES-avtalet. Det har sagts tidigare i debatten.

Vi måste alltså räkna med att ett politiskt alternativ är att vi ställer oss helt utanför. Det är ett mycket olyckligt alternativ. Men det är ett politiskt alternativ, och det måste klarläggas vilka konsekvenser det får.

Anf. 37 CHRISTER WINDÉN (nyd) replik:

Herr talman! Pär Granstedt pratar länge och mycket, men han svarar inte på min fråga.

Jag säger att ett nollalternativ är ett alternativ som inte innebär någon förändring. Säger man upp EES-avtalet eller går med i EG är det en förändring.

Min fråga var ganska enkel och direkt. Jag ställer den igen: Är det Pär Granstedts och Centerns uppfattning att vi skall säga upp EES-avtalet om det blir ett nej i folkomröstningen om EG?

Anf. 38 PÄR GRANSTEDT (c) replik:

Herr talman! Vår strävan är att vi skall få ett sådant förhandlingsresultat att Sverige kan gå med i EG som fullvärdig medlem.

Centern har inte tagit ställning till vad som skall göras om det blir nej i folkomröstningen, om EES-avtalet då skall bibehållas eller om det skall sägas upp. Det blir en debatt som vi får föra då.

Jag har pekat på de problem som bägge dessa alternativ för med sig. Om vi har kvar EES-lösningen blir det ett ensidigt beroendeförhållande. Om vi också säger upp EES-avtalet innebär det ekonomiska problem och isolering.

Anf. 39 BENGT HURTIG (v) replik:

Herr talman! Pär Granstedt talade om vikten av ett medlemskap.

När vi lyssnar på våra vänner i EG hör vi att modlösheten och problemen är mycket större där än här hemma. De anser själva att de har misslyckats när det gäller arbetslösheten, Jugoslavien och växelkursmekanismen som skulle leda till EMU-projektet.

I New Statesman skriver två brittiska ekonomer att den europeiska växelkursmekanismen i själva verket var en massarbetslöshetsmekanism, eftersom den lade allt tryck på de svagaste ekonomierna i Europa.

EG har också hela GATT-problematiken framför sig. Men hoppet står till att man igen skall kunna väcka entusiasmen, genom att man får in de fyra länderna som medlemmar. Det är den realistiska beskrivning som man ger.

I Le Monde diplomatique skrev man i en ledare i septembernumret: "Dessa uteslutande monetaristiska kriterier som -- -- ska göra det möjligt att överlåta makten över den gemensamma valutan till en centralbank oberoende av varje politisk myndighet och demokratisk påverkan. Det är en mycket tydlig försmak av medborgarnas framtida belägenhet, utlämnade till bankdirektörer som inte är redovisningsskyldiga inför någon."

Le Monde diplomatique är ju inte vilket organ som helst.

I Sverige säger vi att vi måste gå med i EG för att få vara med och bestämma. På vilket sätt får vi som kollektiv – ordet vi måste ju avse ett kollektiv, t.ex. riksdagen, regeringen eller landet – makt i kommissionen, centralbanksstyrelsen och domstolen?

I dessa sammanhang talas det oupphörligen om detta vi som får makt. Men människor som läser Maastrichtavtalet finner att så inte är fallet. Det är de högt uppsatta byråkraterna och tjänstemännen som fattar beslut och har ansvar för beredningar. Man borde förresten dela ut Maastrichtavtalet till svenska folket i stället för att försöka sila materialet och tala om vad det handlar om.

Anf. 40 PÄR GRANSTEDT (c) replik:

Herr talman! Det är naturligtvis riktigt att EG i viss mening befinner sig i en kris. Man ser att man har stora svårigheter och är inte alltid på det klara med hur de skall angripas.

Det är viktigt att man samtidigt som man ser de här problemen försöker tänka sig Europa utan EG. Om man helt enkelt lyfter bort den organisationen och Europas stater i stället för sin politik i öppen rivalitet mot varandra blir det inte mycket kvar av skillnaden mellan dagens situation och den vi hade i mellankrigstiden.

Trots EG:s svagheter och brister är det ändå EG som inger hopp om att det skall gå att lösa de problem som Europa i dag har, genom samarbete och samverkan – inte genom konflikter och strider mellan länder och folk.

Vi kan naturligtvis välja att stå utanför detta om vi anser att priset är för högt. Men ett Europa utan det samarbete som EG kan erbjuda vore ett Europa som hotades av mycket stora faror.

När det gäller inflytande är det naturligtvis så att EG precis som Sverige dels har folkvalda, politiska organ, dels har administrativa organ. Precis som i Sverige är det direkta folkliga inflytandet starkast i de politiska organen. I EG handlar det om EG-parlamentet och ministerrådet. Däremot är inflytandet inte lika direkt i de administrativa organen. Det gäller också Sverige. Vi har inte ett folkligt val av generaldirektörer i de centrala ämbetsverken, men vi har en folklig kontroll över hur de fungerar genom de politiska organen. Det har man också i EG där ministerrådet och Europaparlamentet utövar kontroll över hur de administrativa organen fungerar. Det finns ingen principiell skillnad.

Bengt Hurtig kan ha starka invändningar mot hur politiken förs i EG. Men jag tror att Bengt Hurtig också har starka invändningar mot hur politiken förs i Sverige. Anser Bengt Hurtig också att vi bör gå ur Sverige? Ur hans synpunkt är säkert inte heller den svenska politiken idealisk i alla avseenden.

Anf. 41 BENGT HURTIG (v) replik:

Herr talman! Nej, det anser jag inte. Här har folk trots allt att ta hänsyn till helheten i politiken i allmänna val. Vi har inte lyft över den mängd beslut som fattas i Sveriges riksdag till våra myndigheter.

Vi kan ta regionalpolitiken som exempel. Den yttersta övervakaren och slutinstansen i regionalpolitiska frågor som rör statsstöd kommer att vara EG-domstolen. Jurister kommer alltså ytterst att avgöra vilken typ av regionalpolitik man kan föra i Sverige. I dag är det Sveriges riksdag.

På det här sättet kan man gå igenom fråga efter fråga. Det samlade intrycket är att vi lyfter över en rad problem ifrån politikens fält till juridikens. Ja-sidan skulle nog tjäna på att tala om att det förhåller sig på det sättet.

Det går naturligtvis inte att tänka bort EG. Sådana intellektuella övningar är tämligen meningslösa. Däremot kan vi ju fundera på hur ett samarbete i Europa skall kunna utvecklas samtidigt som demokratin faktiskt stärks och parlamenten i Europa får ett avgörande inflytande över utvecklingen.

Anf. 42 PÄR GRANSTEDT (c) replik:

Herr talman! Även i Sverige, Bengt Hurtig, måste faktiskt de politiska besluten fattas inom ramen för de lagar som gäller. Det kan förekomma även

i Sverige att politiska beslut ogiltigförklaras genom en lagprövning eller att politiska beslut inte tillämpas på det sätt som vi kanske trodde när vi fattade dem därför att det finns lagar som måste följas.

Om man tycker att domstolarnas och de administrativa organens sätt att tolka lagarna är felaktiga, kan vi inte överpröva detta från politiska instanser. Vi måste i stället ändra lagarna. Det fungerar precis på samma sätt i EG. Om man från politiskt håll anser att EG-domstolen tolkar EG:s lagstiftning på ett sätt som man inte gillar, får man ändra lagarna genom politiska beslut. Det är också möjligt i EG. Det finns ingen stor principiell skillnad mellan EG:s och nationen Sveriges sätt att fungera. Lagar råder i bägge fallen.

Skillnaden är naturligtvis att EG utgör ett internationellt samarbete, vilket innebär att det inte bara är Sverige som bestämmer. I den samhällsanalys som Vänsterpartiet gjorde i det förflutna fanns en insikt om att Sverige inte bestämmer ensamt, inte ens på de områden där vi kanske har en formell beslutanderätt. Sverige är de facto en del i ett internationellt samspel, där vi under alla omständigheter tvingas ta hänsyn till den internationella utvecklingen.

Skillnaden är att om vi står utanför blir våra möjligheter att påverka den internationella utvecklingen mycket, mycket mindre än om vi är med. Det kan mycket väl visa sig att svenska folkets inflytande över sitt eget öde blir större om vi finns med och påverkar den här internationella utvecklingen än om vi står utanför och för en ständig anpassningspolitik.

Anf. 43 Statsrådet ULF DINKELSPIEL (m):

Herr talman! Pär Granstedt sökte en bekräftelse från regeringens sida på att den militära alliansfriheten som syftar till att Sverige skall kunna hålla sig neutralt i händelse av krig i vårt närområde utgör en grundval för våra förhandlingar med EG. Mitt svar är: ja.

I mitt öppningsanförande inför EG:s ministerråd den 1 februari slog jag fast att den svenska militära alliansfriheten alltjämt består, och sedan utvecklades vår syn på detta. Det öppningsanförandet utgör självfallet fortfarande utgångspunkten för våra förhandlingar med EG.

Anf. 44 PÄR GRANSTEDT (c) replik:

Herr talman! Jag uppskattar den markering som statsrådet Dinkelspiel gjorde här. Ibland förekommer nämligen ovanan i debatten att man säger att den svenska neutralitetspolitiken inte längre är aktuell men att alliansfriheten består. Sedan slutar man där utan att också påpeka att syftet med alliansfriheten faktiskt är att vi skall kunna vara neutrala i händelse av ett krig i vårt närområde. Det här kan ibland leda till missförstånd där man tror att vi har genomfört säkerhetspolitiska förändringar som är mycket större än vad de är.

När vi förr i tiden talade om neutralitetspolitik betydde det aldrig att vi var neutrala i fredstid. Det betydde hela tiden: alliansfrihet i fred syftande till neutralitet i krig. När vi i dag talar om alliansfrihet är det i grunden samma sak; en alliansfrihet i fred för att vi skall kunna vara neutrala i händelse av krig.

Jag tror att det är angeläget inte minst i de kontakter som vi har med våra –

förhoppningsvis – blivande samarbetspartner i den europeiska unionen att inte skapa osäkerhet om detta. Det skall vara helt entydigt att fundamentet i den svenska säkerhetspolitiken – alliansfrihet i fred med inriktning på att vi skall kunna vara neutrala i krig – består och inte har förändrats.

Prot. 1993/94:8
15 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

Anf. 45 Statsrådet ULF DINKELSPIEL (m):

Herr talman! Jag delar nog Pär Granstedts synpunkt att det är viktigt att det inte råder någon oklarhet om den svenska uppfattningen. Därför har vi så tydligt redovisat den i vårt grundläggande dokument i förhandlingarna, nämligen det anförande jag höll den 1 februari.

Den militära alliansfriheten består alltjämt. Det gör den i den värld som håller på att utvecklas. Det är självklart att de säkerhetspolitiska förutsättningarna förändras, men så som läget är i dag är utgångspunkten den som angavs i anförandet den 1 februari – och ingen annan.

EG-frågor

Anf. 46 HOLGER GUSTAFSSON (kds):

Herr talman! Den europeiska politiken måste effektiviseras och koncentreras kring frågor om ekonomisk utveckling och en säkerhetspolitik som tryggar fred och samexistens.

Det är med kritiska ögon vi följer den passivitet som råder, inom några av EG:s medlemsländer, beträffande ratificeringen av EES-avtalet. Politisk taktik och långbänkar möter Sverige på tröskeln till den Europagemenskap som vi önskar engagera oss i.

Det hittills största steget mot ett närmare samarbete mellan EG- och EFTA-länderna, EES-avtalet, borde ha ratificerats för sex månader sedan av alla EG:s medlemsländer. Detta kan inte uppfattas som vare sig välkomnande eller effektivt handlat. Utan starka motiv har man dragit godkännandet i långbänk.

De nu pågående medlemskapsförhandlingarna kommer att bli ett mått på den flexibilitet och progressivitet som medlemsländerna och kommissionen förmår frambringa och tillämpa, både på de politiska och på de marknadsmässiga områdena.

Kommer subsidiaritetsprincipen att lyftas fram som en politisk ambition och bli den ledstjärna som har uttalats av ledamöter i ministerrådet? Rimligen bör denna princip ge ökade förutsättningar för de nya medlemmarna till lokala politiska och marknadsmässiga ambitioner, utan att hamna i månads-långa förhandlingar med kommissionen kring harmonisering av teknikaliteter.

Låt mig ge några exempel på problem inom olika förhandlingsområden som borde kunna lösas med flexibilitet och subsidiaritet som mål.

Sverige kräver produktionsstöd till det arktiska jordbruksområdet i Norrland. Samtidigt blir det svenska jordbruket väl rationaliserat när Sverige blir medlem i EG. I stället för ett nykonstruerat arktiskt stöd till Sverige borde Sverige kunna få en permanent "rabatt" på avgiften till EG:s budget och tillåtelse att fritt disponera dessa pengar för jordbruket i lågproducerande områden i Sverige. Detta skulle effektivt bidra till färre regleringar och byråkrati för både EG och Sverige.

Vidare bör EG:s medlemsländer bibringas den insikten att om Sverige

skall kunna bli medlem i gemenskapen måste problemet med de svenska alkoholmonopolen lösas på ett för den svenska opinionen positivt sätt. Det är ett faktum att över 15 % av svenska folket arbetar aktivt i organisationer som av hälsomässiga skäl slår vakt om vår alkoholpolitik och därmed alkoholmonopolen. Detta går inte att förhandla bort om vi skall nå ett ja i folkomröstningen.

Herr talman! Den snabba tekniska och ekonomiska utvecklingen i världen ger inte utrymme för Europas länder att föra en inre kamp om detaljlagstiftning, institutionell byråkrati och ekonomiska beräkningsmodeller för att nå millimeterrättvisa i alla avseenden. Situationen kräver att de aktiva och självständiga nationalstaterna får en effektiv organisation för samverkan mellan länderna – EG/EU – där utvecklingsfrågor och avreglering kan ges ett stort utrymme på dagordningen.

Om den europeiska gemenskapen skall kunna utvecklas till en zon av ekonomisk tillväxt och utveckling i global konkurrens med USA, Japan och ASEAN-länderna, måste organisationen effektiviseras och inriktas på övergripande strukturella mål för forskning och utveckling, ökad sysselsättning och social välfärdsutveckling.

Hela Europa är nu inne i en djup och allvarlig lågkonjunktur. Trots att den inre marknaden sakta har börjat verka kan man inte se någon påtaglig ekonomisk återhämtning. Uppenbarligen har den tekniska utvecklingen halakat efter och försämrat produktionsvillkoren och därmed konkurrenskraften för Europa.

Vårt välstånd har hittills byggt på frihandel och en nationell ekonomisk politik. Till detta måste nu också komma gemensamma ansträngningar på det ekonomisk-politiska området över nationsgränserna. Den mycket starka internationaliseringstrenden kräver ett samarbete mellan länderna i väl etablerade förhållanden.

I framtiden kommer vi att möta en rad globala problem som kräver samverkan för ett resolut handlande. Låt mig nämna några av dessa områden:

- Arbetslösheten inom Europa.
- Migrationsproblemen i samband med befolkningsexplosionen i u-länderna.
- Den ekonomiska klyftan mellan rika och fattiga länder som leder till flyktingströmmar både syd-nord och öst-väst i förhållande till Västeuropa.
- De globala miljöproblemen som leder till ökad ohälsa.

Vi är många européer som ser problemen, och förväntningarna på bra lösningar är mycket stora. Till detta engagemang och arbete är vi svenskar inbjudna att delta med största kraft.

Det är med beklagan jag konstaterar att medlemsländerna för närvarande är mer intresserade av vad vi har med oss till detta samarbete än vad vi kan utretta i ett sådant samarbete.

Herr talman! Svenska folket kommer inte att acceptera en stor klump med förhandlingskompromisser i elfte timmen. Vi behöver förhandlingsframgångar nu – för att känna värmen söderifrån till Norden denna höst.

Anf. 47 BENGT HURTIG (v) replik:

Herr talman! Holger Gustafsson pratade vackert om EG:s mission för de fattiga folken och mot krigen. Det är bra. Men det finns andra uppfattningar i världen om EG:s attityd. EG beskylls för stormaktsfasoner på sina håll.

När EG skickade nödhjälp till Röda korset att användas i Jugoslavien fanns inte EG:s symbol med de 12 stjärnorna med på paketet. Röda korset uppgav i en dansk tidning i våras att EG krävde att för att denna hjälp skulle få distribueras i Jugoslavien måste EG:s symbol finnas med på paketet. Kravet från EG var inte förhandlingsbart. Detta väckte en viss bestörtning inom Röda korset. Man tyckte att det fanns en viss unionschauvinism i hjälpen till de fattiga och förtryckta.

Har Holger Gustafsson någon synpunkt på det kravet från EG till Röda korset?

Anf. 48 HOLGER GUSTAFSSON (kds) replik:

Herr talman! Jag kan bara tolka det så att Bengt Hurtig har samma bekymmer som jag. Jag tycker att EG:s och medlemsländernas agerande i olika situationer bör effektiviseras och förbättras. Det gäller säkert i fråga om nödhjälp.

Jag kan förstå att det uppstår kontroverser i en situation där gemenskapen behöver känna en viss identitet i hjälpverksamheten. Jag är inte beredd att säga att den nämnda handlingen var den bästa tänkbara. EG och den blivande unionen behöver utvecklas. Jag menar att det i dag går åt alldeles för mycket kraft åt det inre arbetet där man strider om små saker, när det egentligen finns världsproblem att engagera sig i. Detta lyser också igenom i de pågående medlemskapsförhandlingarna. Jag tycker att detaljfrågorna har fått alltför stort utrymme.

Anf. 49 BERIT LÖFSTEDT (s):

Herr talman! EG-debatten här i riksdagen är för det mesta rätt lugn och sansad. Dagens överläggningar är inget undantag från den linjen. Regeringens vilja att nå samförstånd med oppositionen – åtminstone med oss socialdemokrater, de andra partierna får tala för sig själva – tycks också större på detta område än på andra områden. Hittills har vi lyckats komma överens om de förhandlingspositioner som har presenterats för EG. Arbetet i EG-delegationen fungerar bra dels inom riksdagen, dels mellan regeringen och EG-delegationen.

Men folkets oro och osäkerhet i EG-frågan är stor. Många är negativa, och många är osäkra. Då måste man ställa sig frågan vad det kan bero på. Självfallet har osäkerheten en rad förklaringar. Men en anledning för många är säkert att regeringen använder sig av dubbla budskap.

Om man t.ex. frågar statsrådet Dinkelspiel vad han anser om svensk arbetsrätt och kollektivavtalsrätt, om han ställer upp på det sociala protokollet i Maastrichtfördraget, om han tänker slåss i förhandlingarna för den nordiska modellen på arbetsmarknaden, då får man alldeles säkert ett obetingat ja till svar. Den svenska modellen är bra. Den skall vi kämpa för. Så står det ju i princip också i statsrådet Dinkelspiels inledningsanförande från Köpenhamn den 1 februari i år.

Det dubbla budskapet uppstår när regeringen på hemmaplan river i olika arbetsrättsliga regler. Det är faktiskt inte mer än rimligt och logiskt att människor undrar hur helhjärtat regeringen egentligen engagerar sig i den sociala dimensionen i förhandlingarna med EG, när den samtidigt är i färd med att avrusta den sociala dimension på hemmaplan.

För övrigt är det inte bara svenska folket som nås av dubbla budskap på detta område. Det gör förstås också motparten i EG-länderna. Egentligen tvivlar jag inte alls på att statsrådet Dinkelspiel gör sitt allra bästa för att klara hem kollektivavtalsfrågorna när han träffar kommissionärer och ministerkolleger. Men de måste ju gå hem och undra om den svenska regeringen egentligen menar vad den säger och fäster så stor vikt vid dessa frågor, när den strävar i motsatt riktning där hemma i Sverige och försöker försvaga de anställdas och fackens inflytande.

Herr talman! Den svenska ekonomin har sedan länge i hög grad varit sammanflätad med andra länders. Vi är utomordentligt beroende av en stor utrikeshandel. En omfattande export och import har utgjort och utgör en stor del av grundvalen för vår välfärd. De allra flesta människor tror jag hyllar frihandels och de öppna gränsernas princip i en rad avseenden.

Vi har i Sverige en lång tradition av frihandel och stort handelsutbyte. Ändå har internationaliseringen av näringsliv och ekonomi fått helt andra dimensioner under de senaste 20–25 åren. Svenska företags investeringar i utlandet ökar. På motsvarande sätt etablerar utländska företag dotterbolag och filialer i vårt land. Kapitalet rör sig fritt och ofta utan kontroll över gränserna. Valutor och aktietillgångar kan vid vilken tidpunkt som helst på dygnet flyttas över gränserna.

Många av de stora och viktiga besluten som angår människor i vårt land fattas utanför landets gränser. Från de anställdas håll, från fackens håll, finns oftast inget som helst inflytande i dessa frågor. Samtidigt som kapitalet tillåts röra sig fritt över gränserna tvingas de fackliga organisationerna göra halt vid nationsgränserna. Stora multinationella företag befinner sig helt utanför nationalstatens kontroll.

Obalansen mellan kapital och människor går inte att åtgärda genom valutaregleringar och liknande. Den tiden är förbi. I stället måste arbetstagarna få möjligheter att utöva sitt inflytande på samma internationella arena.

Jag vill säga att internationaliseringen i sig varken är något önskat eller ont. Inte heller är den i någon särskild omfattning beroende av att EG finns. Näringslivets och arbetsmarknadens internationalisering kan vara både spännande och utmanande. Det beror alldeles på under vilka villkor den utvecklas. Vi socialdemokrater menar att den bör utvecklas i balans mellan arbetsgivare och anställda, mellan fack och företagsledning.

En gång i världen bildades nationella, fackliga organisationer för att komma till rätta med den sociala dumpningen inom vårt land. Nu är det dags att skapa regler som gör att arbetstagare inte utsätts för social dumpning på den internationella arenan.

Svensk och nordisk arbetsrätt har kommit att bli en garant för stabilitet och balans på arbetsmarknaden. Om Sverige blir medlem i EG måste vi se till att kollektivavtalet får fortsätta att vara det främsta verktyget för att reglera förhållandena på arbetsmarknaden. Regeringen får inte sväva på målet

när det gäller att hävda att direktiv på arbetsmarknadens och arbetsrättens område skall få omsättas i nationella regler med hjälp av kollektivavtal. Regeringen får med andra ord inte sväva på målet i frågan om att införliva Maastrichtfördragets sociala protokoll i förhandlingar och överenskommelser.

Svenska kollektivavtal måste gälla för allt arbete som utförs i Sverige. Det är detta *lex Britannia* står för. Det är genom *lex Britannia* som social dumpning kan förhindras. Fackföreningsrörelsen är byggd på solidaritetens grund. Det är därför facken också vid svenskt EG-medlemskap måste få rätt till internationella sympatiåtgärder.

Att ge sig på arbetsrätten är inte någon EG-anpassning. Jag skulle vilja uppmana Europaministern att gå hem och förklara för sina kolleger i regeringen att det är kontraproduktivt här hemma i Sverige att ge sig på svensk arbetsrätt. Vi är många socialdemokrater som anser att ett EG-medlemskap skulle vara bra för Sverige. Vi är engagerade för det. Vi anser att den sociala dimensionen måste utvecklas just av det skälet.

Anf. 50 BENGT HURTIG (v) replik:

Herr talman! Vad jag förstår har socialdemokraterna i Riksbanksutredningen reserverat sig mot förslaget att den svenska riksbanken skall göras självständig och att antiinflationlinjen för denna riksbank skall göras oåterkallelig. Jag förstår inte hur ni får det att gå ihop med Maastrichtfördraget. Enligt det skulle det vara en skyldighet för Sverige att vidta dessa åtgärder under anpassningen till den tredje slutfasen, då Europa skall ha en enda valuta.

Jag har en annan fråga med anledning av ett protokollsutdrag från den socialdemokratiska partikongressen. Där föreslog Anders Ygeman att Sverige skall förbehålla sig rätten att föra en självständig utrikespolitik i EG. Partistyrelsens föredragande Mats Hellström yrkade bifall till detta, och kongressen biföll partistyrelsens utlåtande. Hur tänker ni driva den frågan i förhandlingarna med EG?

Min tredje fråga gäller s.k. atypiska jobb, som i växande omfattning förekommer i Europa. Jag håller med om mycket av det Berit Löfstedt sade om arbetsrätten. Dessa människor arbetar ofta utan rätt till sjukersättning, pensioner, vidareutbildning, föräldraförsäkring och skydd mot uppsägning. Ofta jobbar de deltid. Man har infört en omfattande flexibilitet i t.ex. Belgien. Man kan ha folk anställda på förmiddagen. Sedan kan de komma tillbaka på eftermiddagen. Arbetsgivaren slipper t.o.m. ifrån ansvar för lagstadgade raster. När företagare kommer till Sverige och vill utnyttja detta, säger man att svenska kollektivavtal skall gälla. Men för sådana jobb har vi inga kollektivavtal. Måste vi inte skapa någon sorts kollektivavtal i Sverige för pigor, hembiträden och vad det kan vara frågan om?

Anf. 51 BERIT LÖFSTEDT (s) replik:

Herr talman! Jag vet inte vad Bengt Hurtig sysslar med. Han slår runt alldeles. Möjligen blev Bengt Hurtig sur för att jag talade om frågor som han rimligen borde ställa upp på.

Arbetsrätten utvecklas i EG-länderna. Det sociala protokollet till Maast-

Prot. 1993/94:8
15 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

EG-frågor

richtfördraget utgör en grundval för att arbeta vidare på olika skyddsområden med olika inslag, när det gäller både att befrämja sysselsättning och att jobb skall utföras under vettiga förhållanden.

Jag vet inte varför jag skulle hålla någon kärleksförklaring till atypiska jobb här. Kollektivavtal är ett utomordentligt sätt att reglera arbetsmarknaden. Jag vet inte av att jag har försvurit mig till piginstrumentet. Det är för övrigt en nationell, svensk uppfinning sedan i somras, detta med pigor. Jag begriper inte varför jag skulle ge mig in i den debatten.

Det är en svensk fråga i vilket tempo utvecklingen går och när man blir färdig att komma med i en ekonomisk och monetär union.

Bengt Hurtig talar om självständig utrikespolitik. Vi har alltid från svensk sida varit ganska självständiga i FN. Jag föreställer mig att vi kan vara initiativrika och självständiga i EG. Vad ett utvecklat europeiskt samarbete behöver är självständiga, initiativrika nationer.

Anf. 52 BENGT HURTIG (v) replik:

Herr talman! Jag fick inte riktigt klart för mig vilka kollektivavtal som gäller för de atypiska jobben, när dessa människor, inom ramen för kapitalets rörelsefrihet, eventuellt kommer hit.

När det gäller detta med självständig utrikespolitik vill jag säga följande. Inför Riokonferensen begärde Danmark att få driva frågan om radioaktiva produkters rörlighet över gränser. Det fick man inte. Danmark fick begära att något annat av de nordiska länderna skulle ta upp det. Det finns en rad exempel på att man, när man har överlåtit utrikespolitiska frågor till unionen, måste följa unionen. Lojaliteten också i utrikespolitiska frågor är central i Maastrichtavtalet.

Anf. 53 BERIT LÖFSTEDT (s) replik:

Herr talman! Jag återkommer till den senaste av Bengt Hurtigs frågor. Från svensk sida har vi varit utomordentligt framgångsrika i FN-samarbetet därför att vi har varit pådrivande, initiativrika och konstruktiva. Jag har svårt att förstå varför vi inte skulle kunna spela samma roll i ett samarbete inom EG eller EU. Varför skulle vi inte i denna mindre krets orka med att vara konstruktiva när det gäller gemensam säkerhet eller andra områden i politiken? Jag har stor tilltro till svenska möjligheter att vara konstruktiv i detta sammanhang.

När det sedan gäller kollektivavtal för atypiska jobb vill jag säga att atypiska jobb är ett stort problem, som man i många EG-länder bekymrar sig över och funderar över lösningar på. Man undersöker hur man kan utbilda kvinnor så att de får bättre möjligheter att vara kvar på arbetsmarknaden. Man jobbar med stimulanser som skall göra att lågutbildade får en bättre situation på arbetsmarknaden, man har bekymmer om långtidsarbetslösa osv.

I Sverige har vi inte varit vana vid atypiska jobb som t.ex. hembiträden, men Bengt Hurtig är välkommen att organisera dem och skaffa kollektivavtal för dem.

Andre vice talmannen anmälde att Bengt Hurtig anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 54 HOLGER GUSTAFSSON (kds) replik:

Herr talman! Berit Löfstedt säger att regeringens Europapolitik inte är trovärdig därför att man på hemmaplan samtidigt försämrar de ekonomiska trygghetssystemen. När Sveriges ekonomi började bli bekymmersam i slutet av 80-talet konstaterade den socialdemokratiska regeringen att det nog var klokt att söka medlemskap i EG. Jag tycker att det var en klok bedömning och ett bra sätt att möta de problem som dök upp i ekonomin och dem som man kunde förutse.

Också våra ekonomiska trygghetssystem har varit hotade och börjat blöda. Regeringen har tagit sig an uppgiften att försöka säkra de systemen för oss och för kommande generationer. Att detta skulle vara något annat än ett klokt beteende, som rimmar väl med den socialdemokratiska regeringens förfarande att ansöka om medlemskap i EG, kan jag inte förstå. En klok politik för att på hemmaplan säkra olika ekonomiska system kan mycket väl sammanfalla med en god EG-politik.

Anf. 55 BERIT LÖFSTEDT (s) replik:

Herr talman! Jag vill till Holger Gustafsson säga att jag talade om arbetsrätten. Jag nämnde inte lagen om anställningsskydd, som tillhör arbetsrättsområdet, men jag talade om skydd mot social dumpning. Det är fråga om minimiregler, som gör att man inte konkurrerar med undermåliga arbetsmiljöer och dåliga löner.

Det handlade inte om de sociala trygghetssystemen. Dessa kan vi diskutera på annat sätt och i annat sammanhang. Vi har synpunkter på arbetsmarknadsförsäkringar och på socialförsäkringsområdet, men det var inte det som jag talade om, utan om svenska arbetstagares möjligheter att hävda sina grundläggande rättigheter och också om de anställdas möjligheter att i stora koncerner ha något inflytande över sin tillvaro, över sina anställningar och arbetsvillkor.

Anf. 56 HOLGER GUSTAFSSON (kds) replik:

Herr talman! Jag vill bara ställa en kort fråga tillbaka till Berit Löfstedt: I vilket avseende är detta område hotat i de pågående förhandlingarna med EG?

Anf. 57 BERIT LÖFSTEDT (s) replik:

Herr talman! Det är möjligt att jag uttryckte mig oklart i mitt anförande, men jag skall försöka reda ut detta en gång till.

Jag menade att man ger ett dubbelt budskap till svenska folket, som undrar om man sysslar med EG-anpassning när man ger sig på lagen om anställningsskydd och ifrågasätter lex Britannia. Jag hör också folk påstå att det är en EG-anpassning. Jag är fullt klar över att det inte är fråga om en EG-anpassning, men detta hotar själva tilltron till förhandlingen. Många människor får för sig att det här nog är något som vi har importerat från andra länder.

Det är naturligtvis också en svårighet om man inte är aktiv och ordentligt tar till vara möjligheten att implementera direktiven vad gäller kollektivavtal. Då blir det en EG-fråga.

Prot. 1993/94:8
15 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

EG-frågor

Anf. 58 Statsrådet ULF DINKELSPIEL (m):

Herr talman! Med anledning av det som Berit Löfstedt sade i sitt inlägg vill jag framhålla att det i vårt förhållande till EG inte kan råda minsta tvivel till att börja med om att Sverige fullt ut sluter upp bakom EG:s sociala stadga. Jag ser inga som helst problem i förhandlingarna på den punkten.

När det så gäller kollektivavtalens ställning i Sverige delar jag Berit Löfstedts uppfattning om vikten av att vi skall få deras ställning bekräftad. Vi eftersträvar detta i förhandlingarna. Vi har inte ännu nått det resultatet, men det är ett svenskt förhandlingsmål.

Att vi sedan på hemmaplan har olika åsikter i fråga om hur socialpolitiken eller arbetsrätten skall utformas är väl inte överraskande. Vi har mycket olika syn på hur vi bäst skall skapa riktiga jobb här i Sverige och hur vi bäst skall främja den ekonomiska utvecklingen. Men Berit Löfstedt vill väl inte att EG skall bli en tvångströja på oss, så att vi inte fritt skall få debattera detta och att vi inte skall ha frihet att själva utforma vår politik på dessa områden, givetvis med iakttagande av de minimiregler som EG har lagt fast.

Till slut: Berit Löfstedt säger rakt ut att vårt agerande på hemmaplan – och det måste gälla hela den politik och den diskussion som förs på hemmaplan i dessa frågor – skulle försvaga vår förhandlingsposition utåt och att vi därigenom skulle få sämre möjligheter att få igenom våra förhandlingskrav. Låt verkligheten tala, Berit Löfstedt! Jag försäkrar att vi driver frågan om kollektivavtalens ställning med stor kraft. Låt oss se vad som händer den dag när förhandlingsresultatet ligger på vårt bord.

Anf. 59 BERIT LÖFSTEDT (s) replik:

Herr talman! Jag vill först säga att statsrådet Dinkelspiel sade precis det som jag önskade mig och förväntade mig när det gällde att betyga nödvändigheten av att vi följer samma linje när det gäller att hävda kollektivavtalen. Jag sade också i mitt inledningsanförande att jag aldrig har tvivlat på att Ulf Dinkelspiel faktiskt tänker slåss för detta. Jag respekterar verkligen Ulf Dinkelspiels förhandlingsskicklighet och vilja att, enkelt uttryckt, få hyfs på denna problematik.

Men det som jag ständigt konfronteras med på möten är följande fråga: Hur kan det förhållandet att regeringen är så angelägen om att driva igenom dessa frågor i det internationella sammanhanget rimma med att man i andra sammanhang är så tydlig när det gäller att försvaga arbetsrätten i dag? Jag talar nu inte om det som Ulf Dinkelspiel och hans departement säger, men om andra departement.

Det blir litet bekymmersamt att, när man skall försöka att engagerat förklara nödvändigheten av att vi nu skall arbeta för att bli medlemmar i EG, samtidigt möta denna tvetydighet. Det har inget med någon EG-tvångströja att göra, men jag önskar verkligen att EG kommer därhän att det blir utomordentligt goda nivåer på det sociala skyddet. Det är ännu inte genomfört, men jag önskar verkligen att man skall kunna nå så långt i det avseendet.

Anf. 60 Statsrådet ULF DINKELSPIEL (m):

Herr talman! För det första vill jag uttrycka min uppskattning av Berit Löfstedts andra inlägg, som gjorde helt klart att hon inte vill ifrågasätta vår

vilja – möjligen vår förmåga – att nå resultat när det gäller vad också jag anser vara viktiga punkter på socialpolitikens och arbetsrättens områden.

För det andra vill jag bara konstatera att Berit Löfstedt uppenbarligen vill förmena den svenska riksdagen och de politiska partierna att öppet, inom de ramar som våra internationella förpliktelser sätter, diskutera utformningen av socialpolitiken, arbetsrätten och liknande.

Jag tror faktiskt att det är en styrka att vi kan visa att även om vi i delar är bundna – på socialpolitikens område är det i allt väsentligt fråga om minimiregler – så finns det ett mycket stort utrymme, på socialpolitikens och arbetsrättens område praktiskt taget obegränsat utrymme, för att utforma politiken efter våra nationella värderingar.

Sedan har vi olika uppfattningar, och det tillhör demokratins väsen, om hur politiken skall utformas på de här områdena. Jag tror att vi skall slå vakt om och vara varsamma om just den handlingsfriheten.

Anf. 61 BERIT LÖFSTEDT (s) replik:

Herr talman! Här skall inte förmenas någon någonting. Riksdagen är en alldeles fri debattarena och skall självfallet vara det.

Men jag ville bara berätta om det jag möter. Jag möter utomordentligt många mycket oroliga arbetstagare som inte förstår signalerna, som inte fattar att angreppet på arbetsrätten här hemma kan rimma med försvaret för kollektivavtalen i internationella sammanhang. Man tror inte riktigt på det, och det var det jag ville hälsa.

Anf. 62 Statsrådet ULF DINKELSPIEL (m):

Herr talman! Då kanske Berit Löfstedt och jag kan enas om att vi gemensamt skall göra allt för att upplysa om att de frågorna inte har ett skvatt med EG att göra. Det är en fråga om nationella värderingar.

Andre vice talmannen anmälde att Berit Löfstedt anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 63 CARL G NILSSON (m):

Herr talman! Jag vill något beröra jordbrukspolitiken i EG-sammanhang, och jag vill göra det ur två tidsperspektiv.

För det första: Hur skall vi kunna hantera jordbrukspolitiken den närmaste tiden för att åstadkomma och bevara ett starkt och konkurrenskraftigt jordbruk inför ett EG-inträde?

För det andra: Hur skall vi agera som fullvärdiga medlemmar inom EG?

Visst anser vi att det finns brister i EG:s nuvarande jordbrukspolitik och att vi som medlemmar – och endast som medlemmar – kan påverka EG:s jordbrukspolitik.

1990 års jordbrukspolitiska beslut togs i en tid när GATT-förhandlarna var mycket optimistiska. Sedan dess har det som bekant gått litet ner och litet upp. Strävan efter ett normalt varuutbyte länder emellan gällde och gäller också livsmedel. Därför syftar GATT till att minska stöd och subventioner också för jordbruket. Sverige tillmötesgick på ett unikt sätt dessa GATT-krav genom den livsmedelspolitiska reformen 1990.

Prot. 1993/94:8
15 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

EG-frågor

Sverige förhandlar nu om ett medlemskap i EG. Målet är att vi skall vara fullvärdiga medlemmar av Gemenskaperna och omfattas av deras gemensamma politik. Det första och hittills kanske viktigaste området där EG har gemensam politik är just jordbrukspolitiken. Även EG:s jordbrukspolitik har modifierats för att underlätta en överenskommelse i GATT, men förändringen är inte lika långtgående som den vi har gjort i Sverige.

Effekten av den skillnaden i förändringsarbete är att för svenskt jordbruk och för svensk livsmedelsindustri har konkurrensläget kraftigt försämrats gentemot de viktigaste konkurrenterna. Producentpriserna inom jordbruket i Sverige är lägre än inom EG. Även partipriserna på livsmedel är betydligt lägre här. Ett kilo smör t.ex. kostar i partiledet ca 23 kr. i Sverige mot i Danmark motsvarande ca 30 kr.

Detta ger dock ingen konkurrensfördel för vår svenska näring, eftersom livsmedel från EG med hjälp av subsidier säljs till samma priser i Sverige som de svenska varorna. Svenska livsmedel däremot möts av ett gränsskydd när de skall exporteras till EG som medför att de inte heller blir billigare i EG.

Situationen är orimlig och ur många synpunkter olycklig. Svenska jordbruksföretag riskerar att slås ut på grund av det här. I många fall tror jag att det redan har skett. Företagen som riskerar att slås ut är i många fall konkurrensdugliga gentemot EG:s jordbruksföretag och konkurrensdugliga med EG:s jordbrukspolitik.

I en del fall rör det sig om jordbruksföretag i slättbygder, men ofta är det här fråga om företag i skogs- och mellanbygd. De sistnämnda företagen riskerar vid en utslagning att för lång tid framöver upphöra med jordbruksdriften, och vi kan lätt inse vilka konsekvenser det får både för landskapsbilden och för boendet på landsbygden.

Jordbruket är en näring med långa planeringsperioder och med långsiktiga investeringar. Det tar t.ex. tre år från betäckning av en ko till dess att den nya kalven kan börja producera mjölk. Det är på grund av den här långsiktigheten i verksamheten som det är så viktigt att den svenska jordbrukspolitiken snarast anpassas till EG:s.

När ett medlemskap blivit verklighet, får Sverige möjlighet att på allvar påverka de delar av EG:s politik som vi vill förändra. Enligt min mening bör den gemensamma jordbrukspolitiken förändras i riktning mot ökad avreglering och minskat stöd. En sådan förändring skall naturligtvis äga rum i hela Gemenskapen.

Stora delar av 1990 års beslut var enligt min mening både riktiga och viktiga. Det gäller inte bara avregleringen utan också de delar som innebär att staten skall kunna köpa tjänster av jordbruket, t.ex. landskapsvård och livsmedelsberedskap.

För att dynamiken i näringen skall bibehållas krävs det färre politiska ingrepp och fler marknadslösningar. I det ligger ingen motsättning mot statlig betalning för sådana tjänster som jag nämnde nyss och ingen motsättning heller mot att stöd till jordbruksföretag skall kunna betalas ut i de delar av Gemenskapen där produktionsförhållandena är extremt ogynnsamma och där det kan anses vara av värde att en jordbruksdrift upprätthålles.

Jag vill, herr talman, upprepa mina två budskap: Endast som medlemmar

i EG kan vi – och skall vi – påverka och förbättra den gemensamma jordbrukspolitiken. Innan dess måste svenskt jordbruk få likvärdiga förutsättningar som de närmaste konkurrenterna.

Prot. 1993/94:8
15 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

EG-frågor

Anf. 64 Jordbruksminister KARL ERIK OLSSON (c):

Herr talman! EG betyder olika saker för olika människor. Även översättningarna av EG/EU är olika. Jag måste säga att jag känner rätt stark sympati för den översättning som Hadar Cars använde tidigare i debatten, Europeiska förbundet.

För mig symboliserar EG tanken på ett fredligt Europa, där nationer samarbetar med varandra i stället för att motarbeta varandra. Det är nödvändigt att Sverige aktivt deltar i detta fredsprojekt. Ett utanförskap leder inte till några fördelar för Sverige. Sverige skall tillsammans med övriga europeiska länder vara med och forma ett framtida fredligt Europa.

Ett svenskt medlemskap i EG innebär betydande fördelar för Sverige, inte minst för den svenska landsbygden, för det svenska jordbruket och för det svenska fisket. Dessa näringar är i dag utestängda från den stora gemensamma marknad som EG utgör, jordbruket genom EG:s höga gränsskydd, som varken näringen eller staten kan forcera, fisket på grund av de stora skillnader som gäller i tull vid import till EG jämfört med import till Sverige från EG.

Regeringen har lämnat förhandlingspositioner till EG, förankrade även hos Socialdemokraterna. Det är en styrka i förhandlingarna att vi står eniga inom landet. För att nå ett gott resultat i förhandlingarna behöver vi enighet. Oenighet skulle bara gynna vår förhandlingsmotpart.

Våra positioner är seriöst utformade, i princip utan prutmån. Det vi begär är rimliga villkor för svenskt jordbruk och svenskt fiske. Målet för förhandlingarna är att resultatet skall bli så bra att vi kan rekommendera ett ja i kommande folkomröstning.

Vi förväntar oss svar från kommissionen vad gäller alla våra förhandlingspositioner i slutet av oktober. Det innebär att vi kan slutföra förhandlingarna på utsatt tid. Naturligtvis är resultatet viktigare än tidtabellen.

Jag vill betona att vi inte bara passivt skall gå med i EG, utan vi skall vara med och bygga ett nytt Europa. Vi skall använda medlemskapet. Enligt min uppfattning skall vi på jordbruksområdet använda ett medlemskap till att förbättra EG:s miljöregler, skärpa djurskyddet i EG, införa miljöavgifter i alla EG-länder för att stimulera användningen av t.ex. miljövänliga biobränslen och till att förenkla den krångliga jordbrukspolitiken i EG. Onödiga regler måste naturligtvis bort.

De pågående förhandlingarna inom GATT påverkar också Sverige och vår jordbrukspolitik. Ett positivt resultat av förhandlingarna inom Uruguay-rundan är nödvändigt för att hjälpa i gång världsekonomin. Svenskt jordbruk kan utan rädsla vara för en GATT-lösning, bl.a. på grund av den ändring av jordbrukspolitiken som riksdagen enades om 1990.

En uppgörelse inom den pågående rundan kommer inte att vara en slutpunkt för arbetet inom GATT. Arbetet med att stärka frihandeln måste tvärtom fortsätta. I framtida diskussioner måste skyddet för miljön också tas

upp. En ökad frihandel får inte innebära att miljön hänsynslöst förstörs i jakten på billigare produktion.

Jag känner viss förvåning över dem som fortfarande mumlar i buskarna om att vi inte skulle anpassa 1990 års livsmedelspolitiska beslut med anledning av ansökan om medlemskap i EG. 1990 års beslut om jordbruket och 1990 års beslut om att söka medlemskap i EG fattades båda i denna kammare med några månaders mellanrum. Jag lade ned stor omsorg på att få majoritet bakom det livsmedelspolitiska beslutet. Det finns också en betydande majoritet bakom beslutet att söka medlemskap i EG. Det vore rimligt att majoriteten blir lika stor när dessa båda beslut skall sammanjämkas.

Målet är att svenskt jordbruk skall vara starkt och konkurrenskraftigt vid inträdet i EG. Det gäller i hög grad också för livsmedelsindustrin. Vad gäller primärproduktionen har regeringen lämnat förslag som har behandlats av riksdagen. Ytterligare en proposition har avlämnats, och den kommer att behandlas i kammaren under hösten. Därefter ser inte regeringen behov av fler justeringar i 1990 års beslut.

Svensk livsmedelsindustri måste skärpa sig för att bli konkurrenskraftig. Regering och riksdag kan inte lagstifta fram konkurrenskraft; det måste företagen klara själva. Det vore farligt om livsmedelsföretagen slår sig till ro efter valutakursförändringarna. Det behövs fortfarande rationaliseringar. Man kan inte räkna med att de nuvarande prisdifferenserna kommer att bestå för evigt.

Det finns ett uttalat intresse för kvalitetsmat bland konsumenterna. Därmed ökar också intresset för ett bättre och tydligare system för märkning av livsmedel med ursprungsland. För att tillgodose detta berättigade krav har jag under våren samlat företrädare för konsumenter, handel, grossister och producenter till en hearing om märkning. Jag har nu goda förhoppningar om att ett frivilligt system för märkning av svenska kött- och charkprodukter skall kunna växa fram.

Socialdemokraterna är slarviga i den jordbrukspolitiska debatten. Det är illavarslande om socialdemokraterna inte förstår eller inte vill förstå EG:s politik.

Vad gäller den svenska politiken kallar socialdemokraterna ofta prisregleringsavgifter för miljöavgifter och påstår dessutom att beslutet att ta bort prisregleringsavgifterna är en ny idé. Det är fel. Enligt 1990 års beslut skulle prisregleringsavgifterna avvecklas när de inte längre behövdes. Det är också det som har skett.

Socialdemokraterna räknade fel i diskussionerna om positioner i EG-förhandlingarna, och det verkar som om man fortfarande vidhåller sina fel. Dess bättre kom vi ändå överens om positionerna, och det glädjer mig mycket.

Socialdemokraterna har yxat till en besparing på en miljard på jordbruksområdet utan att specificera hur det skall ske. I riksdagens miljödebatt i förrgår påstod jordbruksutskottets ordförande Margareta Winberg att stödet till jordbruket ökat under min period som jordbruksminister. Det är också fel. Stödet har i stället sänkts år från år. Direktbidragen har minskat med en miljard mellan 1991/92 och 1993/94, och ytterligare neddragningar är redan aviserade. Gränsskyddet har sänkts på både vegetabilie- och animalieområdet.

Jag tror att socialdemokratian kan bättre. Jag är också medveten om att jordbrukspolitik inte längre står så högt på dagordningen hos detta oppositionsparti.

Herr talman! Det måste finnas ett nationellt ansvar för jordbruket, de areella näringarna och landsbygden. Vi har ett ansvar för naturresurser och miljö och för en uthållig användning och vård av dessa resurser. De areella näringarnas bruk är avgörande för den biologiska mångfalden. Jord- och skogsbruk producerar miljövänliga råvaror till livsmedel, energi och industri. Jordbruket har möjlighet att bli ett slutled i kretsloppet för det biologiska avfallet.

Vi har också ett ansvar för att bevara kulturlandskapet, som skapats av våra förfäder, även om hela produktionspotentialen inte behövs vid varje tillfälle. Landsbygdens tillgångar som rekreationsbas får ökad betydelse för dem som bor där, för andra svenskar och för européer. Vi når även dessa mål bäst genom ett medlemskap i EG.

Anf. 65 CHRISTER WINDÉN (nyd) replik:

Herr talman! Jordbruksministern pratar om de areella näringarna men nämner inte fisket, som också hör dit. Jag har en konkret fråga just när det gäller fisket.

Enligt EES-avtalet skall svenskar betala 10 % i tullavgift för att kunna leverera till EG-marknaden. Omvänt är siffran 0. Jag har i pressen sett mycket om att det är troligt att detta förhållande inte kommer att förändras när ett avtal med EG ligger på bordet. Jag vill gärna att jordbruksministern bemöter det.

Jag har också en fråga vad beträffar fri rörlighet för människor som reser med sällskapsdjur – jag tänker på hundar. Möjligheten att ta med sig sin hund eller katt när man rör sig fritt inom EG:s område är oerhört viktig för många människor. Frågan diskuterades i riksdagen förra året. Nu ser jag i pressen att Svenska veterinärmedicinska anstalten för inte så länge sedan kom med en rapport där man föreslår att fri rörlighet för hundar och katter skall accepteras under förutsättningen att vissa regler när det gäller vaccinationer, intyg att vaccinationerna har gjorts samt godtagbar identifikation följs.

Har jordbruksministern för avsikt att komma med en proposition i detta ärende? Jag tror nämligen att frågan kan ha rätt stor betydelse för den allmänna opinionen när det gäller EG.

Anf. 66 Jordbruksminister KARL ERIK OLSSON (c):

Herr talman! Tullen på export av fiskprodukter till EG är i dag mellan 10 och 20 %. Vi har inte krävt några övergångsåtgärder på några områden, vilket Christer Windén säkert känner till. Vi vill gå direkt in i EG:s jordbruks- och fiskeripolitik. Det innebär också att vi kräver att tullarna skall försvinna vid ett medlemskap.

De problem som möjligen finns på EG-sidan är att det fortfarande finns övergångsregler på fiskeområdet för de senast tillkomna länderna Spanien och Portugal. Vi har emellertid under förhandlingarna fått mycket positiva

Prot. 1993/94:8
15 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

EG-frågor

signaler om möjligheten att bli av med dessa tullar. Det finns ett klart svenskt ställningstagande för att de skall försvinna.

Frågan om möjligheten att resa med hundar och katter tillhör de mest debatterade jordbrukspolitiska frågorna i denna kammare under senare år. Den är kopplad till det förhållande att vi i 175 år har varit fria från rabies-smitta i Sverige. Vi vill inte ha in den.

Nu finns det möjlighet att vaccinera. Så vitt jag vet är det ganska enkelt. Problemet att säkert kunna identifiera en vaccinerad hund kvarstår emellertid. Det är dessutom svårt att veta att vaccineringen har fungerat. Det kvarstår en del ytterligare arbete att göra där innan man kan vara alldeles säker. Men så fort man kan garantera en lösning som är lika säker som ett förbud för fri transport, är jag naturligtvis beredd att ta initiativ för att förenkla detta. Det är av stor betydelse för många människor.

Anf. 67 CHRISTER WINDÉN (nyd) replik:

Herr talman! Jag tackar jordbruksministern för det lugnande beskedet beträffandet fisket.

När det gäller hundar har jag den absoluta uppfattningen att den rapport som är skriven och lämnad från Veterinärmedicinska Anstalten ger försäkringar av just den typ som jordbruksministern efterlyser. Om han ansluter sig till den tolkning som de gör, kan jag alltså förvänta att det kommer en proposition i ärendet inom kort.

Anf. 68 Jordbruksminister KARL ERIK OLSSON (c):

Herr talman! För att undanröja eventuella missförstånd vill jag säga att denna rapport är mycket positiv och den pekar på de möjligheter som finns. Men enligt den expertis som vi har tillgång till vågar man inte dra dessa slutsatser, i alla fall inte ännu.

Anf. 69 MATS HELLSTRÖM (s) replik:

Herr talman! Jordbruksministern söker tydligt strid med socialdemokraterna om jordbrukspolitiken och EG. Det må så vara, men jag vet inte riktigt skälet. Det är möjligen så – det brukar det ju vara i alla fall – att jordbruksministern får hårda angrepp på sig från LRF. Det gällde mig också. Jag läser ju Land och ATL, så jag förstår hur jordbruksministern har det. Det kanske är därför som han vill upprätta en andra front. Jag går gärna i polemik i de här frågorna om jordbruksministern vill det.

I somras hade vi långa kritiska överläggningar där vi, med jämkningar på bägge sidor, sedan blev överens om de positioner Sverige lagt in. Vår kritik då gällde att regeringen ville förespegla opinionen att det är gratis att kräva stora kvoter. Det kostar egentligen ingenting för skattebetalarna. Den kritiken kvarstår i de frågor som inte gäller positionerna. Det är riktigt. Ur detta kom det fram tredubbla budskap. Det har talats mycket om dubbla budskap här.

Det blev ett budskap till bönderna om att regeringen står på böndernas sida. Det skall bli stora kvoter och stora möjligheter att öka produktionen när vi kommer med i EG. Det syntes också direkt av att många mjölkbönder kraftigt utvidgade sin produktion för att ta vara på dessa stora kvoter. Där

gick signalen fram: Det blir bra detta med stora kvoter. Ni får goda möjligheter att öka produktionen.

I den offentliga debatten sade regeringen till skattebetalarna att den inte skulle följa upp detta med skattepengar. Det får bli vad det blir.

Till EG har man gett det tredje budskapet. Det är litet detsamma som till skattebetalarna. Det innebär att här skall marknaden få råda. Dessa kvoter kommer kanske inte att förverkligas. Det är ingenting som EG heller skall behöva betala.

De som till sist kommer i kläm med en sådan uppläggning är ju Sveriges bönder. Det blir de som kan känna sig lurade av den uppläggningsen. Vi varnade för detta. Vi har nyligen bekräftat våra siffror på den punkten till regeringen. De är korrekta, och vi står för dem.

Anf. 70 Jordbruksminister KARL ERIK OLSSON (c):

Herr talman! Jag söker inte strid med socialdemokraterna om jordbrukspolitiken i EG. Jag vill möjligen korrigera en del uppgifter från socialdemokratiskt håll i den svenska debatten.

Jag underströk tvärtom två gånger i mitt inlägg den stora tillfredsställelse som jag känner över att vi har nått samförstånd om positionerna. Jag anser att det är mycket viktigt att vi bevarar detta under kommande debatter. I Mats Hellströms replik här ligger det en antydning om att vi ändå, trots detta, skulle ha begärt för stora kvoter.

När man umgås i Bryssel med företrädare för kommissionen, och även när man träffar representanter för andra kandidatländer, är det uppenbart att alla har den uppfattningen att det är mycket seriösa positioner som vi har lämnat in. Det kan vi ju glädjas åt gemensamt, eftersom vi båda står bakom dem.

När det sedan gäller frågan om den svenska skattebetalaren tycker jag illa om att socialdemokraterna antyder att vi driver en politik som kan innebära kostnader på kanske ytterligare 5–10 miljarder. De siffrorna har nämnts och nämns i debatten. Det var därför jag illustrerade vad vi har gjort. Vi har nämligen sänkt kostnaderna under de här åren, och vi har aviserat ytterligare sänkningar.

Jag är säker på att en annan signal skulle vara mycket positiv i de tidningar som Mats Hellström refererade till, men jag känner ett ansvar inför det svenska folket för att fullfölja den politik som vi faktiskt var eniga om 1990.

Anf. 71 MATS HELLSTRÖM (s) replik:

Herr talman! Det är utmärkt om vi kan vara sams om att fullfölja den politik vi var eniga om 1990. På den punkten har jag inget som helst skäl att polemisera med Karl Erik Olsson. Detta blir ett svar på de angrepp som jordbruksministern nu gjorde.

Vi hade diskussioner. Regeringen backade, och vi gjorde kompromisser. Vi stod bakom de positioner som sedan har lämnats in. De är naturligtvis seriösa. Men om man hade följt den uppläggning som regeringen flaggade för och även offentliggjorde – det var ju det som jordbruksministern refererade till i sitt första inlägg – råkar man ut för svenska budgetkostnader i den storleken.

Prot. 1993/94:8
15 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

EG-frågor

EG:s jordbrukspolitik får mer och mer betalas även direkt över nationella budgetar. Det behöver kanske sägas flera gånger om. Det är inget konstigt och inget marginellt. Det sker på stora viktiga områden – just sådana områden som svenskt jordbruksstöd kommer att handla om. Det kan man inte, och det ska man inte, mörka i diskussionen om vad detta kommer att kosta.

Anf. 72 Jordbruksminister KARL ERIK OLSSON (c):

Herr talman! Vi skall inte gå in på några detaljer i den här debatten. Det var en debatt som vi förde i ett tidigare skede. I stort sett har vi följt den uppläggning vi hade från början med vissa jämkningar.

Det är sant att EG:s jordbrukspolitik kommer att förändras. Vi kan se möjligheter till förändringar efter 1995. Det kan sannolikt bli 1997 eller något i den stilen. Det är riktigt att det i många länder finns en nationell jordbrukspolitik som kostar ganska mycket pengar för den nationella budgeten. Jag vill inte heller motsäga att detta kan öka i framtiden.

Jag anser däremot att det är grovt felaktigt att antyda att den nuvarande svenska regeringen skulle ha en ambition att blåsa upp de nationella budgetkostnaderna både före och efter ett EG-medlemskap. Det finns inga indikationer på det. Det är en sned debatt från socialdemokraternas sida.

Andre vice talmannen anmälde att Mats Hellström anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 73 BENGT HURTIG (v) replik:

Herr talman! Jordbruksministern sade ingenting om Norrlandsjordbruket. Det är ett starkt konsumentintresse att den nivå på livsmedelsproduktionen som finns i Norrland i dag kan bibehållas. Därför finns det ett stöd som är produktionsinriktat och som försöker stimulera bönderna att upprätthålla konsumtionen.

Detta är ju på tvärs mot den typ av stöd som finns ute i Europa. Där måste stödet utformas så att inte en överproduktion uppstår. I det här området har vi alltså en underproduktion. Det är i stort sett bara mjölken som man klarar.

Jag tror att det finns ett starkt intresse hos konsumenterna att bibehålla konsumtionen av livsmedel som kommer från någorlunda nära håll och som håller en bra kvalitet. Därför vill jag fråga vilka möjligheter jordbruksministern bedömer att det finns för att bibehålla produktionsinriktningen på det stödet, dvs. att vi skall ha kvar ett stöd som också riktar in sig på kilo, liter osv. och inte bara på areal och per nötkreatur.

Anf. 74 Jordbruksminister KARL ERIK OLSSON (c):

Herr talman! Jag tycker att det är värdefullt att vi från svensk sida har haft fullständig enighet i strävan att upprätthålla stödet till Norrlandsjordbruket i ett EG-sammanhang. Vi för nu diskussioner om hur detta skall kunna utformas.

Jag har under sommaren och hösten lagt ner ganska stort arbete på att informera ledande företrädare för EG om det norrländska jordbruket. Jag kan notera att de visar ett mycket stort intresse för hur det norrländska jordbruket fungerar och hur man skall kunna utforma stödet i framtiden.

Det är uppenbart att det kan vara svårt men inte omöjligt att enligt gällande *acquis* finna ett stöd som har tillräcklig nivå. På något sätt måste man kanske komplettera regelverket. Men jag utesluter inte möjligheten att finna en lösning utan att ändra regelverket särskilt mycket.

Sedan är debatten om prisstöd aktuell. Prisstöd finns ju i Sverige eftersom vi behöver stimulera just produktionen. Det finns även med ett krav om detta i våra positioner. Jag tror att det skall bli möjligt att få någon typ av produktionsanknutet stöd som man accepterar utan att vilja sänka. Diskussionerna pågår här och är konstruktiva. Jag ser fram mot en lösning som är till gagn för det norrländska jordbruket i framtiden.

Anf. 75 BENGT HURTIG (v) replik:

Herr talman! Jag får tacka för det svaret. Jag konstaterar också att jordbruksministern säger att detta är svårt att förena med gällande *acquis* på området. Det har en rätt så stor betydelse före folkomröstningen att veta vilken typ av produktion som kommer att kunna bedrivas i Norrland i fortsättningen vid ett eventuellt medlemskap.

Anf. 76 Jordbruksminister KARL ERIK OLSSON (c):

Herr talman! När det gäller vilket slags produktion som skall bedrivas vet vi att mjölkproduktionen är helt dominerande. Det är därför som det också är fastlagt i de andra positionerna att mjölkproduktionen är viktig för Sverige som helhet.

Jag gjorde ett besök i de norra områdena tillsammans med kommissionär Steichen, som har ansvar för jordbruksfrågorna. När han såg hur pass liten produktion och hur pass få mjölkcor som finns där, och när vi räknade litet på vad detta kan handla om i pengar, uttryckte han en mycket positiv syn på möjligheten att på något sätt lösa problemet. Jag tycker att det kan vara värt att notera i detta läge.

Anf. 77 CHARLOTTE CEDERSCHIÖLD (m):

Herr talman! Rösträtten är grunden för den demokratiska utvecklingen. Den förutsätter institutionella rättigheter för att människor skall göra sin stämma hörd. Den snabba internationaliseringen leder till att många viktiga frågor inte längre kan lösas effektivt utan ett politiskt samarbete över nationella gränser.

Vi står inför ett val om svenskar skall få rösträtt i det europeiska förbundet och om svenskar skall kunna påverka de politiska beslut som direkt kommer att beröra oss. De europeiska politiska besluten blir en del av vår vardag oavsett om vi säger ja eller nej. Det gäller att uppnå ett så starkt svenskt inflytande som möjligt över de europeiska och internationella politiska besluten.

Inom EG förbereds nu massiva åtgärdsprogram för att öka antalet jobb och stärka Europas konkurrenskraft. Den frågan, samt de institutionella förändringarna, står nu i centrum för dagens Europadebatt.

Ur denna aspekt var inte minst Mr Majors Europaartikel om åtgärder för nya jobb i Europa i septembernumret av *Economist* en vitaminspruta.

Europa skall leverera, för att använda Göran Lennmarkers målande formulering.

Vi måste tillsammans sträva efter de bästa lösningar vi kan finna för att nå fram till medlemskap så att Sverige får vara med när nästa tillväxtperiod drar i gång i EG. Vi har missat tillräckligt många tåg, vilket Göran Lennmarker väl konkretiserade i sitt anförande.

Det är inför detta perspektiv det känns angeläget att varna för att Sverige skall hamna i en process där man slänger ut barnet med badvattnet. Problemet i svensk politik för närvarande är att åstadkomma bred majoritet för långsiktiga lösningar.

Partier har svårt att fatta långsiktiga beslut. Man nödgas i alltför stor utsträckning, för att det skall vara hälsosamt för nationens framtida utveckling, att anpassa sina beslut till kortsiktiga intressen. Det är visserligen politikens och systemets villkor. Men vi måste göra vad vi kan för att priset inte skall bli för högt, inte minst för alla dem som har svårt att se de globala sammanhangen.

Det har tidigare fattats felaktiga beslut när det gäller Sveriges förhållande till Europa. De har ofta varit grundade på partipolitiska hänsyn. Det får inte hända igen. I så fall blir de ekonomiska konsekvenserna långsiktigt förödande.

Professor Assar Lindbeck talade om fördjupad kris och kommande katastrofer om inte de rätta åtgärderna vidtas. En av dem är det nödvändiga medlemskapet i EG. Att nöja sig med att stanna kvar i EES, det ekonomiska förhållande som nu diskuteras som övergångsform för flera av de exkommunistiska länderna, är en alldeles för låg ambitionsnivå för denna kammare.

Det är glädjande att insikten om medlemskapets betydelse finns här. Men det gäller också att hjälpas åt att sprida den bland medborgarna. Det finns anledning att inte dra ut på det arbetet.

Vi måste numera alltid tänka i två dimensioner, utifrån svensk synpunkt men också utifrån europeisk synpunkt. Det kan visst framföras skäl för att förlägga folkomröstningen till senare tidpunkt än valet, inte minst med hänsyn till att opinionsbildning tar tid. Men det finns också tunga konstitutionella, ekonomiska och demokratiska skäl att avhålla EG-valet på den ordinarie valdagen.

Den svenska debatten är fortfarande litet gammaldags och endimensionell. Vi har fler faktorer att ta hänsyn till, inte minst konsekvenserna för Sverige av förseningar. Det finns ett antal dokument från betydande EG-kännare som visar just på problemen med en fördröjning. En sådan skulle kunna riskera att de länder som är oroade för den skandinaviska utvidgningen av EG får nya möjligheter att skjuta in svårigheter för Sverige.

Det skulle förvåna mig om något ansvarsfullt svenskt parti med önskemål om att bevara svenskt välstånd skulle vilja betala det framtida politiska priset för att ha förhindrat Sveriges möjligheter att bli medlem i EG när nu sista vagnen med västeuropeiska länder passerar. Den här frågan är alldeles för viktig och allvarig för Sverige för att vi skall riskera misslyckande på grund av traditionell hemmablindhet.

Politiker måste våga tänka långsiktigt, ta ställning, visa och gå före. Det politiska uppdraget är inte enbart att artikulera medborgarnas uppfattningar

och att sjunga i intressekör. De nya politiska uppdragen kommer att kräva mer samarbete, mer kunskap och mer mod. Kan man inte uppbåda det riskerar man att bli sittande med Svarte Petter.

Faktum är att debatten om institutionella förändringar är mycket aktuell i EG. Det belgiska ordförandeskapet har kommit med en teknisk framskrivning av nuvarande institutionella regler som säkert kommer att mötas av nytänkande från kommissionen.

Från svensk synpunkt är det angeläget att vi deltar i regeringskonferensen 1996. Det finns all anledning för Sverige att visa att vi håller fast vid det datum för svenskt medlemskap som EG:s regeringschefer har lagt fast, den 1 januari 1995. Det vore fel av oss att öppna för tidsödande diskussioner om detaljer, vilka kan leda till helt andra konsekvenser än vi förutsatt, och det på helt andra områden än där diskussionen om eventuella tekniska detaljer befinner sig.

Det grekiska ordförandeskapet ligger inte nästgårds. Det är svårt att förutsäga vad det kommer att innehålla. Men man kan vara säker på att det från svensk synpunkt är klokt att bidra till linjen att utvidgning och institutionella förändringar skall följas åt. Det gör vi inte genom att glömma att det finns en värld utanför den där vi just sitter.

Vi har ett viktigt uppdrag i att informera den svenska allmänheten. Internationalismens effekter är fakta som snarast måste föras ut tillsammans med bilden av den gemensamma humanistiska grund som Europa står på. Det är en bild som försvagades under de år när det geografiska närområdet inte stod i politikens centrum.

Vi har ingen tid att förlora, sade Ingvar Carlsson när han nyligen talade om arbetsmarknadssituationen utifrån ett europiskt perspektiv. Att dra ut på den folkliga förankringen är inte riskfritt. Politiker måste våga visa vägen och inte vänta på att alla medborgare vill ta till sig all EG-information. Den europeiska integrationsprocessen är ett faktum. Det är bara vår roll i den som vi avgör genom vårt handlande.

Anf. 78 Statsrådet ULF DINKELSPIEL (m):

Herr talman! När debatten nu närmar sig sitt slut skulle jag gärna vilja göra ytterligare fyra reflexioner.

För det första: Det finns olika uppfattningar om hur politiken på olika områden skall utformas här på hemmaplan. Det tycker jag är naturligt. Det tillhör vår demokrati.

Jag tycker att det är viktigt att vi alla visar att EG i det avseendet på intet sätt är en tvångströja. EG skapar förutsättningar för en vital nationell politik.

För det andra: Det finns olika uppfattningar om de nationella procedurerna och om när den kommande folkomröstningen skall hållas. Inte heller detta överraskar mig. Men låt mig säga att det är min och regeringens uppfattning att tidpunkten för folkomröstningen skall fastställas först när medlemskapsförhandlingarna närmar sig sitt slut och vi kan överblicka läget.

För det tredje: Det finns, och det är ett dominerande intryck från debatten, trots dessa meningsskiljaktigheter, en grundläggande och mycket bred enighet – med ett helt förutsebart undantag, nämligen Vänsterpartiet – kring

Prot. 1993/94:8
15 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

EG-frågor

uppläggnings och genomförandet av de svenska förhandlingarna. Det är en styrka i förhandlingarna, och den styrkan avser vi från regeringens sida att med all kraft slå vakt om. Jag vill här inte minst uttala min erkänsla för de uppskattande ord som Berit Löfstedt i den här delen riktade till oss.

För det fjärde: Informationsfrågan slutligen är viktig. Det har framhållits, inte minst av Christer Windén i debatten här, och den uppfattningen delar jag.

Det sägs ibland att rädslan för det okända, ett EG-medlemskap, får många människor att intuitivt säga nej snarare än ja. Jag vill vända på detta genom att säga att det i stället är utanförskapet – att avstå från det fördjupade samarbetet kring EG/EU – som innebär ett steg ut i det okända. Detta måste också sättas i fokus i vår strävan att informera om effekterna av att gå med i respektive att stå utanför EG/EU.

Anf. 79 MATS HELLSTRÖM (s) replik:

Herr talman! Jag vill kommentera den första delen av Ulf Dinkelspiels inlägg nyss. Mycket av det som han i övrigt sade om behovet av samarbete, samling osv. är utmärkt.

Jag tror dock att det på en punkt finns ett grundläggande missförstånd. Ulf Dinkelspiel menar när det gäller de nationella frågorna – det framgår såväl av hans replik till Berit Löfstedt som av inlägget nyss, att om vi är oense om t.ex. arbetsrätten är det en sak för sig, som inte har med EG att göra. Det kan handla om missförstånd. Folk kan tro att dessa saker har med varandra att göra, men det har de inte.

Men på just den punkt som har diskuterats här i dag har dessa saker i högsta grad med varandra att göra, också reellt. När den inre marknaden förverkligas välkomnar vi självfallet utländska arbetstagare hit till Sverige. Det gör också fackföreningsrörelsen – t.ex. om det blir på lika villkor, om det blir med svenska avtal och om det då blir möjligt att hålla svenska avtal här i landet.

Det är ju genom en nedrustning av den svenska arbetsrätten i Sverige som man kan riskera en urholkning just beträffande möjligheten att välkomna utländska arbetstagare hit till Sverige på lika villkor. I stället kan det bli på just ojämlika villkor, och det kan förorsaka precis den typ av problem med den inre marknaden som fackföreningsrörelsen önskar undvika.

Det finns alltså även en reell koppling mellan delar av arbetsrätten – det gäller förstås inte hela arbetsrätten. Vi vet att såväl LO som TCO har fört fram detta till regeringen. Det gäller alltså vad vi gör här hemma och vad som sker i EG. Jag tycker att regeringen borde tänka på detta, och jag hoppas att regeringen inte går till konfrontation i de avseendena.

Anf. 80 Statsrådet ULF DINKELSPIEL (m):

Herr talman! Jag vill inte genom att gå i polemik i den här frågan förtä det grundläggande intrycket av en bred enighet i debatten.

Mats Hellström är liksom jag, det vet jag, medveten om att diskussioner pågår om utformningen av ett direktiv rörande utländska entreprenader som gäller just den här typen av frågor. Dessutom har vi vår nationella lagstiftning.

Jag kan försäkra, Mats Hellström, att de lagar och bestämmelser som utfärdas här – vare sig det blir efter Mats Hellströms skön eller det blir efter vårt skön – kommer vi i Sverige, som är en rättsstat – det vågar jag säga – att utforma på ett sådant sätt att de står i full överensstämmelse med EG:s regler.

Prot. 1993/94:8
15 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

*Utbildnings- och
skolfrågor*

Utbildnings- och skolfrågor

Anf. 81 EWA HEDKVIST PETERSEN (s):

Herr talman! Vi socialdemokrater vill skapa en skola för alla. Vi vill att alla barn och ungdomar skall få en bra skolgång som ger dem goda kunskaper, lust och förmåga till fortsatt lärande, fostran till ansvarstagande samt hänsyn till medmänniskor och vår gemensamma miljö.

Skolan skall vara en sammanhållande kraft i samhället. Den skall motverka främlingskap och minska spänningar mellan människor. Därför måste vår gemensamma grundskola försvaras.

Socialdemokraterna vill inte medverka till en klasskola som sorterar elever efter social bakgrund eller begåvning.

Tyvärr ser vi en sådan utveckling nu. Den borgerliga regeringen uppmuntar stelbenta skolpengssystem, och man favoriserar privata skolor. Och inte nog med det: Resurserna skall tas från de kommunala skolorna, som redan bågner under stora besparingar.

Konsekvensen är att många barn i den svenska skolan har fått betydligt sämre skolgång. Det visar inte minst den utfrågning som utbildningsutskottet hade förra veckan. De elever som har fått vidkännas de största försämringarna är de som sedan tidigare har det svårt. De kan klara skolgången bra om de får stöd, men nu minskar stödet. Så iskallt fungerar segregationen! Så bryter man ner den rätt till likvärdighet som vi i riksdagen länge har varit ense om!

Vi socialdemokrater anser inte att vi har råd med frikostiga enhetsbidrag till privatskolor. Barn är olika. Men de är lika mycket värda och kräver därför olika mycket av resurser. Vi säger nej till skolpengssystem som fördjupar klyftor mellan elever och som äventyrar målet om en skola för alla.

Jag vill därför fråga skolministern: Hur har skolministern tänkt upprätthålla den likvärdiga utbildningen nu när den hotas?

Herr talman! Regeringen har nu lagt fram förslag om läroplan och betyg för de olika skolformerna. Vi socialdemokrater ställer upp på delar av förslagen. Men vi har också allvarlig kritik och tar avstånd på flera punkter, t.ex. när det gäller betygen i grundskolan. Vi beklagar djupt att regeringen nu har frångått traditionen att ha en bred förankring för grundläggande skolbeslut. I stället hastar man fram besluten. Det verkar som om man vill förändra allt innan vi går till nästa val – kosta vad det kosta vill!

Vi socialdemokrater vill dock än en gång – på allvar – framhålla hur viktigt det är för den svenska skolan att de politiska partierna i utskottet kan enas om huvuddragen i en ny läroplan och ett nytt betygssystem. Målsättningen måste vara att ett läroplansbeslut kan stå sig i 10–15 år, över regeringsskiftet.

Mot den här bakgrunden förstår vi inte varför utskottsmajoriteten inte

ville tillstyrka vårt förslag om att skicka ut proposition och motioner om betygen i grundskolan på remiss. Det betygsförslag som vi nu skall hantera är ju till sina huvuddrag helt nytt och har i denna form inte gått ut på remiss till alla kunniga ute på fältet. Hur kan det skada att få in ytterligare synpunkter inför utskottets vidare arbete? Den frågan ställer jag till de borgerliga utskottsrepresentanterna.

Herr talman! Regeringen har lagt fram förslag om ett helt nytt betygssystem för grundskolan. Skolorna skall själva få bestämma när de skall börja sätta betyg på barnen. Men betyg från femman vill man att det skall vara. Skolministern och regeringen öppnar dörrarna på vid gavel när det gäller att sätta betyg redan i första klass i grundskolan.

Vi socialdemokrater anser att betyg är en nationell angelägenhet, och vi vill inte att betyg skall sättas före årskurs 8. Vi vill i stället betona utvecklingssamtalens betydelse i skolan. Vi vill alltså utveckla kvartssamtalen till en verklig kontaktform mellan hem och skola. Vi tror att det bästa sättet för lärare och föräldrar är att prata sig fram och att på det sättet utveckla barnens skolgång i ömsesidigt förtroende. Vi vill inte att betyg sätts redan i ettan. Men vill de borgerliga kompromissa med oss om betygsstarten kan vi så att säga gå ner till sjuan, som Betygsberedningen över blockgränserna enades om och som man fick starkt stöd för hos remissopinionen.

Vi vet genom forskningen att barn inte är mogna att förstå vad betyg står för och vad som mäts. Först i tonåren kommer denna mognad. Små barn tar ett dåligt betyg som ett underkännande av dem själva som personer. Dåliga betyg kan knäcka självkänslan, och det vill vi inte utsätta barn för.

Vi måste här i riksdagen ta vårt ansvar och besluta när det är lämpligt att börja sätta betyg. Lärarförbunden har enat sig om att säga nej till lokalt beslutade betyg. De vill ha en nationell betygsstart tidigast i sjuan. Deras motivering är att betyg styr undervisningen och att lokalt beslutade betyg skulle äventyra den likvärdiga utbildningen. Också Hem och skola förordar betygsstart tidigast i sjuan.

Skolministerns betygssystem är en kraftig tillbakagång till gamla hårda skoltider och har starka ideologiska moderata drag. Regeringen har ingenting lärt av modern skolforskning om barns mognad och inlärnin, och man vägrar att lyssna till remissopinioner.

Till sist måste jag, herr talman, därför fråga: Är verkligen riksdagsmajoriteten beredd att driva igenom ett nytt betygssystem mot oppositionens, lärarnas, föräldrarnas och elevernas vilja? Är Centern, som tidigare stått för en framsynt skolpolitik, och Folkpartiet med sin förankring i lärarleden beredda att helt ignorera dessa starka åsiktsyttringar? Var finns lyhördheten?

Anf. 82 Statsrådet BEATRICE ASK (m):

Herr talman! På riksdagens bord ligger många viktiga frågor den här hösten. Regeringens propositioner om nya läroplaner och betyg tillhör de allra viktigaste. För första gången finns nu möjlighet att skapa en helhet av målen och ramarna för skolväsendets olika delar.

Det är en utmaning. De nya läroplanerna skall skapa den skola som skall förbereda barn och ungdomar för vuxenlivet i början av nästa sekel och ge vuxna de kompletteringar som behövs.

Det förberedelsearbete som är gjort har engagerat många människor under lång tid. Avvägningarna av vad som är viktigt att kunna, vilka värderingar som skall präglade skolornas arbete, vem som skall ha ansvar för vad osv. är svåra. Inte desto mindre är de nödvändiga. Skolan kan och skall åstadkomma mycket, men skolan klarar inte allt.

Regeringen har spämt sin bäge. Vi siktar högt. Sverige måste höja sin kompetens på alla nivåer. Redan i regeringsförklaringen 1991 angav vi att vi vill skapa Europas bästa skola. Våra barn, ungdomar och vuxna skall få den bästa utbildning som vi kan åstadkomma.

Jag är naturligtvis medveten om skolornas vardag. Även skolorna märker den ekonomiska krisen. Det är inte den ökade valfriheten som är problemet, Ewa Hedkvist Petersen. Det förändrade ansvaret för skolan har också sina barnsjukdomar. Men när jag träffar elever, lärare och föräldrar när jag besöker skolor runt om i landet är det ändå viljan att förbättra, kreativiteten och de många goda exemplen som är det bestående intrycket.

Av just den anledningen är det min övertygelse att riksdagen med regeringens förslag som grund kan skapa förutsättningar för de visioner och den framtidstro som krävs för att skolan skall utvecklas, förnyas och nå ännu bättre resultat.

Läroplansförslagen bygger vidare på tre viktiga idéer.

För det första: Decentraliseringen och det nya styrsystemet för skolväsendet som riksdagen fattat beslut om skall fullföljas. I de förslag vi nu lagt fram tar vi konsekvenserna av tanken på målstyrning, dvs. att staten skall ange målen, inte vägarna att nå dem.

För det andra: Genom större utrymme för elevers och föräldrars val vill vi öka intresset och motivationen för arbetet i skolan och skapa förutsättningar för ett fruktbart samarbete mellan hem och skola. Att eleverna måste få ett större inflytande och ansvar för de egna studierna är viktigt. Det handlar om att bejaka barns och ungdomars egna och naturliga intresse att söka kunskap.

För det tredje: Våra förslag bygger på respekt för framför allt lärarnas erfarenheter och kompetens samt insikten om de variationer i mognad, erfarenhet och förutsättningar som eleverna har.

Barn är inte födda med en inbyggd klocka som tickar fram jämnlånga inlärningsminuter åt dem. Deras erfarenheter är personliga och vitt skilda, liksom deras intressen. Vill vi försäkra oss om att alla elever skall få en rimlig och nödvändig del av den kunskapsmassa vi vet att det moderna samhället förutsätter, måste vi bygga en skola som ger ökat utrymme för variationer, flexibilitet och individuella hänsyn.

Statens uppgift är att klart och tydligt ange vad som är ett minimikrav för skolan att uppnå och vart den bör sträva. Det behövs också fasta tillfällen för att stämma av att skolorna verkligen når dessa nivåer. I kursplaner för varje ämne skall målen anges och en nationell avstämning i förhållande till kursplanernas mål skall göras det femte och nionde året. När det gäller de mest grundläggande kunskaperna att läsa, skriva och räkna vill vi att skolorna skall stämma av elevernas kunskaper redan i andra klass.

Det finns tre viktiga perspektiv som återkommer i förslagen. Det är det internationella perspektivet, det etiska perspektivet och miljöperspektivet.

Konkreta exempel på hur dessa följs upp är förstärkningen av språkprogrammen, ett tydligt ansvar för rektor att förebygga och ingripa mot mobbing och att miljöfrågorna återkommer i flera av skolans ämnen. För gymnasieskolans del innebär öppningen för utvecklandet av en mer kursutformad skola inom programmens ram att nya vägar öppnas för otraditionella utbildningskombinationer. Jag vill redan nu understryka att regeringens förslag handlar om att ta bort hinder för en sådan utveckling, inte att tvinga gymnasieskolorna att organisera om sina utbildningar. Förslaget bygger på önskemål och synpunkter från skolor och kommuner som redan skaffat sig erfarenheter av den nya gymnasieskolan och som nu vill gå vidare.

Det är naturligtvis med tillfredsställelse jag har följt det positiva mottagande som regeringens förslag har fått. Visserligen finns många synpunkter på detaljer. Inte minst varje ämnesföreträdare och intressegrupp har sina specialfrågor att bevaka. Men huvuddragen i den skolpolitik som regeringen för är något som vinner stor uppslutning.

Besluten om att elever och föräldrar skall få välja skola och att fristående och offentliga skolor skall åtnjuta likvärdigt stöd är en stor framgång. Vår strävan att ge skolorna i samarbete med föräldrarna ökat utrymme för profilering när det gäller ämnen och arbetsformer välkomnas. Att elever och föräldrar skall få ordentliga besked om hur eleven lyckas i sina studier har varit ett allmänt önskemål länge. Dess värre tvingas jag konstatera att det just är på de här områdena som socialdemokraterna har de största invändningarna.

Skolpengen skall avskaffas, hette det från den socialdemokratiska kongressen. De fristående skolorna behövs inte, var budskapet i en rapport från den socialdemokratiska riksdagsgruppen i augusti. Riktigt vad som menas är väl inte helt klart, för socialdemokraterna slinter i den här frågan än hit, än dit, ungefär som "prästens lilla kråka" i visan. Men i dag finns alla möjligheter att ge ett klart besked. Vill ni avskaffa rätten och möjligheten att välja skola, offentlig eller fristående? Törs ni här i dag säga att de över 200 fristående skolor som arbetar runt om i landet är onödiga, att de inte behövs?

I den socialdemokratiska rapporten heter det också: "Nu finns utrymme för ett pedagogiskt nytänkande och ett experimenterande inom grundskolan som rymmer alla progressiva pedagogiska riktningar." Det betyder att socialdemokraterna anser att allt nytänkande som kan behövas redan är möjligt att genomföra i den nuvarande grundskolan. Skall man tolka det som att socialdemokraterna säger nej till utökade möjligheter att göra lokala prioriteringar och bedömningar? Vi, dvs. regeringen, vill i vart fall öka utrymmet för lokala prioriteringar och bedömningar, för vi vet att behoven är olika och att det finns mer än en lösning som är bra.

Till sist – betygen. Få politiska frågor tycks kunna skapa sådana debatter och föda så många olika varianter som just betygen. Otaliga är de utredningar och beredningar som penetrerat frågan. Från regeringens sida är det tre saker som har varit viktiga. För det första måste elever och föräldrar få tydlig information om hur skolan bedömer elevens studieresultat. För det andra behövs sådan information tidigare än i dag. För det tredje måste avslutningsbetyg kunna användas vid urval till fortsatta studier och då måste de vara jämförbara, dvs. det krävs ett nationellt system.

Vi har lagt fram ett sådant förslag. Från årskurs 5 skall skolan skriftligen

ge information till elever och föräldrar. Hur informationen utformas överläter vi till skolorna att avgöra, men vi anser det naturligt att informationen mot slutet av skoltiden förbereder eleverna för betygssättning enligt den nationella modellen.

Herr talman! Sverige har en lång utbildningstradition. Att alla barn skall ges goda kunskaper och färdigheter är vi överens om. Frågan gäller hur den ambitionen skall klaras av. Men det finns faktiskt inget facit som anger ett enda korrekt svar, giltigt för varje elev och giltigt för den dryga miljon barn och ungdomar som i morse, och nästan alla andra morgnar, promenerade i väg till sin skola. Svaren är många. Dem kan man bara finna ute i skolor och i klassrum. Vår uppgift i riksdag och regering är att ge elever, lärare och föräldrar möjlighet att söka dem.

Anf. 83 EWA HEDKVIST PETERSEN (s) replik:

Herr talman! Skolministern avslutade med att säga att svaren finns ute i klassrummen. Så är det när det gäller betygen. Vi har fått ett svar till riksdagens partier. Nu ligger ärendet här i riksdagen.

Vi har fått ett svar från klassrummen vad gäller betyg, från lärare, elever och föräldrar. De säger att de inte vill ha det betygsförslag som regeringen har lagt fram. De säger att de inte vill ha ett lokalt beslut om betygssystem. De säger att de inte vill att det skall öppnas dörrar för att sätta betyg från årskurs 1. De är rädda att alla barn då inte får den likvärdiga utbildning som de har rätt till enligt skollagen. Jag tycker att vi skall lyssna på dem som finns i klassrummen. Jag vill påminna om frågan jag ställde till utskottets majoritet och hoppas få svar senare.

Det är inte heller bara oppositionen och skolans folk som reagerar mot betygssystemet. Man reagerar också på t.ex. DN:s ledarsida mot hur detta hanteras. Där står så här: Den kritik som socialdemokraterna riktar mot regeringens hantering av betygsfrågan är däremot berättigad. När det stod klart att Betygsberedningens parlamentariskt förankrade kompromissförslag inte var användbart borde regeringen ha tagit mer tid för såväl diskussioner med oppositionen som för en remissbehandling.

Det finns alltså en bred kritik mot det förslag som föreligger och mot att det inte är förankrat innan det läggs fram, vilket vi har som svensk tradition. Jag tycker att det nu måste vara en uppgift för utskottet att hitta ett betygssystem som vi kan presentera för skolans folk och som vi vet kommer att fungera bra. Då kan vi inte öppna dörrarna för betyg redan från ettan, t.o.m. i 16 ämnen, vilket är teoretiskt möjligt. I regeringens proposition finns förslag till timplaner med 13–14 ämnen redan från ettan. Det är ingen orimlighet att vi öppnar för väldigt mycket betyg redan från ettan. Det vill inte föräldrar och barn ha. Detta måste vi lyssna på. Finns det inte någon lyhördhet hos regeringen? Vill ni inte lyssna och medverka till att vi får fram ett bättre beslut?

Med valfriheten är det på det sättet att socialdemokraterna har infört rätten att välja skola. Vi kommer inte att avskaffa den. Men vi säger att man inte skall favorisera privata skolor. Man skall inte använda skolpengssystem som gör att barn som behöver stöd inte får det stöd de skall ha. Men så är situationen i dag. Riksdagens utbildningsutskotts utfrågning visade att de

Prot. 1993/94:8
15 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

*Utbildnings- och
skolfrågor*

barn som far illa i skolan i dag är de som behöver stöd men inte får det. Det kan vi inte stillatigande åse. Jag vill än en gång fråga skolministern: Hur skall skolministern upprätthålla den likvärdiga utbildningen i landet? Jag fick inget svar.

Anf. 84 Statsrådet BEATRICE ASK (m):

Herr talman! Först om betygen. Vi har fått svaren på vad elever, föräldrar och lärare tycker, säger socialdemokraterna. Jag ifrågasätter faktiskt det. Det finns många synpunkter. Vi fick många synpunkter i den mycket breda remissomgång som gjordes. Men jag kan inte tro att de som svarat socialdemokraterna är emot att faktiskt få sin vilja igenom. Regeringens förslag handlar om att vi låter elever, lärare och föräldrar bestämma hur de vill att informationen skall utformas och när de vill börja göra det. Men vi säger att det skall vara skriftlig information från det femte året. Det förslaget bygger på att vi har tilltro till och respekt för det kunnande och den kompetens samt det ansvar för barnen som människor i skolorna har. Det är inte nödvändigt för riksdagen att förbjuda saker som man tycker är fel.

Vill man inte ha betyg tidigare än i årskurs 9 behöver man inte det enligt regeringens förslag. Så enkelt är det. Men vill man ha betyg tidigare finns den möjligheten. Jag tycker att det är viktigt att ha den flexibiliteten. Skälet är att betygen, eller framför allt information av olika slag och också de utvecklingssamtal som socialdemokraterna vill ha, utgör en pedagogisk modell, en metod, ett sätt att försöka göra föräldrarna delaktiga i det skolan sysslar med. Det innebär en återkoppling till eleven. Vi tror att det är viktigt att lämna utrymme för det lokala kunnande som finns.

Rätten att välja skola har Socialdemokraterna infört, säger Ewa Hedkvist Petersen. Det är möjligt att ni har infört rätten – det står för övrigt inskrivet i internationella konventioner. Problemet under socialdemokratiskt maktinnehav har emellertid varit att möjligheten har varit starkt beskuren för huvuddelen av landets föräldrar. Man har helt enkelt inte haft råd, därför att bidragssystemen lekt svälta räv med fristående skolor. Av den anledningen har den här regeringen tagit initiativ – och beslut har fattats av riksdagen – som gör det möjligt för fristående skolor att få rimliga ekonomiska villkor. Vi tycker att det är viktigt att rätten och möjligheten hänger ihop.

Hur skall vi åstadkomma den likvärdiga utbildningen? frågar Ewa Hedkvist Petersen. Jag var inne på det i mitt inledningsanförande. Jag är alldeles övertygad om att vi bara kan uppnå likvärdig utbildning om vi bestämmer oss för vad vi vill att eleverna skall lära sig och ger möjlighet för lärare, föräldrar och andra att avgöra vad som krävs för att nå dit. Det är en väldig skillnad mellan ett flyktingbarn från Somalia som kommit till Sverige och börjar i årskurs 3 i den svenska skolan och ett barn från en lycklig familj, där barnet fått mycket stöd av föräldrar och andra under hela uppväxttiden. Det säger sig självt att dessa barn behöver olika typer av stöd, hjälp och inspiration för att nå samma resultat, dvs. den likvärdiga utbildningen. Det är detta vårt förslag bygger på.

Anf. 85 EWA HEDKVIST PETERSEN (s) replik:

Herr talman! Skolministern börjar med att säga att hon ifrågasätter de ytt-
ringar som jag kom med i anledning av betygsförslaget. Lärarförbundet har

faktiskt för en gångs skull samfällt – det betonar man – enat sig och sagt att man inte vill ha regeringens betygssystem. Man vill ha ett betygssystem där betyg ges från årskurs 7. Det anser man främjar skolans arbete. Det tycker jag att vi skall beakta. Hem och skola har samma åsikt. Vi måste lyssna på dem som finns i skolan. Det rör sig om miljontals människor i vårt land.

Problemet är bara, det förstår vi, att skolministern själv vill ha betyg tidigare i skolan. Det har hon sagt i de debatter som vi nu har haft under ett års tid. Nu har man hittat lösningen: skolorna skall få bestämma själva. Alltså öppnar vi för att om skolorna själva vill skall de få sätta betyg redan från ettan. Då slipper skolministern att stå för det, då skall man besluta det lokalt. Lärarförbunden säger att det inte fungerar i skolan. Det kan man inte förklara för elever och föräldrar. Det ligger väldigt mycket i det, tycker jag.

Man kan inte ens utläsa i propositionen vem som skall besluta om det skall ges betyg. Vem är skolan? Skolministern sade "man". Är det rektorn, någon annan i skolan, läraren i klassen? Vem är det som skall besluta? Det finns en stor osäkerhet här. Ett sådant förslag kan vi inte lämna ifrån oss i riksdagen. Lärare, föräldrar och barn i Sverige skall veta när betyg börjar sättas och på vilka grunder.

Skolministern och hennes parti vill naturligtvis främja de privata skolorna, därför att de utgör en spjutspets i privatiseringsstrategin. Det har t.o.m. statsministern vidimerat vid ett uttalande. Han sade att det här kunde ses som ett igångsättningsbidrag därför att det var så stort. Han kunde acceptera det.

Vi ser i dag att de förändringar som regeringen gör hotar likvärdigheten i skolan. Jag är inte nöjd med skolministerns svar.

Vi fick höra från kommun efter kommun vid utfrågningen att barn som behöver stöd inte får det. Rektorskollegiet i Stockholm har sagt att gränsen snart är nådd för vad de svaga eleverna klarar av. Då måste regeringen, anser vi, gå in med åtgärder. Då kan man inte bara säga att alla skall få välja skola när vi får skolpengssystem. Regeringen måste nu ta itu med den mycket svåra situation som vi har, då likvärdigheten hotas även om den är inskriven i skollagen.

Anf. 86 Statsrådet BEATRICE ASK (m):

Herr talman! Om skolorna och kommunerna bryter mot skollagen och andra förordningar som säger att barn med behov av särskilt stöd skall få det, då måste Skolverket självfallet ingripa. Det är alldeles orimligt annars.

Det är fel att som socialdemokraterna påstå att de ekonomiska svårigheterna i många skolor beror på att vi har ett stöd som också innebär bidrag till fristående skolor. Många kommuner har inte ens någon friskola, det finns inga elever som går i friskolor, men de har ändå väldigt stora bekymmer. När man lyssnar på Ewa Hedkvist Petersen börjar man undra om ni vill riva upp decentraliseringen och det generella statsbidraget till kommunerna – den slutsatsen drar man – och öronmärka, specialdestinera pengar igen. Är det detta ni vill? Vi vill inte det. Vi har alldeles nyss gått över till att ge kommunerna förtroendet att själva göra sina prioriteringar med hänsyn till de lagar och regler som gäller. Jag tycker att de skall ha rimlig tid på sig att leva upp till det.

Prot. 1993/94:8
15 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

*Utbildnings- och
skolfrågor*

Ena minuten säger Ewa Hedkvist Petersen att elever, föräldrar, lärare och andra inte vill ha betyg tidigare. Om det vore så, kan inte regeringens förslag vara något problem för socialdemokraterna, för då blir det inga betyg, eller hur? Då ges möjligen skriftliga omdömen, vilket vi har sagt att vi skulle vilja ha.

I grunden för den socialdemokratiska oppositionen ligger misstanken att ni inte har stöd bland elever och föräldrar för er inställning i betygsfrågan. Vi vet från mängder av undersökningar att det är så. Man vill ha tydligare information. Jag tycker att det är viktigt att skolorna i samverkan med föräldrarna får hitta former för att tydliggöra den informationen. Vi talar inte från regeringens sida om betyg ens i årskurs 5, utan vi talar om tydligare information och skriftlig sådan som ett komplement till de kvartssamtal som förs. För övrigt tycker jag att det är bra att socialdemokraterna i sitt förslag sagt att man bör utveckla dessa samtal – utvecklingssamtal behövs. Men dessa samtal är icke i stället för utan en del av informationen till hemmen. Den skriftliga informationen behövs också.

Andre vice talmannen anmälde att Ewa Hedkvist Petersen anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 87 CHRISTER LINDBLOM (fp):

Herr talman! Skoldebatten i Sverige är i dag mer levande än på länge. Listan på diskussionspunkter kan göras oändligt lång, alltifrån övergripande frågor om hur skolan skall styras till detaljer om kursplaner och enskilda ämnens status. Det är stimulerande att arbeta med skolpolitik, därför att alla människor har någonting att säga om skolan. Man har gått där själv, man har barn som går där och av den anledningen har man erfarenheter.

Under de senaste åren har förändringstakten varit exceptionellt hög inom skolområdet. När gamla invanda system förändras uppstår med självklarhet oro. Kommunaliseringen av lärartjänsterna gjordes på ett mycket tvivelaktigt sätt. Besparingarna inom kommunerna har ökat stressen på elever och personal i skolan. Många i skolan önskar sig kanske litet lugn och ro, och det kan vara förståeligt. Till dem vill jag säga att kontinuerlig utveckling och omprövning alltid är och måste vara en naturlig del av skolans vardag. Graden av förändringar kan naturligtvis växla över tiden.

Jag vill i det här inlägget främst uppehålla mig vid barnens, ungdomarnas och föräldrarnas inflytande i skolan. Det är mycket nedslående besked som Skolverket lämnar i sin nationella utvärdering om just inflytandet. Att detta minskar med ökande ålder konfirmerar tidigare iakttagelser, bl.a. av Riksdagens revisorers rapport om gymnasieskolan. Självklart borde det vara tvärtom. Man kan fråga sig vad det beror på att inflytandet minskar. Det finns säkert många förklaringar. En kan vara alltför litet av pedagogisk utveckling, något som OECD observerade i sin rapport häromåret. Det centralstyrda, detaljreglerade system som nu har börjat brytas upp är en annan.

Vår uppgift som politiker är att undanröja hinder och i görligaste mån skapa förutsättningar för professionalitet och utveckling i skolan. Jag tror att många lärare har känt sig fångade i den myriad av paragrafer som i detalj styrt deras yrkesliv. Detta har i sin tur drabbat eleverna i form av katedral

undervisning och bristande inflytande. Att öka elevernas inflytande över sina studier och sin skolmiljö är fundamentalt för en positiv utveckling av svensk skola.

Ordens makt över tanken är stor. Tillåt mig därför en semantisk fundering: begreppet "lärare" betecknar någon som lär någon annan. Läraren är subjekt, eleven är objekt. Det är så som det bristande inflytandet kan beskrivas. En modern lärare fungerar naturligtvis inte på det sättet, utan mera som en guide i elevens kunskapssökande. Vi skulle kanske försöka hitta en annan benämning för läraryrket. Det står öppet för uppslag från kammarens ledamöter.

Så långt klassrummet. Jag vill då säga något om barns och föräldrars inflytande i skolans styrprocess. Decentraliseringsprocessen får inte göra halt på kommunal skolstyrelse/nämnd-nivå. Folkpartiet har länge pläderat för att varje skola skall ha sin egen styrelse där föräldrarna har majoritet. Jag hade för en månad sedan själv tillfälle att studera hur ett sådant system fungerar i Nya Zeeland. Visserligen har man där ett helt annat styrsystem. Skolorna lyder direkt under ministeriet. Man har skolpeng som resurstilldelningsprincip, men man har styrelser där majoriteten utses genom direkta val bland skolans föräldrar. Det visar sig fungera mycket bra. Engagerade föräldrar arbetar sida vid sida med rektor och lärare för att skapa en så bra skola som möjligt.

I Sverige kan riksdagen självfallet inte kommendera kommunerna att inträtta sådana styrelser. Gällande lagstiftning lägger dessutom en del hinder i vägen för att överföra hela beslutanderätten över skolan till en sådan styrelse. Men vi borde kanske röja undan en del av de hinder som finns för att göra det möjligt för de kommuner som skulle vilja ta steget fullt ut att kunna göra det.

Det finns ändå goda exempel på lösningar inom lagens ram. Låt mig ge ett exempel. Sedan början av det här året har man i Lund något som man kallar för skolkonferens, där företrädare för föräldrar, elever, lärare och personal tillsammans med rektor behandlar principer och riktlinjer för skolverksamheten inom rektorsområdet. Brukarföreträdarna, dvs. föräldrar och elever, är i majoritet. Exempel på frågor som behandlas är fördelning och omfördelning av resurser, lokaldisposition, inköp av materiel och läromedel, schemaläggning och ordningsregler. Man yttrar sig också över budgeten till skolstyrelsen. Delegationen är villkorad så, att man inte hamnar i konflikt med t.ex. rektors ansvar enligt grunskoleförordning eller läroplan. Konferensen handlägger inte heller personalfrågor och frågor rörande enskilda elever/familjer. Tvistefrågor som man inte kan lösa i konferensen lämnas över till skolstyrelsen för avgörande. Hittills har det faktiskt varit *ett* enda fall som man har överlämnat till skiljenämnd, och i det fallet fick eleverna rätt, vilket är ganska glädjande.

Det här exemplet visar att det finns kommuner som har tagit elev- och föräldrainflytandet på allvar och skapat en organisation för detta. Just organisationen eller institutionen är väldigt avgörande, annars finns det risk för att inflytanderesonemanget stannar vid tomt prat. Min och mitt partis förhoppning är att utvecklingen i den riktningen skall gå vidare i snabb takt. Jag är övertygad om att den svenska skolan är i behov av en smärre revolution på

Prot. 1993/94:8
15 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

*Utbildnings- och
skolfrågor*

det här området, just därför att ett ökat inflytande och engagemang från elever och föräldrar är en grundförutsättning för en utveckling mot Europas bästa skola – kanske t.o.m. viktigare än ökade ekonomiska resurser!

Jag har en fråga till Ewa Hedkvist Petersen. Jag tycker att ni har en bristande logik i ert resonemang om friskolor. Ni säger i er rapport och i era uttalanden att friskolor skall få finnas. Men man får inte ta ut några avgifter i friskolorna, samtidigt som man inte är garanterad ersättning, framför allt inte via skolbudgeten. Då frågar jag mig: Hur skall en friskola över huvud taget kunna existera under dessa villkor? Jag vill gärna att Ewa Hedkvist Petersen reder ut detta för mig.

Jag vill också svara på den fråga som ställdes om betyg. Ewa Hedkvist vet mycket väl att detta inte är någon pedagogisk knäckfråga, utan det är en ren politisk fråga. Vi vet också alla att de politiska partierna är splittrade. Jag delar Ewa Hedkvists syn på betygssättande av små barns prestationer. Låt oss diskutera betygsfrågan i utskottet. Det var det besked som vi gav under det senaste sammanträdet. Vi avvisade inte remissförslaget av något slags illvilja. Denna fråga kan inte ytterligare belysas genom en remissomgång. Det gäller att vi tar oss samman och tillsammans diskuterar för att hitta en gemensam lösning som är bra för alla parter. Det tror jag att vi skall kunna göra i utskottet.

Anf. 88 EWA HEDKVIST PETERSEN (s) replik:

Herr talman! Jag uppskattar att Christer Lindblom talar om inflytande i skolan utan att enbart tala om att man skall få välja skola. Det är ju vad vi annars får höra från regeringshåll. Man får en känsla av att inflytande är synonymt med att kunna välja en annan skola. Jag instämmer i det som Hem och skolas nye ordförande säger i dag i Dagens Nyheter: "Vi ska inte behöva välja en friskola för att känna oss delaktiga i våra barns skolgång." Det måste alltså utvecklas metoder för inflytande för elever och föräldrar. Det arbetet måste vi fortsätta med, och det är ett uppdrag som skolan har haft under många år, men det har gått mycket trögt.

Det finns många metoder som man kan använda. Vi har i vår motion tagit upp frågan om föräldrarnas inflytande – vi har naturligtvis tagit upp också elevernas inflytande, men det har vi gjort så många gånger tidigare. Vi vill att utskottet skall skicka tillbaka frågan om föräldrarnas inflytande till regeringen och att regeringen skall återkomma med synpunkter på formerna för hur man kan stärka föräldrarnas inflytande. Det är väldigt viktigt.

Vi vill att friskolorna, precis som alla andra skolor, skall få resurser efter behov. I dag tilldelas de en garanterad summa oavsett elevernas behov. Det har visat sig att det i många fall har varit fråga om en överkompensation. Så kan man inte ha det. Friskolor har inte samma skyldighet gentemot eleverna som de kommunala skolorna har. Här sker det en snedfördelning av resurser som hotar likvärdigheten.

Christer Lindblom sade att betygen är en politisk fråga och att partierna är splittrade sedan tidigare. Men i Betygsberedningen kom partierna utifrån sakliga grunder överens om att man inte bör sätta betyg före årskurs 7, eftersom små barn kan inte förstå innebörden av betyg. Det fanns en enighet i Betygsberedningen kring när betyg skall börja sättas. Varför går Folkpartiet

ifrån den enigheten nu? Också ni hade en representant i Betygsberedningen som var med och resonerade sig fram till detta. Varför går ni ifrån den enigheten, när ni inte – som Christer Lindblom sade – tycker att man skall sätta betyg på småbarns prestationer? Varför lämnar ni då fältet öppet för detta? För mig går det här inte ihop. Vi måste ta vårt ansvar och ställa oss på barnens sida. Är Folkpartiet berett att göra det?

Anf. 89 CHRISTER LINDBLOM (fp) replik:

Herr talman! Jag ställer mig bakom den princip som redovisas i den proposition som så småningom skall behandlas i utskottet. Den är egentligen en konsekvens av tidigare beslut, som har fattats av Ewa Hedkvist Petersens partivänner. Denna princip utgör också en del i decentraliseringen av beslutsprocessen. Det är nu kommunen som är huvudman, inte staten. Därför måste många beslut föras ut till den kommunala nivån.

Sedan håller jag med om att begreppet "lokalt" behöver utvecklas ytterligare i utskottet. Vi måste klargöra var ansvaret för de olika besluten skall ligga. För min egen del är jag inte beredd att hänföra t.ex. beslut om hur och när betyg skall ges till en politisk nämnd. Jag ser betygen som en del i den arsenal som läraren har i sin kommunikation med elever och föräldrar. Därför är det under denna dialog som jag anser att besluten skall fattas. Men jag inser också att det är svårt att driva den principen vidare med det kompakta motstånd som finns hos Socialdemokraterna men även hos lärarorganisationerna. Jag har tidigare flera gånger sagt det, och jag upprepar det igen: Låt oss sätta oss ned och diskutera frågan i utskottet. Vi kan ändå inte komma fram till någon lösning här i en öppen debatt.

Den andra frågan handlade om ersättningen till friskolorna. Det som jag vänder mig emot och som jag tycker är en logisk kullerbytta är att man nu säger att när friskolorna får pengar dräneras därmed det offentliga skolväsendets resurser. Oavsett vilken princip man tillämpar – en fast ersättning eller ersättning efter behov – kommer pengarna ändå att tas från samma pott. Det är det som jag inte begriper. Man hävdar att friskolor skall få finnas, men att de inte skall bekostas med pengar från skolbudgeten, eftersom de inte omedelbart kan kompenseras för de förluster som görs. Jag begriper inte logiken i det tankeledet. Antingen säger man nej till friskolor eller också säger man ja till dem, och då skall de också ha de resurser som de behöver, oavsett om det är efter en fast procentsats eller – som Ewa Hedkvist säger – efter behov.

Anf. 90 EWA HEDKVIST PETERSEN (s) replik:

Herr talman! Numera går statsbidragen till kommunerna i en påse. Kommunerna får sedan fördela sina egna pengar och de pengar som de får från staten till olika förvaltningar. Det vi vänder oss emot är att ni inom majoriteten har stiftat en lag som säger att friskolorna skall ha en viss del av skolpengarna, oavsett vilka behov som eleverna har, trots att de inte har samma skyldigheter som kommunala skolor. Vi vill att friskolorna skall få pengar efter behov, och pengarna måste då tas från den kommunala kassan. Om inte kommunen ger berörda elever skolundervisning, så får privatskolorna göra det, och då tas pengarna från samma kassa. Vi vänder oss emot att frisko-

Prot. 1993/94:8
15 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

*Utbildnings- och
skolfrågor*

lorna nu får en överkompensation, vilket går ut över de kommunala skolorna.

När det gäller betygen säger Christer Lindblom att riksdagen har fastslagit en princip om decentralisering av beslut och den måste man fullfölja. Så inleder han sitt resonemang. Det finns ingenting som säger att man måste släppa all styrning bara för att riksdagen har beslutat om en kommunaliserad skola. Detta är ett skenargument. Det håller inte. Riksdagen kan besluta om när betyg skall börja sättas, och det anser jag att den skall göra.

Sedan säger Christer Lindblom att han inser att det är omöjligt att fatta beslut om att man lokalt skall få bestämma om betygen, eftersom det är så många som är emot detta. Då måste jag fråga Christer Lindblom: Innebär det att ni nu är beredda att diskutera en nationellt beslutad betygsstart? Innebär det att ni nu faktiskt är lyhörda för den opinion som finns i skolan, bland elever och föräldrar? Innebär det att vi, när vi skiljs åt vid riksdagens juluppehåll, kommer att ha skapat ett bra betygssystem som utgår från barnens situation?

Anf. 91 CHRISTER LINDBLOM (fp) replik:

Herr talman! Jag vill berätta varför vi har fattat beslut om en fastställd ersättningsnorm för friskolor och varför även mitt parti och jag själv står bakom detta. Det är för att begreppet "efter behov" nog är det mest tänjbara jag kan tänka mig.

I en del kommuner, där företrädare för Eva Hedkvist Petersens eget parti är i majoritet, tror jag att man i många fall skulle säga att behovet är noll – inga friskolor behövs. Men om det finns ett antal föräldrar som tycker att detta är väsentligt, blir det problem med att livnära sig. Då blir det den gamla stilen, som vi har vänt oss emot, nämligen att plånbokens tjocklek avgör om mina barn skall få delta i en alternativ skolverksamhet. Detta tycker vi är en mycket dålig variant.

Vi tycker att alla barn skall ha samma möjligheter, vilket också Eva Hedkvist Petersen tidigare sade att hon tycker. Då skall naturligtvis barn som går i friskolor ha samma möjligheter. Ibland är det som om frågan om friskolor handlade om en dragkamp mellan kommunen och huvudmannen för friskolan, men det är ju barnen i friskolorna det gäller. Det handlar om deras rättigheter att få likartade resurser som barnen i den offentliga skolan. Överkompensation förekommer säkert i ett sådant här system, men underkompensationen är mycket vanlig. Jag talade i förra veckan med företrädare för Waldorfskolan. De hade räknat ut att en del skolor kanske får en 60-procentig täckningsgrad i stället för en 85-procentig.

Med principen att betygen är en del av den arsenal som lärare har i sitt umgänge med elever och föräldrar i kommunikationen om kunskap och kunskapsutveckling, ser jag det som naturligt att nu ha denna delegation ute i kommunen. Därför kan jag inte förstå hur den principen kan halta. Ser man på betyg som något annat, kan det möjligtvis halta, men detta är mitt synsätt. Jag tycker att det finns en lätt hysteri och dramatik runt betygen som borde tonas ner. Betyg är ett av de olika verktyg som finns.

Jag vet inte hur många gånger jag till Eva Hedkvist Petersen och andra i utskottet har sagt att jag m.fl. i utskottet är beredda att sätta oss ned för

att diskutera och försöka hitta en lösning. Jag kallar detta för lyhördhet och samarbetsvilja. Vi skall säkert framåt juluppehållet skiljas i god samsjå och då ha hittat ett bra system som alla kan acceptera.

Andre vice talmannen anmålde att Ewa Hedkvist Petersen anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 92 CHRISTINA LINDERHOLM (c):

Herr talman! Det är Centern som står för den långsiktiga stabiliteten i svensk skolpolitik. Detta visade sig under 1980-talet då många av Centerns synpunkter vann gehör och då dessutom Centern ofta fick freda skolan från drastiska nedskärningar, som med det regelsystem som då vidlådde skolverksamheten skulle ha drabbat undervisningen hårt. Det visar sig nu när Centerns decentraliseringssträvanden också är regeringens politik.

Min första fråga till Socialdemokraterna är om ni är beredda att medverka till att fullfölja den strategi som Göran Persson drog upp i slutet av 1980-talet och som i stora delar började genomföras med stöd från Centern. Det var en politik som innebar en avreglering av skolan och ett decentraliserat ansvar. Den enskilda skolan blev äntligen myndigförklarad med en tilltro till lokal kompetens, där skolledare, lärare, elever och föräldrar fick ett stort ansvar för att fylla nationella och lokala mål med innehåll och för att organisera skolverksamheten efter egna arbetssätt och arbetsformer. Jag rekommenderar propositionen och betänkandet om skolans utveckling och styrning till förnyad läsning, om den har glömts bort.

Det finns skäl att påminna om att Socialdemokraterna, i likhet med Centern, drev frågor som ämnesövergripande undervisning, lärarlag, åldersblandad undervisning och inflytande för elever och föräldrar. Tyvärr vågade inte Socialdemokraterna löpa linan ut när det gällde inflytande för föräldrar.

Nu skiljer ni socialdemokrater ut er i skolpolitiken. Ni står för det förångna, det passerade och har uppenbarligen ingen framtidstro och inte heller tilltro till er tidigare politik. Er skolpolitik liknar alltmör er ekonomiska politik, dvs. höga toner om förändring och retoriska vinklingar om ny inriktning. Men bakom orden finns ingen substans. Inte i något sammanhang talar ni om hur eller vilken ny inriktning ni avser att driva. Slagordens retorik klingar ut i tomma intet. Detta är inte politisk vision, utan ytterligare ett exempel på Socialdemokraternas icke-politik.

Den motion som ni socialdemokrater har lämnat till läroplanspropositionen är mera en lärarfacklig inläga än ett politiskt dokument. På punkt efter punkt följer ni Lärarförbundets fackliga synpunkter, men era egna visioner saknas.

Enligt Centerns uppfattning, och regeringens, skall skolans viktiga verksamhet styras med få och tydliga mål. Grunden skall vara skollag, läroplanens mål och riktlinjer samt kursplanerna. Där finns skolans uppdrag.

Den socialdemokratiska skolan skall vara så centralstyrd som möjligt och med många styrmedel. Ni vågar inte tro på lärarnas professionalitet, elevernas vilja att lära, skolledarnas förmåga att vara kompetenta ledare och inte heller på en skola där föräldrarnas delaktighet är viktig för barnen. Detta visar sig tydligt när det markeras att det är den politiska kommunala led-

Prot. 1993/94:8
15 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

*Utbildnings- och
skolfrågor*

ningen som på en rad punkter skall ha ett avgörande ansvar. Det gäller skolans utveckling och profilering, jämkning av timplaner och betygen. Dessutom har vi här i kammaren i dag fått höra att ni vill decentralisera ytterligare.

Ni rycker undan grunden för lokal utveckling och lokalt ansvar för undervisningens utveckling och arbetsformer.

Som ett kuriöst exempel bland många i er motion kan man notera att elevernas inflytande skall anges i timplanen och begränsas till ett bestämt antal timmar. Vi anser att elevernas inflytande är viktigare än så. Inflytandet måste med nödvändighet finnas som en grund för delaktighet i klassrummet. När elevernas egen kraft, engagemang och intresse tas tillvara, blir det en levande vilja att lära.

Den socialdemokratiska partimotionen skulle kunna ha rubriken "läst men ej förstått". Ni läser ut saker i propositionen som inte står där. Var står det t.ex. att den svenska skolan skall vara konfessionell? Det går säkert att hitta på massor av saker som den svenska skolan inte skall vara. Intressantare vore att få veta hur Socialdemokraterna vill att den skall vara. Men detta undanhålls resten av riksdagen.

Slutligen, betygen. Betyg i ett tidigt skede av grundskolan är inget som eftersträvas av vare sig Centern, lärarkåren eller föräldrarna. Men ett friare betygssystem, där betygen blir en del av skolans utvärdering – inte minst av sitt eget arbete – är en förutsättning för en lokal frihet. Det finns säkert inget system som är helt invändningsfritt, men för att ge den lokala skolan ett helhetsansvar är en konstruktion i likhet med den som föreslås i propositionen en bra och inte alltför styrande modell. Socialdemokraterna har även här ställt sig vid sidan av utvecklingen. Dessutom har de fel i påståendet att Hem och skola anser att betyg skall beslutas införas fr.o.m. årskurs 7. Hem och skola sade i sitt remissyttrande att det är skolans arbetssätt som skall avgöra hur och när utvärdering skall ske.

Herr talman! Jag har valt att syna innehållet i den socialdemokratiska motionen och konstaterat den ihållighet och den reaktionära anda som den ger uttryck för. Utifrån detta kan man fråga sig: Finns det en vilja att konstruktivt arbeta för en samsyn vad beträffar de grundläggande mål och riktlinjer som den svenska skolan behöver för att få den skola som jag uppfattar att vi alla förespråkar – en skola som ger eleverna rätt till en likvärdig, inte likformig, utbildning efter sina förutsättningar, intressen och behov, en skola för bildning som ger kunniga, självständiga ungdomar och som vågar stå för såväl de svagas rätt som behovet av excellens? Vi behöver många svar från Socialdemokraterna.

(Applåder)

Anf. 93 EWA HEDKVIST PETERSEN (s) replik:

Herr talman! Det är tydligt att Christina Linderholm har valt taktiken anfall är bästa försvar. Jag kan inte dra någon annan slutsats än att man i Centerpartiet känner sig väldigt obekvämt i den borgerliga regeringsmajoritetens skolpolitik, att man känner att man har tvingats att förflytta sina positioner mot det moderata partiet och att man egentligen inte tycker om detta. Jag drar denna slutsats mot bakgrund av hur jag sedan tidigare känner Center-

partiet från utbildningsutskottet som ett Centerparti som det har gått att resonera sig fram med. Det har gått att fatta beslut utifrån vad som är bäst för att utveckla en bra grundskola för alla barn.

Nu signalerar Christina Linderholm andra tongångar i den här debatten. Men jag vill fråga: Har Centerpartiet en vilja att under det arbete som vi har framför oss diskutera med Socialdemokraterna om en läroplan men också om betyg?

Christina Linderholm säger att vi socialdemokrater inte har några visioner. Socialdemokratins vision är att skapa en skola där alla barn trivs och dit barnen kan gå och inte behöver fly ifrån, en skola med god undervisning och god kvalitet på skolarbetet, och där man träffar barn från olika samhällsförhållanden. Det är bra för hela samhället – det vet vi. Även Centern har åtminstone tidigare stått för den uppfattningen.

Christina Linderholm säger även att vi socialdemokrater inte är intresserade av ämnesövergripande undervisning. Läs motionen ordentligt, Christina Linderholm – utan denna försvarsattityd! Då kommer Christina Linderholm att finna att det finns mängder med bra förslag i den. Hon kommer även att finna att Socialdemokraterna fullföljer den skolpolitik som vi och Centern tidigare gemensamt stod för.

Christina Linderholm säger att man inte bör eftersträva betyg tidigt i skolan, för små barn. Men varför har Centern ställt upp på det här förslaget? Varför har ni i Centern gått med på att öppna dörrar för att sätta betyg redan från ettans årskurs? Förslaget innebär ju det! Anser Christina Linderholm att små barn kan ta emot betyg, att det är lämpligt att små barn får betyg i skolan? Jag skulle vilja ha svar på den frågan.

Vem, Christina Linderholm, skall besluta i frågan, om det skall ges betyg på en viss skola? Det vore bra att få besked från Christina Linderholm, eftersom hon tydligen har svaren på alla frågor.

Anf. 94 CHRISTINA LINDERHOLM (c) replik:

Herr talman! Jag hörde litet dåligt vad Ewa Hedkvist Petersen sade där borta, så om jag har missat någonting beror det på att ljudet inte går fram riktigt.

Centern är inte obekvämt i skolpolitiken. Att vi nu beslutat ge skolan det totala och fulla ansvaret för skolans utveckling och elevernas lärande är en helt logisk fortsättning på den utveckling som har varit.

För att kunna resonera med varandra måste man veta vad den andra vill. Det har inte framgått, vare sig här i kammaren i dag eller av motionen, vad Socialdemokraterna vill med skolan. Att säga att vi skall ha en skola för alla räcker inte, Ewa Hedkvist Petersen! Det vill vi alla. Det ställer vi upp på. Ett av de nationella målen är att vi skall ha en skola för alla, som ger en likvärdig utbildning åt alla utifrån deras förutsättningar och behov. Det är inte det vi behöver höra av Socialdemokraterna för att kunna sätta oss ned och resonera om skolans utveckling.

För mig är det helt klart – och det stöds av både internationell och nationell forskning – att utan ett lokalt ansvarstagande och utan ett lokalt medinflytande sker ingen utveckling. Det går inte att styra skolan från en nationell

Prot. 1993/94:8
15 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

*Utbildnings- och
skolfrågor*

bas, annat än med tydliga målformuleringar, och det är just vad vi är på väg mot.

Centern står trygg bakom den proposition om läroplan för grundskolan som lagts fram. Men var står Socialdemokraterna? Jag vet fortfarande inte det. Dessutom vill Centern, liksom regeringen i övrigt, gå framåt, inte bakåt.

Vad beträffar betygen, är det fortfarande de lokala arbetsformerna som skall vara avgörande för vilken metod för utvärdering som skall användas. Betyg är aldrig avgörande för likvärdighet. Betyg är styrande vad gäller skolan på ett sätt som vi inte vill vara med om.

Anf. 95 EWA HEDKVIST PETERSEN (s) replik:

Herr talman! När jag ser vad som händer i den svenska skolan tycker jag att Centerpartiet uppträder något aningslöst. Christina Linderholm fanns kanske med vid utfrågningen i utbildningsutskottet förra torsdagen och har säkert tagit del av vad som sades. Där fick vi klara besked om att likvärdigheten hotas; inte överallt, men på många håll i landet.

Jag har inte hört vad Christina Linderholm och Centerpartiet vill göra åt det. Det enda hon säger är att man står trygg bakom regeringens proposition och regeringens politik. Men det är inget besked nu när utvecklingen skenar i väg. I ett decentraliserat ansvar ingår också att riksdagen följer upp vad som händer och tar konsekvenserna av det som kommer fram vid en sådan uppföljning.

Socialdemokratin har ett besked om vad som bör göras. Vi vill se till att resurserna fördelas efter barnens behov, så att de barn som verkligen behöver stöd får det. I dag sker inte det, med alla skolpengstankar som finns och generösa bidrag till friskolor. Kan Centern acceptera den utvecklingen?

Jag tycker fortfarande inte att jag har fått besked från Centerpartiet om betygen. Står ni trygga också bakom ett betygssystem som öppnar möjligheterna att ge betyg från årskurs 1? Vägrar ni att dra några slutsatser av skolforskningen och forskningen om inläring, där det sägs att små barn inte kan förstå vad betyg är?

Vill ni också låta bli att vara lyhörda, eller vill ni vara det? Vill ni lyssna på remissopinionen? Den stödde Betygsberedningen, som inte ville införa betyg före årskurs 7. Ni hade ju också en representant i Betygsberedningen.

Att vilja ha en lokal skolutveckling måste inte innebära att man struntar i remissopinioner och i den sakkunskap som finns ute på fältet och att man inte vågar fatta beslut här i Sveriges riksdag. Så bekvämt kan man inte göra det för sig, att man låter bli att fatta beslut genom att hänvisa till lokal skolutveckling.

Vi socialdemokrater står bakom den styrning som inleddes med hjälp av Göran Persson. Det innebar inte total frihet från styrning, utan gav klara besked om ramarna för skolan.

Anf. 96 CHRISTINA LINDERHOLM (c) replik:

Herr talman! Jag undrar om det inte är Socialdemokraterna som är aningslösa och Centern aningen mer realistisk. Fortfarande kvarstår frågan hur det skall gå till, Ewa Hedkvist Petersen. Skall det ske genom att riksdag och re-

gering återigen skall reglera skolan in i minsta detalj? Är det så vi skall lösa de problem som vi alla vet finns i vissa skolor?

Självfallet står vi centerpartister bakom propositionen, eftersom det i den markeras oerhört tydligt att svaga elever skall få stöd. Det både står i propositionen och anges i skollagen. Det är självklart att så skall ske. Men det är fortfarande den lokala skolans ansvar att se till att de svaga eleverna får särskilt stöd, genom de lokala politikernas resurstilldelning till skolorna.

Ewa Hedkvist Petersen har dessutom fel när hon säger att det vid utbildningsutskottets utfrågning framkom att de svaga eleverna inte får särskilt stöd. Tvärtom sade representanter för kommunerna att de svaga eleverna får det stöd som behövs men att det för mellangruppen har blivit sämre. Hur skall riksdag och regering kunna styra pengarna i den enskilda skolan till den ena eller andra eleven?

I vår motion har vi skrivit att man inte skall ge betygsliknande omdömen för tidigt – inte före årskurs 5, om jag inte minns fel. Det står jag självfallet fast vid. Men det är samtidigt så, precis som Ewa Hedkvist Petersen betonar och som jag också sagt tidigare, att lärare, föräldrar och elever är överens, med stöd av forskningsresultaten, att små barn inte skall ha betyg. Var ligger risken? Varför skall vi skriva folk på näsan sådant som ute i skolorna redan är självklart?

Den metod för bidrag till friskolor som Ewa Hedkvist Petersen föreslår är självfallet mer segregering än ett rimligt bidrag till de fristående skolorna för att få större rättvisa mellan de olika skolorna i kommunerna.

Förste vice talmannen anmälde att Ewa Hedkvist Petersen anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 97 INGRID NÄSLUND (kds):

Herr talman! Att skolan behöver utvecklas och förändras tror jag att alla är överens om. Skolan har egentligen alltid varit på väg. Det har för det mesta inte varit fråga om några snabba, dramatiska förändringar. Oftast har det varit de små stegens förändringar. I det trägna vardagsarbetet har ibland ett spännande utvecklingsarbete vuxit fram.

En del av framstegen har inspirerats av nya tankar, som kommit till uttryck i läroplaner och andra officiella dokument. Andra utvecklingstankar har kanske någon enskild lärare kommit på under lektionsförberedelser, en sen kväll eller i ett inspirerat ögonblick i en klassrumssituation, där behovet av förnyelse gjort sig påmint.

En del nya grepp i läroplaner eller moderna strömningar i den pedagogiska debatten har aldrig fått gehör hos någon majoritet av lärare. De har varit för orealistiska och saknat förutsättningar att överleva i den stundtals ganska kärva verklighet som utgör skolans vardagsvärld.

Det finns många inspirerande tankar och många värdefulla idéer i den proposition där riktlinjer föreslås för den nya läroplanen för grundskolan. Vi ställer i huvudsak upp bakom den. Jag är mycket tilltalad av tanken på att det är viktigt att ge våra barn och ungdomar "tidlösa" kunskaper, som inte påverkas av den allt snabbare förändringstakten på många områden i vårt samhälle. Det gäller viktiga delar av vårt och andra folks kulturarv som sko-

Prot. 1993/94:8
15 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

*Utbildnings- och
skolfrågor*

lan kan förmedla via saga, poesi och litteratur, konst, hantverk, musik och religion. Det som kan attrahera och inspirera människor och göra livet meningsfullt måste få vara en väsentlig del av den värld skolan skall göra tillgänglig för de unga.

När detta är sagt vill jag uttrycka stark oro. Samtidigt som det i propositionen i flera sammanhang och på ett utomordentligt sätt talas om den stora betydelsen av en "skola för bildning", får humanistiska ämnen såsom historia och religion mindre utrymme än tidigare. NO-ämnena har fått breda ut sig på SO-ämnenas bekostnad, i jämförelse med vad som sägs i Lgr 80. Det finns ingen argumentation till stöd för detta. Man kan inte komma ifrån frågan om det bara är en olyckshändelse som har gjort att det har råkat bli så här eller om det finns en tanke bakom.

Jag menar att vi mer än någonsin tidigare har behov av att fördjupa oss i de ämnen som mer än andra ger anledning att begrunda sammanhang och helhet. En förändringsprocess är ständigt på gång, men den har en tendens att gå allt snabbare. Det kommer många människor från andra delar av vår värld och bosätter sig i Sverige. Många av dem har en kulturell bakgrund som skiljer sig från vår.

Vårt samhälle kommer att få en alltmer internationell prägel med växande samspel mellan länder och folk. I propositionen uttrycker man en medvetenhet om att kraven på en fastare förankring i den egna kulturen, historien och språket skärps i ett mer internationellt orienterat samhälle. Detta är en förutsättning för att skapa solidaritet, förståelse och respekt för andra folk och kulturer. Jag är övertygad om att mycket av bristande förståelse, främlingsfientlighet och våld mot den som är annorlunda har sin utgångspunkt i en otrygghet i den egna identiteten. Generositet och tolerans kommer inifrån och är tecken på personlig utveckling.

Någon kanske tycker att de ungas personlighetsutveckling i första hand är hemmens ansvar. Jag håller med till hundra procent, men i vår hektiska tid, med dubbelarbete och stress, är det inte alltid lätt att förmedla alla de goda värden man önskar till sina barn.

Dessutom är många föräldrar ganska vilsna. Vad har de själva fått för undervisning när det gäller vår kulturs grundläggande normer, vår religion, vårt kulturarv och vår historia? Vilka förutsättningar har de fått att förstå andra folks religion, kultur och historia? En sak kan utan vidare slås fast: dessa kunskaper är mycket ojämnt fördelade, beroende på vilken skola man gått i och vilken undervisning man fått. Skälet till detta är den olyckliga bindningen till block när det gäller SO- och NO-ämnena. Detta har öppnat för en mycket olycklig godtycklighet när det gäller de enskilda ämnena inom blocken.

I en nationell utvärdering häromåret i Skolverkets regi visade det sig att religionsämnet praktiskt taget helt försumrats i 25 % av klasserna i årskurs 5. I 50 % av femmorna hade man sysslat med bara ett par arbetsområden inom ämnet. I 25 % var undervisningen i stort sett vad som kunde förväntas. Och ändå slogs det fast i Lgr 80 att religionsämnet skulle ha 38 % av tiden inom blocket. Detta upprepades i en läroplansförordning 1988.

I de nya direktiven till Läroplanskommittén påpekades att man skulle utgå från erfarenheter av nu gällande läroplan. Det fastslogs vidare att kommit-

tén i sitt arbete skulle utgå från att de olika ämnena skulle ha en garanterad undervisningstid. I uppräknningen av ämnen finns de olika SO- och NO-ämnena med som enskilda ämnen.

Min fråga är: Vart har den garanterade undervisningstiden tagit vägen för dessa ämnen? Var finns garantin för att vissa ämnen inte också i fortsättningen kommer på undantag och diskrimineras till den grad att okunnigheten breder ut sig alltmer på väsentliga ämnesområden, med många negativa konsekvenser både för den enskilde och för samhället?

Jag är medveten om att kursplanerna skall få en starkare styreffekt och att det finns mycket bra skrivningar om vikten av att inte vissa ämnen kommer på undantag, som nu skett. Tyvärr är jag övertygad om att detta inte kommer att vara tillräckligt, om bindningen till blocken kommer att finnas kvar och det inte finns något garanterat timtal. Enligt mitt förmenande har vi inte råd att fortsätta att lämna fältet fritt för godtycke, om alla vackra ord skall få tillfälle att få genomslag i verkligheten.

Dessa farhågor bekräftas tyvärr av bilaga D i propositionen. När man skall ge praktiska exempel på hur timfördelningen inom blocken kan lösas, har man inte ens i det exempel där man säger att lärarna valt att prioritera religionskunskapen lyckats komma upp till en fjärdedel av tiden för SO-ämnena. I de andra exemplen kommer man inte ens upp till 20 %. Detta skall då jämföras med de 38 % som ämnet nu har.

Det är naivt att tro att de lärare som ofta har ämnet som ett biämne, och som enligt nationella undersökningar är de som i störst utsträckning inte är välutbildade för sitt ämne, skall kunna vara starka talesmän för detta ämne ute i skolorna.

Jag är för en mycket stor valfrihet när det gäller stoff, metoder och uppläggning av arbetet för att nå de mål som läroplan och kursplaner fastställer. Vissa övergripande saker tycker jag däremot att regering och riksdag skall ta ansvar för. Dit hör definitivt ett garanterat timtal för varje enskilt ämne och även nationella betyg.

Anf. 98 EWA HEDKVIST PETERSEN (s) replik:

Herr talman! Jag väntade och väntade på att kds representant Inger Näslund skulle nämna ordet "betyg", och det kom allra sist. Jag lyssnade med stort intresse på den avhyvling av regeringen som nu kom från ett av regeringspartierna, men jag kommer naturligtvis inte att gå in i en debatt om den frågan.

Inger Näslund säger att hon vill ha nationellt beslutade betyg.

Inger Näslund sitter som kds ordinarie ledamot i utskottet. Hon har där möjlighet att vara med och rösta om huruvida vi skall ha lokalt eller nationellt beslutade betyg och lägga fram förslag för kammaren.

Ingrid Näslunds parti har också varit med i Betygsberedningen. Man ville då ha betyg först i årskurs 7, och man fick stöd av en stor remissopinion.

Jag vill fråga Inger Näslund om hon nu kommer att rösta för och medverka till att nationellt beslutade betyg införs, om hon följer sin partikamrat i Betygsberedningen som vill att betyg skall ges först i årskurs 7. Det skulle vara bra att få ett besked om det här och nu.

Jag vill också att Inger Näslund kommenterar utfrågningen i utskottet i

Prot. 1993/94:8
15 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

*Utbildnings- och
skolfrågor*

förra veckan, då det framkom – precis som Christina Linderholm sade – att de barn som är handikappade och har mycket stora svårigheter får stöd, men att barn i mellangruppen, som har mer svårtydbara problem, nu förlorar det stöd som de tidigare har fått.

Vilka slutsatser drar kds och Ingrid Näslund av utfrågningen? Kommer kds att verka för åtgärder för att upprätthålla 1 § i skollagen?

Anf. 99 INGRID NÄSLUND (kds) replik:

Herr talman! I den arbetsgrupp där vi talade om läroplanspropositionen och vad det skulle bli av den uttryckte jag mycket klart – jag tror inte att det är okänt för någon av dem som var med i gruppen, bl.a. Ewa Hedkvist Petersen – min och mitt partis fasta övertygelse om att betygen är någonting som borde regleras nationellt.

Detta inte är prov på någon rädsla för betyg från vår sida, vilket jag menar att det är från Socialdemokraternas sida – där vill en del inte ha några betyg alls. Från vår sida är det snarare uttryck för en oro för att det skall bli så som statsrådet Beatrice Ask sade. Det går faktiskt att låta bli att sätta betyg ända upp till årskurs 9.

Jag vet att det finns skrivningar där det sägs att man finner det naturligt att så inte skall ske. Men vi är rädda för att elever skall få vara med om alla möjliga käcka tilltag från lokala politikere, lärares eller föräldrars sida – vad det nu kan bli för någonting – som kan resultera i olika slag av skriftlig information och att de sedan i nian skall utsättas för ett betyg som är slutbetyg i årskurs 9 och som de då inte tidigare har mött.

Vi är alltså oroade för att man först i nian skall få det system från A till F som jag tycker förefaller väldigt lovande. Vi menar att det skulle vara naturligt att ge den skriftliga information man talar om i årskurs 5 och att därefter börja med systemet A – F från årskurs 6, så att både lärare och elever får god tid att vänja sig vid vad detta innebär och så att eleverna kan arbeta på att förbättra sina betyg under den här tiden.

Detta går faktiskt bra att göra utan att kursplanen styckas sönder årskursvis. Man kan använda samma system. Ända nere på klassnivå kan lärare och elever bestämma vilken del av kursplanen man skall klara av i t.ex. årskurs 8, vilket skulle öka demokratin i klassrummet. Sedan kan man använda samma kriterier, från A till F, som man skall använda i årskurs 9. Detta är fullt möjligt.

Eftersom man nu tror att lärare skall klara av mellannivåerna, måste man också tro att de kan göra detta, om det är tydliga kursplaner. Det är egentligen ingen större skillnad mellan detta och den betygsättning som man har sysslat med i alla år. Det kräver väldigt mycket av personligt omdöme. Att ha olika system tycker jag däremot är helt olämpligt.

Anf. 100 EWA HEDKVIST PETERSEN (s) replik:

Herr talman! Ingrid Näslund säger att socialdemokratin har en rädsla för betyg. Nej, vi har ingen rädsla för betyg, men vi utgår från modern skolforskning och erfarenheter i skolan – från lärare, föräldrar och elever. De säger att det inte är lämpligt att sätta betyg före tonåren – barn förstår inte vad betyg innebär; de tror att det är de själva som personer som blir betygsatta.

Och det vill inte vi medverka till – det kan faktiskt knäcka självförtroendet hos barn, och det tycker vi inte att skolan skall göra. Skolan skall ju i stället främja utveckling genom uppmuntran och positiva omdömen.

Vi vill däremot skapa ordentliga utvecklingssamtal och se till att föräldrar och elever får en bra kontakt med skolan, att man träffas och resonerar om hur det går för barnet och vad man kan utveckla. Det tror vi är en mycket positiv form.

Precis som kds vill vi ha ett nationellt betygssystem. Men jag hör att vi inte är överens om när betygen skall börja sättas och vilken skala det skall vara. Men det är i alla fall bra att kds vill ha en nationell betygsättning. Jag undrar om inte kds då skulle kunna vara lyhört för den opinion som vi nu har, som kritiserar regeringens förslag och som säger: Inte betyg före sjuan! Skulle det inte vara möjligt för kds att jämka sig dithän? Då skulle vi när vi lämnar riksdagen i jul kunna ha bakom oss ett bra beslut som står sig under lång tid.

Jag fick inget svar på frågan om kds reaktioner på utskottsutfrågningen. Vad anser kds att vi skall göra för att upprätthålla likvärdigheten i utbildningen, för att de barn som har särskilda behov, som har mer svårtydbara problem i skolan, som behöver stöd och som klarar sig bra om de får stöd skall få sitt stöd även i fortsättningen? Hur skall skollagens paragraf om likvärdighet upprätthållas? Ni tillhör regeringskoalitionen och har faktiskt ansvar för att se till att likvärdigheten främjas.

Anf. 101 INGRID NÄSLUND (kds) replik:

Herr talman! Jag kan inte i detalj gå in på om vi skulle kunna tänka oss att betyg skall ges från årskurs 7. I den grupp som arbetade med detta i Betygsberedningen kompromissade man sig fram till det förslaget, vet jag. Jag vet också att vår företrädare från början talade för årskurs 6 även där. Vi kan inte här gå in i detaljdiskussioner, utan dem får vi ta i utskottet.

När det gäller att se till svaga elevers behov och även till behoven hos den stora mellangruppen, som tycks vara den som har råkat mest illa ut, vill jag säga följande.

Även om man från många håll menade att man fortfarande lyckades klara av en bra undervisning och bra stöd åt eleverna med de resurser man hade vill jag nämna att vi i Göteborg – jag sitter också i kommunfullmäktige där – har begärt att extra pengar skall ges till de stadsdelar i nordost som har mycket stora problem. Sedan är det stadsdelsnämnden som bestämmer vad man skall använda pengarna till, men jag för min del hoppas att man också kommer att förstärka skolans resurser i de här stadsdelarna; där finns det mycket stora behov. Vi tar alltså inte alls lätt på detta där vi märker att det finns stora behov som inte är tillgodosedda, utan vi menar att det är oerhört viktigt att man ser till att alla elever får det stöd de skall ha.

Jag tycker att det i propositionen finns mycket starka skrivningar om att elever har rätt att få det stöd de skall ha, och detta riktar sig både mot kommunen och skolan, skulle jag vilja säga. Man kräver att kommunen och skolan skall se till att eleverna får detta stöd.

Anf. 102 EVA JOHANSSON (s):

Herr talman! För ett par veckor sedan ringde en person till mig från en privat skola här i Stockholm. Hon och hennes kolleger var oroliga därför att

Prot. 1993/94:8
15 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

*Utbildnings- och
skolfrågor*

företrädare för de borgerliga partierna hade varit där på besök och passat på att meddela, att om Socialdemokraterna vinner valet kommer de att dra in stödet till den här skolan. När sedan Moderaternas annonskampanj kom tyckte de att det var dags att gå till källan.

I Moderaternas annonser ställs frågan om "sossarna ska få chansen att riva upp rätten att välja skola". Moderaterna skriver där t.o.m. att vi socialdemokrater tycker att det är fel att lilla Saras föräldrar får välja skola åt henne. Dessutom kopplar de den rätten till skolpengen.

Jag har alltså besökt den här skolan nu och redovisat hur vi ser på de här frågorna. Jag talade om att det var vi som införde rätten att välja skola, att vi inte tänker rubba den rätten och att den inte har ett dugg med skolpeng att göra.

Jag talade om att vi anser att kommunerna, på precis samma grunder som de fördelar resurser till sina egna skolor, skall åläggas att också fördela resurser till de privata skolor som godkänts av Skolverket och att valfriheten inte kräver centralisering av sådana beslut.

Jag talade vidare om att vi anser att skolans resurser skall fördelas efter elevernas behov och med utgångspunkt i det utbildningsuppdrag som skolan åtar sig och att valfriheten faktiskt inte kräver en orättvis resursfördelning. Och tänk, skolministern, att det tyckte de på den här skolan var helt i sin ordning!

Men de ställde en ny fråga till mig, och den löd ungefär: Varför säger Moderaterna att Socialdemokraterna vill ta bort rätten att välja skola och hindra privata skolor? Jag ville inte besvara den frågan – det tycker jag att Moderaterna skall göra själva. Kravet på ett svar framstår som desto tydligare som skolministern själv här för en stund sedan i stort sett upprepade vad som lögnaktigt har påståtts i annonserna.

Nu har många kommuner gått vidare och infört vad man kallar skolpeng, som dess värre ofta också bygger på samma orättvisa principer som stödet till de privata skolorna. Därmed förs den orättvisa resursfördelningen vidare till hela skolområdet. Skolverket skall ingripa om det blir orättvisor, säger skolministern. Men regeringen har ju själv anvisat modellen!

Jag har inte hört en enda rektor eller lärare som tycker att det här systemet är bra. Inte ens de som får mer pengar – sådana finns också. Detta beror naturligtvis på att de känner skolans vardag. De vet att elever är olika och har olika behov. En rättvis resursfördelning måste ta hänsyn till att skolor arbetar i områden med vitt skilda förutsättningar.

Det som nu händer äventyrar den likvärdiga utbildningen. Det visade också den utfrågning som utskottet höll förra veckan, vilket Ewa Hedkvist Petersen sade tidigare. Är skolministern beredd att skyndsamt se till att konsekvenserna av förändringarna av resursfördelningen i skolan blir belysta utifrån just kravet på en likvärdig utbildning? Är Folkpartiet och Centern beredda att medverka till detta och knuffa på i fall det skulle gå trögt i regeringen?

Skolan handlar ju inte bara om resursfördelning. Det är också viktigt att vi är överens om vad läroplanen skall innehålla. Vi är överens om mycket. Det är bra att läroplanen lämnar ett betydande utrymme för lokala lösningar, Christina Linderholm. Det är bra att stadierna försvinner. Det är bra

att ansvarsfördelningen görs tydlig. Det är bra att språkprogrammet förstärks. Det är bra att elev- och föräldrainsflytandet betonas och att skolans kamp mot både mobbning och rasism lyfts fram.

Riksdag och regering har ansvar för att upprätthålla en likvärdig utbildning. Vi kan inte bara göra oss av med allt detta och säga att kommunerna får sköta det.

Det finns också sådant i läroplanen som jag tycker är angeläget att man ändrar.

Regeringen tonar i förslaget ner de praktiska och estetiska ämnenas betydelse i skolarbetet. Om man minskar tiden för dessa ämnen skulle skolarbetet göras svårare och definitivt tråkigare. Det skulle minska möjligheterna för eleverna att omsätta de teoretiska kunskaperna i praktiken, och det skulle ge försämrade kunskaper om sådant som är viktigt i varje människas liv. Slöjden, hemkunskapen, musiken, bilden och idrotten har dessutom ett mycket starkt stöd inte minst bland eleverna. De har protesterat högljutt mot regeringens försök att skära ner tiden. Vi vill öka timtiden. Vi vill dessutom att riksdagen skall ta ställning till fördelningen mellan dessa ämnen.

Barn- och ungdomskunskapen har i praktiken tagits bort från skolans schema. Det är allvarligt med tanke på det stöd som det ämnet har bland eleverna i den åldersgruppen. De säger att det är det enda ämne som lär dem något om dem själva och om deras utveckling. Det handlar om dessa elever här och nu.

Prao försvinner också. Det tycker vi är allvarligt.

Det borde gå att skapa bred enighet om bl.a. dessa saker. Våra förslag har starkt stöd såväl från skolans personal som från eleverna och föräldrarna. Jag tror faktiskt att de förväntar sig att vi till det yttersta anstränger oss för att inte göra skolans läroplan till en politisk stridsfråga.

Jag hoppas att vi i utskottet i det fortsatta arbetet kan arbeta med detta för ögonen. Om vi inte gör det kan vi riskera att få mycket kraftig kritik från många som jobbar i skolan. Är regeringen beredd att lyssna och försöka komma överens med oss, skolministern?

Anf. 103 INGRID NÄSLUND (kds) replik:

Herr talman! Jag vill bara säga några ord om de fristående skolorna, eftersom det ämnet kom upp nu igen.

Det är litet svårt att tro socialdemokraterna när de säger att avsikten är att de fristående skolorna skall förse med de medel som de behöver.

Tidigare sade Ewa Hedkvist Petersen att hon och Socialdemokraterna inte ville favorisera friskolorna. Det vill ingen. Däremot har alla i regeringen sagt att de vill att dessa skolor skall ha likvärdiga möjligheter som andra skolor. Det har Beatrice Ask redogjort för på ett alldeles utmärkt sätt. Vill Socialdemokraterna fortsätta att diskriminera de fristående skolorna, vilket man tidigare har gjort?

Vid den här utfrågningen i utskottet deltog en representant från min kommun, Göteborg, som talade om att man hade gett de fristående skolorna ungefär 9 000 kr per elev. De hade naturligtvis också fått en del från staten. Det kanske blev 15 000 kr sammanlagt. Jag vet inte riktigt, men hur i all sin

Prot. 1993/94:8
15 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

*Utbildnings- och
skolfrågor*

dar skall en fristående skola kunna klara av sina elever med ett sådant belopp? En elev kanske kostar runt 45 000 kr.

Detta är orimligt. Dessutom vill man inte ta ut några avgifter. Jag håller helt och hållet med om det. Jag tycker att det skall vara avgiftsfritt. Vi har gått med på att man tar ut en liten skälig avgift när det t.ex. gäller sådant som ligger utanför läroplanen. Det är orimligt att tro socialdemokraterna när de säger att kommunerna kan sköta det här i fortsättningen. Det finns nog ingen människa som gör det. Det är viktigt att detta regleras från statligt håll.

Redan nu visar Skolverkets undersökning att friskolorna i genomsnitt får 81 % i stället för 85 %, som de är berättigade till. Många klagar på att de inte får någon hjälp med extra stöd till elever som behöver det. Det skall också friskolorna få om de åtar sig sådana elever. Det gör de i stor utsträckning, enligt min erfarenhet.

Anf. 104 EVA JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Ingrid Näslund säger att hon har svårt att tro Socialdemokraterna. Hon tror inte att kommunerna skall klara av resursfördelningen. Det är ett jobb som kommunerna har klarat av under många år när det gäller de egna skolorna. De har kunnat göra en rättvis resursfördelning. Detta är en uppgift som riksdag och regering har lagt ut på kommunerna. Detta är alldeles tydligt utom i ett enda avseende, nämligen när det gäller de privata skolorna.

Jag menar att det inte är svårare för kommunerna att fördela resurser till de privata skolorna än till sina egna skolor. Jag har faktiskt svårt att tro att någon kommun kan hävda att 0 kr, som någon nämnde, eller 9 000 kr är en rättvis fördelning av resurser, när kravet är att de privata skolorna skall få sin resurstilldelning på precis samma grunder som de kommunala.

Detta har vi sagt många gånger. Men samtliga borgerliga partier föredrar att medvetet missuppfatta vad vi säger för att kunna fortsätta att driva tesen att vi tänker ta ifrån de privata skolorna deras rättmätiga stöd. Jag tycker att ni skulle hålla er för goda för en sådan fortsatt direkt lögnaktig kampanj. Varför tror inte Ingrid Näslund att kommunerna också kan klara av den uppgift som de har haft och klarat av riktigt bra under så många år? Hon vill ju ge kommunerna ett betydande ansvar för skolans utveckling på andra områden.

Anf. 105 INGRID NÄSLUND (kds) replik:

Herr talman! Även när det gäller fördelningen mellan vanliga skolor är det inte så enkelt som Eva Johansson låter påskina.

I min egen kommun har det varit många klagomål från de kommunala skolorna. De tycker sig ha blivit orättvist behandlade.

Jag tror visst att kommunerna gör så gott de kan, men ibland kanske principerna för fördelning inte är de allra bästa. Man kanske inte alltid ser de kunskapsluckor och svårigheter som barn ifrån både socialt utsatta områden och välsituerade områden kan ha. Jag har själv undervisat på skolor där böckerna har varit ett enda kortsystem och byggnaderna har hållit på att falla därför att man har fått för dålig kommunal tilldelning.

När det gäller de fristående skolorna förskräcker spåren från tiden med den socialdemokratiska regeringen. De fristående skolorna har faktiskt fått ungefär så litet som jag har sagt. Detta gäller inte bara min kommun. Det är det vanliga. På dessa skolor har man fått förlita sig till terminsavgifter, donationer m.m. för att över huvud taget kunna driva sina skolor. Dessutom har lärarna varit underbetalda. De har arbetat av ideella skäl, därför att de har trott på den här formen av skolor så mycket att de har varit villiga att offra en del av sin lön.

Jag känner till människor, som har haft vanliga jobb med små inkomster, som har gjort allt vad de har kunnat för att avsätta pengar så att deras barn skall kunna gå i en sådan skola. Så värdefullt har de ansett att det är.

Men kommunerna har verkligen inte gjort vad de borde, inte staten heller. Därför är mitt förtroende något naggat i kanten när det gäller Socialdemokraternas förmåga att klara av det här.

Anf. 106 EVA JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Det nuvarande systemet med en garanti för 85 % av kommunens genomsnittskostnader innebär de facto, det erkänns av de flesta i den här debatten, att många privata skolor får en betydande överkompensation i förhållande till det utbildningsuppdrag som de tar på sig. Det här har skolministern antytt här i kammaren och det här sade regeringens egen utredare alldeles klart. Att det nog är på det här sättet sade t.o.m. Carl Bildt. Man får betrakta det som en startkostnad. Alla väntade sig ett förslag i våras om att den här procentsatsen skulle sänkas. Det är helt klart och tydligt.

Det är ingenting annat än den här överkompensationen, Ingrid Näslund, som vi tycker är orimlig, särskilt som det är eleverna i de kommunala skolorna som får betala. De elever som har det starkaste behovet av resurser och som bor i utsatta områden får betala mest i form av större klasser, färre grupp-timmar och mindre stöd till elever med särskilda behov. Det skulle vara mycket intressant att få reda på varför Ingrid Näslund tror att riksdagen kan bedöma behovet av extra resurser till ett enskilt barn bättre än vad man skulle kunna göra i kommunerna. Om det nu är så här osäkert, är man då i kds beredd att försöka få i gång regeringen så att vi får fram en rejäl utvärdering av hur resursfördelningssystemet faktiskt fungerar? I utfrågningen försökte vi, och vi fick fram en hel del. Men det är självfallet inte till fyllest.

Det skulle behövas en mer grundläggande utvärdering av hur det i praktiken ser ut i kommunerna. Vi har våra misstankar som grundar sig på det vi fick höra vid utfrågningen förra veckan men också på vad som framkommit vid väldigt många besök på skolor och vid kontakter med skolans personal, elever och deras föräldrar. De är djupt oroade över att resursfördelningen nu blir mer och mer orättvis och dessutom knappare och knappare. Om man har ont om resurser är det desto viktigare att de fördelas rättvist. Valfriheten kräver inte, det vill jag upprepa, en orättvis resursfördelning. Den kan vi ha kvar och fördela resurserna rättvist. Det är först då valfriheten får ett reellt innehåll.

Anf. 107 CHRISTINA LINDERHOLM (c) replik:

Herr talman! Trots att jag har försökt anstränga mig till det yttersta för att förstå vad Eva Johansson menar när det gäller skolpeng har jag inte begripit

Prot. 1993/94:8
15 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

*Utbildnings- och
skolfrågor*

det. Är det så att om riksdagen bestämmer att pengarna skall fördelas efter elevernas behov kommer fördelningssystemet i kommunerna att bli bättre? Är det detta Eva Johansson menar? I så fall undrar jag hur detta skall gå till.

Skolpengen utgör ett fördelningssystem som varierar mycket mellan olika kommuner. Jag har inte sett någon kommun som har exakt samma system som någon annan kommun. Hur skall vi göra? Skall vi förbjuda att man kallar ett fördelningssystem för skolpeng? Jag skulle vilja ha ett litet förtydligande av Eva Johansson så att vi får klarhet i vad hon egentligen vill att vi skall göra här i riksdagen.

Även när det gäller frågan om likvärdig utbildning skulle jag vilja ha ett klart besked från Eva Johansson och socialdemokraterna. Menar ni inte likformig när ni säger likvärdig? Likvärdig utbildning innebär att man beslutar lokalt när man ser vilka behov eleverna har, vilka förutsättningar som finns och vilka arbetsmetoder man kan välja. Det är då det blir möjligt med likvärdig utbildning.

Om det däremot gäller likformig utbildning, kan man naturligtvis göra som socialdemokraterna gör i sin motion om läroplanen, att peta i detaljer och tala om vilka saker man skall bestämma, hur man skall fördela timmar, på vilka områden man skall ha inflytande och i vilka frågor kommunalpolitikerna skall få säga sitt.

Om man verkligen menar en likvärdig utbildning i enlighet med elevernas behov skall ansvaret finnas där eleverna finns, i den lokala skolan.

Anf. 108 EVA JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Jag skall gärna tala om för Christina Linderholm vilken skolpeng jag är rädd för. Jag är inte rädd för det som kan kallas skolpeng i en del kommuner men som ändå är ett rättvist resursfördelningssystem, ungefär som det som har tillämpats tidigare. Jag vet att det finns sådana system i en del kommuner. Jag är rädd för den skolpeng som nu införs i vissa kommuner, som liknar det system som riksdagen har infört för stödet till de privata skolorna. En mycket stor andel av skolans resurser fördelas lika i kronor till alla elever. En mycket liten del avsätts för elever med behov av särskilt stöd.

I den nuvarande läroplanen sägs att om elever har svårigheter skall man vid fördelning av skolans förstärkningsresurs främst söka tillgodose dessa elevers behov innan resurserna används för andra ändamål. Christina Linderholm, jag är inte ett dugg orolig för att även i den framtida läroplanen ta in en liknande formulering om behovet av en rättvis resursfördelning.

I min inledning betonade jag att det i en decentraliserad skola är självklart att man skall fatta beslut lokalt om en stor del av utformningen av skolans vardag. Beslut skall fattas i ett samspel mellan elever, lärare, föräldrar och den lokala skolstyrelsen där så är nödvändigt. Det betyder inte att riksdag och regering helt och hållet skall avsvära sig ansvaret för skolan.

Jag noterade att Christina Linderholm i sin inledning sade att vi skall ge den lokala skolan det totala ansvaret för utbildningen. Så tycker inte jag. Jag tycker att vi i den här församlingen har ett betydande ansvar, och det skall vi inte dra oss undan. Vi har ett ansvar för upprätthållandet av en likvärdig utbildning. Christina Linderholm skall inte anklaga oss för att vi skulle ha likformighet över hela landet. En sådan likformighet har aldrig funnits och

den kommer inte heller att finnas i framtiden, oavsett om läroplanen kommer att se ut som Christina Linderholm vill eller som jag vill. Jag tycker bara att det skall finnas något slags grund i grundskolan. Vi måste ha reda på vad det är för en skola som elever som har gått ut grundskolan har gått igenom och vilken utbildning de har. Jag tror att vi är tämligen överens om detta. Det här betygssystemet skall väl i alla fall vara med och mäta i grunden.

Anf. 109 CHRISTINA LINDERHOLM (c) replik:

Herr talman! Jag har en mycket enkel fråga till Eva Johansson. Skall vi frångå dagens resursfördelningssystem? Det kan vara den första fråga som vi behöver ett svar på. Det förekommer nämligen mycket kritik från socialdemokraterna. Anser man att något annat system bättre skulle tillgodose svaga elevers behov?

Vad gäller skolans kostnader kommunalt har jag för mig att ungefär 85 % av skolans kostnader avser lärar- och lokalkostnader. Det utgör en ganska stabil grund för ett resursfördelningssystem. Jag tycker vidare att det är självklart att pengarna skall fördelas efter de behov som finns på de olika skolorna. Min erfarenhet är att man gör så på de allra flesta håll.

Eva Johansson vill inte lägga ansvaret för undervisningen på den lokala skolan. Men det vill jag. Jag känner mig inte alls kapabel att undervisa och vara lärare för ett antal elever och väcka deras intresse för inlärandet av de kunskaper som de behöver. Jag tycker att det totala ansvaret för genomförandet skall ligga på den lokala skolan. Innan skolorna har fått ansvaret och befogenheterna kommer vi hela tiden att ha de problem som vi har dragits med under regleringstiden på skolans område.

Naturligtvis skall vi ha nationella mål. Jag trodde inte ens att vi behövde resonera om den saken, dvs. att det är en självklarhet i Sverige liksom det har varit under de 100 senaste åren.

Anf. 110 EVA JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Christina Linderholm glider på ett ganska olyckligt sätt på orden i denna debatt. Jag vet inte riktigt varför. Med tanke på var vi står i dag i debatten om skolan och läroplanen borde vi i stället försöka lyssna på varandra.

Jag tycker att vi skall ta ett betydande ansvar för att utbildningen skall vara likvärdig. Riksdagen skall inte dra sig undan ansvaret för utbildningen. Om jag inte helt missuppfattade Christina Linderholms inledningsanförande, sade hon att skolan skall ha det totala ansvaret för utbildningen och lärandet. Ingenting annat. Hon behöver inte bekymra sig på den punkten. Vi kan säkert vara överens också fortsättningsvis. Det har vi varit under årens lopp, vilket Christina Linderholm också betonade i sitt inledningsanförande.

Vidare frågade Christina Linderholm om vi skall frångå dagens resursfördelningssystem. Ja, det är litet svårt att veta eftersom det ser olika ut i olika kommuner. Många kommuner har inte lyssnat på locksångerna om en skolpeng lika för alla. De har hållit fast vid en rättvis resursfördelning där elevernas och skolornas behov har varit utgångspunkten för resursfördelningen. Men i de kommuner som har valt att tillämpa ett system med en hög fördel-

Prot. 1993/94:8
15 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

*Utbildnings- och
skolfrågor*

ning av resurser med hjälp av skolpengssystem – lika för alla elever – har det blivit alldeles för litet pengar över för att uppfylla det uppdrag som läroplanen anvisar. Jag tycker att de kommunerna skall byta resursfördelningssystem. Det är ingenting konstigt med det. Vi har stått för den linjen i alla år.

Valfriheten i skolan, rätten att välja skola, har ingenting med en orättvis fördelning att göra. Snarare är valfriheten beroende av att man vet att oavsett vilken skola man väljer finns där resurser som kan svara just mot de behov det enskilda barnet har.

Det är allvarligt att resultatet av den utfrågning som utskottet arrangerade så tydligt pekar på att resurserna nu inte räcker till. Resurstilldelningen i stort men också fördelningen av det som finns medverkar till att elever med tydliga handikapp och uttalade problem fortfarande kan få stöd. Men de stora mellangrupperna, de vars problem inte är lika tydliga, ställs nu utan det extra stöd som tidigare har gjort att de har kunnat följa undervisningen. Risker är att de inom kort återkommer i kolumnen med elever med tydliga och grava handikapp.

Förste vice talmannen anmälde att Christina Linderholm anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 111 Statsrådet BEATRICE ASK (m):

Herr talman! Mycket har sagts i diskussionen. Eva Johansson inledde med att ställa frågor, och hon hade synpunkter på mig. Jag tycker att en del av svaren har framgått i den diskussion som har förts. Men jag vill ge några kommentarer.

Först och främst har vi talet om att socialdemokraterna införde rätten att välja skola. Under 10–15 år har de borgerliga partierna i riksdagen fått baxa och dra för att flytta den betongkoloss som socialdemokraterna har utgjort när det gäller att försöka göra det möjligt för flertalet att välja ett alternativ till de offentliga skolorna. Det är inte många år sedan det fortfarande var en socialdemokratisk doktrin att den enda möjligheten för att få ett statsbidrag till en friskola var att skolan kunde påvisa att den var till nytta för det allmänna skolsystemet och att det inte gick att få tillgång till den pedagogiken e.d. någon annanstans. Något intresse att förverkliga tanken på att elever och föräldrar skall få välja skola har aldrig funnits. Jag tycker att man skall ha den historieskrivningen klar för sig. Om man inte vill tro på skolministern kan man läsa Skolverkets redovisning av hur frågan om att välja skola har utvecklats under lång tid. Den är mycket belysande.

Vidare har vi frågan om systemet för fördelning av medel för elever i fristående skolor. Det är tydligen en socialdemokratisk uppfattning att kommunerna skall bedöma behoven. Det är ingen ny socialdemokratisk idé. Den har funnits tidigare.

Jag vill gärna erinra om att det aldrig har funnits något förbud för kommunerna att stötta friskolorna, fördelat per elev, på samma sätt som de tidigare betalade ungefär hälften av kostnaderna för en elev i den vanliga skolan. Resten bekostades via statsbidragen. Man kan dess värre konstatera att många, framför allt socialdemokratiska, kommuner visade noll och intet intresse av att ge något stöd. Det är klart att man då kan ifrågasätta om intres-

set kan vara högre framöver. Det är just därför vi har valt en modell att ställa krav på kommunerna. Vi har försökt att med hjälp av en procentsats se till att det tas hänsyn till att kostnader och annat varierar i kommunerna. Det är det som har gjort att vi har valt denna modell.

Kommunerna har inte heller blivit klokare med åren. Jag blev häromdagen uppvaktad av Föreningen föräldrar till ordblinda barn. Föreningen driver numera en fristående skola strax utanför Stockholm. Från höstterminens början finns nästan 40 elever på högstadienivå i undervisningen. Det är alltså fråga om dyslektiska barn. Vid testning av dessa elevers läs- och skrivförmåga har det visat sig att de flesta av dem ligger på en nivå motsvarande lågstadiet. I de kommunala skolorna där dessa elever har gått har det funnits mycket resurser. Men det slit och den hopplöshet som denna skola upplever för att få någon extra krona för dessa elever önskar jag också att socialdemokraterna tog del av. Kommunerna behöver mycket fasta regler.

Vidare blandades det in en diskussion om utjämningsbidragen till kommunerna. Jag har förstått att Eva Johansson anser att kommunerna tidigare hade perfekta system i fråga om resursfördelning. Det tycker inte kommunerna. Det tyckte inte jag heller när jag var ordförande i skolstyrelsen. Vi hade ett system där pengarna skulle fördelas efter behoven. Vi konstaterade att vi inte hittade något bra system. Det är det som är skälet till att kommunerna runt om i landet prövar olika modeller. Många av dessa modeller har fått namnet skolpeng. Men modellerna varierar.

Ewa Hedkvist Petersen vill nu att riksdagen skall tala om vad kommunerna skall och inte skall göra, dvs. omyndigförklara kommunernas förmåga att hitta bättre former för fördelning av sina resurser till skolorna. Jag tror inte att det är möjligt. Vi måste visa kommunerna ett förtroende. Jag tror att de kommer att finna lösningar. Jag kan hålla med om att det finns en och annan barnsjukdom i kommunerna.

Anf. 112 EVA JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Beatrice Ask vill att kommunerna skall få bestämma över sin resurstilldelning till skolorna. Det är precis det jag hävdar också. Jag vill också att kommunerna skall få bestämma över de privata skolorna – i vissa kommuner sker det till en stor del, i andra kommuner inte alls. Men varför skall de inte få råda över den delen på samma kriterier och villkor som vid bedömningen av de egna skolorna?

Det är inte så att det inte längre skall vara öppet för en fri bedömning. Vi är nu inne i ett nytt system, och vi har sagt att det skall vara så. Men tydligen har Beatrice Ask inte noterat detta. Det är synd. Det är ju till en del en framgång för den linje som Beatrice Ask säger att hon har stridit för under alla dessa år. På det sättet har vi hoppat på tåget. Lägg märke till detta, i stället för att hålla fast vid att vi sitter kvar i ett gammalt system där ingen vill vara längre. Det är ju faktiskt Beatrice Ask och riksdagen som har bundit kommunerna vid ett resursfördelningssystem som upplevs som alltmer orättvist.

Jag har också varit politiker i en skolstyrelse. Jag tycker att vi fann ett ganska hyfsat sätt att fördela efter behov. Det kan väl tänkas att det finns intresse för att finna fram sådana system för styrning. Jag vet inte.

Jag tycker att Beatrice Ask fortsätter med denna svartmålning. Men jag

Prot. 1993/94:8
15 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

*Utbildnings- och
skolfrågor*

skulle vara intresserad av att hon svarar på frågan om den privata skolan. Varför säger moderaterna att socialdemokraterna vill ta bort rätten att välja skola och hindra utvecklingen av den privata skolan? Varför säger ni moderater så, när ni uppenbarligen måste veta att det är felaktigt? Det är viktigt att vi håller oss med någon sorts etik också i den politiska debatten. Den hör inte bara hemma i skolans värld. Jag skulle vilja att skolministern utnyttjar den sista repliken till att svara på frågan. Jag ställde frågan i mitt inledningsanförande. Jag räknar med att jag skall få svar på frågan om den privata skolan.

Anf. 113 Statsrådet BEATRICE ASK (m):

Herr talman! Ett av skälen till att regeringen har valt en modell som garanterar en medelsfördelning till fristående skolor och ställer krav på kommunerna är att en rättighet som finns inskriven i olika konventioner inte får avgöras av kommunalt godtycke. Det får inte vara beroende av i vilken kommun man bor eller vilken politisk majoritet kommunen har, om man skall ha möjlighet att välja en fristående skola eller om friskolan skall ha rimliga möjligheter att försörja sig. Vi har därför valt en modell med en procentsats. Argumenten känner ni väl.

Varför ifrågasätter moderaterna socialdemokraternas intresse av friskolor? Varför frågar vi om socialdemokraterna vill riva upp rätten att välja skola? Det gör vi av den enkla anledningen att det budskap som trummats ut i debatten under hela sommaren och hösten från den socialdemokratiska partikongressen och i en rapport från den socialdemokratiska riksdagsgruppen är att skolpengen skall tas bort och att regeringen gynnar privatskolor på bekostnad av de offentliga skolorna. Man drar in all möjlig klasskampsrhetorik. Socialdemokraterna däremot vill slå vakt om den offentliga skolan, säger man. Man målar upp en gammal och falsk bild. Det hela har varit otydligt. Vi fick motionerna först för en vecka sedan. Där framgår att många socialdemokrater driver en linje som inte kan innebära något annat än att den ekonomiska möjligheten att välja skola, som regeringen har drivit igenom, skall avskaffas, om socialdemokraterna mot förmodan skulle kunna vinna någon majoritet för ett sådant förslag här framöver.

Anf. 114 EVA JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Beatrice Ask säger nu att hon motiverar dessa direkt felaktiga påståenden om socialdemokratisk skolpolitik med att vi vill ta bort skolpengen. Är det, Beatrice Ask, detsamma som att vi vill ta bort stödet till de privata skolorna, ett stöd på samma villkor som resursfördelningen till de kommunala skolorna? Är det samma sak? Svara på den frågan!

Anf. 115 Statsrådet BEATRICE ASK (m):

Herr talman! Begreppet skolpeng används i en rad olika sammanhang. I mitt förra inlägg refererade jag hur ropen har skallat från den socialdemokratiska kongressen. Där har det också skett en sammanblandning i användningen av begreppet skolpeng. Jag har faktiskt läst både debattinlägg och annat. Av den anledningen refererade jag det. Rent formellt kan vi inte av-

skaffa skolpengen på annat sätt än genom att detaljreglera hur kommunerna skall fördela sina pengar.

Det är uppenbart att socialdemokraterna vill riva upp reformen om stödet till friskolorna som riksdagen har beslutat om. Ni vill inte att man skall garantera ett stöd per elev till fristående skolor om eleven väljer att gå i en sådan skola. Ni tycker att kommunerna skall bestämma. I rapporten säger ni att kommunerna bör ha ett större ansvar, för att det här systemet är så dyrt för kommunerna. Ni säger att man kan ifrågasätta om det behövs friskolor, för man kan göra så mycket i de offentliga skolorna.

Jag delar uppfattningen att det går att göra mycket i de offentliga skolorna. Men hela beskrivningen i er retorik går ut på att ni vill riva upp den valfrihetsreform som vi har fattat beslut om.

Anf. 116 EWA HEDKVIST PETERSEN (s) replik:

Herr talman! Jag blev apostroferad av statsrådet. Jag vill bara säga att jag instämmer i Eva Johanssons första inlägg.

Anf. 117 HANS NYHAGE (m):

Herr talman! Den borgerliga regeringen har nu suttit i drygt två år, och mycket har hänt på en rad skilda områden. Detta gäller inte minst inom utbildningspolitiken, där en rad viktiga och långsiktiga förändringar har genomförts. Grunden har lagts för ett dynamiskt, framtidsyttande och kvalitativt högt stående utbildningsväsende.

En av de mest framgångsrika reformer som genomförts under den gångna tvåårsperioden är otvivelaktigt den om fristående skolor och elevernas rätt att välja skola. Sedan regeringsskiftet 1991 har 114 nya fristående skolor startat. Antalet har mer än fördubblats på kort tid. Detta är skolor som har skapats och drivs genom ett djupt engagemang av föräldrar och lärare och som innebär värdefulla och viktiga alternativ inom skolområdet. Något motsvarande hade aldrig inträffat med fortsatt socialdemokratiskt styre i Utbildningsdepartementet efter förra valet.

Systemet med skolpeng är en viktig förutsättning i sammanhanget. Det har från socialdemokratiskt håll aviserats att det skall rivas upp om partiet åter kommer i regeringsställning. Detta vittnar så gott som något om den socialdemokratiska inställningen till valfrihet och utveckling inom skolans område.

Valfriheten är en central del av regeringens politik också på skolans område. Det gäller som redan framhållits valet av skola, men det gäller också och inte minst i själva skolarbetet.

Riksdagen står nu inför ett par mycket betydelsefulla beslut på skolområdet. Arbetet med nya läroplaner och betyg för såväl grundskolan som gymnasieskolan pågår för fullt i utbildningsutskottet, och jag räknar med att vi i god tid före juluppehållet skall kunna lägga fram betänkanden här i kamraren.

Förra gången riksdagen beslutade om en ny läroplan för grundskolan var 1979. Det är givetvis angeläget att den läroplan med nya principer och ny inriktning som vi nu arbetar med skall bli grundläggande och bestående för en allt bättre skola.

Prot. 1993/94:8
15 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

*Utbildnings- och
skolfrågor*

Idéerna om målstyrning och decentralisering har äntligen fått ett verkligt genomslag i skolpolitiken. Med de båda nu föreliggande läroplans- och betygsförlagen flyttas en mängd beslut och avgöranden, som tidigare låg hos politiker och myndigheter, till de enskilda skolorna, lärarna, skollädaarna, eleverna och målsmännen. Statens främsta uppgift skall vara att tydligt och klart definiera vilka långsiktiga målsättningar som skolan skall arbeta efter. Staten skall definitivt inte lägga sig i detaljer och styra de arbetssätt och arbetsmetoder som skolan skall använda för att uppnå målsättningarna.

Herr talman! Alldeles självklart förpliktigar de i propositionerna angivna idéerna. Alla de fördelar som vi kan uppnå genom att släppa loss arbetslust och kreativitet på det lokala planet riskerar givetvis att gå förlorade om vi inte ger vidgat ansvar och visar ökad tilltro för dem som yttest verkar inom skolväsendet. En politik med den inriktningen måste således fullföljas med kraft.

Vid våra diskussioner här i kammaren måste vi alltså koncentrera oss på det som är den centrala uppgiften för oss som politiker, nämligen vartåt skolans undervisning skall syfta på längre sikt. Det finns i vårt land mer än 100 000 lärare med gedigna kunskaper och med betydande pedagogisk kompetens. Det är dessa kunskaper och denna kompetens som skall komma till sin rätt i skolarbetet. Vi får alltså inte försvara för lärarna i deras arbete och bakbinda deras yrkesroller genom en rad detaljanvisningar och onödiga regleringar. Därför måste avregleringarna fortsätta. Därför måste också decentraliseringen fullföljas, och därför är det så viktigt att regeringens läroplans- och betygsförlag får ett verkligt och brett genomslag. Ju förr detta sker desto bättre.

Vikten av ökad valfrihet kan inte nog betonas. I förslaget till ny läroplan för grundskolan garanteras varje elev ett större utrymme än någonsin tidigare för egna val av ämnen. Det är rimligt och viktigt att eleverna ges ett större eget ansvar. Jag är övertygad om att engagemanget och studieviljan ökar hos alla, om möjligheterna att påverka det reella studieinnehållet verkligen finns. Vi talar ofta och gärna om betydelsen av medinflytande i skolan, men vi tvingas lika ofta konstatera att det brister i det avseendet när det gäller just eleverna. Det är därför angeläget att de idéer om valfrihet som präglar regeringens skolpolitik också blir omsatta i praktisk handling. Detta skulle utgöra den reella och verkliga formen av medinflytande i skolan.

I kanske ännu högre grad än i grundskolan medför de förändringar som nu föreslås i gymnasieskolan stärkta former för medinflytande och ansvar på det lokala planet, inte minst för eleverna. Med utgångspunkt i den gymnasie-reform som beslutades under förra riksmötet tas nu ytterligare och viktiga steg mot en kursutformad gymnasieskola. Med regeringens proposition öppnas dörren för de kommuner som så önskar att gå vidare i denna riktning. Inom ramen för den nya programstrukturen ges eleverna ökad möjlighet att själva sätta samman en utbildning som svarar mot deras önskemål, krav och behov.

I många kommuner är man för närvarande fullt upptagen med övergången från en linjebunden till en programorienterad gymnasieskola. Det är därför det så nogsamt betonas i propositionen att det är upp till kommunerna själva att avgöra om man redan nu vill gå vidare mot en kursutformad skola. Det

är emellertid viktigt att denna möjlighet finns, eftersom det kommit till klart uttryck från många skolor och kommuner att det finns starka önskemål om att få genomföra förändringar i angiven riktning.

Herr talman! De förslag om nya betyg som regeringen lagt fram har tillkommit i samma anda och har samma inriktning. Betygens vara eller inte vara har kort sagt diskuterats år in och år ut. Så också deras utformning. Ingen fråga torde så ha varit föremål för utredningar, remissförfarande och överläggningar som just betygsfrågan. Den har förorsakat intensiva politiska strider, samtidigt som betygen setts som en självklarhet bland föräldrar och elever.

Enligt det föreliggande förslaget får betygen en delvis ny och mer pedagogisk roll i skolan. Det nuvarande relativa betygssystemet i grundskolan skall ersättas med ett mål- och kursrelaterat system. Det föreskrivs inte i regeringsförslaget när betyg skall sättas på annat sätt än att nationellt reglerade betyg måste ges efter årskurs 9 med hänsyn till urvalet till högre utbildning. Det ges alltså betydande frihet för målsmän, elever och lärare att i samråd besluta över om och när betyg skall ges i övriga årskurser och över utformningen av den information som skall ges och som skall vara skriftlig från det femte skolåret. Det kommer alltså att ges ett ökat utrymme för föräldrarnas och elevernas önskemål och för lärarnas professionalitet i detta viktiga sammanhang.

Herr talman! Vi får ju all anledning att återkomma till skolfrågorna under den här hösten. Avslutningsvis vill jag bara konstatera, att genom de föreliggande förslagen finns förutsättningar att lägga grunden för en skola som förmår att möta framtidens krav och behov. Med den vidgade valfriheten, decentraliseringen och de ökade kunskapskrav som nu ställs ges möjlighet att åstadkomma den skola som med rätta kan betygsättas som en bra skola.

Anf. 118 EVA JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Först vill jag begagna tillfället, eftersom detta är den första skoldebatten under hösten, att hälsa Hans Nyhage välkommen i hans nya roll. Jag vet att han inte är ny i utskottet, utan har varit där tidigare, men jag önskar honom välkommen till oss i den här omgången.

Hans Nyhage sade att det har hänt mycket, och statsministern betonade också i regeringsförklaringen att den allmänna skolan genomgår en snabb vitalisering när de möter nya krav från föräldrar och elever. Hans Nyhage sade själv att det sker ett dynamiskt framåtskridande i utbildningsväsendet.

I den utfrågning som under förra veckan genomfördes rapporterades från Göteborg att det där sker en markant ökning av klasstorlekarna och att det inte är ovanligt med över 30 elever på samtliga stadier.

Från Malmö rapporterades en ökning av klasstorlekarna, samtidigt som antalet resurstimmar skärs ned och barn med svårigheter inte har kunnat stödjas på samma sätt som förut.

I Botkyrka finns det tydliga signaler om svårigheter att ge tillräckligt stöd till elever med särskilda behov.

I Nacka har man i år större klasser, och specialundervisningen har beskurits. I Linköping är det samma förhållande, dvs. gruppstorlekarna har ökat kännbart, och man har t.ex. inte kunnat ge elever med påtagliga skriv- och

Prot. 1993/94:8
15 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

*Utbildnings- och
skolfrågor*

lässvårigheter det stöd som de behöver. I Borlänge, i Degerfors, i Nybro och på Orust är det likadant.

Snart sagt varje kommun som vi hade bjudit in kunde redovisa vilka problem som skolan är utsatt för. De 100 rektorerna i Stockholms stad har sagt att de nu har nått smärtgränsen och inte längre kan ansvara för att de fullgör riksdagens uppdrag till dem att ge en bra och likvärdig utbildning.

Jag tycker att det här är mycket allvarligt, och det rimmar mycket illa med Hans Nyhages inledningsanförande. Jag vill bara i all vänlighet säga att Hans Nyhage borde ta sig en titt i den skola som är aktuell nu. Det räcker inte med de kunskaper som Hans Nyhage har från sin förra period i utbildningsutskottet.

Vi har i dag en skola med mycket sämre resurser, en skola som har mycket svårare att leva upp till sitt uppdrag att ge en likvärdig utbildning till alla elever, oberoende av var de bor och oberoende av deras egna svårigheter och behov. Det är värt ett studium, och jag skulle önska att Hans Nyhages första insats blev att pressa på regeringen så, att vi kunde få fram en ordentlig belysning av hur det nuvarande resursfördelningssystemet för skolan fungerar.

Anf. 119 HANS NYHAGE (m) replik:

Herr talman! Först vill jag tacka för välkomsthälsningen. Utfrågningen var långt ifrån så entydig som Eva Johansson nu vill göra gällande. Det framkom vid utfrågningen också mycket klart positiva besked från kommunerna på skilda områden.

Vi vet alla att vi lever under besvärande ekonomiska förutsättningar. Det drabbar alla områden i vårt samhällsliv, också skolområdet. Men just därför är det så angeläget att vi dels ger det ökade ansvar till kommunerna att klara dessa problem vilket ligger i den nu förda skolpolitiken, dels verkar för en politik som skapar de ökade resurser som vi alla är så betjänta av.

Jag menar att ett ökat lokalt/kommunalt ansvar och ökat ansvar för dem som arbetar längst ned på skolområdet – om jag får använda det uttryckssättet – kommer att medföra att många av de svårigheter som uppenbarligen finns kommer att kunna övervinnas och klaras på ett gott och riktigt sätt.

Anf. 120 EVA JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Det är ju en from förhoppning att vi skall klara det, men för det behövs några saker. Det behövs en tydlig och bra läroplan, så att vi vet vad skolan skall vara till för. Det behövs också ett tydligt uppdrag till kommunerna när det gäller resursfördelningen.

Jag tycker att det uppdrag som finns i Lgr 80 klart utsäger att de svaga eleverna, de med särskilt behov av stöd, borde gå först. Det borde vara vägledande också i den nya läroplanen. Där finns inte samma tydliga markering av detta. Det är allvarligt, särskilt i en situation där resurserna blir knappare. I en situation med överflöd eller med nära nog tillräckliga resurser är detta inte lika viktigt. Det är när resurserna är knappa som det är viktigt att vi fördelar dem rättvist.

Men det är också då som de största kraven ställs på ett visst mod att våga säga till andra att de kanske måste stå tillbaka, eftersom det finns elever som

behöver resurserna mer, för att dessa elever skall få samma chans till en utbildning.

Jag vet faktiskt inte riktigt vad i utfrågningen som gjorde att Hans Nyhage var så stolt över den situation som vi upplever i dagens skola. Vad tyckte Hans Nyhage var positivt i de rapporter som vi fick från kommunerna?

Anf. 121 HANS NYHAGE (m) replik:

Det var faktiskt mycket i den utfrågningen som gav positiva besked. Att man från skilda håll betonade bekymmer och svårigheter är uppenbart, men det gick inte att få fram en bild av att vi med anledning av den ekonomiska situationen skulle ha en skola på tillbakagång, tvärtom. Man betonade mycket väl att man klart och tydligt arbetade för att nå de uppsatta målen och även ansåg sig ha goda möjligheter att nå därhän.

Eva Johansson efterlyser en tydlig och bra läroplan. Det är just det som vi nu arbetar med i utbildningsutskottet. Jag menar att det föreliggande läroplansförslaget är tydligt och bra i olika avseenden och att vi kan ställa oss bakom det med stor tillförsikt, i all synnerhet som vi lägger så stor vikt vid att det är kunnigheten och erfarenheten hos de människor som arbetar med frågorna ute på fältet som kommer att styra arbetet i skolorna.

Vi måste komma ifrån den centrala detaljregleringen, och vi måste som politiker begripa att vår roll skall vara att angiva de långsiktiga målen, inte att befatta oss med detaljerna. Där måste vi sätta tilltro till dem som arbetar ute på fältet.

Det är också i högsta grad det som ligger bakom det betygsförslag som nu föreligger för behandling i utbildningsutskottet. Det är ganska anmärkningsvärt att man från socialdemokratiskt håll så vill omyndigförklara målsmän och lärare i arbetet på att komma fram till ett system för hur man skall ge omdömen om elevernas utveckling och kunskapsnivå i skolorna.

Vad slutligen gäller svagare elever markeras det mycket tydligt i det föreliggande läroplansförslaget att hänsynen till de svaga eleverna måste vara mycket mycket stor, och det skall skapas alla tänkbara förutsättningar för att de skall få en god och likvärdig utbildning.

Anf. 122 INGER LUNDBERG (s):

Herr talman! En framgångsrik skolpolitik kräver bred förankring och en gemensam vilja att så långt det över huvudtaget är möjligt söka brett samförstånd för skolans utveckling. När nu beredningsarbetet i regeringskansliet gått alltför fort för en bred förankring och samråd med olika grupper om skolans utveckling, blir det riksdagens uppgift att söka finna samlande lösningar.

Kommunerna genomför nu riksdagens beslut om en treårig programbase-rad gymnasieskola. Inom ramen för den nya gymnasieskolan vill regeringen genomföra det man kallar för "en mer kursutformad gymnasieskola". Tanken att eleverna själva skall kunna påverka mer i sin utbildning ligger väl i linje med en socialdemokratisk skolpolitik. Exemplet med eleverna på industriprogrammet som läser franska är bra. De behöver kunna samverka med företag i andra länder.

Det vi däremot känner oro för är att propositionen i stället för att under-

Prot. 1993/94:8
15 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

*Utbildnings- och
skolfrågor*

lätta för utveckling och försök inom ramen för den programinriktade skolan faktiskt *läser* skolorna till en regelrätt kursutformning. Till det bidrar både poängsystemet och ett betygssystem där betyg skall sättas på varje enskild kurs i stället för terminsvis.

Vi har i Sverige mycket liten erfarenhet av en kursutformad gymnasieskola. Erfarenheterna från andra länder visar såväl på risker för förflackning och svårigheter för elever att orientera sig i ett smörgåsbord av olika kurser som på ökat engagemang för enskilda elever när deras valmöjligheter ökar.

Det är inte rimligt att riksdagen med så bristfälliga kunskaper om den djupare konsekvensen av en hårt kursutformad gymnasieskola slår fast riktlinjer som kan bli farliga för gymnasieskolans utveckling.

I stället bör vi ge de kommuner och skolor som kommit långt i sina analyser möjlighet att driva utvecklingsverksamhet med såväl mer kursutformad gymnasieskola som mer sammanhållna program. Utvecklingsarbetet bör följas av en politisk kommitté, så att ytterligare förändringar av gymnasieskolan kan baseras på breda erfarenheter och en djupgående pedagogisk debatt.

Vi väddar till övriga partiets företrädare i utbildningsutskottet att besinna ansvaret. Utvecklingen av gymnasieskolan får aldrig bli ett hastverk. Därtill är ungdomarnas utbildning och kunskaper alldeles för viktiga.

Elevernas inflytande i gymnasieskolan får aldrig begränsas till att välja kurser. Tänk efter, Hans Nyhage! Nog måste det vara också inom kurser, inom olika utbildningars ram, som det djupa inflytandet utvecklas. Vi skall inte bara välja och välja bort, vi skall också påverka inom.

Det är allvarligt att vi inte kommit längre i utvecklingen av elevdemokratin i en skolform där eleverna uppnår myndig ålder. Vikten av att gymnasieskolan utvecklar demokratiska arbetsformer förstärks av att framtidens arbetsorganisation kräver delaktighet och ansvar på alla nivåer.

Det var tillfredsställande att höra Christer Lindblom med sådant engagemang tala om utveckling av demokratin i skolan. Jag hoppas att vi gemensamt i utbildningsutskottet skall kunna finna former för att stärka inflytandet i gymnasieskolan.

Vi vänder oss också mot regeringens stelbenta förändringar av skollagen. Man utesluter ovillkorligt och utan varje pardon alla elever som inte har godkända betyg i engelska, svenska och matematik från de nationella programmen.

Vuxenutbildningen hör dagen och framtiden till. Komvux har delvis en annan funktion än gymnasieskolan. Den som läser på komvux lever ett annat liv och har andra erfarenheter än gymnasieskolans ungdomar. Utbildningens roll för fort- och vidareutbildning kräver en uppsättning kurser, som inte har någon motsvarighet i gymnasieskolan.

Vi menar att det är olyckligt för vuxenutbildningens identitet, om riksdagen fattar beslut om en gemensam läroplan för komvux och gymnasieskolan. Risken är stor att läroplanen blir så urvattnad att den inte får betydelse som styrinstrument för någon av skolformerna. Skilda läroplaner är inget hinder för samverkan, men de måste göras med respekt för ungdomarnas och de vuxna elevernas olika behov.

Förslagen om stärkt språkutbildning ligger i linje med den socialdemokra-

tiska regeringens tidigare krav, men vi socialdemokrater delar den oro som uttrycks från hela skolsamhället för att svenska 2 inte fått en egen kursplan.

Invandrarbarnen kommer att spela en viktig roll i det svenska samhället. Forskningen är entydig om att invandrarbarnen måste få möjlighet att lära sig svenska utifrån sina egna förutsättningar. Risken är annars stor att deras språk blir ytligt bra men inte leder vidare in i djupare analyser och förståelse. Det vore förödande, inte bara för deras skull utan för hela det svenska samhället.

Herr talman! Rasism och främlingsfientlighet äter sig som varbölder in i vårt samhälle. I ungdomsåren grundläggs våra värderingar och vår människosyn. Gymnasieskolan måste ta sitt ansvar i kampen för människovärdet, respekt för andra och förståelse för internationella förhållanden.

Anf. 123 CHRISTER LINDBLOM (fp) replik;

Herr talman! Jag tackar för de vänliga orden och det beröm jag fick av Inger Lundberg om mitt engagemang för inflytande. Vi är säkert alldeles överens i de frågorna – jag tror inte att det är något som skiljer.

Jag vill bara göra några kommentarer till Inger Lundbergs synpunkter på gymnasieskolan. Vad vi egentligen gör med propositionen är att vi undanröjer hindren för de kommuner som vill gå vidare, och det var väldigt många som ville det. Jag tycker att det var en splittrad remissbild.

Många kommuner vill "ta innerkurva" och göra kursutformningen samtidigt som man utvecklar programgymnasiet, en del kommuner vill ta det lugnare och bygga upp ett så att säga mera konventionellt programgymnasium. Jag tycker att det är viktigt att kommunerna har de möjligheterna, därför att det är så olika förutsättningar. Men om det skall finnas möjligheter för dem som jag säger vill ta innerkurvan, måste vi undanröja en del, och det är det vi gör här.

Det pågår dessutom ett utvecklingsarbete inom ett antal kommuner. Under hösten kommer det att publiceras en sammanställning av det arbetet i en SOU-rapport. Där kommer vi att få en del tips och synpunkter på vad som är möjligheter men kanske också vad som är problem med ett programgymnasium.

Inger Lundberg tog upp att elever som inte har godkänt i engelska, svenska och matte inte skall ha möjlighet att komma in på nationella program. Det handlar naturligtvis till syvende och sist om studieförutsättningar, att eleverna också skall ha en rimlig förutsättning att klara av studierna.

Självklart ligger det ett enormt ansvar på grundskolan att så att säga leverera så få barn som möjligt med dåliga kunskaper i engelska, svenska och matte. Därför hoppas jag att i en framtid det antal barn det kommer att bli fråga om, som inte har möjlighet att komma in på de nationella programmen, skall vara mycket begränsat.

Skall det vara samma läroplan för komvux och gymnasieskolan? Ja, jag tror att det är viktigt att man har ett gemensamt dokument med gemensamma värderingar. Dessutom är det naturligtvis viktigt att man i målformuleringen för de olika skolformerna talar om det specifika med komvux och med gymnasieskolan och på det viset plockar fram så att säga själen i båda de här skolformerna.

Prot. 1993/94:8
15 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

*Utbildnings- och
skolfrågor*

Anf. 124 INGER LUNDBERG (s) replik:

Herr talman! Det gläder mig, Christer Lindblom, att vi är överens om vikten av att utveckla demokratin i gymnasieskolan. Då hoppas jag att vi inte bara är överens i den stora retoriken utan att vi i praktiskt arbete i utskottet kan hitta några förbättringar av formerna som underlättar en sådan utveckling.

Vi är också ense om att undanröja hinder för försök med kursutformad gymnasieskola. Vi socialdemokrater känner oro för att hela skolsystemet låses till den modell för betygs- och poängberäkning som nu föreslås i propositionen. Det är, precis som Christer Lindblom säger, för tidigt. Det är kanske väl komplicerat att diskutera i kammaren, men jag hoppas att de borgerliga vill granska propositionen och dess konsekvenser för den samlade gymnasieskolan med ödmjukhet.

Jag tror att många ungdomar behöver stärka sina kunskaper innan de går in i de nationella programmen. Regeringen skapar en idiotregel som gör att det individuella fallet inte kan prövas. Den typ av formalism som slår mot enskilda ungar hoppas jag att vi skall få bukt med när vi jobbar med frågorna i utbildningsutskottet.

Jag fick inte svar på frågan om varför ni inte vill ha en kursplan för svenska 2, Christer Lindblom. Oron är så stor ute på skolorna och bland invandrar-eleverna att ni måste ge ett svar – helst här i kammaren, eller åtminstone i utskottet.

Anf. 125 CHRISTER LINDBLÖM (fp) replik:

Herr talman! Jag vill be Inger Lundberg om ursäkt. Jag uppfattade inte frågan om kursplanen för svenska 2, och det var därför jag inte svarade.

Det förs framför allt i den proposition som handlar om grundskolan ett resonemang om kursplan för svenska 2. Det är litet komplicerat att skriva en kursplan efter den mall som finns för de andra kursplanerna. Därför har man låtit bli att göra en sådan.

Jag menar precis som Inger Lundberg – jag tror att vi är överens i den frågan också – att det är kolossalt viktigt att det vi föreslår inte försvagar undervisningen i svenska 2. Vi vill inte ge signaler som får kommunerna att tro att de kan dra ned på undervisningen eller som får dem som går på lärarutbildningen att inte uppfatta ämnet som väsentligt. Där är vi alldeles ense.

Det gäller att hitta en formel för att skriva om svenska 2 på ett sådant sätt att det klart framgår vad regeringen och riksdagen tycker om ämnet och hur det skall utformas. Det är också en mycket angelägen diskussion som jag tycker att vi skall fortsätta i utskottet.

Inger Lundberg säger att vi inte får stanna vid retorik. Det är alldeles riktigt. Också Christina Linderholm var tidigare inne på det faktum att man hittar väldigt få konkreta förslag i socialdemokraternas motioner. Det bekymrar oss litet grand. Då kommer det lätt att handla om retorik.

Poäng- och betygssystemet är ett helt nytt system som utformats just för det kursutformade gymnasiet. För det traditionella gymnasiet finns redan hela systemet. Det finns ett betygssystem och kursplaner eller programplaner, och därför behövs det inte göras något speciellt för den typen av gymnasieskola.

Det finns skrivningar i propositionen som visar att svagpresterande elever som har svårt att komma in på de nationella programmen med hjälp av individuella program eller stödkurser faktiskt kan börja gymnasieskolan för att så småningom slussas in på ett nationellt program. Det finns en flexibilitet i systemet både i grundskolan och i gymnasiesystemet som gör att vi skall kunna klara fler svagpresterande elever än vad skolan av i dag gör.

Anf. 126 INGER LUNDBERG (s) replik:

Herr talman! Tyvärr är det just flexibilitet som saknas efter ändringen i skollagen, Christer Lindblom. Det är det vi beklagar. Vi hoppas att ni är beredda att mjuka upp skrivningarna kring behörighetsreglerna när vi jobbar vidare med frågorna i utskottet.

Jag är glad över att Christer Lindblom inte personligen visar prestige när det gäller frågan om kursplan för svenska 2. Propositionen har redan givit skolsamhället mycket olyckliga signaler.

Utskottet fick för några dagar sedan rapport om att studenter vid högskolorna hoppar av från undervisningen i svenska 2 därför att de är osäkra på om det kommer att finnas underlag för tjänster i framtiden. Det finns en så stark oro och en så stark tveksamhet i skolsamhället att det är viktigt att vi går varandra till mötes. Det är utomordentligt angeläget att ni borgerliga i denna fråga ser mer till saken än till regeringens prestige och följer det socialdemokratiska förslaget om en särskild kursplan för svenska 2.

Sedan skall vi gå vidare i utskottet och tolka de i många stycken mycket otydliga skrivningarna när det gäller kursutformad och programbaserad gymnasieskola. Att döma av de uttalanden Christer Lindblom gjort verkar han vara beredd att göra det med öppet sinne och utan att riskera någonting för gymnasieskolan. Vi får se om det de facto blir så när vi diskuterar propositionen.

Som exempel på konkreta förslag vad gäller utveckling av demokratin kan jag säga att vi socialdemokrater har krävt att läroplanen skall vara tydligare när det gäller arbetsmetoder och utveckling i skolan. Vad beträffar gymnasieskolan har vi krävt att man skall hjälpas åt att finna modeller. En modell kan kanske vara särskilda tidspass utanför den egentliga undervisningen där eleverna kan mötas och utveckla elevinflytandet. Vi vet att just gymnasieskolans organisation är ett av de praktiska hinder som gör att de äldsta eleverna många gånger har mindre att säga till om i skolan än de allra yngsta.

Anf. 127 HANS NYHAGE (m) replik:

Herr talman! Med anledning av vad Inger Lundberg hade att säga om det fria valet vill jag återigen understryka att just det fria valet betonas oerhört starkt i de föreliggande propositionerna. Det fria valet ökar verkligen elevernas möjlighet att påverka och utforma sin egen studiegång. Det kan inte nog betonas, och det är viktigt.

Medinflytandet för eleverna ökar. Jag kan bara konstatera att det kan få mycket negativa konsekvenser för elevernas fria val att man från skilda håll begär att antalet timmar i de fasta timplanerna skall öka. Jag vill att man skall ha detta alldeles klart för sig.

Regeringen har varit mycket försiktig med att försöka påtvinga kommu-

Prot. 1993/94:8
15 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

*Utbildnings- och
skolfrågor*

nerna någonting vad gäller gymnasieskolan i propositionen. Det står helt fritt för de kommuner som så önskar att övergå till en mer kursinriktad gymnasieskola. Viljan att arbeta med den inriktningen har klart kommit till uttryck från skilda kommuner och även från elever.

Det är väldigt viktigt att vi är lyhörda för signalerna om invandrarundervisningen och påståendena om att invandrarelevorna inte skulle få en tillräcklig svenskundervisning. Sådana signaler måste vi naturligtvis uppmärksamma. Jag förutsätter att vi i det fortsatta arbetet i utbildningsutskottet inte minst på denna punkt skall komma fram till reella och riktiga lösningar.

Anf. 128 INGER LUNDBERG (s) replik:

Herr talman! Jag hoppas att jag har rätt när jag tolkar Hans Nyhage så, att han som ordförande i utbildningsutskottet är beredd att verka för att det socialdemokratiska förslaget om kursplan för svenska 2 bifalls. Om jag har rätt eller inte får vi naturligtvis se när vi betar av läroplansförslagen.

Hans Nyhage och jag är inte oense om att det fria valet har betydelse för ungdomarnas inflytande i skolan. Så är det. Men jag sade i mitt anförande att rätten att välja inte är den enda vägen till inflytande. Det är väl så viktigt att eleverna har ett inflytande inom ramen för undervisningen – att de kan påverka undervisningens utveckling och utformning. Där uppfattade jag en lyhördhet hos Christer Lindblom.

Men det känns många gånger som om företrädare för moderaterna säger att vi skall välja skola, starta nya skolor och välja ämnen, samtidigt som de säger väldigt litet om föräldrainflytande på den enskilda skolan och elevinflytande i undervisning. Det är möjligt att jag inte har lyssnat tillräckligt noga eller att det är så självklart för er att ni inte säger det. Jag tror att det är viktigt för skolsamhällets skull att ni uttalar det. Demokrati i vardagssituationer är svårt. Det kan aldrig sägas för många gånger. Så viktigt är det.

Sedan skall vi, Hans Nyhage, gå vidare och arbeta med gymnasiepropositionen. Jag vädjar då att vi icke låser oss för ett system som driver skolorna till en kursutformad gymnasieskola. Vi skall däremot möjliggöra den utveckling och de försök som sker ute i flera kommuner. Det skall vi göra generöst. Vi skall också som politiker – det ansvaret har vi – mycket noga följa utvecklingen av gymnasieskolan och föreslå förändringar under vägen som kan stärka och utveckla den och göra den till den spjutspets för svenskt samhälle, svensk industri och svensk förvaltning som den svenska gymnasieskolan måste vara.

Anf. 129 HANS NYHAGE (m) replik:

Herr talman! Vi är klart överens om vikten av rätten att kunna välja skola. Jag kan garantera Inger Lundberg att vi moderater också står helt bakom elevernas rätt och möjlighet att påverka själva skolarbetet. Det är oerhört viktigt. Vi förutsätter att det också sker ute i skolorna. Den rätten kan inte ifrågasättas. Det ankommer också på de skilda skolorna att utforma hur detta på bästa sätt skall gå till. Jag tror att vi är överens även på denna punkt.

När det gäller den kursutformade gymnasieskolan är det klart att vi med största ansvar och allvar skall ta fasta på de erfarenheter som görs i de gymnasieskolor där man nu kommer att arbeta med den inriktningen.

Anf. 130 INGER LUNDBERG (s) replik:

Herr talman! Vi skall tro på demokratin och utvecklingen i skolan, och vi skall förutsätta den. Men det ankommer också på oss, Hans Nyhage, att ta ansvar för att instrumenten finns och ange dem i läroplan och i de förutsättningar vi lägger fast för skolorna.

Anf. 131 TUVE SKÅNBERG (kds):

Herr talman! Jag tycker mig ha märkt att socialdemokraterna närmast manipulativt söker tillämpa ordets makt över tanken i den här debatten. Socialdemokraterna talar tendentiöst genomgående om "privata skolor" inte "fristående". En privat väg eller en privat tomt får bara ägaren bruka. I den meningen är inte fristående skolor privata. De har bara en annan huvudman än kommunen.

Låt mig göra en jämförelse. Betänk hur kränkande frikyrkorna hade upplevt det om socialdemokraterna hade börjat kalla dem för "privatkyrkor". De står, liksom fristående skolor, öppna för dem som vill söka sig till dem.

Jag vill nu övergå till att tala om högskolepolitik.

I början av september i år fick hovrättslagman Erland Aspelin i Malmö regeringens uppdrag att utreda frågan hur studenternas rätt att av religiösa, etiska eller andra skäl vägra delta i vissa utbildningsmoment kan tillgodoses i högskoleförordningen, dvs. en s.k. samvetsklausul.

En sådan möjlighet att vägra delta i vissa utbildningsmoment av samvetskäl och ändå få ut sin examen är ingen nyhet. 1977 års högskoleförordning gav studenterna en mycket vid rätt att till Universitets- och högskoleämmbetet, UHÄ, och senare till Högskolans överklagandenämnd, överklaga lokala beslut.

Exempel på beslut från högskolorna som överklagats till UHÄ är ärenden från studenter vid barnmorskelinjen som nekats dispens från obligatorisk kurs i spiralinsättning och därmed nekats examensbevis från utbildningen. Barnmorskorna hade av religiösa skäl nekat spiralinsättning med motivering att spiral kunde ses som tidig abort. Andra fall har gällt studenter vid läkarlinjen respektive laboratorieassistentlinjen som av etiska skäl vägrat delta i djurförsök.

Överklagandena har varken varit särskilt många sedan 1977 eller särskilt svåra att hantera.

I och med avskaffandet av UHÄ för ett par år sedan har situationen blivit väsentligt annorlunda. Den nya högskolelagen och högskoleförordningen innebär en väsentlig begränsning av rätten att överklaga lokala beslut. Det finns inte längre någon rätt att särskilt överklaga lokala högskolors beslut i fråga om obligatoriska kursmoment. Detta är inte tillfredsställande.

Sverige har en lång tradition av respekt för den enskildes samvete. Så heter det t.ex. i den gamla regeringsformen: "Konungen äger ingens samvete tvinga eller tvinga låta".

I glappet som uppstått sedan UHÄ avskaffades är vi för övrigt det enda landet i västvärlden utan en lagfäst samvetsklausul eller möjlighet att överklaga beslut ifråga om obligatoriska kursmoment.

Utredningen är alltså i högsta grad befogad och välkommen. Kerstin Falck, prefekt på vårdhögskolan i Göteborg, säger i Göteborgs-Posten den

Prot. 1993/94:8
15 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

*Utbildnings- och
skolfrågor*

20 februari i år: "Ja, jag tycker en samvetsklausul vore bra. En sådan klausul stämmer väl med den humanistiska grundsyn som vården bygger på och som vi arbetar utifrån. Det är helt riktigt att människorna själva får bestämma sådant."

I Aspelins uppdrag ingår att väga studenternas rätt att vägra delta i vissa moment mot nödvändigheten att studenterna uppfyller målen för den aktuella examen eller mot behoven av viss likformighet i utbildningen som grund för behörigheten att utöva ett visst yrke. I detta sammanhang skall utredas om sådana moment bör vara obligatoriska enbart i sådana kurser som hör till en viss befattningsutbildning utanför yrkesexamen.

Observera också att Aspelins utredning inte innefattar samvetsbetänkligheter i det framtida yrket t.ex. i vården, som har sagts i debatten, utan bara i utbildningen! Det är inte statsrådet för Socialdepartementet utan statsrådet för Utbildningsdepartementet som kontrasignerat direktiven.

Nu har Socialdemokraterna motsatt sig en utredning om behovet av en samvetsklausul. Det är mig en gåta att de vill tvinga unga människor att utföra moment som dessa finner motbjudande eller som strider mot deras samveten, t.ex. plågsamma djurförsök eller aborter.

Möjligheten att överklaga har vi, liksom alla europeiska länder, haft till för ett par år sedan då den försvann som en icke avsedd biprodukt av en strukturomvandling då UHÄ upphörde.

Det må nu vara Socialdemokraternas uppfattning att människor i allmänhet och studerande i synnerhet inte skall vägledas av sina samveten. Men kan de åtminstone inte tillåta att frågan belyses genom en utredning, att en jämförelse görs med andra länders situation, eftersom vi är ensamma om att sakna en samvetsklausul, och att konsekvenserna av en eventuell samvetsklausul utreds? Varför vill Socialdemokraterna kränka unga människors samveten och tvinga dem att göra det som bjuder dem emot?

Anf. 132 BIRTHE SÖRESTEDT (s):

Herr talman! Jag känner oro, liksom många med mig. Jag känner oro över den utredning som Per Unckel har tillsatt för att införa en s.k. samvetsklausul i högskoleutbildningen. Det var den utredningen som Tuve Skånberg redogjorde för här.

De studerande skall kunna välja bort vissa obligatoriska moment i utbildningen av etiska, religiösa eller andra skäl. Man skall ändå kunna erhålla sin yrkeslegitimation.

Ett exempel som nämns, och som Tuve Skånberg också tog upp, är att det skall finnas överklagandemöjligheter för studenter vid barnmorskeutbildningen som av religiösa skäl vill ha dispens från den obligatoriska kursen i spiralinsättning. Detta har hittills medfört att de inte kunnat få examensbevis från utbildningen.

För mig framstår detta som om utbildningen inte blir anpassad till de krav och kunskaper som fordras för att verka inom yrket. Jag menar att en yrkeslegitimation är en sorts varudeklaration som betyder att den människa som har fått den följer de lagar och regler som gäller i landet. Antingen finns det moment som inte behövs i utbildningen, och då kan de tas bort, eller också

är de nödvändiga. Då kan man inte anses ha en komplett utbildning om de saknas.

Att ge barnmorskor och läkare möjlighet att redan i utbildningen välja bort kunskaper som rör aborter och viss preventivmedelsrådgivning kommer på sikt att leda till en uppdelning i vården, vilket vi kan se i andra länder. I Frankrike finns redan nu en lagfäst samvetsklausul, och där är det i dag nästan omöjligt att få abort utförd på offentliga sjukhus. Även i länder där abort är tillåten kan man finna att det inte främst är patientens behov utan personalens värderingar som styr vården.

Tvärtom visar all erfarenhet här att väl utbildade barnmorskor i en intensifierad preventivmedelsrådgivning ger resultat i form av färre aborter. Aborter och preventivmedelsrådgivning är en del av barnmorskeyrket och gynekologyrket. De hänger intimt samman med varandra.

Det finns en överväldigande uppslutning kring vår nuvarande abortlagstiftning. Stödet för fria aborter har ökat under de senaste tre åren. Abortmotsståndarna har på olika sätt fört antiabortkampanjer, och ett led i dessa är att få till stånd en samvetsklausul. De vill skapa ett samhällsklimat som skuldbelägger kvinnorna och gör det svårare för de kvinnor som måste genomföra en abort.

Kvinnan har rätt att själv bestämma om hon vill fullfölja en graviditet. Den rätten får inte ifrågasättas. Den får heller inte saboteras genom att det inom yrkeskåren som skall hjälpa henne finns personer som inte har den utbildning som behövs, och som kan brista i objektivitet när det gäller att stödja henne i det beslut hon fattar.

Socialutskottet slår fast att vår nuvarande abortlagstiftning inte skall ändras. Däremot kan nämnda utredning ge upphov till förändringar som det inte finns något stöd för i samhället. Förändringar i högskoleförordningen kan ske i det tysta utan bred remissomgång och debatt.

Eftersom en samvetsklausul är en grundläggande fråga när det gäller vårdutbildningarna vore det på sin plats med ett besked om utredningens fortsatta behandling, vilket remissförfarande som planeras och hur regeringen tänker informera riksdagen om eventuella förändringar i högskoleförordningen.

Anf. 133 TUVE SKÅNBERG (kds) replik:

Herr talman! Birthe Sörestedt blir mig svaret skyldig på min avslutande fråga: Varför vill Socialdemokraterna kränka unga människors samveten och tvinga dem att göra det som bjuder dem emot? Sedan drar hon in frågan om abortsituationen i vården. Aspelins utredning skall belysa behovet av en samvetsklausul i utbildningen. Frågan om en eventuell samvetsklausul i vården är en helt annan fråga, och den skall inte den här utredningen belysa.

Låt oss ändå för det akademiska intressets skull ta upp den fråga som Birthe Sörestedt aktualiserade. Socialstyrelsen har i sina föreskrifter sagt att ingen skall tvingas medverka vid aborter. Det är tydligt att Birthe Sörestedt har en annan åsikt. Det framgår av det brittiska underhusets socialutskotts rapport Conscience Clause 1989/90:10 att Sverige är det enda landet i Europa utan lagligt skydd för sjukvårdspersonal att vägra delta i aborter.

Prot. 1993/94:8
15 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

*Utbildnings- och
skolfrågor*

Det är dock sant att det på ledarplats i Läkartidningen nr 10 i år hävdades att ingen läkare har ovillkorlig skyldighet att utföra viss behandling.

Så till frågan om studenten som har gått ut en utbildning och utnyttjat samvetsklausulen. Då kommer det av dennes utbildningsbevis att framgå vilka moment som inte gått igenom samt vilka han eller hon gjort i stället. Det är en viktig information till en eventuell arbetsgivare för att denna skall kunna placera rätt person på rätt plats och förebygga att ett samvetsproblem uppträder så att säga akut inom vården.

Frågan är: Finns det behov av en samvetsklausul i själva vården och inte bara i utbildningen? Frågan är fortfarande enbart av akademiskt intresse. Det är inte detta utredningen skall handla om.

Nils Crona, chef för kvinnokliniken på Sahlgrenska sjukhuset i Göteborg, säger i en artikel i Göteborgs-Posten den 20 februari i år: Jag har förståelse för den som har samvetsbetänkligheter, och jag tror att en klausul är nödvändig ju mer mångkulturellt samhället blir. Självfallet kan en barnmorska ha arbetsuppgifter som inte förutsätter medverkan vid abort.

Anf. 134 BIRTHE SÖRESTEDT (s) replik:

Herr talman! Det är en avsevärd skillnad, Tuve Skånberg, att ta bort moment redan i utbildningen. I själva yrkesutövandet är den personliga värderingen inom själva legitimationens ram avgörande.

Vi socialdemokrater kan mycket väl förstå att människor har olika betänkligheter. Vi vill inte tvinga någon till att utföra något man inte vill göra. Men varför då välja de yrken där man har betänkligheter?

Vi vet av erfarenhet från andra länder där man har denna samvetsklausul hur det delar upp arbetet. Det gäller kanske särskilt inom vården, där preventivmedelsrådgivning och abort mycket väl hör samman med de andra delarna inom just kvinnovården.

Man skall inte tro att vi i framtiden kan ha råd att ha en uppdelad vård där vi har kompetent personal för alla lägen på ett ställe och inte kompetent personal på andra ställen. Hur skulle det vara vid akutmottagningar och andra ställen? Skulle man ha en dubbelbemanning?

Anf. 135 TUVE SKÅNBERG (kds) replik:

Herr talman! Birthe Sörestedt gör gällande att en samvetsklausul skulle utnyttjas av så många att det skulle bli svårt att få en abort utförd. Det finns inga skäl att tro att det skulle bli fallet i Sverige. Möjligheten har funnits för t.ex. gynekologstuderande att överklaga under tiden 1977–1991. Men mig veterligen har den aldrig utnyttjats.

I t.ex. Italien och Frankrike är det en stor del av vårdpersonalen, som för övrigt till största delen är kvinnor, som vägrar att utföra aborter av samvets-skäl. Det är riktigt.

Annika Landgren, själv underläkare på Östra sjukhuset i Göteborg, kommenterar just denna fråga om en samvetsklausul i vården i tidningen Dagen den 26 februari i år. Hon säger: Om ett fåtal utnyttjar samvetsklausulen borde det inte innebära något problem för arbetsgivaren. Men om många utnyttjar den bör man i stället ifrågasätta den delen av verksamheten.

Gör Birthe Sörestedt detta? Är hon beredd att låta unga människor själva

få känna om ett visst utbildningsmoment är det riktiga, eller vill hon ge dem yrkesförbud? Yrkesförbud är faktiskt möjligt att få som en konsekvens av den reaktion hon ger uttryck för.

KLM, Kristna läkare och medicinare i Sverige, sade i ett uttalande vid sitt årsmöte i juni i år: Detta ifrågasättande av vårdpersonalens rätt till självbestämmande och deras eventuella önskan att slippa medverka vid t.ex. aborter, och i framtiden eventuell dödshjälp, till följd av en önskan att visa respekt för människolivet från befruktningsogonblicket är illavarslande.

Nu gäller samvetsklausulen också t.ex. plågsamma djurförsök. Det har Birthe Sörestedt över huvud taget inte kommenterat. I ett känt fall ställdes läkarstuderandena inför ett djurförsök som de uppfattade som onödigt och plågsamt för djuret och därför oetiskt. Läraren insisterade på att momentet var obligatoriskt och nödvändigt för utbildningen. Studenterna gjorde då en kontroll som visade att detta djurförsök inte bedömdes som nödvändigt eller ens fanns med i kursen på någon annan läkarutbildning i landet. Vilka slutsatser drar Birthe Sörestedt av det?

Anf. 136 BIRTHE SÖRESTEDT (s) replik:

Herr talman! Tuve Skånberg hänvisar till yrkeskunniga människor i Göteborg som tycker att man skall införa en samvetsklausul. Det finns många inom gynekolog- och barnmorskeyrket som tycker tvärtom. Det innebär en uppdelning av vården och ett ifrågasättande av vissa delar inom sjukvården. Den slutsatsen kan man dra om man tittar runt om i vår värld.

Även när det gäller andra områden än kanske vårdutbildningarna kan det få stora konsekvenser om det finns samvetsklausuler som gör att man kan låta bli att delta i någon form av utbildning.

Man kan tänka sig att t.ex. en polis i polisutbildning inte skulle vilja bära skjutvapen. Det skulle naturligtvis få konsekvenser för den typen av utbildning och legitimation.

Jag tycker att vi borde få möjlighet att ingående diskutera samvetsklausulen – och inte bara som en ändring i en förordning – här i riksdagen. Jag undrar vad regeringen kommer att göra för att vi skall få möjlighet till det.

Anf. 137 KRISTINA SVENSSON (s):

Fru talman! Liksom tidigare socialdemokratiska talare är jag mycket kritisk till den skolpolitik som den borgerliga regeringen driver.

Det man så stolt kallade för Europas bästa skola visade sig vara ett tomt och ihåligt slagord. Eva Johansson har här i debatten tidigare belyst detta med konkreta exempel.

Jag är mycket oroad och bekymrad, och min oro förstärktes när jag läste de förslag till läroplaner som skolministern har lagt fram. Min oro delas av elever och föräldrar, av lärare och andra personalgrupper inom skolan.

Skolans värdegrund skall bygga på allmänmänskliga värden, t.ex. respekt för människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, solidaritet mellan människor och jämställdhet mellan kvinnor och män.

I regeringens förslag till nya läroplaner används begreppen "kristen etik" och "västerländsk humanism" i det här sammanhanget. Det är mycket märkligt. Under modern tid har det funnits en bred enighet i Sverige om att den

Prot. 1993/94:8
15 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

*Utbildnings- och
skolfrågor*

allmänna skolan skall vara icke-konfessionell. Ingen religion eller ideologi skall ges särställning. I den kommunala grundskolan skall man kunna gå vare sig man är icke-troende, jude eller muslim, utan att känna sig kränkt eller utstött. När man behandlar den här propositionen i utbildningsutskottet måste man uttala att verksamheten i skolan skall ha en icke-konfessionell prägel.

Fru talman! Arbetet för internationell och kulturell förståelse måste få stort utrymme i skolan. Det internationella beroendet ökar för alla nationer. Nationernas livsvillkor blir alltmer sammanflätade. Beroendet ökar på alla plan: politiskt, tekniskt och ekonomiskt.

Nationella gränser får mindre betydelse. Genom moderna kommunikationer kan människor röra sig över gränser på ett helt annat sätt än tidigare. Befolkningsströmmar ökar inom och mellan länderna. Detta är en del av vår verklighet – skolan får därför inte utelämna de globala frågorna.

Som socialdemokrat beklagar jag att världen utanför Europa och de för mänsklighetens framtid så stora och avgörande överlevnadsfrågorna starkt tonats ned i regeringens förslag till ny läroplan.

I förslaget beskrivs det internationella perspektivet utan att man ens nämner tredje världen. Ordet "internationell" betyder enligt ordlistan detsamma som "världsomfattande". Läroplansförslagen innebär en inskränkning som gör ordet liktydigt med en begränsad del av världen, nämligen Europa.

Finns då ingenting utanför Europa? Sverige har en lång tradition av solidaritet med och bistånd till tredje världen. Detta bör komma till uttryck i läroplanerna. Det har också flera tunga remissinstanser påpekat, bl.a. Hem och skola.

I den nuvarande läroplanen talas det om relationerna mellan syd och nord och om vårt beroende av tredje världen. Undervisningen om de globala frågorna måste självfallet finnas med och får inte minskas på bekostnad av det europeiska perspektivet. Det handlar om både-och.

Det har väckts flera motioner i den här frågan. Jag tar för givet att Folkpartiet och – hoppas jag – även kds tillsammans med Socialdemokraterna kommer att medverka till att rätta till det här.

Fru talman! Jag vill också kort belysa jämställdhetsaspekten i skolans verksamhet. Jag finner det förslag som regeringen har lagt fram mycket mot-sägelsefullt. Man talar om att jämställdhetsarbetet skall lyftas fram i såväl läroplaner som kursplaner. Det låter bra. Men hur kan man då komma till slutsatsen att inte längre garantera en minsta undervisningstid i t.ex. ämnet hemkunskap?

Enligt regeringens förslag finns ingen tid avsatt för arbetslivsorientering. Detta är märkligt ur flera perspektiv. Ett jämställt samhälle grundläggs tidigt, bl.a. i de val eleverna gör i skolan. Den praktiska arbetsorienteringen är ett mycket viktigt instrument för elevernas kommande val av yrkesutbildningar.

Fortfarande har vi i Sverige en könssegregerad arbetsmarknad. Skolans ansvar att bryta detta mönster är stort. Eleverna måste ges möjligheter att pröva olika yrkesområden.

Jag menar att yrkesvalsinformation och praktisk arbetslivsorientering i stället måste utökas. En färsk undersökning från Göteborg visar att tidpunk-

ten för yrkesvalsinformationen måste ned i åldrarna och att prao måste börja redan på mellanstadiet. Denna undersökning visar att regeringens förslag i denna fråga är mycket kontroversiellt.

Jag blir också djupt upprörd när den moderata skolministern ironiserar över skolans ansvar att ge eleverna demokratisk fostran. Demokratin måste ständigt erövrast – den är inte för alltid given. Vi läser i tidningarna och ser i reportage på TV om att rasism breder ut sig i svenska skolor. Vi känner till flera fall av mobbning.

Fru talman! Skolan kan aldrig komma ifrån sitt ansvar i den här frågan. Demokratisk fostran är en av skolans huvuduppgifter och måste så förbli.

Anf. 138 INGRID NÄSLUND (kds) replik:

Fru talman! Jag skall inte kommentera allt vad Kristina Svensson sade, men jag skulle när det gäller skolans värdegrund vilja påpeka följande. När man talar om den kristna etikens betydelse här är det ingen som på något sätt har tänkt sig att den svenska skolan skall bli en konfessionell skola. Det framgick mycket klart vid en uppvaktning i utbildningsutskottet häromdagen. Där var det representanter för alla de stora religioner som är representerade här i Sverige. Från andra religionsföreträdare än de kristna var man helt på det klara med att när vi talar om den kristna etiken menar vi den värdegrund som vi i det här landet har byggt på sedan många hundra år tillbaka. Man var helt enig om att detta skulle vara grunden för vår skola. De hade alltså uppfattat att det inte är fråga om att vara konfessionell i den svenska skolan. De som inte tycks ha förstått det är vänsterpartister och socialdemokrater. De lever i ett hörn av världen för sig själva i det här avseendet.

Överlevnadsfrågorna och frågan om att vidga perspektivet finns i viss mån med i propositionen. Jag håller med om att det är väldigt viktigt att vi inte får ett för snävt perspektiv och bara ser Europa. Att detta har framhävts beror naturligtvis på att vi just nu håller på att gå in i ett utvidgat och fördjupat samarbete med Europa. Naturligtvis får vi inte försumma perspektivet. Det är viktigt att detta står klart för alla.

Anf. 139 KRISTINA SVENSSON (s) replik:

Fru talman! Jag tackar för svaret och konstaterar att utbildningsutskottet kommer med förtydliganden i de här två avsnitten. Det är jag mycket glad för.

Anf. 140 HANS NYHAGE (m) replik:

Fru talman! På s. 104 i läroplansförslaget står följande:

”Människolivets okränkbarhet, individens frihet, solidaritet med svaga och utsatta samt alla människors lika värde utgör kärnan i de värden skolan skall gestalta och förmedla. Tillsammans med aktningen för varje människas egenvärde och respekten för det levande, utgör de den etiska grunden för skolans arbete. Det är värden som bland annat genom kristen etik och västerländsk humanism har en djup förankring i vårt land.”

Vad är det som inte är korrekt och riktigt i detta? Var talas det om att skolan skall vara en konfessionell skola?

Prot. 1993/94:8
15 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

*Utbildnings- och
skolfrågor*

Skolans uppgift och demokratin kan aldrig ifrågasättas och har aldrig heller ifrågasatts.

Anf. 141 KRISTINA SVENSSON (s) replik:

Fru talman! Jag kan alltså ytterligare en gång konstatera att det finns en överensstämmelse och att det kommer att tydliggöras att skolan skall vara icke-konfessionell.

Skattepolitik

Anf. 142 LARS HEDFORS (s):

Fru talman! Det finns mycket som tyder på att regeringens hittills förda skattepolitik har bidragit till den närmast katastrofala utvecklingen på den svenska arbetsmarknaden. Man har kraftigt höjt skatterna för hushållen, särskilt för de sämst lottade hushållen. Det leder naturligtvis till en minskad konsumtion med ty åtföljande minskning av produktion och sysselsättning.

Samtidigt har man sänkt skatterna för höginkomsttagare och kapitalägare. Det skapar inga nya jobb av den mycket enkla anledningen att det inte ökar efterfrågan och följaktligen inte heller produktionen.

Man skall ju göra precis tvärtom. Man skall höja skatterna för de grupper i samhället som klarar en sådan höjning utan att minska sin konsumtion, dvs. höginkomsttagare och kapitalägare. Om man skall se till att den stora massan av hushåll och enskilda – t.ex. genom tillfälliga skattesänkningar – får möjligheter att öka sin konsumtion och därmed stimulera produktion och sysselsättning.

Det är därför som vi socialdemokrater länge har pläderat för en tillfällig sänkning av momsen. Det skulle ha blivit den stimulans som näringslivet och hela samhället så väl behöver. Det skulle sätta fart på efterfrågan. Det skulle öka produktionen och skapa jobb. Det skulle kanske rent av kunna skapa den optimism och den framtidstro som så väl behövs i dessa dystra tider. En efterfrågestimulerande politik förespråkas ju numera också av allt fler ekonomer av facket.

Vi socialdemokrater har också länge pläderat för en höjning av skatten för höginkomsttagare genom en s.k. värnskatt och för kapitalägare genom höjda kapitalinkomstskatter och en bibehållen men reformerad och effektiviserad förmögenhetsskatt. Det skulle inte menligt påverka sysselsättningen. Det skulle däremot bidra till att förbättra ett katastrofalt dåligt budgetsaldo och framför allt till att förbättra skattesystemets fördelningspolitiska profil. Den profilen har förvisso fått sina smällar av en borgerlig regering, som tycks ha föresatt sig att återinföra klassamhället i Sverige.

För bara någon vecka sedan publicerades en rapport från Riksrevisionsverket som visade att den borgerliga regeringen, med moderaterna i spetsen, inte bara hade höjt inkomstskatten för hushållen utan också lagt de tyngsta bördorna på de sämst ställda hushållen – något som vi socialdemokrater för övrigt har påpekat under lång tid.

I Riksrevisionsverkets beräkningar ingick ändå inte alla de förändringar av inkomstskatten som den borgerliga regeringen genomfört. En sådan för-

ändring, som mycket hårt drabbade låginkomsttagarna, var avskaffandet av avdragsrätten för fackföreningsavgiften.

Går man dessutom ett steg längre och studerar andra skatteförslag från regeringen, förstärks bilden av en skattepolitik som hårt drabbar låginkomsttagarna. På punktskatteområdet finns det ett antal sådana förslag, t.ex. höjningen av energiskatten för hushållen.

Allt detta tillsammans med ett stort antal skattesänkningar på kapital leder oss obönhörligen in i ett samhälle med skrämmande klasskillnader. Och det är ett samhälle, tro mig, som inte är bra för vare sig hög- eller låginkomsttagare.

Men regeringen marscherar oförskräckt vidare på den inslagna vägen. Nu skall skatten på aktieutdelningar sänkas från 30 % till 0 % och på aktievinster från 25 % till 12,5 %. Det är inte konstigt att aktieägarna jublar över detta guldregn, för att låna ett ord från Dagens Industri. De som skall betala kalaset – låginkomsttagare, arbetslösa, sjuka och gamla – har förmodligen lättare att hålla sig för skratt.

Det är naturligtvis förvånande att moderater och folkpartister stick i stäv mot givna vallöften för en politik som leder till skattehöjningar på arbete. Lika förvånande är det emellertid att centerpartister aktivt verkar för en skattepolitik som ökar klyftorna i samhället. Från det hållet upprepar man ständigt att man förespråkar en rättvis fördelningspolitik. Vid något – förmodligen mycket högtidligt – tillfälle sade man sig t.o.m. angripa oss socialdemokrater från vänster. Nu angriper man oss tillsammans med moderaterna från höger så att det knakar om det.

Det skulle vara intressant att veta om Centerpartiet tänker gå in i den valrörelse som nu är nära förestående med löften om rättvisa skatter och hot om att angripa oss socialdemokrater från vänster i skattepolitiken. Och har Moderaterna verkligen mage att i denna valrörelse på nytt utlova stora skattesänkningar på arbete?

Anf. 143 PETER KLING (nyd):

Fru talman! Jag skall ta upp tre skattefrågor i denna debatt. Den första gäller bensinskatten. En utvärdering av bensinskattehöjningen visar att denna höjning, som vi bestämde i våras, har gett en och en halv miljard till statskassan. Vad hade man räknat med? Jo, man hade räknat med 5 miljarder kronor. Man talar visserligen om bruttosiffror, och vad man hade räknat med netto har aldrig riktigt framgått.

Den har som sagt gett en och en halv miljard till statskassan. Men vad gjorde vi samtidigt? Jo, vi höjde avdragen från 12 kr till 13 kr per mil, och det kostade ungefär 500 miljoner kronor. Intäkterna från bensinskattehöjningen ligger inte på några 5 miljarder, utan på 1 miljard.

Jag tog mig friheten i helgen att ringa till 35 bensinmacksägare, av vilka jag fick tag på 23. Jag frågade dem om de hade sagt upp några personer på grund av att de säljer mindre bensin. Faktum var att två av dessa 23 chefer svarade att de hade sagt upp en var. Räknar man alltså in den miljard som staten får in på denna skattehöjning, blir det förmodligen plus minus noll, om vi nu räknar med en viss arbetslöshet.

Hur skall man då resonera? Som politiker resonerar man självfallet så, att

Prot. 1993/94:8
15 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

Skattepolitik

vi skall höja skatten ytterligare 5 kr för att få in dessa 5 miljarder som vi hade räknat med. Men vi i Ny demokrati förespråkar i stället en återgång till den gamla bensinskatten. Vilka är argumenten emot? Jo, att trafikskadorna har minskat och att dödligheten i trafiken har gått ner. Det är rätt, det har de gjort. Men det är inte rätt väg att gå. Skall vi satsa på att minska trafikdöden skall vi göra som man har gjort i Halland, nämligen ett rejält och folkligt förankrat trafiksäkerhetsarbete. Där har antalet döda i trafiken gått ner med hälften.

Den andra fråga som jag vill beröra gäller ROT-avdragen, som vi så käckt beslutade om i våras. Vad sade vi då? Jo, vi sade att man får dra av 30 % av arbetskostnaderna. Jag sade då från denna talarstol att det inte kommer att ge ett enda jobb. Jag sade att jag inte tror på att en Volvoarbetare skall hämta en blankett hos skattemyndigheten och fylla i för att få göra ett avdrag. Bara den byråkratin skrämmar bort folk.

Vad har resultatet blivit? Jag har talat med representanter för byggbranschen, många andra branschorganisationer, elektriker, rörmokare och ventilationsarbetare. Detta har inte gett några jobb. Har det gett något är det marginellt.

Jag sade i debatten i våras att vi från Ny demokratis sida vill ha ett avdrag för alla på ett basbelopp omkring 35 000 kr. Nu ser vi att det är för dåligt. Vi vill att man skall kunna göra ett avdrag för reparationer, ombyggnader och tillbyggnader av lägenheter, villor och egnahem på 50 000 kr. Det skulle minska den svarta sektorn, som är otroligt stor just när det gäller ombyggnader och renoveringar. Det skulle säkert skapa 20 000–30 000 arbetstillfällen. Vi förespråkar ett direktavdrag vid deklarationen på 50 000 kr. Det kommer vi att motionera om.

Så till den tredje frågan. Vi sparar ganska mycket i samhället, eller försöker spara. Vi måste dock samtidigt gasa. Vad skall man då satsa på? Jo, ventilen heter moms. Den föregående talaren var också inne på momssänkningar. Men vi från Ny demokrati vill satsa framför allt på byggmomsen. Vi vill även satsa på tjänstemomsen. Vi tror nämligen att om man gör detta, skulle det skapa bortåt 30 000–40 000 arbetstillfällen på sikt. Då blir det ingen "backaffär" för staten.

Låt oss titta på momsintäkterna på byggsidan. Hur stora var de? De låg åren 1990 och 1991 på omkring 18 miljarder, 1992 på 13 miljarder, och nu 1993 kommer den kanske att ligga någonstans på 8 miljarder. Det är inte omöjligt att vi från vår sida kommer att förespråka en 0-gräns på byggmomsen under något eller några år, eller åtminstone en nedgång till 12 %. Likadant är det med tjänstemomsen. Den måste ner till 12-procentsnivån. Då säger några att denna skattesänkning kostar 12–15 miljarder kronor. Men räknar man med att det skapar 30 000–50 000 arbetstillfällen, så kostar det 2 miljarder per 10 000 arbetare. Då är ekvationen ganska enkel. Det blir ingen förlust för statskassan. Den vinst vi får är att människor kommer i arbete igen, och vi minskar framför allt den svarta sektorn. Jag vill påstå att alla de jobb som utförs privat med anlitande av elektriker, rörmokare eller snickare till minst 80 % är svartjobb i dag.

Vi politiker måste lära oss att inte tänka politiskt. Vi måste stimulera dessa verksamheter nu.

Fru talman! I den offentliga debatten har man den senaste tiden talat om ett begrepp som kallas double talk. Det är en benämning som skall illustrera ett politikernas och storebrors språk som förvränger verkligheten.

*Allmänpolitisk
debatt*

Men i skattepolitiken går Vänsterpartiet säker för en sådan kritik. Vi har redovisat en icke-populistisk skattepolitik. Vi har lagt fram tuffa förslag. Det är förslag som skulle ha betytt högre skatt för breda grupper. Vi har talat om den sanning som säger att arbetslösheten och budgetunderskotten kräver uppostringar. Men det är uppostringar som vi menar att man genom våra förslag bär rättvist. Det rör sig bl.a. om slopat grundavdrag för högre inkomster. Det rör sig om höjd skattesats för inkomster över brytpunkten. Detta är motsatsen till "double talk".

Skattepolitik

Men i många andra fall kan man undra om det rör sig om medvetet eller omedvetet s.k. double talk, eller nyspråk. Jag skall ta några exempel.

I sin retorik talar regeringen om sänkta skatter. Men regeringen och Bo Lundgren vet att man i verkligheten kommer att behöva höja skatterna under 90-talet. Regeringens saneringsprogram för de närmaste åren består av nedskärningar, det är sant. Men det består också till väsentliga delar av just skattehöjningar. Minst rör det sig om 20 miljarder netto, enligt Finansdepartementets konsekvenskalkyl. Det kommer att bli mer. Det är jag säker på och det är säkert "finansens" säker på också. Detta är ett exempel på "double talk".

Vår moderate skatteminister, Bo Lundgren, vill säkert sänka alla skatter. Men det enda han egentligen har lyckats sänka är skatten för företag och kapitalägare. Han skall denna höst gå vidare och en gång till sänka skatten för företag och kapitalägare, vilket Lars Hedfors var inne på. Motivet sägs vara att trygga kapitalförsörjningen och jobben. Detta sägs, fru talman, i ett land där börsen har fördubblats under det senaste året, där börsen slog "all time high" häromdagen.

Nej, fru talman, låga företags- och kapitalskatter är ingen garanti för fler jobb. Vore det så skulle inte Sverige ha problem med arbetslöshet, för Sverige har redan en av OECD:s lägsta företags- och kapitalbeskattningar.

Sedan kommer tyvärr några andra tveksamma resonemang från mina socialdemokratiska vänner. Lars Hedfors anförande kan jag i allt instämma i. Men jag är kritisk på några punkter. Debattreglerna tvingar mig att ta upp det nu. Till den borgerliga politiken kan jag återkomma i replikerna.

Socialdemokraterna säger att man skall införa en värnskatt för höginkomsttagare. Det kommer jag och även min grupp att rösta för. Men det är ju en värnskatt som skall slopas om några år. Samtidigt säger socialdemokraterna att man skall strama åt i ekonomin när konjunkturen vänder. Så, fru talman, socialdemokraterna skall strama åt och samtidigt sänka skatten för höginkomsttagarna. En sådan politik går inte ihop. Lika säkert som att jag kommer att rösta för värnskattens införande kommer jag att rösta emot avskaffandet.

Socialdemokraterna säger att man skall spara i socialförsäkringarna, införa egenavgift för löntagarna. Ibland skall detta ge 30 miljarder, ibland ända upp till 50 miljarder.

Men detta är ingen besparing. Det betyder att löntagarna genom egenav-

gifter skall betala för de förmåner som man fram till nu finansierat via arbetsgivaravgifter. Förslaget innebär en skatteskärpning på arbetsinkomster. Det är falsk varudeklaration att kalla en skattehöjning för en besparing.

Fru talman! Både egenavgifter och arbetsgivaravgifter tas ur samma ekonomiska utrymme. Det är inte skatter, men deras effekter hänger ihop med skattesystemet. Det finns också skillnader mellan arbetsgivaravgifter och egenavgifter.

Arbetsgivaravgifterna har hittills tagits ut på hela lönesumman. Den egenavgift vi har stött på – sjukförsäkringsavgiften – tas bara ut på inkomster upp till sju och ett halvt basbelopp. Resten är fritt från avgift. Den sjukförsäkringsavgift vi har är avdragsgill. Över brytpunkten betalar jag mindre i avgift än strax under. Alltså är dessa egenavgifter regressiva till sin karaktär.

Genom skattereformen gick vi från ett progressivt system till ett mer proportionellt system, större inslag av lika skatt för alla. Nu får vi mer inslag av direkt regressiva system, där den som tjänar mer betalar mindre till det gemensamma. Jag kan förstå att Socialdemokraterna vill införa dessa system tillsammans med Folkpartiet. När detta "double talk" avslöjas bland de socialdemokratiska väljarna lär det bli svårt att få gehör för en sådan politik, om man nu utformar egenavgifterna på detta sätt, med dessa skattekonsekvenser. Det vet vi inte ännu, men oron vill jag redogöra för i denna kammardebatt.

Jag har lyssnat i kammaren och vid TV:n till hur Ian Wachtmeister från Ny demokrati ett par gånger i talarstolen har sagt: Bort med tjänstemomsen! Peter Kling ville bara sänka den till ca 12,5 %. Det är litet mindre, men riktningen är densamma.

Jag tror att Peter Kling på någon av Ny demokratis tisdagsträffar får ta upp med Bert Karlsson och Ian Wachtmeister hur de skall ha det med tjänstemomsen. Ni vill ju gå in i EG. EG förbjuder sänkt tjänstemoms. Man kan inte driva dessa två ståndpunkter samtidigt, vara för EG och för sänkt tjänstemoms. När ni reder ut detta för er själva kanske en av er, Ian Wachtmeister, fortfarande är för EG och en annan, Bert Karlsson, kanske är för sänkt tjänstemoms. Men vad tycker Peter Kling om det här?

Anf. 145 Statsrådet BO LUNDGREN (m):

Fru talman! Det är fascinerande att höra på Lars Hedfors. Jag tänkte faktiskt ägna de här minuterna åt att fundera litet grand kring socialdemokratisk skattepolitik. Regeringens skattepolitik är till skillnad från den Lars Hedfors företrädar känd. Dessutom är den systematisk, symmetrisk och bra för Sveriges ekonomi.

Lars Hedfors kritiserar en del inslag i regeringens politik. Det märkliga är att det är inslag som har kommit till följd av de uppgörelser regeringen har träffat med socialdemokraterna och till följd av yrkanden från socialdemokraterna. Det skulle vara intressant att höra Lars Hedfors kommentarer till varför socialdemokraterna menar att man skulle sänka grundavdraget för löntagarna och höja momsen, som annars skulle ha sänkts, för att finansiera den sänkta arbetsgivaravgift vi var överens om. Det var ju ni som påyrkade de skattehöjningar som kritiserats av Lars Hedfors från den här talarstolen.

Sedan pekar Lars Hedfors på Riksrevisionsverkets undersökning om in-

komstbeskattning. Den undersökningen är felvisande. Den är ofullständig. Den tar upp fyra inkomstskatteförändringar. Två av dem är de inkomstskatteförändringar som påverkar människor med inkomster under brytpunkten, sådana som alltså bara betalar kommunal inkomstskatt. De andra gäller bara dem som ligger över brytpunkten. De två är det sänkta grundavdraget och det är att schablonavdraget byttes mot ett icke avdragsgillt belopp för att ursprungligen finansiera en momssänkning som sedan blev en arbetsgivaravgiftssänkning, därför att socialdemokraterna ville klara finansieringen genom att ta tillbaka momsbeslutet.

De två tyngsta skattehöjande effekterna som beräknas av Riksrevisionsverket är sådana som ni påyrkade. Det är alltså ni som har drivit fram just de förändringar som ni kritiserar oss för att ha genomfört. Det skulle vara mycket intressant att höra Lars Hedfors kommentarer till att ni driver en politik som ni själva menar försämrar för låginkomsttagarna.

Jag kan hjälpa Lars Hedfors. Det är inte på det viset. Skattesänkningar kommer alltid att gynna hushållen, ingen annan. Det finns de som tror att skattesänkningar för företagen stannar i företagen. Så är det inte. På samma sätt som er skattehöjningspolitik stampade ut jobb i Sverige och skapade problem för svensk industri och övrigt svenskt näringsliv för att skatterna fördes vidare ut genom högre priser, som försämrade konkurrenskraften och ledde till utslagning av jobb som vi alla får betala, på samma sätt leder sänkta skatter för företagen till bättre förutsättningar för produktionen, lägre priser än annars och fler jobb än annars.

Lars Hedfors kan komma tillbaka och säga: Jamen, var är jobben? Det vi gör nu är strukturförändringar som kommer att ge resultat. Men på samma sätt som det dröjde ett år eller ett par innan arbetslösheten ökade till följd av er 80-talspolitik, kommer det tyvärr att dröja innan våra åtgärder får full effekt. De förutsätter dessutom, för att bli fullt ut verkande, att vi får en vändning i ekonomin.

Vad är det egentligen som har gått snett i ekonomin? Varför står vi här och diskuterar en arbetslöshet som är oacceptabelt hög, mänskligt lidande och kostnader för oss alla som är onödiga? Står vi här för att regeringen har fört en felaktig politik sedan den 4 oktober 1991? Det försöker Lars Hedfors göra gällande. Men han vet att det är fel. Hade jag varit i hans kläder hade jag känt mig en aning ödmjuk.

Det långsiktiga problemet i svensk ekonomi är de strukturfel som började åstadkommas under slutet av 60-talet och som accelererade under Gunnar Strängs sista år som finansminister. Jag har hört att Göran Persson skall bli en ny Gunnar Sträng. Jag vill påminna kammaren om att det var Gunnar Sträng som fördubblade skatteuttaget under sin tid som finansminister. Nu kommer antagligen ekonomin att raseras långt innan Göran Persson är färdig, om han får fullfölja den politiken, så det går inte så illa. Men det är den inriktningen socialdemokraterna har. Det handlar om långsiktiga strukturella problem genom en stor offentlig sektor, socialförsäkringssystem som ni själva inser måste reformeras, skatter som är orimligt höga.

Det är paradoxalt att ni satt vid makten under början av 70-talet, när de extremt höga marginalskatterna ledde till en förmögenhetsomfördelning som gjorde att villaägare och andra fastighetsägare fick det bättre och van-

Prot. 1993/94:8
15 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

Skattepolitik

liga människor fick det sämre. Samma sak hände under andra hälften av 80-talet för övrigt.

Detta var strukturproblemen, som åstadkommits av socialdemokraterna, och därmed följande kostnadsproblem i ekonomin. Det har gett oss en långsiktigt sämre tillväxtutveckling än andra länder, sämre tillväxtkraft i ekonomin. Det har till en del påverkat situationen.

Till detta kommer, Lars Hedfors, det ni ställde till under andra hälften av 80-talet. Det började i valrörelsen 1985, när ni gick ut och talade om varför yuppien röstade på er, han med sportbilen och dalmatinerhunden. Ni skulle reda upp ekonomin. Vad gjorde ni? Ni avreglerade med all rätt kreditmarknaden, tog bort utlåningstak och annat. Men ni gjorde det i en situation där vi hade hög inflation och höga marginalskatter som gynnade en låneekonomi. Utan tillräcklig kontroll, med en slapp finanspolitik, fick vi en expansion utan like, en karusell vad gällde fastighetspriser och lån med spiralen uppåt, någonting som vi dyrt får betala nu.

Det största problemet i svensk ekonomi är följderna av det som låg bakom affischen med yuppien, sportbilen och dalmatinerhunden. Det är det som vi i dag får lida för. Människor och företag som till följd av er politik lånade för mycket på 80-talet måste nu amortera och öka sitt sparande. Det senare måste vi lindra och vända, men det kan vi bara göra genom att föra en politik som leder till att räntan kan sänkas. Med lägre ränta kan skuldanpassningen hanteras på ett bättre sätt. Då kommer företagen att kunna och vilja investera i nya jobb i framtiden. Därför får man inte föröda möjligheterna att fortsätta med räntesänkningarna genom att driva en slapp finanspolitik på det sätt som Lars Hedfors föreslog, dvs. genom ofinansierade skattesänkningar. Han stod här och föreslog någonting som leder till ett ökat budgetunderskott och antagligen högre räntor: Har Lars Hedfors hört talas om det som kallas för Carlssoneffekten? Det är när man tror att ni skall få bilda regering igen, och då sjunker kronan samtidigt som räntan stiger. Det är den effekten som tyvärr gör sig påmind när Lars Hedfors står i talarstolen.

Regeringens skattepolitik syftar till att fullfölja skattereformen, inte urholka den. I skattereformen tog man inte hänsyn till kapitalbeskattningen. Efter skattereformen hade man fortfarande kvar en förmögenhetsskatt som drev människor i Sverige, som lyckades med att ge andra människor jobb, ut från landet. Tetrapak och Ikea är ett par exempel på företag vilkas ägare flyttade från Sverige. Den typen av pervers skattepolitik har vi inte råd med. Vi måste göra någonting åt detta, och då är bl.a. kapitalbeskattningen, slopad förmögenhetsskatt och halverad arvs- och och gåvoskatt viktiga inslag. Detta gynnar i första hand naturligtvis inte dem som har stora förmögenheter – de kan ju alltid flytta härifrån. Det är vi som blir kvar som drabbas av följderna av förmögenhetsskatten, främst de som har låga inkomster.

En annan sak som inte ingick i skattereformen var beskattningen av egenföretagare och handelsbolag. Egenföretagarna och handelsbolagsdelägarna har så hög beskattning att deras förutsättningar att satsa pengar i det egna företaget och expandera med vinstmedel blir mycket sämre.

Vi har nu lagt fram förslag som innebär att egenföretagare och handelsbolagsdelägare får samma skatteregler för kapitalavkastning som gäller för all annan kapitalavkastning och som innebär att de kan expandera på samma

villkor som gäller för aktiebolagen. Kommer ni att stödja det förslaget, Lars Hedfors? Eller kommer ni att rösta emot det, så att egenföretagaren straffbeskattas även i fortsättningen, vilket minskar förutsättningarna för nya riktiga jobb?

Hur kommer Lars Hedfors att ställa sig inför den tredje fråga som inte togs upp i samband med skattereformen, nämligen frågan om ägarbeskattningen när det gäller aktiebolag? Är det rimligt att ha en dubbelbeskattning av det egna kapitalet i aktiebolaget när det främmande kapitalet, som är besvärligare och minskar soliditeten, enkelbeskattas? Eller tycker Lars Hedfors att också räntorna skall dubbelbeskattas? Det måste väl ändå råda symmetri. Vi skapar symmetri. I dag är den dubbla beskattningen av utdelningar 51 %, beskattningen av räntor 30 % och beskattningen av aktievinster 38 %. Genom vårt förslag blir förhållandet 28 %–30 %–33 %, dvs. sammantaget lika stor skattebelastning på såväl eget som främmande kapital. Tänker Lars Hedfors rösta emot också detta förslag, som finansieras inom näringslivssektorn, inte utanför, och ytterligare försämma förutsättningarna för nya jobb? Det vore intressant att få svar på dessa frågor.

Anf. 146 LARS HEDFORS (s) replik:

Fru talman! Det blir svårt att klara av denna kanonad av frågor och påståenden på tre minuter. Jag skall välja ut en del och sedan får jag återkomma till resten i min andra replik.

Till att börja med måste man konstatera att Bo Lundgren och hans regeringskolleger inte är särskilt modiga. De lägger skulden för allt ont och allt elände som har hänt sedan den borgerliga regeringen tog över på oss socialdemokrater. Det är nästan spöklikt att behöva konstatera att det var precis det som också hände när det gick åt skogen 1976–1982. Då var allt Socialdemokraternas fel. Den borgerliga regeringen var inte skuld till någonting alls. Är det då en händelse, Bo Lundgren, att allt detta onda med snabbt stigande budgetunderskott och en explosionsartad ökning av arbetslösheten har inträffat efter 1991? Har ni ingen skuld alls i detta? Om det nu var så illa när ni tog över, hur kunde ni då i valrörelsen gå ut och lova sänkta skatter med 10 miljarder per år, kraftigt höjda anslag till försvaret – bara för att nämna någonting? Om det var så dåligt, hur vågade ni då lämna sådana löften?

Bo Lundgren kom in på skattereformen, och det tycker jag var alldeles utomordentligt. Det hade jag förberett mig för genom att spara en artikel från Dagens Industri, som ju inte precis är känd för att vara en socialdemokratisk tidning. Artikeln inleds med stora bokstäver: "Sluta rucka på skattereformen. Snart är vi tillbaka i avdragsdjungeln." Sedan pekar man på ett antal skatteändringar som den borgerliga regeringen står bakom, t.ex. det faktum att vi i dag har tre olika momssatser och ändringarna i företags- och kapitalbeskattningen – ni har sänkt skatterna på kapital kraftigt och därmed ändrat på den symmetri som Bo Lundgren talade om. Vidare pekar man på tjänstebeskattningen och alla de avdrag som ni förespråkar. Dessutom skriver man: "Väljer riksdagen att införa en räkka nya svårkontrollerbara avdrag, blir nyttan av den nya deklarationen" – dvs. den förenklade självdeklarationen – "betydligt mindre." Artikeln avslutas med en fråga som jag vida-

Prot. 1993/94:8
15 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

Skattepolitik

rebefordrar till Bo Lundgren: Vilka mer än skattekonsulterna gynnas av ett nytt avdragsraseri?

Anf. 147 Statsrådet BO LUNDGREN (m):

Fru talman! Redan när jag var verksam i Moderata ungdomsförbundet lärde jag mig att om man är trängd i debatter kan man alltid hävda att man har fått så många frågor att man inte kan svara på alla. Sedan svarar man på dem som man möjligen kan svara på, men inte på de besvärliga frågorna. Det var just det som Lars Hedfors gjorde.

Lars Hedfors attackerade mig och regeringen för att vi hade höjt vissa skatter, men han kan naturligtvis inte försvara att det var han själv och hans parti som under diskussionerna förra hösten förordade dessa skattehöjningar. Det är beklagligt, därför att det gäller att ta sitt ansvar. Det tycker jag att Lars Hedfors skall göra.

Mina frågor kvarstår alltså. Jag fortsätter att fråga Lars Hedfors: Tänker Lars Hedfors rösta nej till förslaget om förändring av företagsbeskattningen, som bl.a. innebär att dubbelbeskattningen tas bort? Eller skall vi ha dubbelbeskattning på räntor? Vad skall vi göra i det här avseendet? Det vore bra om Lars Hedfors utvecklade detta intressanta resonemang.

Lars Hedfors sade att jag lägger skulden för allt elände på Socialdemokraterna. Nej, vi har också en viss skuld. Vi borde ha vunnit valet redan 1985. Då hade det varit mycket lättare. Jag är beredd att ta ansvar för detta. Vi borde ha drivit en ännu bättre valrörelse. Men folk trodde på det där med yuppien och sportbilen, att det var drömmen. Man trodde inte att det bara var spekulationsekonomi och bubblor som sprack och föll till marken och skapade arbetslöshet.

Lars Hedfors undrade om det var en händelse att allt negativt i svensk ekonomi inträffade efter 1991. Det är en retorisk fråga som är felaktig. Vad var det som hände 1989–1991? Jo, det var då som industriproduktionen föll med nästan 20 %. Och vad ledde detta till? Jo, ökad arbetslöshet. Spekulationsbubblan uppstod under 80-talet. Är Lars Hedfors stolt över det, över att ni under början av 70-talet drev fram en våldsam förmögenhetsomfördelning till förmån för kapitalägare och över att ni under 80-talets andra hälft gynnade spekulationsekonomin i stället för att se till att människor investerade i riktiga jobb, vilket vi nu försöker att se till att göra genom de åtgärder som ni avvisar?

Anf. 148 LARS HEDFORS (s) replik:

Fru talman! Bo Lundgren är förvånad över att inte de borgerliga partierna vann valet 1985. Det är kanske inte så konstigt om man jämför utvecklingen då med utvecklingen nu. Jag tror att väljarna var så kloka att de förstod att det skulle ha gått åt skogen med en borgerlig regering. Då var allt det som i dag är negativt positivt: sysselsättning, investeringar, budgetsaldo m.m. Det som går dåligt i dag gick bra då. Varför skulle väljarna då i logikens namn välja en borgerlig regering? Det kan jag inte begripa.

Bo Lundgren ställde en fråga om egenföretagarna. Jag skall svara på den. Till att börja med: Vi har ännu inte sett något förslag från regeringen. Det finns de som misstänker – och inte utan fog – att förseningen av detta förslag

beror på att de borgerliga partierna helt enkelt inte är eniga, i varje fall inte när det gäller finansieringen. Det handlar om att höja arbetsgivaravgifterna, vilka är något som Bo Lundgren betraktar som skatt på arbete. Vi säger absolut nej till ytterligare skattesänkningar för kapitalägare. Det är vad det handlar om, och det pekade också Lars Bäckström på i sitt inledningsanförande. Man vill sänka skatten för aktieägare, som nu upplever att deras aktier explosionsartat stiger i värde. Vi säger absolut nej till ökade möjligheter för skatteplanering – det blir nämligen följderna av en del av de förslag som ni presenterar. Vi säger nej till ofinansierade skattesänkningar. Det handlar det också om i era förslag, Bo Lundgren. Vi säger nej till ett ökat krångel, vilket också är risken med era förslag så som de presenteras i lagrådsremissen. Och vi säger nej till en urholkad skattereform. Därvidlag vill jag upprepa den fråga till Bo Lundgren som Dagens Industri ställde: Vill ni återinföra avdragsdjungeln? Det vi säger ja till är att ställa upp för småföretagarna, men vi vill göra det med seriösa förslag. Vi vet ju att det viktigaste för småföretagarna faktiskt är att få ned räntorna. För oss är det viktigast att verka för det.

Anf. 149 Statsrådet BO LUNDGREN (m):

Fru talman! Det bästa ni kan göra för att hjälpa till att sänka räntorna är att ändra er politik. Det är ju t.o.m. så att finansmarknaden reagerar med fasa inför tanken att ni har chansen att vinna valet, för man kan förutse vilken politik ni skulle komma att föra.

Ni säger nej till ofinansierade skattesänkningar, säger Lars Hedfors. Men ert stora huvudnummer i den ekonomiska politiken är ju en gigantisk ofinansierad skattesänkning. Jag förstår inte logiken. Det är klart att vi inte skall ha någon avdragsdjungel igen. Det vi har gjort är exempelvis att vända schablonavdraget, vilket totalt sett minskar avdragsutrymmet.

Lars Hedfors säger att han inte har sett något förslag från regeringen vad gäller företagsbeskattningen. Samtidigt kommenterar han förslaget innehåll. Det beror på att det finns en lagrådsremiss. Det tar tid att hantera förslagen, om att de skall få en riktig beredning. Det finns alltså en lagrådsremiss som det går att läsa. Förslaget innebär förbättringar för egenföretagarna, som tidigare har varit överbeskattade. Det innebär också att det inom bolagssektorn genomförs en förändring på ägarsidan som gör att det egna kapitalet inte längre dubbelbeskattas.

Ni har ju länge pläderat för ett system som innebär att kapital som lånas till ett företag eller bolag skall enkelbeskattas. Men om man själv eller andra sätter in pengar som är riskbärande, det som verkligen behövs i dagsläget, skall de dubbelbeskattas. Detta är en retorisk fråga, för Lars Hedfors har, om jag minns debattreglerna rätt, inte rätt till någon ytterligare replik. Men är det rimligt att tro att det blir en bättre egenkapitalförsörjning med dubbelbeskattning av just det egna kapital som är så viktigt, inte minst för att man skall kunna få tillräckligt lånekapital för investeringar i nya jobb?

Sedan säger Lars Hedfors att det viktiga för företagen är att ekonomin kommer i gång. Men när ekonomin kommer i gång och vi genom att driva en stram finanspolitik – i motsats till vad ni förordar – också får ytterligare räntesänkningar, hjälper det till i det här avseendet. När ekonomin kommer

Prot. 1993/94:8
15 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

Skattepolitik

i gång behöver vi också bygga ut arbetsplatserna. Då måste vi se till att det lönar sig att investera i nya riktiga jobb, de jobb som ni förstörde förutsättningarna för genom er 80-talspolitik. Ni måste ta ansvar för den. Var allt väl, Lars Hedfors, år 1985 och framåt? Nej, det var ju då spekulationsekonomin blomstrade, men inte den riktiga grundläggande ekonomin. Sveriges ekonomi måste renoveras. Detta måste göras genom att skapa förutsättningar för nya riktiga jobb. Det är beklagligt att ni inte vill vara med i det avseendet.

Anf. 150 LARS BÄCKSTRÖM (v) replik:

Fru talman! Det är glädjande att höra Bo Lundgren med sådan kraft och glädje försvara regeringens politik. Jag förstår bara inte hur man kan göra det.

Bo Lundgren har läst Finansdepartementets långsiktiga konsekvenskalkyl som säger att skatten fram till 1997–1998 skall höjas med 20 miljarder kronor. Med även en extremt gynnsam utveckling kommer vi då att ha en stats-skuld på 2 000 miljarder kronor. Sedan säger Bo Lundgren att skatterna skall sänkas. Detta är en intressant strategisk fråga som Bo Lundgren borde redogöra för.

Bo Lundgren har också läst Finansdepartementets rapport, Sverige, Europa och skatterna. Jag behöver inte redogöra för innehållet. Där står att Sverige vid en jämförelse med OECD-länderna har låg kapitalbeskattning och låg bolagsbeskattning. Detta vet Bo Lundgren. Trots det säger han att skatterna skall sänkas för att få fart på investeringarna.

Men att i detta konjunkturläge, Bo Lundgren, ta bort dubbelbeskattningen leder inte till ökade investeringar utan snarare mindre. Om man delar ut pengarna blir det ingen investering. Stannar pengarna i företaget, blir det troligen en investering. Konjunkturrellt finns det just nu inget sådant samband. Strukturellt tror jag att Bo Lundgren har rätt, att dubbelbeskattning inte är den ideala formen. Detta tror jag är riktigt. Men det är en annan fråga. I detta konjunkturläge blir det inga ökade investeringar genom slopad dubbelbeskattning. Om man slopar dubbelbeskattningen kan pengarna i stället försvinna på finansiella transaktioner.

Om man vill vidta en snabb åtgärd – där har Socialdemokraterna och vi rätt – är det direktavskrivningar som ger snabba effekter på investeringsnivån.

Hjälp oss, Bo Lundgren, att reda ut följande för nydemokraterna! Visst är det så, att EG förbjuder slopad tjänstemoms? Bo Lundgren, statsministern och även jag har varit inne på att sänka skatten på tjänster. Det är viktigt att berätta för svenska folket att EG förbjuder slopad tjänstemoms.

Anf. 151 Statsrådet BO LUNDGREN (m):

Fru talman! Jag känner faktiskt glädje över att försvara regeringens politik. Lars Bäckström har själv sett att jag fortfarande lever ganska sunt och friskt, trots att jag för ett par år sedan lämnade skatteutskottets trygga hamn. Det beror på att jag tror på regeringens politik och att jag känner glädje över att få försvara den. Det kanske också litet grand är ett bevis, även för Lars Bäckström, på att det är någonting som är rätt i politiken. Lars Bäckström är ju betydligt mer öppen för argumentation än vad Lars Hedfors är. Jag

beklagar att Socialdemokraterna, det största partiet i Sverige, har blivit en så trög koloss. Långt om länge insåg socialdemokraterna att marginalskattorna var förödande höga. Kanske de också om tio år inser att dubbelbeskattningen var felaktig. De kommer att se utvecklingen springa förbi dem. Det är synd. Det är intressant att Vänsterpartiet i det avseendet visar litet större öppenhet. Vart det leder vet jag inte riktigt.

När Lars Bäckström talar om skattehöjningar som presenteras i långtidskalkylen antar jag att han menar de förändringar på punktskattesidan etc. som föreslås. Det är fråga om att realvärdesäkra punktskatterna. De skulle annars sjunka i takt med inflationen, eftersom de mäts i kronor och ören. I övrigt gäller det att i första hand anpassa utgifterna ned till en inkomstnivå som är möjlig att vidmakthålla i framtiden.

Det stora problemet är underskottsutvecklingen på den konjunkturella sidan. Det strukturella måste vi hantera, och detta har vi lagt upp en plan för. Vi måste också klara ut det konjunkturella och få tillväxt i ekonomin. Det finns ljuspunkter, men det tar sin tid innan uppgången tar fart. Det stora problemet nu är just att skapa förutsättningar för ytterligare räntesänkningar, vilket är något som måste hanteras i annat sammanhang. Men vi kan genom en trovärdig budgetpolitik skapa förutsättningar, och där kan Lars Bäckström hjälpa till. Motarbeta de ofinansierade skattesänkningarna som Socialdemokraterna föreslår! Skapa en trygg majoritet för en förnuftig budgetutveckling i riksdagen! På så sätt underlättas också jobbet för Riksbanken.

Som jag uppfattade det höll Lars Bäckström med om att vi principiellt inte borde ha en dubbelbeskattning. Det tycker jag är bra. Försök att förklara det för Lars Hedfors vid senare tillfälle! Läget är det att vi nu måste vända utvecklingen i ekonomin. När vi vänder den och börjar att se tecken på detta, kommer också expansionsmöjligheterna fram. Då gäller det att se till att människor är intresserade av att placera sina pengar i sina företag eller att skaffa andras pengar till sina företag, exempelvis Lars Bäckströms. Det är klart att man då inte vill att avkastningen skall dubbelbeskattas eller tripelbeskattas. Låt oss anta att Lars Hedfors skulle välja den typen av resonemang, att döma av tidigare debatt. Men det är inte så man når fram, utan man måste se till att det lönar sig lika mycket att satsa på det egna kapitalet som på det lånade. Det är just detta vi föreslår och inte att det skall bli bättre med det egna kapitalet, men lika bra. Detta förslag hoppas jag att Lars Bäckström är beredd att stödja i riksdagen.

Anf.152 LARS BÄCKSTRÖM (v) replik:

Fru talman! Statsrådet har rätt till ytterligare en replik. Detta med momsen, Bo Lundgren: Visst är det så, att EG förbjuder slopad tjänstemoms, att EG förbjuder en generell sänkning av tjänstemomsen gentemot annan moms? Detta är ju en entydig fråga som jag vet att Bo Lundgren känner till svaret på. Jag tror att de svenska väljarna behöver detta entydiga svar från två kunniga skattepolitiker. Det torde vara värdefullt för att få den diskussionen avslutad.

Dubbelbeskattning är det klassiska systemet för skatt på företagsvinster och kapitalinkomster. Dubbelbeskattning har man i USA och i Nederlän-

derna, där skatteutskottet nyligen var. I detta konjunkturläge gynnas inte investeringarna av en slopad dubbelbeskattning. Detta är ganska basal ekonomisk teori. Det skulle göra att man kan flytta vinster från företaget som blir skattemässigt gynnat. Däremot kan man strukturellt se till att ta bort dubbelbeskattningen, men då skall man naturligtvis kompensera detta genom att i motsvarande grad höja skatteuttaget. Man skall inte sänka den allmänna skatten. Bo Lundgren kan intyga – rätta mig om jag har fel – att Sverige är det land inom OECD som har den lägsta skatten på företag, även om man tar hänsyn till dubbelbeskattningen.

Vi såg siffror, Bo Lundgren, när vi i skatteutskottet besökte Finansdepartementet i Oslo, som klart visade att Sverige med hänsyn till dubbelbeskattningen har en mycket konkurrenskraftig beskattning av företag och kapital. Det går att få fram siffrorna från norska finansdepartementets handläggare, och jag vet att Bo Lundgren har tillgång till samma dokument som jag. Vi kan i denna debatt slå fast att Sverige redan har konkurrenskraftig skatt på företagsvinster och kapitalinkomster.

Slutligen, Bo Lundgren, de 20 miljarder som nämns i konsekvenskalkylen gäller inga indexregleringar. Tjänstemännen på Finansdepartementet skriver om skattehöjningar på 20 miljarder. Bo Lundgren, är det skattesänkningar som väntar under de kommande åren under 90-talet eller är det skattehöjningar på minst 20 miljarder? Denna fråga går att besvara enkelt och rakt.

För att sanera ett gigantiskt budgetunderskott – om fem år 2 000 miljarder kronor – behövs skattehöjningar, besparingar och tillväxt i ekonomin. Alla de kalkyler som jag har sett och gjort för år 2000 visar att vi fortfarande kommer att ha en betydande skuld i de offentliga finanserna. Vi kan diskutera siffrorna, men just nu har vi en skuldkvot på ca 35 %. År 2000 kommer skuldkvoten, med gynnsamma ekonomiska antaganden, att ligga i intervallet 44–60 %. Då har man inte råd med skattesänkningar, Bo Lundgren. Man måste ta ut mer i skatt, spara och skapa tillväxt.

Anf. 153 Statsrådet BO LUNDGREN (m):

Fru talman! Underskottet i statens affärer består dels av en strukturell del som måste sparas bort, dels av en konjunkturrell del som vi måste växa ur. Vi måste alltså såväl skapa förutsättningar för att eliminera det strukturella underskottet som vidtagna åtgärder samtidigt, som innebär att det konjunkturrella underskottet kan elimineras. För att klara det sistnämnda måste vi också genomföra skattesänkningar. Det strukturella underskottet innebär självfallet att takten och omfattningen av skattesänkningarna inte blir desamma som vid budgetbalans. Men det går inte att lösa våra problem genom att höja skatterna. Det vore detsamma som att försöka lösa dagens problem med det som i går orsakade just de här problemen.

Frågan om momsen finns det inget entydigt svar på. Med nuvarande skattestruktur i Sverige är det inte möjligt att generellt sänka tjänstemomsen. Det vet både Lars Bäckström och jag. Men det finns öppningar och möjligheter att genomföra vissa förändringar, beroende på hur vi väljer att totalt sett ha strukturen i framtiden. Det är bl.a. just det som en utredare fram till slutet av januari månad skall studera. Tjänstebeskattningen innefattar inte

bara moms, utan även arbetsgivaravgifter och inkomstskatt. Det är helheten som i det sammanhanget skall belysas.

Sverige har Europas, t.o.m. OECD-världens, mest konkurrenskraftiga bolagsskattesystem. Men det är inte bara bolaget som sådant som skall studeras – även om det är nog så viktigt – utan även ägarbeskattningen vad gäller svenska ägare. I det fallet är det sämre för oss i Sverige, eftersom Sverige fortfarande har dubbelbeskattning, vilket många andra länder slopat. Det finns olika regelsystem för detta.

Med de problem som vi har i ekonomin, måste vi skapa förutsättningar för att soliditeten ökas – åtminstone inte försämras – vid expansion av näringslivet. Egenkapitalförsörjning måste också fås att fungera. Det tror jag att vi kan vara överens om.

Jag uppfattar Lars Bäckströms inlägg som att han tycker att vi inte skall slopa dubbelbeskattningen i dag, men att vi i en vändande konjunktur bör göra det. Det innebär att han principiellt tagit ställning för ett system med enkelbeskattning av såväl utdelningar som räntor och kvarhållna vinster, och för att vi skall sträva efter detta. Det är ett bra, klarläggande besked. Det gäller att avstå i voteringen denna gång, annars får väl Vänsterpartiet ställa upp när det gäller att motverka förslag om att riva upp denna beskattning.

Det är också viktigt att slopa dubbelbeskattningen för att kunna få en ökad rörlighet för kapitalet. Om man tycker att kapital i ett visst företag ligger fel, är det bra att man flyttar kapitalet till ett annat företag. Det är vad som eftersträvas i denna reform, förutom lindringar för de allra minsta egenföretagen och handelsbolagen.

Anf. 154 KJELL JOHANSSON (fp):

Herr talman! Efter att ha kämpat för en rättvis småföretagarebeskattning sedan mitt inträde i riksdagen och efter det att vi i Folkpartiet misslyckats med att få Socialdemokraterna med på detta, är det naturligtvis med mycket stor glädje som jag noterar att frågan nu står inför sin lösning och att småföretagen äntligen får en rättvis behandling.

Vi återkommer med sakbehandlingen av småföretagarebeskattningen. Jag vill inte köra den tidigare debatten i repris, men jag skall bara ägna någon minut åt debatten om ekonomin.

Under debatten om regeringsförklaringen raljerade Ingvar Carlsson över att Carl Bildt använde uttrycket att regeringen tänkte göra Sverige till en tillväxt- och företagarnation. Det var nu tredje gången som Carl Bildt yttrade detta, och det var tredje året i rad som tillväxten minskar, påpekade Ingvar Carlsson. Det låter naturligtvis ganska besvärande för regeringen.

Lika besvärande låter det möjligen inte om man betänker att det var på den borgerliga regeringens första riksdagsdag som detta första gången omnämndes i regeringsförklaringen. Det första budgetår som tillväxten sjönk var under den av Ingvar Carlsson ledda regeringens senaste regeringsår.

Vad menar Ingvar Carlsson? Tror han möjligen att regeringen förfogar över något trollspö, som inte bara kan vänta utvecklingen över en natt utan också retroaktivt kan förändra den ekonomi som under Ingvar Carlssons egen regeringstid rasat brant utför? Det var en treårsperiod under vilken inte

Prot. 1993/94:8
15 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

Skattepolitik

bara statsfinanserna eroderades, utan företagens kurvor för produktion, sysselsättning och orderingång rasade brant utför.

När Ingvar Carlsson talar om att det var tredje året i rad som Carl Bildt använde detta uttryck, skedde det nära nog på dagen efter två års borgerligt regerande. Två år är i detta sammanhang ingen lång tid. Det är den tid som i stort sett behövs för att vända skutan, och en sådan vändning börjar faktiskt nu bli klart skönjbar. Exporten har utvecklats starkt. Även på hemmamarknaden tycks vi vara framme vid en vändpunkt.

Det stora bekymret är, och kommer för ganska lång tid att vara, den höga arbetslösheten. Man måste ändå hålla i minnet att den kraftigt minskade sjukfrånvaron, den mycket snabbt ökade produktiviteten och det höga övertidsuttaget mycket verksamt bidragit till att arbetslöshetssiffrorna skjutit i höjden.

Herr talman! Jag kan inte underlåta att något kommentera Göran Perssons inträde som ekonomisk talesman för Socialdemokraterna. Göran Persson hade talat med ekonomer och annat näringslivsfolk. Jag har faktiskt också talat med en hel del personer – jag gör det fortlöpande – med betydande insyn i svenskt näringsliv. Flera har de senaste dagarna tecknat en hoppfull bild av dagens aktiviteter inom näringsliv och företag. Verksamheten och optimismen är mycket påtaglig, säger man. Det skulle vara förvånande, sägs det, om inte detta kommer till synes i form av ökad sysselsättning.

Bortsett från att Göran Persson uppträdde något pompöst, höll han ett tonläge som bådade gott för framtiden. Det skall bli intressant att se om han förmår handla med den logik som Lars Leijonborg påpekade. Den som vill vara trovärdig när han sträcker ut handen måste också vara beredd att fatta den hand som sträcks ut mot honom.

Personligen är jag litet orolig när Göran Persson så tvärsäkert hävdar att det går att få i gång investeringarna genom att sänka momsen. Lars Hedfors har här också varit inne på den linjen. Det är långt ifrån något riskfritt experiment. Många har pekat på risken att människor ökar sitt sparande i stället för sin konsumtion. I så fall misslyckas naturligtvis hela operationen.

Jag vill gärna utvidga det resonemanget litet. En konsumtionsstimulans kan ju faktiskt, enligt min mening, bli ett fiasko även om operationen lyckas, dvs. att konsumtionen ökar. Erfarenheten från exportindustrin är entydig. Trots att utsikterna är bättre än på mången god dag, både på kort och lång sikt, är man starkt obenägen att anställa fler människor. Företagen kör hårt med övertid och effektiviserad produktion.

Om inte exportindustrin anställer folk, trots att man både i det korta och i det långa perspektivet har utomordentliga framtidsutsikter, varför skulle då konsumtionsindustrin göra det, som följd av en stimulans av mycket kortsiktig natur?

Oavsett om stimulansåtgärderna ger resultat eller ej, riskerar man faktiskt att statsfinanserna dräneras och arbetslösheten förblir opåverkad.

Herr talman! Mot detta experiment, enligt min mening på förhand dömt att misslyckas, ställs ett mycket säkrare alternativ. Genom att ge småföretagen vettiga och rättvisa skatteregler, genom att ta bort en straffbeskattning på kapitalsidan, som vållat stora skador genom åren, säkrar vi tillförseln av

nytt kapital till näringslivet. Därmed stimulerar vi tillkomsten av sunda och riktiga jobb.

Vi vet alla att investeringarna måste öka mycket kraftigt och att detta kräver ett betydande kapital. Det riskvilliga kapitalet, ägarkapitalet, har här en nyckelroll. Det är helt enkelt en förutsättning för att tillväxten skall komma i gång och att nya jobb skall kunna skapas.

På köpet minskar vi också ett osunt kapitalutflöde ur landet inom försäkringssektorn. Vi vänder kapitalströmmen mot vårt land, i stället för från vårt land när det gäller investerings- och riskvilligt kapital.

Detta, mina vänner, är förvisso inget trollspö, som jag talar om, men det är en politik för att göra Sverige till en tillväxt- och företagarnation.

Anf. 155 LARS HEDFORS (s) replik:

Herr talman! Jag skall bara kortfattat kommentera Kjell Johanssons synpunkter på vårt förslag om att stimulera efterfrågan. Vi har ju tidigare föreslagit en tillfälligt sänkt moms. Kjell Johansson hävdar att det skulle få till resultat att folk i stället ökar sitt sparande.

Detta tyder på att Kjell Johansson lever ganska långt ifrån verkligheten. Om han går ut kommer han att träffa mängder av människor som i dag lever på marginalen. Det gör de på grund av regeringens åtgärder. Det är åtstramningsåtgärder som drabbar de sämst ställda och skattehöjningar som drabbar hushållen. Den som lever på marginalen kommer med stor sannolikhet att öka sin konsumtion, om den stimuleras på något sätt.

Jag skall också ställa samma fråga som jag ställde till Bo Lundgren med anledning av det som stod i Dagens Industri i tisdags: "Sluta rucka på skattereformen – snart är vi tillbaka i avdragsdjungeln."

Det var ju Folkpartiet som tillsammans med oss genomförde skattereformen. Nu är man i gång med att riva upp den. Det är inte särskilt smickrande för Folkpartiet.

I Dagens Industri pekar man på de tre momssatser som har införts, på att kapital-, inkomst- och förmögenhetsskatterna har sänkts för välbärgade människor. Det sätter symmetrin i skattereformen ur spel.

Man tar vidare upp tjänstebeskattningen och säger, litet vitsigt: "ROT-avdraget" – som vi beslutade om i våras – "kan ses som roten till det onda." Man säger att det öppnade för en mängd andra avdragsdebatter. Man nämner den s.k. pigdebatten. Man tar upp förslaget om avdrag för ideella gåvor, riskkapitalavdraget, avdragsrätten för underskott i nystartade företag, avdraget som blir en följd av vårdnadsbidraget och en mängd andra avdrag. Man säger: "Vem, mer än skattekonsulterna, gynnas av ett nytt avdragsraseri?"

Jag vidarebefordrar den frågan till Kjell Johansson: Hur är det egentligen med omsorgen om vår gemensamma skattereform?

Anf. 156 KJELL JOHANSSON (fp) replik:

Herr talman! Min omsorg om skattereformen är ganska stor.

Låt mig börja med Lars Hedfors påstående att jag lever helt borta från verkligheten och inte märker att människor har det svårt i dag, samt att människor kommer att konsumera.

Prot. 1993/94:8
15 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

Skattepolitik

Det var inte jag som hävdade att människor skulle spara i stället. Jag sade att många har påpekat att de skulle komma att spara pengarna. Den risken finns självfallet. Även de som har det ganska bra stimuleras av en allmän momssänkning.

Jag svarar så gott jag kan på Lars Hedfors frågor, och han bör kvittera med att svara på mina. Vad är det som säger att konsumtionsindustrin tar in mer folk om konsumtionen ökar, om det blir ett års frist, en lättnad? Exportindustrin har ju under lång tid haft gynnsamma förutsättningar, men tar inte in folk.

Det är en fullständigt uppenbar risk för att man misslyckas totalt på sysselsättningssidan. Alla utgifterna finns kvar, och statskassan dräneras i stället. Hela operationen har bara lett oss in i en mycket svårare situation. Glöm bort modellen med att man kan äta sig ur krisen, Lars Hedfors!

I fråga om att riva upp skattereformen är jag självfallet mycket observant på risken för att ett avdragssamhälle på nytt skall införas. Lars Hedfors tar upp kritik mot förslag på tjänstesidan som över huvud taget inte är beslutade. Låt oss ta den debatten när vi har frågorna framför oss. Lars Hedfors nämner avdrag för ideella gåvor osv., som det mig veterligt inte finns något förslag om än. Han nämner vårdnadsbidraget, som naturligtvis kommer att innebära bekymmer på avdragssidan. Vi får alltså ta upp de frågorna när de blir aktuella.

Anf. 157 LARS HEDFORS (s) replik:

Herr talman! Ni har faktiskt börjat riva i skattereformen, Kjell Johansson. Ni har genomfört nya avdrag, t.ex. avdraget i ROT-verksamheten – som egentligen var ett enda stort fiasko. Har man börjat göra en sak på avdragssidan, kan man fortsätta.

Nu föreslås i en lagrådsremiss fem års avdragsrätt för underskott i nystartade företag. Därmed skulle en av de allra viktigaste principerna i skattereformen rivas upp, nämligen principen att det skall vara vattentäta skott mellan olika inkomstslag. Om det inte finns vattentäta skott, är risken stor för att man börjar manövrera och manipulera för att komma undan skatt. Då är vi tillbaka i skatteplaneringens trask och nolltaxerandets elände. Låt oss för allt i världen slippa detta!

Det är just därför som man är så orolig på Dagens Industri. Kjell Johansson kan möjligen negligera vad jag säger, men han kan väl inte negligera vad som står på ledarsidan i Dagens Industri, där man är direkt orolig för att skattereformen skall rivas upp. Man säger att våra möjligheter att använda den förenklade självdeklarationen försvinner och att skattekonsulterna kommer att frodas på nytt. Det är det som är så allvarligt.

Kjell Johansson gör en liten, klädsam reträtt när det gäller våra förslag om konsumtionsstimulerande åtgärder. Han påstår att det inte är han som säger det, utan andra. Han tvivlar på att det kan gå så, men jag tycker att det är ett logiskt resonemang. Om människor får tillfälle att öka sin konsumtion gör de det – speciellt om de lever på marginalen. Ökas konsumtionen, ökas naturligtvis också produktionen. Då ökar också sysselsättningen, och det kanske skapas litet optimism i det här landet.

Det är det som denna ekonomiska depression i stor utsträckning handlar

om. Det är också ett psykologiskt fenomen. Folk vågar inte göra det köp som de annars skulle ha gjort, vågar inte göra det bilbyte som de annars skulle ha gjort – just därför att de känner pessimism. En liten ekonomisk injektion skulle kanske kunna väcka optimismen, Kjell Johansson.

Prot. 1993/94:8
15 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

Anf. 158 KJELL JOHANSSON (fp) replik:

Herr talman! Jag har mycket svårt att förstå logiken – Lars Hedfors lyckades inte förklara detta för mig. Varför skulle konsumtionsindustrin börja anställa en massa folk när människor helt plötsligt får en liten sänkning av momsen? Exportindustrin har ju de mest gynnsamma förutsättningarna på år och dag, men där anställer man inte. Varför skulle konsumtionsindustrin göra det?

Dessutom är det helt fel att sysselsättningen skulle öka, som Lars Hedfors säger. Problemet är ju att effektiviteten har ökat så våldsamt i svensk industri, generellt med 5 % årligen och i bilindustrin med 30–40 %. En 40-procentig effektivitetshöjning innebär att det nu behövs bara sex människor för att göra en bil, mot tidigare tio.

Det kommer självfallet att bli samma effektivitetshöjning när det gäller konsumtionsvaror, som ju inte kräver någon som helst nyanställning för att tillfredsställa den lilla konsumtion som skulle behövas – även om lagren nu minskar något.

Lars Hedfors nämnde tjänsteavdrag. Det är ett krångligt förslag, men krångligheten består däri att man har försökt skapa fullständigt vattentäta skott, för att det inte skall ske någon skatteplanering. Såvitt jag förstår, har man också lyckats med det – på bekostnad av enkelheten i skattesystemet.

Jag var själv oerhört fascinerad av tanken på ett enkelt, effektivt system när jag höll på med detta, men vid självvransakan efteråt har jag kommit fram till att man också måste tänka på vad det ger i effektivitet och vad det kan bidra till när det gäller att starta nya företag. Det finns också andra inslag som jag har funderat över. Det är klart att man måste väga de här olika sakerna mot varandra. Eftersom man från småindustrins och organisationernas sida nu entydigt förklarar att den här avdragsrätten är en mycket viktig reform tycker jag också att man skall genomföra den.

Anf. 159 LARS BÄCKSTRÖM (v) replik:

Herr talman! Kjell Johansson sade att regeringspartierna vill få fart på Sverige genom att sänka skatten på företag och kapitalvinster. Men, Kjell Johansson, ett stort problem med den åtgärden är att väljarna måste förstå och acceptera regeringspolitiken, och det kan de inte när man gör så hårda neddragningar på offentlig service som den här regeringen gör. Som Folkpartiet säger i sina paroller: Sverige behöver både företag och dagis. Det tycker svenska folket. Men just nu tycks det bara vara företagen som gäller i handling.

Om det hade varit så att vi hade haft höga skatter på företagsamheten kanske man ändå skulle ha varit tvungen att ta den diskussionen, men nu är det ju inte så, och det vet Kjell Johansson.

OECD har räknat ut att skattekillen – det här knepiga begreppet – på en investering i Sverige vid dubbelbeskattning är 2,0; det är den procentsats

113

man har angivit. Men i OECD är genomsnittet 2,3. Sveriges siffra är alltså lägre än OECD-genomsnittet.

Kjell Johansson var med i Oslo när det norska finansdepartementet visade att Sverige har låg företagsbeskattning och låg skatt på utdelning. I Japan är högsta skatten på utdelning 63 %, i USA 61 %, i Tyskland 57 %, i Sverige formellt 51 %, men med beaktande av SURV- och Annullavdrag 41 %. Det är sant att vi har ganska hög reavinstskatt på aktier, men det tycks ju inte vara något stort problem eftersom börsen slår all-time-high-rekord. Det finns andra länder som har lika hög skatt på reavinster som Sverige, bl.a. USA.

Kjell Johansson känner företagandets villkor. Kjell Johansson vet att det inte är skatterna som är det avgörande. Kjell Johansson vet att svenska företagare nog tycker att det är svårt med höga skatter, men Kjell Johansson är också skattepolitiker och vet att vi inte har hög skatt på svenska företag vid en internationell jämförelse. Därför är det här inte en bra åtgärd. Och fördelningspolitiskt är den omöjlig. Det är omöjligt att få acceptans från dem som mister sina barnstugeplatser och från de arbetslösa för en miljardrullning till kapitalägare. Det borde väl Kjell Johansson som politiker förstå! Som företagare vet Kjell Johansson att vi inte har hög skatt på företagsamhet i Sverige.

Anf. 160 KJELL JOHANSSON (fp) replik:

Herr talman! Det är korrekt att vi har haft låg bolagsskatt fram till nu. Vi har fortfarande – eftersom vi inte har hunnit ändra det – en mycket hög beskattning av småföretag, en beskattning som mycket effektivt förhindrar expansion. Vi har en dubbelbeskattning som också mycket starkt försvårat tillkomsten av investeringskapital i företagen.

Därför pläderade och arbetade jag för att vi skulle sänka bolagsskatten. Vi gjorde det mycket kraftigt. Skillnaden mellan Lars Bäckström och mig är att jag menar, att om vi har låg bolagsskatt kommer man att ta hem sina vinster och "skatta" dem i Sverige.

Jag talade för bara några veckor sedan med en företagare. Han sade: Vi har sju företag i sju olika länder. Vi har aldrig tidigare funderat på att "skatta" våra vinster i Sverige. Vi har flyttat ut pengarna genom interndebitering, koncernbidrag och allt vad det varit och "skattat" i det billigaste landet. Nu är helt plötsligt Sverige det billigaste landet. Vi tar nu hem vinsterna från alla våra företag och "skattar" dem i Sverige. – Detta, Lars Bäckström, är klok politik. Det är tredje eller fjärde gången som jag förklarar detta för Lars Bäckström, och någon gång måste det väl gå in!

På samma sätt är det med det internationella kapitalet, som sätter fart på verksamheten. Det fick på kort tid Tyskland att blomstra efter ett krig, när företagen var totalt utarmade. Kapitalet flyttar sig till det land där det finner goda villkor – inte enbart när det gäller beskattningen av kapitalet, utan, det är fråga om många olika faktorer. Men vi har som land inte längre någon direkt fördel gentemot Europa. Man lägger inte företaget i Norrland, där man har ett par hundra mil att skjutsa grejerna – man lägger det i centrala Europa. Vi måste på något sätt uppväga detta, ha ett totalt system som innebär att företagen etablerar sig i Sverige.

Därför är det oerhört viktigt att vi, som Bo Lundgren sade, inte driver ut människor utanför Sveriges gränser. Han nämnde ett par – jag skulle kunna fortsätta med Buketten, Nygren, Kapp-Ahl, Lundberg – människor som har haft förmågan att skapa billiga bostäder, billiga möbler, billiga blommor och billiga kläder; de har flyttat utanför vårt land och fortsatt sin verksamhet där. Nu vill vi ha det tvärtom – vi vill ha dem tillbaka till Sverige, och de är på väg.

Prot. 1993/94:8
15 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

Skattepolitik

Anf. 161 LARS BÄCKSTRÖM (v) replik:

Herr talman! En sak är jag och Kjell Johansson helt överens om, och det är att vi vill ha dem i Sverige. Vi är helt överens om att kapitalet är internationellt nu för tiden. De flesta företagare jag känner tar mest hänsyn till efterfrågan, till räntenivåer och till produktivitet när det gäller att producera.

Så till skattefrågan, Kjell Johansson. Nu tar vi siffrorna som vi fick av det norska finansdepartementet en gång till, så att vi får dem inskrivna i protokollet. Siffrorna vid dubbelbeskattning är alltså när det gäller utdelning: Japan 63 %, USA 61 %, Tyskland 57 % och Sverige 51 %, men med Annell- och SURV-avdrag 41 %. Det är mycket bra för Sverige.

Så var det reavinstskatten på aktier: Japan 12 %, USA 24 %, Tyskland 0 % och Sverige 19 %. Det är litet sämre.

Men nu lägger vi ihop bolagsskatten med reavinstskatten: Japan 62 %, USA 62 %, Tyskland 57 % och Sverige 49 %; med Annell- och SURV-avdrag kommer vi ned till 42 %.

När vi lägger ihop allting vinner alltså Sverige! Sverige slås bara av ett land i de här avseendena, och det är Norge, som är det extrema; det är företagarnas skatteparadis – det är sant.

Jag tror att vi skall rikta in oss på att driva ned räntorna, få balans i statsfinanserna och se till att hålla uppe efterfrågan. Det finns inga skäl att nu sänka skatten för aktieägarna när börsen slår all-time-high-rekord. Deras verksamhet berättar att de inte behöver några riktade skattesänkningar.

Sedan tycker jag att Kjell Johansson har en poäng i påståendet att man bör vidta vissa åtgärder för de mindre företagen, egenföretagen. Det bör då finansieras inom ramen för det samlade skatteuttaget på företagsamheten. Men det är en annan sak.

Vad innebär det att slopa dubbelbeskattningen i detta konjunkturläge? Jo, företagaren kan då säga: Tar jag nu ut vinsten i stället för att investera den så får jag lägre skatt. Då kanske företagaren gör det i detta konjunkturläge, t.ex. köper statsskuldväxlar på sex månader för att få snabba inkomster. Det gynnar ju inte investeringarna i företaget! Man har alltså valt ett sällsynt olyckligt tillfälle för att ta bort den här dubbelskatteeffekten. Just nu motverkar det ju faktiskt investeringar i företagen.

Anf. 162 KJELL JOHANSSON (fp) replik:

Herr talman! Som svar på påståendet att man skulle ta ut pengarna vill jag säga att jag hoppas att man gör det, men det kommer också att bli ett antal nyemissioner. Det handlar här inte om att bara flytta runt pengarna på börsen, utan det handlar faktiskt om att det måste fram ett nyemissionskapital,

och detta kräver då att man inte beskattar vinsterna för hårt – då blir det inte utrymme för detta.

Här har plötsligt vad som står i Dagens Industri blivit högsta visdom. Jag tog med mig den artikel som har citerats av ett par debattörer här. Vad står det där? Jo: "På Aktieförbundet räknar man med att i princip hela skattevinsten sätts in i nyemissioner. De bidrar således med cirka 10 procent (4 miljarder) i det väntade årliga behovet av nyemissioner i svenska företag fram till sekelskiftet."

Man talar om 10 % när vi står inför ett våldsamt investeringsbehov. Egenkapitalet, nyemissionerna, är nyckeln i det hela. Utan mer egenkapital kommer inget lånat kapital att tillföras. Detta har en oerhörd betydelse för svensk industri.

Är Norge företagens skatteparadis? Om det är så finns det verkligen anledning för Sverige att se upp. I det här paketet har det t.ex. riktats kritik mot att företagen skall få överföra 50 % av surven till eget kapital. När man genomförde skattereformen i Norge lät man företagen skattefritt överföra alla reserver till eget kapital.

Nej, Lars Bäckström, vi är inte helt överens om politiken när det gäller företagsbeskattningen. I Lars Bäckström, som är en mycket trevlig och sympatisk människa med ekorrpigga ögon, finns den gamla socialisten kvar. Han vill nämligen att man skall beskatta företagen. Det säkraste sättet att få företagen i Sverige att gå på öronen är att införa kollektiva system.

Ni vill nu höja förmögenhetsskatterna. I det gamla systemet gjorde det inslaget att människor kunde få betala över 100 % i skatt. De fick ta ut våldsamt mycket pengar ur företagen. Till detta vill ni också lägga icke avdragsgill skatt på näringslivslokaler och sådant. Ni vill tillbaka till det system som effektivt tryckte ner svensk industri och svenskt näringsliv i galoscherna. Kom inte och säg att vi är överens om detta!

Anf. 163 IVAR FRANZÉN (c):

Fru talman! Vi som fortfarande är kvar i kammaren kan glädjas åt en vacker höstsol och åt det ljusspel som den bidrar till. Det gör vår vackra kammare ännu vackrare. De glesa leden har gjort att jag tänker avstå från kommentarer till tidigare anföranden, vilket annars är frestande, och i stort sett hålla mig till mitt manus.

Fru talman! Skatternas huvuduppgift är att ge staten inkomster så att nödvändiga kostnader kan finansieras. Det stora underskottet i statens finanser kan då tas som motiv för att göra mycket stora skattehöjningar. Samtidigt vet vi att skatter har styrande effekter, och höga skatteuttag kan få betydande negativ inverkan på den ekonomiska utvecklingen och därmed starkt begränsa basen för skatteuttaget.

Det är därför viktigt att analysera och ta hänsyn till skatternas styrande effekter. De kan vara såväl positiva som negativa.

Vi vet att den omfattande lånekonsumtionen i slutet av 80-talet i hög grad drevs fram av att det var höga marginalskatter och av att det fanns stora möjligheter till skattereduktion om man ökade lånen. Skattereformen har begränsat lönsamheten i att låna och gjort det mera lönsamt att spara. Även om detta inte är den enda orsaken till att de svenska hushållen på tre år har

gått från en lånekonsumtion på ca 40 miljarder per år till ett sparande på ca 80 miljarder per år är det en viktig orsak. Det ökade sparandet är en fantastisk prestation av de svenska hushållen. Långsiktigt har det ett mycket stort värde, men just nu utgör det en något besvärande begränsning av konsumtionen. Faktum är ändå att de svenska hushållen mitt i lågkonjunkturen håller på att bygga upp ett sparkapital som blir en viktig grund för sund ekonomi och som ger utrymme för viktiga framtidsinvesteringar.

Det förslag till förändringar av småföretagens beskattning som nu är på lagrådsremiss har till huvudsyfte att det produktiva egna kapitalet i företagen skall få en gynnsam beskattning och därmed vara ett konkurrenskraftigt alternativ till lånat kapital. Detta är viktigt ur flera synpunkter. Mer kapital kommer att tillföras företagen som eget riskkapital. Företag med mer eget kapital blir effektivare och stabilare. Missbruk av t.ex. konkurser blir dyrbart för att inte säga omöjligt om man har mycket eget kapital i företaget.

Företagssparandet kommer sannolikt att öka på ungefär samma sätt som för hushållen, och solida företag ger ökade möjligheter till framtidsinvesteringar och utveckling mot ökad konkurrenskraft. God konkurrenskraft tryggar sysselsättningen. I ett längre perspektiv är bibehållen god internationell konkurrenskraft avgörande för en hållbar svensk ekonomi.

Ett annat område där skatternas utformning har avgörande betydelse för om styrningen blir negativ eller positiv är miljö- och energiskatterna. Regeringens förslag om att indexreglera ett antal punktskatter är bra. Därmed bibehålls styreffekten i fast penningvärde. Detta förhållande innebär inte att basen för och uttaget av miljö- och energiskatter inte skulle behöva ses över. Det är mycket viktigt att den översyn som nu pågår avseende bl.a. kraftvärmebeskattningen får en utformning som kan ge en förstärkt och stabil styrning för effektivare energianvändning och övergång till förnybar energi.

Det är minst sagt oroande att det finns de som vill öka andelen konsumtionsskatter och därmed, inom ramen för rimliga energipriser, minska styrbarheten för ett miljövänligt och hållbart energisystem. Det är en central uppgift för dagens regering och riksdag att under detta riksmöte se till att vi får miljö- och energiskatter som styr rätt, som är enkla att tillämpa och som kan ligga fast under lång tid.

Fru talman! Det är viktigt att vi tar ut de nödvändiga skatterna på ett sådant sätt att de positiva styrningarna maximeras och de negativa begränsas så långt det är möjligt. Denna målsättning sätter också ett tak för hur mycket skatt som kan tas ut.

Anf. 164 LARS BÄCKSTRÖM (v) replik:

Fru talman! Jag skall i min replik bara ta upp en begränsad del.

Jag var kanske ouppmärksam, men jag uppfattade inte vad Ivar Franzén sade om bostadssektorn. Jag vet att Ivar Franzén har ett stort intresse av den. Om jag inte missminner mig är Ivar Franzén ordförande i Sveriges Allmännyttiga Bostadsföretag, SABO.

Det finns ett problem nu. Jag har fått information från Hyresgästföreningen om att många bostadsföretag kommer att hamna i en ytterligt svår situation på grund av en kombination av nedtrappade räntebidrag och höjd fastighetsskatt.

Prot. 1993/94:8
15 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

Skattepolitik

Det finns ett företag i min hemstad Uddevalla som fram till år 2002 kommer att få betala 40 miljoner mer. I nuläget har företaget hyresintäkter på 154 miljoner. Det är ju ganska hårda beting. Ett annat företag som skall betala 16 miljoner mer har hyresintäkter på 16 miljoner.

Vi har dessutom kommunala borgensåtaganden. Det här kan bli problematiskt. Det kan bli en multipel av Huddinge effekter.

Jag vet inte om jag skall be Ivar Franzén bemöta detta som centerpolitiker eller som företrädare för regeringen. Det blir kanske litet skilda budskap. Välj roll, Ivar Franzén! Svara gärna för båda rollerna på en gång. Vad tänker regeringen göra åt detta problem?

Anf. 165 IVAR FRANZÉN (c) replik:

Fru talman! Jag väljer att försöka beskriva vad som behöver göras. Jag har förtroende för att regeringen också kommer att försöka göra det. Det är inte alltid man kan åstadkomma allt som behövs, även om viljan är god. Det är uppenbart att den mycket kraftiga höjningen av taxeringsvärdena som förutsatts utgöra basen för fastighetsskatten 1994 innebär mycket kraftiga kostnadsökningar.

Det pågår ett arbete inom regeringen, vilket kammaren säkert känner till. Man undersöker möjligheterna att begränsa skattehöjningen. Det finns två skäl för detta. Genom att normåret faller då vi fortfarande har orealistiska fastighetsvärden blir taxeringsvärdena alldeles för höga. Därmed får man en beskattning som inte har anknytning till dagens faktiska fastighetsvärde. Det är i dag också angeläget att begränsa kostnadsutvecklingen inom boendet.

Inom några dagar kommer en proposition där man tar upp en rad andra åtgärder för att försöka begränsa effekterna när det gäller bostadskostnaderna framför allt för årgångarna 1988–1992. Jag kan inte stå här och avslöja vad som kommer, men det är fråga om en hel del åtgärder som kommer att underlätta för de drabbade årgångarna. Vi hoppas att det för de allra flesta kommer att vara lönt att verkligen kämpa vidare för att kunna värna om och behålla sin egen bostad.

Anf. 166 LARS BÄCKSTRÖM (v) replik:

Fru talman! Jag har all respekt för att Ivar Franzén inte kan ge ett entydigt besked. Jag kan dela hans uppfattning om vad som borde göras men jag är rädd för att det inte kommer att ske, eftersom Finansdepartementet har drivit en mycket rigid linje när det gäller besparingsprogram på fastighetssidan. Detta är bekymmersamt.

Hyresgästerna kommer inte att orka med de dramatiska hyreshöjningar som blir följden av den dubbla effekten, slopade räntebidrag och en dramatiskt höjd fastighetsskatt. Det leder till ytterligare fall i konsumtionen och håller kvar landet i depressionen. Det är ett mycket grannlaga problem. Det finns också risk för att det med förfärande kraft sprider sig i kommunernas ekonomi, vilket de definitivt inte har råd med. Det behövs ett entydigt svar från regeringssidan inom en mycket snar framtid för att stabilisera fastighetssidan.

Anf. 167 IVAR FRANZÉN (c) replik:

Fru talman! Det råder inget som helst tvivel om att det är en mycket angelägen uppgift att så snabbt som möjligt försöka stabilisera fastighetsmarknaden och därmed också nedbringa antalet konkurser och förluster i banker, kommuner och stat. Inom regeringen är man mycket uppmärksam på detta.

Jag tror mig också veta att det kommer att göras mycket noggranna analyser av vilka nettoeffekter olika åtgärder kommer att få. Nu har man inte i någon kalkyl räknat med så stora höjningar för fastighetsskatten som det 70-procentiga taxeringsvärdet skulle ge. Utan att man frångår saneringsprogram o.d. finns det vissa utrymmen att göra jämkningar. Lars Bäckström kan vara säker på att det finns många och kanske inte helt obetydliga krafter som driver att man verkligen måste göra noggranna analyser och se till att man fattar beslut som totalt sett ger bästa möjliga resultat.

Anf. 168 HARRY STAAF (kds):

Fru talman! För på dagen ett år sedan hade vi en skattedebatt i skuggan av en krisuppgörelse. Uppgörelsen innebar att den angelägna skattereformen för egenföretagarna sköts på framtiden.

I höst kan vi räkna med att få behandla förslag som nu skall ge en rättvisare beskattning för egenföretagarna. I debatten har märkts en förändrad syn på småföretagarna. Det tycks nu stå klart att de allra flesta anser att det är småföretagen som skall ge oss en stor del av de nya arbetstillfällena som vi behöver. Småföretag som inte är aktiebolag måste därför få möjlighet att bygga upp ett eget kapital på samma sätt som aktiebolagen för att kunna investera, expandera och därmed skapa nya arbetstillfällen. Lyckas vi med vår målsättning att hålla inflationen nere är det inte minst angeläget för jordbruksföretagen att kunna bygga upp ett eget kapital i företagen på ett naturligt sätt.

Förslaget om att slopa dubbelbeskattningen på utdelningar har rönt kritik. Principfrågan tycker jag är självklar. Vill vi prioritera sysselsättning måste det naturligtvis vara mera lönsamt att satsa kapital i verksamheter som skapar arbetstillfällen än att satsa på improduktiva investeringar. Det kan inte vara rimligt att beskatta avkastningar på ofta riskfyllt satsat kapital i företag hårdare än riskfria placeringar i t.ex. obligationer.

Det är rätt att dubbelbeskattningen tas bort. Däremot kan man naturligtvis diskutera metoden. En metod där beskattningen sker i sista ledet – och beskattningen lättas på företagsnivå – är lättare att förklara i debatten. Den nu föreslagna metoden torde däremot innebära att spararna hellre satsar pengar i svenska företag än i utlandsinvesteringar. Den effekten bör inte föraktas.

Fru talman! En gästtalare på ett socialdemokratiskt seminarium på Gotland i somras startade en omfattande debatt om beskattningen av tjänster som köps av hushållen. Kds lanserade under sommaren ett förslag riktat mot hushållssektorn för att ge arbetslösa ungdomar arbetstillfällen samtidigt som den egna initiativkraften kunde stimuleras. Det handlar om en s.k. u-skattsedel. Tanken bakom denna var att ge ungdomar möjlighet att starta eget och sälja hushållstjänster momsfrött och med en starkt reducerad arbetsgivaravgift. Det skulle kunna ge åtskilliga jobb och förmodligen innebära en ren förtjänst för statskassan, då utbetalningar av KAS skulle kunna minska.

Prot. 1993/94:8
15 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

Skattepolitik

Hela denna debatt aktualiserar beskattningen av tjänsteproduktion. De skattekilar som finns på arbete kan på goda grunder antas innebära väsentliga förluster av arbetstillfällen. Regeringen har nyligen tillsatt en utredning för att se över bl.a. dessa frågor, vilket vi kristdemokrater hälsar med tillfredsställelse.

Flera av mina partikamrater har tidigare under denna allmänpolitiska debatt lyft fram frågan om en skatteväxling för miljön. Det är som jag nyss nämnde angeläget att vi ser över de mycket höga skattekilarna på arbete, som ju snedvrider ekonomin. Samtidigt vet vi att vi har stora miljöproblem som beror på att miljöfarliga utsläpp, avfall, råvaror och energi inte belastas med det samhällsekonomiskt riktiga priset. Att inom ramen för nuvarande skatteuttag omfördela skatterna från arbete till miljöfarliga utsläpp, energi m.m. borde därför vara en minst lika angelägen skattereform som den förra. En sådan skatteomläggning har internationella aspekter. Under den utskottsresa som skatteutskottet gjorde fick vi information om att man hade liknande funderingar i både Norge och Nederländerna.

Peter Kling har här i debatten alldeles tydligt redogjort för vad ett ökat skatteuttag innebär för exempelvis resursbevarandet på energisidan. Som representant för Halland får jag också passa på att tacka Peter Kling för informationen om de goda trafiksatsningar som vi gör i Halland.

Fru talman! Slutligen vill jag erinra om att kristdemokraternas önskemål om en indexering av alkoholskatterna nu tycks få en lösning.

Övrigt

Anf. 169 HÅKAN HOLMBERG (fp):

Fru talman! Vi har debatterat Bosnienfrågan många gånger i kammaren under detta år. Som alla vet förs det en intensiv debatt i Europa och övriga världen som alltmer inriktas på oförmågan från omvärlden att gripa in mot kriget och att tala klarspråk och öppet erkänna vad det är som håller på att ske.

Vid en regeringsinformation om Bosnien i förra veckan uttryckte jag ganska skarpt formulerad kritik också mot den svenska regeringens hållning i detta avseende. Tyvärr kom det jag sade att delvis uppfattas som kritik riktad mot utrikesministern själv. Det var onödigt och orättvist. Jag beklagar att jag möjligen uttryckte mig så.

Detta är ändå ett allvarligt problem som inte går att komma runt. Den fredsplan för Bosnien som nu möjligen existerar är inte en lösning som inger särskilt mycket förtroende. Det är fråga om en europeisk katastrof, som hela Europa och världssamfundet har låtit utspelas på TV-skärmar inför våra ögon utan att någon har förmått ingripa på annat sätt än att bidra med humanitär hjälp. Detta är naturligtvis i sig en oerhört väsentlig insats. Men det har inte förmått på något sätt att hindra att katastrofen fortgår och möjligen går mot sin fullbordan.

Det enda goda som egentligen går att säga om fredsplanen, vars existens vi är osäkra om, är att den kanske skulle kunna förhindra en ännu större katastrof – åtminstone för en tid, och därmed kan öppningar skapas för i

bästa fall en annan utveckling. Det är den katastrof som skulle bestå i att en av FN:s medlemsstater och en av medlemsstaterna i den europeiska säkerhetskonferensen tillåts avskaffas, delas, på samma sätt som t.ex. Polen delades först på 1700-talet och sedan på nytt 1939, eller som när andra makter i Europa vid samma tid, Tyskland och Sovjetunionen, delade andra suveräna stater mellan sig.

Det som sker är ett nederlag för FN, för den europeiska säkerhetskonferensen och för hela världssamfundet. För första gången sedan FN upprättades har vi bevittnat hur en av dess medlemsstater har lämnats i sticket av världsorganisationen. Bosnien har inte försvarats. Bosnien har inte fått försvara sig, på grund av att det vapenembargo som infördes i praktiken endast har inneburit att den internationellt erkända bosniska regeringen inte har fått tillgång till de vapen som hade behövts för att avvärja angreppen på landet.

Vi får inte godta den falska beskrivningen att detta skulle röra sig om ett inbördeskrig mellan tre etniskt oförsonliga grupper. Den bosniska regeringen och dess parlamentariska underlag representerar i allt väsentligt samma värden som de demokratiska regeringarna i resten av Europa. Denna regering attackeras av grannstater. Serbien styrs uppenbart, Kroatien i någon mån, av krafter som inte förtjänar andra epitet än fascistiska. Det som pågår är ett erövringskrig.

För att kunna rädda något av det mångnationella, demokratiska bosniska samhället har man de senaste dagarna försökt tvinga den bosniska regeringen att godta i realiteten en annektering av större delen av republikens territorium. Att det är precis så framgår av det som har sagts om folkomröstningar i de områden som skulle tillfalla serber resp. kroater – i den mån det går att hålla rimliga folkomröstningar i demokratiska former i dessa delar av Bosnien. Om dessa folkgrupper väljer att förenas med Serbien respektive Kroatien, skall den muslimska delen av Bosnien få överta Bosnien-Hercegovinas plats i Förenta nationerna. Detta är naturligtvis exakt detsamma som att säga att större delen av denna stats territorium annekteras, om än med viss fördröjning, av grannstaterna.

Det är inte ägnat att förvåna att Bosniens valda representanter dröjer, tvekar, med att skriva på ett avtal med denna innebörd. Om de ändå till sist gör det, beror det naturligtvis på att inget annat återstår på grund av världens ovilja att gripa in. I det läget måste världen till sist ändå gripa in för att inte också denna sista spillra av det demokratiska Bosnien skall gå under.

Fru talman! Jag har nu och även vid andra tillfällen, velat fästa uppmärksamheten på, att vi aldrig får bli språkliga medlöpare till förtryckets, erövringskrigets och fascismens företrädare. Vi får inte beskriva denna konflikt som ett normalt krig eller en normal konflikt mellan normala regimer och normala stater. En av Europas potentiellt normala demokratiska stater angrips av sina grannar i syfte att dessa grannar skall stycka staten. Det får vi aldrig försöka dölja med några svepande eller överslätande formuleringar.

Anf. 170 MARGARETA VIKLUND (kds):

Fru talman! Häromdagen samtalade jag med en ung flicka. Hon går i årskurs 9. Bland mycket annat diskuterade vi framtiden. "Jag tycker att framtiden

Prot. 1993/94:8
15 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

Övrigt

den är mycket mörk", sade den unga flickan. "Det är alla krigen runt omkring oss som gör att det ser så mörkt ut", sade hon.

Jag tror att jag förstår hennes och många andra ungas situation när de försöker blicka mot framtiden. Det är mycket som kan oroa i omvärlden. Starka krafter vill bryta ned det som under generationer byggts upp med tanken och önskan att kunna lämna över något värdefullt till nya generationer.

Fru talman! Sedan slutet på andra världskriget har exempelvis en ny era inletts beträffande mänskliga rättigheter och internationell rätt. Från att ha varit ett problem som varje nation fick lösa bäst de kunde fick mänskliga rättigheter en internationell struktur i samband med FN:s tillkomst.

Först kom 1948 års allmänna deklaration om de mänskliga rättigheterna. Den utvecklades med tiden och kom att täcka in allt fler ämnesområden. FN-dokumentet har kompletterats med regionala arrangemang. Redan 1950 formulerade Europarådet en europeisk stadga för de mänskliga rättigheterna samt inrättade en domstol. För oss kristdemokrater är det en gåta att införlivandet i svensk grundlag av denna Europakonvention om de mänskliga rättigheterna först nu, 1993, är på väg att genomföras. Gåtan blir inte mindre av att portalparagrafen, rätten till liv, utelämnas.

För Europa, men också för hela världen, framstår 1975 som ett betydelsefullt år. Det var då man på allvar försökte föra samman frågorna om mänskliga rättigheter och säkerhetspolitik. I och med att den europeiska säkerhetskonferensen i Helsingfors inledde sitt arbete togs klassiska säkerhetspolitiska och militära frågor upp som förknippades med nationalstaterna. Men parallellt ägnades mycket tid åt att dryfta den rätt och säkerhet som varje medborgare har rätt till.

Alla vi som känner internationellt ansvar pendlar ofta mellan hopp och förtvivlan i takt med svängningarna på världsarenan. Vi har ett behov av att se något färdigt, ett lyckligt slut, något att hänga upp tillvaron på.

Visst finns det ljuspunkter i fråga om att skapa respekt för människan och hennes rättigheter. Det är bra. 1987 visade t.ex. Costa Ricas dåvarande president Oscar Arias att Centralamerika av egen kraft kan åstadkomma stabilitet, fred och omsorg för de mänskliga rättigheterna. De nu tagna första försiktiga stegen mot fred i Mellanöstern är en annan klart lysande ljuspunkt. Biståndsverksamheten har också i allt större utsträckning kopplats ihop med krav på demokrati och mänskliga rättigheter. Nederländerna har sedan 1975 sammanfört demokratikrav och bistånd. I det sammanhanget är det värt att notera att det för Sveriges del var först 1991 som en sådan koppling kom till stånd.

Trots FN och ESK, trots detaljerade konventioner om mänskliga rättigheter, trots folkrätt och olika mer eller mindre bindande deklarationer dör, våldtas och dödas människor dagligen och systematiskt inom ett område motsvarande det mellan Malmö och Luleå. Alltför ofta använder vi förskönande omskrivningar för det som händer i Bosnien. Brott mot mänskliga rättigheter är inget annat än den lilla människans lidande och tragedi. Svårigheterna med att implementera den senaste fredsplanen är inget annat än brist på personligt mod från Europas alla ledare.

Hur rätt har inte Sarajevos borgmästare Muhamed Kresevlakovic när han säger i sitt brev daterat den 4 augusti i år – och det gäller fortfarande: "Ni

måste veta att om Sarajevo faller, faller också hela idén om ett multinationellt Europa. Då kommer mörkrets makter att segra över allt förnuft. Tillåt inte detta ske. Genom att rädda oss, räddar ni en civiliserad framtid.”

Många kanske anser att det finns många delar av världen där liknande konflikter som den i Bosnien finns. Ja visst är det så. Men någon gång och någonstans måste vi kraftigt reagera, och speciellt för vårt geografiska närområde. Jag tycker att det är märkligt att man är beredd att låta våld och förtryck, förnedring och krigsförbrytelser och etnisk utrensning löna sig.

Jag anser att det som händer i Bosnien-Hercegovina och som händer och kommer att hända vid förhandlingsborden i Genève har betydelse för hela vår världs framtid. Det handlar om människors rätt att få existera. Det handlar om mänskliga rättigheter och människosyn. Det handlar om vår framtid, om våra barns och barnbarns framtid.

Jag är också, fru talman, liksom många flyktingar uppriktigt mycket orolig över de våldsyttningar mot invandrare och flyktingar som uppmärksammats den senaste tiden i vårt land, och jag fördömer dem med skärpa.

Men är det inte så att allt hänger ihop? Det finns något som kommer före respekt för demokrati, folkrätt och mänskliga rättigheter. Det är förmågan att se vad som är rätt och fel och att ta hänsyn till andra. I centrum för denna förmåga står den nakna människan och hur hon har behandlats från första början, som barn och som ung.

Psykoanalytikern Thomas Böhm konstaterar att människor som tidigt utsätts för svåra övergivanden och kränkningar kan senare i livet sluta sig inom skal och förneka sitt behov av andra. Det som ofta utmärker de unga pojkar som återfinns i främlingsfientliga organisationer och även på våra fängelser är att de saknar en trygg familj och en god far, som de kan och vill identifiera sig med.

Anf. 171 LENNART ROHDIN (fp):

Fru talman! Det ofattbara hände. Trots en hel världs längtan efter fred i Bosnien sade de bosniska ledarna nej till Owen-Stoltenberg-planen att internationellt stadfästa de landvinningar som serber och kroater tagit med våld – trots att de nu vet att de inte kan vänta något stöd i sin hopplösa kamp. I den står de ensamma.

Europa står helt förlamat inför folkmordet i Bosnien. Det råder ett tystnadsens förräderi – också i vårt land. Europa står inför ofantliga utmaningar. Det politiska ledarskapet i Europa lyser med sin frånvaro. I jämförelse med ledarna i Paris, London, Bonn och Rom framstår Margaret Thatcher nu som en verklig statsman.

Den etniska rensning som både serber och kroater bedriver med samma målmedvetenhet har ett och samma mål: att utplåna den bosniska stat som världssamfundet erkänt och invalt i FN, att fördriva den muslimska befolkningen och att förinta dem som inte frivilligt ger sig i väg. Våld och terror, skändning och våldtäkt är systematiska medel att nå målet.

Ett par miljoner bosnier är på flykt. Det är detta som måste stoppas, inte att några av dem tagit sin tillflykt till Sverige. Inför det mest fruktansvärda som ägt rum på vår kontinent sedan Hitlers förintelse diskuterar Sveriges

Prot. 1993/94:8
15 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

Övrigt

kommuner i dag hur många tusenlappar de skall få i extra statligt stöd för att hysa de flyktande.

Fru talman! Det är så svårt att ta ställning, sägs det. Men visst kan man ta ställning, för alla dem som vill fortsätta leva tillsammans med vänner, grannar och arbetskamrater – oavsett etnisk tillhörighet. De är många – även i krigets Bosnien.

I Sarajevo har muslimer, kroater och serber kämpat sida vid sida i försvaret av sin stad mot den serbiska milisen.

TV-bilden i våras av de två älskande ungdomarna – han serb, hon muslim – omfamnande varandra i ingenmansland, dödade av krypskyttar på väg bort från hatet, till en framtid och ett liv tillsammans – den bilden borde vara svar nog till alla som säger att det är så svårt att ta ställning.

Fru talman! I maj gav Paris, London och Moskva president Clinton entydigt besked att Europa inte i handling skulle förhindra en uppdelning och ett utplånande av den bosniska statsbildningen.

Den 3 juni frågade jag här i kammaren statsminister Bildt om inte den s.k. Washingtonplanen innebar att den väpnade aggression accepteras som bosniska serber och kroater med stöd av Serbien och Kroatien har begått. Statsministern svarade pliktskyldigast, som alla Europas ledare: "Nej, jag delar inte den uppfattningen."

När muren ännu stod kvar i Berlin kunde Sverige ta öppen ställning för frihet, demokrati och mänskliga rättigheter. I dag följer vi som den mest exemplariske eleven i klassen EG i fotspåren, även när EG i sig är splittrat, som t.ex. i fråga om Greklands utpressning kring Makedonien. Förhandlingar om medlemskap får inte driva Sverige till tystnad. Då har Sverige inte i FN:s säkerhetsråd att göra.

Owen-Stoltenberg-planen är en entydig och slutlig kapitulation. Den är ett förräderi också mot alla demokratiska krafter i Serbien och Kroatien, som Europa lämnat i sticket. Hade lord Owen och Thorvald Stoltenberg lyckats tvinga Bosniens muslimer på knä, hade de väl förmodligen fått Nobels fredspris.

Fru talman! Utrikesminister af Ugglas har upprepat att man måste ha tålamod, att man måste tro att förnuftet skall segra. Men varken tålamod eller förnuft satte stopp för Hitlers våldsvälde. Ett folkmord kan aldrig göras ogjort – inte ens om slaktarna ställs inför krigsförbrytardomstol. Rättvisa skipades måhända i Nürnberg, men en månghundraårig judisk civilisation i Europas mitt var ändå utplånad – för alltid.

Det är därför omvärlden genom FN *nu* måste ta det oundvikliga beslutet att ingripa med all erforderlig militär kraft för att få slut på dödandet och sätta stopp för fortsatt våld.

Fru talman! I debatten den 8 juni om svenska FN-soldater till Bosnien presenterade utrikesutskottet en ynkelig kompromiss mellan stridande viljor, främst inom socialdemokratin. Flera talare, med Maj Britt Theorin i spetsen, varnade för följderna av att Sverige ens skulle sända fredsbevarande trupper till Bosnien. Fredsfundamentalisterna står nakna i sin principtrohet.

Eftersom jag själv har ägnat en stor del av min politiska gärning åt freds- och solidaritetsarbete, erkänner jag gärna att det för mig varit ett mycket stort steg, under mycken vånda, att i dag förorda ett militärt ingripande. Ett

nederlag – ja, kanske det. Men är inte det som skett och tillåtit ske i Bosnien ett fruktansvärt nederlag för alla som kämpar för fred, frihet, demokrati och mänskliga rättigheter? Så svag får inte demokratin vara.

En solidaritet med de våldtagna och skändade kvinnorna i Bosnien som inte går längre än till protestmöten i Europas huvudstäder är ingen solidaritet. Solidaritet är inte detsamma som medlidande. Solidaritet är handling som kan kosta något.

Fru talman! Som kanske den ende av Europas statsmän har president Václav Havel tagit klar ställning för ett resolut ingripande i kriget. I ett tal i våras i New York om förintelsen frågade Havel hur den kunde ske. "Hur kunde nittonhundratalets människor --- ha utfört vidrigheter så fasansfulla ---?"

Svaret blev: "Demokratins misslyckande. Det var eftergiftens politik – det som i mitt land brukar kallas Münchenandan ---."

"Tjeckerna minns väl det yttrande som en demokratisk statsman fällde strax innan han undertecknade Münchenavtalet ---." Han var, sade han, bestört över att hans landsmän grävde skyttegravar och provade ut gasmasker "på grund av ett gräl i något avlägset land mellan folk som vi inte vet ett dugg om".

Havel slutade: "Och så utvalde historien det utvalda folket att bära vår samlade skuld. Dess ohyggliga offer lär oss hur farligt det är att förhålla oss likgiltiga till saker som vi idiotiskt nog tror inte angår oss. I dagens värld angår allting alla."

Anf. 172 BERTIL PERSSON (m):

Fru talman! Biståndet är en av våra viktigaste uppgifter. Tyvärr har Ny demokrati med sin generella negativitet lagt hämsko på en balanserad debatt i frågan om innehållet i biståndet.

Svenskt bistånd gav länge stöd till en planekonomisk utveckling i tredje världen. Socialistiska enpartistater stöddes, och förtryck och en skadlig ekonomisk politik kunde överleva alltför länge.

Det viktigaste stöd som vi kan ge de fattiga länderna är att öppna våra marknader genom frihandeln. Handeln är för deras del tio gånger mer omfattande än biståndet. Här finns mycket att göra.

Men vi har också ett ansvar för att stödja och hjälpa utvecklingen i de fattiga länderna. U-länder kan vara fattiga av två skäl. De kan ha kommit i gång sent, eller också har statsmakten hämmat utvecklingen.

Enprocentsmålet har lett resonemangen fel. 1 % är en vettig nivå för biståndet, men som främsta mål leder det tanken till att bra resultat nåtts när pengarna spenderats. Vi talar om hur sjukvården skall utformas, inte om ett tioprocentmål, om hur försvaret skall utformas, inte om ett fyraprocentmål. Man talar om vad som skall uppnås. Jag menar att vi behöver mål där resultaten för de fattiga länderna kan mätas och värderas.

Biståndsbehoven är mångfasetterade. Av de 1 000 miljoner fattiga i världsbefolkningen bor 40 % i Stillahavsasien, och här är tillväxten redan ganska god. 30 % bor i Sydasiens, och här dominerade stagnationen ganska länge. Mellanöstern svarar för 6 %. Här finns ofta oljeresurser, men ändå är biståndet stort. Subsahara-Afrika svarar för 14 %. Det är här som vi gör våra huvudsakliga satsningar, dels av tradition, dels därför att språksvårigheterna

Prot. 1993/94:8
15 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

Övrigt

är minst i länder i detta område. 10 % finns i Latinamerika, och där är tillväxtförutsättningarna ganska goda.

Det är viktigt att se till innehållet i biståndet. Marknadsekonomisk utveckling behövs. Demokrati och respekt för mänskliga rättigheter måste utvecklas. Korruption och maktmissbruk skall motverkas med kraft.

Det innebär att utveckling av rättsväsen och marknadsekonomins institutioner behöver vårt stöd, liksom även den demokratiska traditionen och den fria pressen.

Det humanitära stödet, det stöd som når direkt till invånarna – inte till regeringarna – har flera positiva aspekter. Katastrofhjälp blir allt viktigare och vanligare, men den får inte bli så långvarig att den egna jordbruksproduktionen slås ut.

Utbildning och kunskapsöverföring, anpassad efter behoven, samt basal sjukvård, exempelvis vaccinationsprogram, är viktiga. Jordreformer behöver ofta genomföras i dessa länder. En stärkt ställning för kvinnorna hjälper också till att lösa befolkningsfrågan, som är ett av de största hoten i dag. Småföretagsamheten behöver stödjas. Alltmer av detta kan övertas av frivilligorganisationer, de s.k. NGO:s, och den lokala befolkningen måste engageras mer i arbetet.

Jag tror att det rena biståndet till ekonomisk tillväxt sköts bäst och framgångsrikast av Världsbanken och IMF, om vi inte i stället skall utveckla biståndsberoende i mottagarländerna. Det behövs också krav, inte bara medel.

Våra statliga biståndsorgan kan då successivt minskas och delar av verksamheten övertas av UD, som har ambassaderna som övervaknings- och uppföljningsorgan.

Biståndet är i själva verket oljan i motorn – inte bensinen i tanken. Vi bör bistå med medel, men sträva efter att mottagarländerna själva genomför åtgärderna. Sverige är ett stort biståndsland i procent av BNI, men relativt litet vad gäller penningssummor. Det finns därför anledning för oss att koncentrera våra insatser, om vi skall nå optimal effekt för människorna i de fattiga länderna.

Fru talman! Det har visat sig att det går att på 30 år – en generation – omvandla ett land från absolut fattigdom till ett relativt välstånd. Marknadsekonomi, frihandel och fri företagsamhet är nyckeln till detta.

Anf. 173 JOHN BOUVIN (nyd):

Fru talman! Det var ju rätt kul att Bertil Persson tog upp rättsväsendet. Men hur vore det om vi städade i Sverige först?

Det är rätt intressant egentligen att vi här har tre dagars allmänpolitisk debatt, men att man har inte berört det viktigaste i detta land, Sveriges rikets lagbok. Den bryr man sig över huvud taget inte om, och jag tycker att det är ganska beklämmande att det är på det sättet.

Nu försvann Bertil Persson, men jag kan ju ta upp det i alla fall: Här pratar vi om att skänka bort pengar till tredje världen, men ingen tar upp vart våra ATP-pengar har tagit vägen, t.ex. Det fattas två till tre tusen miljarder – miljarder säger jag. Det är alltså tre gånger statsskulden. Ingen tar upp det.

Det blir ganska kul att se hur vi i Sveriges riksdag skall kunna förklara för

svenska folket att vi nu skall betala ATP en gång till. Hur skall vi reda ut det här? Den som lever får se.

Nåväl, jag skrev en motion under senaste motionstiden som handlade om en medborgarrättskommission. Den började så här: "I många avseenden har officiella representanter för Sverige velat framstå som föredömen för världen. Så reser t.ex. svenska poliser till Thailand för att kartlägga prostitutionen och pedofilverksamheten där, för att undervisa thailandarna hur de skall lösa problemen."

Man åker dit, när vi har problemen här hemma. Jag blir bekymrad, när jag upptäcker att det fall som jag tog upp och begärde att man skulle utreda bara sopades bort. I Kyrkans tidning, senaste numret, är den familjen på bild.

Jag vet att 97 stycken av dem som finns upptagna i riksdagens ledamotsförteckning för 1992/93 vet om denna affär, även fru talmannen. Men man har inte gjort någonting åt den. Jag tycker att det är ganska bekymmersamt. Hur skall vi reda ut problemen i tredje världen, när vi inte reder ut dem i vårt eget land? Jag får aldrig något svar.

Jag försöker på än det ena än det andra sättet att få i gång debatten om att först städa här i riksdagen. Jag blir ganska irriterad när man undersöker och undersöker, och jag ser att det inte står rätt till här i riksdagen.

John Edin har skrivit en liten bok: Några ord till intelligenta politiker – om vi hade några. Är det så illa som det står på s. 29 i boken, andra upplagan? Orden är Elmer Diktonius, finlandssvensk författare, som levde 1896–1961. Han säger så här: "Den som icke känner lukten av detta samhälles stinkande ruttenhet har ruttenheten redan i sin egen näsa."

Är det så illa att det är på detta sätt, att vi inte vill lyfta fram problem vi har? Jag har suttit och lyssnat i tre dagar till debatten om de problem vi har, och det märkliga är att ingen har gjort misstag. Man skyller på varandra. Att ingen i denna kammare gör misstag, är för mig obegripligt.

Nåväl, hur skall vi då komma till rätta med detta? Jag skrev en annan motion som handlade om att en kristidskommission kanske vore det rätta bote-medlet. Den sopade man bort den 17 mars. Den ville man inte höra talas om, för att bifalla den vore ju att ge bakläxa åt oss.

Jag har tittat i grundlagarna. Kan det vara så att folket måste sätta sig över grundlagen? Får folket besluta i folkomröstning att en kristidskommission, som består av ekonomer, personer från näringslivet kanske, dvs. personer med omvitnat sunt förnuft, skall ta över och styra landet under en tid? Är det så främmande?

I en situation när det politiska systemet inte klarar av att hantera de stora ekonomiska och sociala problemen, inte minst den moraliska kris vi befinner oss i – får folket då sätta sig över demokratin, den s.k. demokratin? Vi har ingen demokrati. Vi har en politisk diktatur. Får folket sätta sig över riksdag och regering under en tid? Ja, varför inte?

Sanningen är den att det politiska systemet har ställt till det och är oförmöget att lösa problemen. Det finns ingen annan väg ur problemen än att folket, folkviljan alltså, beslutar att en kristidskommission skall ta över för en tid och ställa till rätta vad det politiska systemet har misslyckats med.

Under tiden skall en ny demokratisk konstitution utarbetas som förhind-

Prot. 1993/94:8
15 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

Övrigt

rar att misstagen upprepas. Konstitutionen skall föreläggas folket för beslut. Därefter hålls val enligt den nya konstitutionen.

Problemen är faktiskt nu så stora att folket snarast måste få säga sin mening i en folkomröstning. Om folket menar att en kristidskommission skall tillsättas med extraordinära befogenheter, skall regering och riksdag finna sig i detta, följa folkets råd och vidta nödvändiga åtgärder. Kan det vara någonting, månnstro?

Nu är min tid ute, men jag undrar: Kan det vara någonting kanske? Det är en öppen fråga till samtliga av er – det är ju inte så många här. Vad är att göra?

Det är kul att stå här. Det visar att vår arbetsordning i Sveriges riksdag nog behöver reformeras.

Den allmänpolitiska debatten var härmed avslutad.

7 § Bordläggning

Anmälades och bordlades

Proposition

1993/94:68 Lagändringar på djurhälsoområdet

Konstitutionsutskottets betänkanden

1993/94:KU1 Olaga våldsskildring m.m.

1993/94:KU2 Vissa yttrandefrihetsfrågor

1993/94:KU3 Massmediefrågor m.m.

1993/94:KU4 Ordensväsendet

Justitieutskottets betänkande

1993/94:JuU1 Ordningslag m.m.

8 § Anmälan om interpellationer

Anmälades att följande interpellationer framställdes

den 14 oktober

1993/94:21 av *Marianne Carlström* (s) till statsrådet Bo Lundgren om åtgärder för att minska antalet vräkningar:

Antalet vräkningar har under senare tid visat en oroande ökning. Enligt undersökningar gjorda av Konsumentverket, Socialstyrelsen och Kronofogdemyndigheten har de vräktas sämre ekonomi, de är oftare än andra inlagda på sjukhus och bara hälften av dem har arbetsinkomster.

Två typer av hushåll är överrepresenterade bland de vräktas: de ensamma männen i åldern 25–54 år och barnhushållen. 71 % hade mindre än 20 000

kr i skuld. Under 1991 vräktes över 6 000, vilket är 1 000 fler än föregående år.

Under årets första nio månader anmäldes 16 123 fall till kronofogdemyndigheterna. Det är en ökning från 9 146 eller 76 % jämfört med 1992.

Drygt ett år efter vräkningen saknar tre fjärdedelar eget kontrakt. De bor i andra hand, är inneboende, har s.k. socialt kontrakt, bor hos partner, bekanta, föräldrar och på institution eller liknande.

Ökningen av antalet vräkta beror inte bara på att fler är arbetslösa utan på att det har blivit mycket dyrare att bo.

Vilka åtgärder avser skatteministern att vidta för de redan vräkta?

Vilka förändringar i bostadspolitiken planerar skatteministern för att förhindra ytterligare vräkningar?

1993/94:22 av *Björn Kaaling* (s) till arbetsmarknadsministern om avvecklingen av arbetslivsfonderna:

Arbetslivsfonderna tillkom genom ett samarbete mellan Socialdemokraterna och Centern i riksdagen. Finansieringen genom arbetsgivaravgifter skapade ett utrymme på drygt 15 miljarder kronor som nu används för att skapa bättre arbetsmiljöer i hela landet, i alla branscher och med en helhetssyn på arbete, individ och samhälle. Det är ett viktigt inslag i vår strävan att skapa "det goda arbetet".

Tyvär har fondkapitalet naggats i kanten genom olika krispaket. Fondernas livslängd begränsas därmed. Huvuddelen av medlen kommer att vara beviljade under första halvåret 1994. Hela organisationen skall vara avvecklad vid halvårsskiftet 1995.

Det är enligt min mening en felsyn att se arbetslivsfondernas verksamhet primärt som en bidragsförmedling. Det är i stället i hög grad fråga om en kunskapsuppbyggnad och en kompetensspridning. Genom de många olika arbetsplatsprogram som framtagits och beviljats bidrag genomförs nu över hela landet en rad nyskapande projekt. Det är viktigt enligt min mening att dessa dokumenteras och att erfarenheterna sprids. De goda exemplen måste avsätta ringar på vattnet. Arbetslivsfondernas kanslier har här en viktig uppgift genom uppföljning och kunskapsspridning, ett arbete som ingen annan kan överta.

Mot denna korta bakgrund är det för mig mycket angeläget att arbetslivsfonderna får möjlighet att arbeta för full kapacitet ända fram till avvecklingen. Detta vill och planerar också fonderna för. Det enda hindret är att det finns centrala beslut om att fondernas kanslier skall "avvecklas successivt". För mitt hemläns fond innebär det att styrelsen mot sin vilja tvingas varsla en av två handläggare om uppsägning redan i februari 1994. Detta äventyrar på ett allvarligt sätt fondens möjligheter att på ett bra sätt följa upp och sprida vidare de erfarenheter som vinnas av de många bra projekten i Uppsala län. Jag förmodar att situationen är densamma i andra län.

Jag frågar därför chefen för Arbetsmarknadsdepartementet:

Är statsrådet beredd att låta fondernas styrelser självständigt handlägga frågan om kansliernas avveckling?

1993/94:23 av *Sten-Ove Sundström* (s) till statsrådet Görel Thurdin om ytterligare reglering av snöskoteråkning:

I Sverige finns 150 000 snöskotrar varav ca 45 000 i våra nordligaste län. Enbart i Norrbotten finns 48 snöskoterklubbar.

Snöskotern är det fordon som ger många människor möjligheter att komma ut i naturen, även vintertid. Det gäller såväl handikappade och äldre som barnfamiljer, dvs. grupper som inte kan eller orkar att skida i vinterterrängen.

Det organiserade skoterfolket bygger särskilda skoterleder, drar upp spår i markerna som används av skidåkare, draghundsekipage m.fl. Skoterleder betraktas som allemansleder.

Begränsningar av skoterkörning förekommer inom vissa områden, där kommuner av bullerskäl och andra skäl har förbjudit skotertrafik.

Det finns nu en allmän oro bland skoterfolket över det arbete som pågår i regeringskansliet för att ytterligare begränsa snöskoterkörningen. Det gäller bl.a. uppgifter i massmedierna om det pågående remissarbetet kring den utredning som beställts av Miljödepartementet.

Några av förslagen skulle, om de genomförs, enbart skapa en byråkrati som i verkligheten vore omöjlig att leva upp till och framför allt kontrollera av berörda myndigheter. Det gäller t.ex. förslaget till hastighetsbegränsning till 70 respektive 50 km/tim för snöskotrar.

I debatten om hastighetsbegränsningar efter våra allmänna vägar finns numera en stor förståelse bland alla aktörer på trafiksäkerhetsområdet att det gäller att sätta hastighetsgränser som har stöd bland trafikanterna, eftersom det endast i begränsad omfattning går att kontrollera hastigheterna. Hur man effektivt skall kunna kontrollera att hastighetsgränserna efterlevs på ett terrängfordon vintertid är en gåta, i synnerhet med de begränsade resurser som t.ex. trafikpolisen har.

Dessutom är det anmärkningsvärt att så många remissinstanser valts från platser i landet som under många vintrar saknat snö och erfarenhet av snöskotrar och skoterkörning.

Med hänvisning till det anförda vill jag till statsrådet Görel Thurdin ställa följande frågor:

Är regeringen beredd att ompröva sin negativa inställning till snöskoter som fordon och skoteråkandet?

Avser regeringen att lägga fram förslag till hastighetsbegränsning för snöskotrar?

Avser statsrådet verka för att antalet remissinstanser utökas så att underlaget för ett förslag till riksdagen blir mer representativt?

1993/94:24 av *Bruno Poromaa* (s) till kommunikationsministern om åtgärder för att förbättra flyg- och tågförbindelserna mellan Malmfälten och Luleå:

Näringslivet i de båda malmfälskommunerna Kiruna och Gällivare i Norrbottens län har tidigare starkt varit beroende av så gott som en enda näring, nämligen gruvindustrin. Alltsedan den kris som gruvindustrin genomled för närmare 15 år sedan har en omstrukturering skett av de två kommunernas näringsliv.

Näringslivet i dessa båda kommuner är i dag starkt beroende av både nationella och internationella personkontakter och leveranser. Flygets avreglering har fått till följd en, milt uttryckt, avrustning av flygkommunikationerna med ett fåtal turer mellan residensstaden Luleå och de båda malmfältsorterna och därtill med priser på en oacceptabelt hög nivå.

Eftersom flyget "kapsejsat" så finner SJ det inte heller längre motiverat att konkurrera med det s.k. snabbtåget mellan Luleå och Kiruna utan har återinsatt ett vanligt lok med två vagnar av äldre datum. Detta görs därtill vid en tidpunkt då den kostsamma upprustningen av banan mellan orterna är klar. Med ett bibehållande av det tidigare snabbtåget skulle restiderna mellan kusten och malmfältskommunerna varit ännu kortare.

Mot den bakgrunden vill jag ställa följande fråga till kommunikationsministern:

Är kommunikationsministern beredd att vidta några som helst åtgärder i syfte att åtminstone uppnå samma nivå, både standard- och kostnadsmässigt i såväl flyg- som tågtrafiken mellan Malmfälten och Luleå, som det var vid tidpunkten före flygets avreglering?

1993/94:25 av Gudrun Schyman (v) till utrikesministern om den svenska FN-styrkan i Bosnien:

Den svenska FN-styrkan om 850 personer som sänts till Tuzlaområdet i Bosnien ger upphov till allvarliga och principiellt mycket väsentliga frågor angående svensk utrikes- och säkerhetspolitik. Av behandlingen av hela denna fråga att döma tycks regeringen dock inte inse detta. Frågan har från första början behandlats på ett mycket otillfredsställande sätt, som vi inom Vänsterpartiet tidigare påpekat.

Den första invändningen från Vänsterpartiets sida gällde hur beslutet om att sända en FN-styrka till Bosnien kom till. Vi framförde i vår motion i maj att beslutet gick utöver tidigare bemyndiganden från riksdagen till regeringen och var av sådan vikt att riksdagen borde ha inkallats till urtima riksmöte. Nu delegerades beslutet i stället till regeringen och undgick därmed nödvändig debatt och behandling. Vår uppfattning fick i somras stöd från bl.a. konfliktforskaren Gunnar Jervas vid FOA som, precis som Vänsterpartiet, menar att beslutet hastades fram utan att svenska folket fick säga sin mening. Försvarsledningen och regeringen verkar helt enkelt av rädsla för allmänhetens reaktioner ha velat tysta ned frågan.

Tystnaden från regeringshåll har fortsatt även efter det att det slutliga beslutet togs. Vad som nu inte diskuteras öppet är vad som händer med den svenska FN-styrkan i händelse av en större truppinsats från NATO:s och därmed USA:s sida.

Den redan pågående luftövervakningen över Bosnien liksom flottblockaden mot Restjugoslavien genomförs av NATO. Mycket talar för att Förenta staterna som villkor för ett ingripande av marktrupp anger att även dessa skall stå under NATO-befäl, om än med FN-emblem på fordon och kläder. Detta skulle ställa den svenska FN-styrkan under helt nya förutsättningar. Den nordiska bataljonen, i vilken den svenska styrkan ingår, måste i en sådan situation rimligtvis samordnas med den mycket större NATO-styrkan. I

praktiken innebär detta att svenska soldater kommer att lyda direkt under NATO.

Som alla vet är Sverige, efter beslut i riksdagen, en militärt alliansfri stat, även om delar av regeringen gärna skulle se att det förhöll sig på annat sätt. Ett svenskt deltagande i militära operationer som i praktiken leds av NATO är således totalt oförenligt med den av riksdagen fastställda utrikes- och säkerhetspolitiken.

Mot denna bakgrund vill jag fråga utrikesministern:

1. Varför fick inte riksdagen fatta det slutliga beslutet om att sända en FN-styrka till Tuzla-området när beslutet har sådana allvarliga konsekvenser för svensk utrikes- och säkerhetspolitik?
2. Vilken ställning skall den svenska styrkan ha om USA beslutar om en större truppinsats och ställer som villkor att trupperna står under NATO-befäl?

1993/94:26 av *Hans Göran Franck* (s) till socialministern om åtgärder för att förhindra vräkningar:

Antalet vräkningar ökar i snabb takt. Under 1991 och 1992 verkställdes drygt 6 000 vräkningar respektive år, vilket skall jämföras med 5 000 vräkningar 1990. Allt tyder nu på att antalet vräkningar innevarande år kommer att passera 8 000.

I en nyligen presenterad forskningsrapport, "Vräkt i laga ordning" av Janne Flyghed och Sten-Åke Stenberg från Institutet för Social Forskning, har vräkningarnas orsaker och konsekvenser undersökts. Projektet har initierats av Socialdepartementet och Konsumentverket.

I rapporten beskrivs bl.a. vissa av de förändringar av hyreslagen som genomfördes den 1 juli 1993 och som inriktades just på att minska antalet vräkningar som haft sin orsak i bristande hyresbetalningar. Forskarna konstaterar att den förändringen kommer att ha mycket liten betydelse för antalet vräkningar. Förändringarna av förverkande- respektive återvinningsfristen ger hyreslagen ett mänskligare ansikte, men någon återhållande effekt på vräkningsfrekvensen kommer de knappast att ha.

I stället är det de ekonomiska faktorerna som har betydelse för antalet vräkningar. I takt med att ekonomin försämrats har antalet vräkningar skjutit i höjden. Den allra viktigaste förklaringen återfinns sannolikt i de stora hyreshöjningarna. Den största höjningen genomfördes 1991, då effekten av skattereformen slog igenom. Detta skulle kompenseras med en utökning av bostadsbidragen. Men få av de vräkta har utnyttjat sin rätt till bostadsbidrag, ofta har de inte ens sökt. Detta tyder på att informationen om rätten till denna kompensation inte nått fram till den grupp som varit i störst behov av den.

Socialtjänsten måste ta ett större ansvar för att informera om rätten till bidrag för att förebygga att enskilda hushåll hamnar i situationer när vräkning inte kan undvikas. De bestämmelser som finns i hyreslagen, om att socialtjänsten alltid måste underrättas om förestående vräkningar för att kunna bistå den enskilde, tycks inte ha haft avsedd effekt. Många hushåll

vräks i onödan på grund av att man inte fått hjälp att reda ut de ekonomiska bekymren.

Prot. 1993/94:8
15 oktober 1993

Med anledning av ovanstående vill jag till socialminister Bengt Westerberg ställa följande frågor:

1. Vad vill socialministern göra för att förhindra vräkningar av hushåll som råkat ut för tillfälliga ekonomiska svårigheter?
2. Ämnar statsrådet ta något initiativ för att förmå socialtjänsten att fungera bättre när det gäller att bistå den enskilde med råd och stöd för att förhindra att vräkningar fullföljs, ofta i onödan?

den 15 oktober

1993/94:27 av *Birgitta Dahl* (s) till finansministern om finansieringen av ett vårdnadsbidrag:

Av den offentliga debatten och uttalanden av enskilda statsråd har man fått intrycket att det är drygt 2 miljarder kronor som återstår att finansiera av de 6 miljarder kronor som regeringen beräknat att vårdnadsbidraget skall kosta. Detta är i sig utomordentligt allvarligt mot bakgrund av det stora budgetunderskottet och den ekonomiska kris landet befinner sig i.

Men det rör sig i själva verket om minst 5,4 miljarder kronor i ökat budgetunderskott för staten. Det framgår av beräkningar som den av regeringen tillsatta arbetsgruppen om vårdnadsbidraget redovisar i sin rapport. De 3,4 miljarder kronor som beräknas tas ut genom höjda skatter och barnomsorgsavgifter tillfaller i sin helhet kommunerna och bidrar inte till att täcka statens kostnader.

Socialminister Bengt Westerberg har uttalat att vårdnadsbidraget inte skall finansieras genom försämringar av barnomsorgen och föräldraförsäkringen.

Mot bakgrund av detta vill jag fråga finansminister Anne Wibble:

1. Kan finansministern bekräfta att kostnaden för staten för vårdnadsbidraget blir minst 5,4 miljarder kronor?
2. Kan finansministern bekräfta att kostnaderna för vårdnadsbidraget inte skall finansieras genom försämringar av föräldraförsäkringen eller barnomsorgen?
3. Hur skall vårdnadsbidraget finansieras?

9 § Anmälan om frågor

Anmälades att följande frågor framställdes

den 14 oktober

1993/94:51 av *Inger Lundberg* (s) till statsrådet Bo Lundgren om kostnaderna för den enskilde vid exekutiv försäljning av fastighet:

Regeringen införde den 19 november 1992 en förordning om nya avgifter

vid kronofogdemyndigheterna. Beslutet innebär mycket kraftiga höjningar av avgifterna vid försäljning av en normal villa.

Medan fastighetsmäklarna har baserat sina försäljningskostnader på det faktiska försäljningspriset på en villa, baserar kronofogden sina på ett teoretiskt pris – det s.k. marknadsvärdet.

I dagens ansträngda läge på fastighetsmarknaden är det mer vanligt än ovanligt att priset vid en exekutiv försäljning kraftigt understiger värderingen av fastigheten.

Den familj – ofta unga familjer, som drabbats av arbetslöshet och höjda levnadskostnader – som får sin villa såld exekutivt går ofta ur affären med en stor kvarstående skuld. Till den kommer en betydande kostnad för själva försäljningen. Så uppgår t.ex. kostnaden för försäljning av en villa såld för 400 000 kr, men värderad till 750 000 kr, efter regeringens beslut till 31 000 kr.

Är statsrådet beredd att ta initiativ till en översyn av kostnaderna för den enskilde vid exekutiva försäljningar av fastigheter?

1993/94:52 av Björn von der Esch (m) till kulturministern om närradiostationernas möjligheter att sända nyhetssammandrag:

Vår radiolagstiftning betecknades i denna kammare för ett halvår sedan som den mest liberala i världen.

Icke desto mindre har ett antal närradiostationer givits vitesföreläggande på 50 000 kr om de fortsätter sända TT:s nyhetssammandrag, 2 minuter.

Det är en inskränkning av såväl informations- som yttrandefriheten som torde vara unik i den fria världen.

Finner statsrådet anledning att vidtaga någon åtgärd till följd av det inträffade?

1993/94:53 av Birgit Henriksson (m) till justitieministern om åtgärder för att säkra tillgången på polishundar:

Polisen lider brist på välutbildade polishundar inom flera olika verksamheter. En orsak är de besparingar som lagts ut på polisområdet, en annan den försening av hundinköp som en internutredning har förorsakat. Man har under många år haft kontrakt på ca 50 hundar per år från hundskolan. Under det nu gångna budgetåret har dock endast en handfull hundar inköpts. Hundskolan varslar nu tio fast anställda och två vikarier. Inom en snar framtid kommer skolan kanske att vara utslagen om man inte kan finna avnämare till de under stor möda och med hård gallring framtagna valpar som är avsedda att bli polishundar av olika slag.

Flera organisationer behöver hundar, dock kräver man olika kompetenser av hundarna. Det är polisen som ställt de höga krav som lett till dagens höga kostnader. Genom att avbryta de regelbundna inköpen riskerar man att hela den framgångsrika aveln varit förgäves.

Vilka åtgärder är statsrådet beredd att vidta för att i framtiden säkra tillgången på polishundar?

1993/94:54 av *Birgit Henriksson* (m) till socialministern om polisens bedömning av omhändertagna personers behov av vård:

Prot. 1993/94:8
15 oktober 1993

Många personer som tas om hand av polisen och som placeras i s.k. fyllerierceller är så redlöst berusade att de varken kan eller vill ta vara på sig själva. Det händer även att polisen får ta hand om någon som anmälts redlöst berusad, men som i själva verket drabbats akut av sjukdom. För en polis är det svårt att avgöra om det är "en vanlig fylla", ett djupare missbruk, kanske blandning av tabletter och sprit eller om omhändertagandet avser en diabetiker med komasytom.

Många tragedier skulle kunna undvikas om polisen alltid, när man omhändertar någon som inte kan ta vara på sig själv, direkt kan köra till närmaste sjukhus.

Vilka åtgärder är statsrådet beredd att överväga för att tillse att personer som omhändertas av polisen får adekvat vård?

1993/94:55 av *Gunnar Thollander* (s) till justitieministern om resurserna till polisväsendet i Uppsala län:

Uppsala län, med landets fjärde stad, borde resursmässigt befinna sig betydligt närmare storstadsregionernas position, eller i vart fall riksgenomsnittet, än i den resursmässiga bottenposition som länet nu placerats på. Av Rikspolisstyrelsens årsredovisning framgår att endast sju län har en lägre resurs per invånare till sitt förfogande än Uppsala. Medan riksgenomsnittet är 942 kr per invånare, för Stockholms län 1 442 kr per invånare, för polismyndigheten i Stockholm 2 432 kr per invånare, är motsvarande resurssiffror för Uppsala län 701 kr per invånare.

Är justitieministern beredd att vid årets budgetbehandling föreslå sådana ökade resurser till polisväsendet i Uppsala län att denna snedfördelning rättas till?

1993/94:56 av *Per-Richard Molén* (m) till justitieministern om polisens utnyttjande av hundar för bevakningsuppdrag:

Av TV-reportagen från de svåra kravallerna i Göteborg den 8 och 9 oktober 1993 kunde noteras att polisen mycket sparsamt använde hundar för att återställa ordningen.

Likaså ser man vanligtvis två patrullerande poliser i stället för en polis och en hund ute i bostadsdistrikten.

Med anledning härav vill jag ställa följande fråga till justitieministern:

Har statsrådet gjort sig underrättad om anledningarna till att polisen i mindre utsträckning än tidigare utnyttjar hundar för sina bevakningsuppdrag?

1993/94:57 av *My Persson* (m) till justitieministern om polisingripanden vid demonstrationer m.m.:

Fyra lindrigt skadade polismän samt skadegörelse för hundratusentals kronor blev facit efter en av polisen sanktionerad demonstration i Göteborg

förliden vecka. Trots civila spanares larm om att demonstranterna var beväpnade med gatstenar, järnrör och flaskor ingrep inte polisen förrän kravalerna var ett faktum.

Orsaken till att polisen allt oftare undviker preventiva ingripanden tillskrivs bl.a. rädslan för att utsättas för JO-kritik, som skett i ett antal tidigare fall. Detta är inte tillfredsställande och kan bl.a. ge upphov till att yttrande- och mötesfriheten än mer sätts under debatt.

Vilka åtgärder avser justitieministern vidtaga för att åstadkomma en bättre samsyn mellan ordningsmakten och JO vad gäller preventiva ingripanden i samband med demonstrationer?

den 15 oktober

1993/94:58 av *Kenneth Attefors* (nyd) till statsrådet Reidunn Laurén om granskning av journalisters bakgrund m.m.:

Jag har fått minst två samtal från trovärdiga källor som påpekat att vissa journalister inte har speciellt rent mjöl i påsen men ändå har mage att granska och kritisera andra människor i samhället. Ett ärende som nyligen nått offentligheten gäller en journalist och dennes dubbelmoral och bristande etik. Journalisten som själv hade ett stort aktieinnehav i S E-Banken skrev om banken på ett sådant sätt att det inte kan uteslutas att börsvärdet därigenom drevs upp.

Ett annat fall gäller en pressfotograf som är misstänkt för uppvigling i syfte att få bra bilder. Helt uppenbart klarar inte mediabranschen sin självsanering. Det kanske borde finnas fler lagar som gör att det svenska folket får möjlighet att granska journalisters bakgrund och förhållande. Alla anser ju att media utgör den tredje statsmakten och att den har en mycket viktig roll att fylla i samhällsdebatten. Det anser även jag. Min fråga blir:

Ämnar statsrådet föreslå en lag som ger staten möjlighet att speciellt granska mediabranschens insideraffärer?

1993/94:59 av *Karl-Erik Persson* (v) till miljöministern om deklaration av innehåll i blyfri bensin:

Allt fler rapporter visar att de som arbetar med blyfri bensin drabbas av olika slags besvär: svullna händer, huvudvärk, ögonbesvär, balansrubbingar m.fl. symptom på påverkan av organiska gifter.

Orsaken till dessa besvär är oklar. Det beror bl.a. på att berörda myndigheter inte vet vilka kemikalier – ofta tillsatser – den blyfria bensinen innehåller, eftersom oljeproducenterna håller detta hemligt av företagsekonomiska skäl.

Dessa tillsatserns effekter på den yttre miljön är naturligtvis också okända. Jag vill därför fråga miljöministern:

Kommer regeringen att vidta åtgärder som gör att innehåll i blyfri bensin kan deklarerat och bli offentligt?

Den lagstiftande församlingen i Peru har godkänt ett förslag att införa dödsstraff i fredstid för landsförräderi och terrorism. En folkomröstning om dödsstraffets införande kommer att äga rum den 31 oktober. Dödsstraff är ett omänskligt straff som strider mot den mest grundläggande rättigheten: livet. Dödsstraff står i motsättning till principen om att straffet skall syfta till den dömdes återanpassning. Dödsstraff är slutgiltigt – en felaktig dom kan inte rättas. Införande av dödsstraff i Peru skulle få särskilt förödande konsekvenser eftersom hela rättssystemet redan ligger i ruiner efter president Fujimoris åtgärder i samband med kuppen i april 1992.

Jag vill därför fråga statsrådet:

På vilket sätt agerar den svenska regeringen för att ge uttryck för sitt avståndstagande från dödsstraffets införande i Peru?

1993/94:61 av Sylvia Lindgren (s) till justitieministern om tillsynen över bevakningsföretag:

Bevakningsbranschens expansion kan ses som ett uttryck för att otryggheten och kriminaliteten har ökat i samhället. Det är därför oerhört viktigt att invånarna i samhället kan känna trygghet och tillit till såväl polis som de olika väktarföretagen.

Den senaste tiden har vi kunnat ta del av skrämmande uppgifter om bl.a. ett väktarföretag, Concelia AB, där var sjätte anställd på bevakningsföretaget är kriminellt belastad.

För att bevakningsbranschens trovärdighet skall kunna befästas kan det därför vara på sin plats med en översyn av de rutiner som råder för denna bransch. Är det t.ex. för lätt att starta bevakningsföretag, har tillsynsmyndigheten tillräckliga resurser? Detta är frågeställningar som uppkommer med anledning av det aktuella fallet.

Ämnar statsrådet vidtaga några direkta åtgärder för att komma till rätta med ovan nämnda problem?

1993/94:62 av Kristina Svensson (s) till statsrådet Alf Svensson om biståndet till Angola:

För ett år sedan gick folket i Angola till val. Efter 16 års inbördeskrig hoppades man att freden skulle få en möjlighet. Fredsdrömmen förbyttes i mardröm. De få mediareportage som når ut talar om en desperat kamp för livet där man slåss om varje majsörn. Kriget i Angola har ingen CNN-närvaro och är därför föga uppmärksammat i media. Folket i Angola svälter. Antalet föräldralösa barn ökar ständigt. På sjukhusen trängs minskade. I striderna dödas tusentals. Angola är ett av Sveriges programländer.

Vilka åtgärder planerar den svenska regeringen för att snabbt bistå folket i Angola?

1993/94:63 av *Sylvia Lindgren* (s) till arbetsmarknadsministern om det statliga stödet vid flyttning av företag:

I september månad var 78 000 personer arbetslösa i Stockholms län.

I Länsarbetsnämndens prognos spås att antalet arbetslösa kommer att vara 94 000 personer om ett år, alltså i september 1994.

Det som också utmärker Stockholms län, förutom den höga arbetslösheten, är det stora antalet varsel inom tjänstesektorn. Tre av fyra varsel kommer från tjänstesektorn, vart tionde från tillverkningsindustrin.

Trots det bekymmersamma läget kan vi läsa i pressen att statliga stöd beviljas för att flytta verksamheter från Stockholm till andra delar av landet.

Avser regeringen att vidta några åtgärder beträffande statligt stöd vid flyttning av företag när det inte handlar om nyetablering?

1993/94:64 av *Ingrid Hemmingsson* (m) till statsrådet Bo Lundgren om momsbefrielse vid alternativmedicinsk behandling:

Med anledning av bl.a. min motion om momsbefrielse vid alternativmedicinsk behandling har skatteutskottet i sitt betänkande 1992/93:SkU26 uttalat att beredning av frågan om momsundantag för alternativmedicinsk behandling bör ske med inriktning på att riksdagen så snart som möjligt skall kunna ta ställning till ett förslag från regeringen om ett sådant momsundantag. Riksdagen har med anledning härav beslutat att ge regeringen till känna vad som utskottet anför.

Jag kan konstatera att en majoritet av de i regeringen ingående partierna före valet klart uttalat att denna form av behandling skall momsbefrias.

Det framgår inte av propositionsförteckningen om regeringen avser att återkomma till riksdagen i höst med förslag till momsbefrielse för alternativmedicinsk behandling.

När avser statsrådet fullgöra riksdagens beställning?

1993/94:65 av *Hans Stenberg* (s) till kommunikationsministern om nattågstrafiken mellan Sundsvall och Göteborg:

Väl fungerande kommunikationer är en grundförutsättning för ett väl fungerande näringsliv.

SJ har i de senaste årens tågplaner genomfört en försämring av tågtrafiken på Sundsvall genom färre turer och i vissa fall längre restider. Den 15 augusti i år drogs kvällståget mellan Sundsvall och Stockholm in. Sista turen går nu 15.40. Direkttåget med nattåg till Göteborg är också indraget.

Försämringarna i kommunikationerna begränsar kraftigt möjligheterna att utveckla näringslivet i regionen och står i skarp kontrast mot regeringens uttalanden om att utveckla kommunikationerna.

Min fråga till kommunikationsministern blir därför:

Har kommunikationsministern för avsikt att vidta några åtgärder för att trygga nattågstrafiken mellan Sundsvall och Göteborg?

För ett år sedan frågade jag statsrådet om regeringen avsåg ta några initiativ för att påtala förföljelserna och övergreppen mot assyrierna i sydöstra Turkiet. Sedan dess har förföljelserna av denna folkgrupp fortsatt med oförminskad styrka med våld av olika slag. Mänskliga rättigheter sitter trångt i denna del av Turkiet.

Min fråga till statsrådet Alf Svensson:

Har regeringen sedan dess tagit upp frågan om assyriernas/syrianernas situation och brotten mot de mänskliga rättigheterna i internationella kontakter och överläggningar?

10 § Kammaren åtskildes kl. 17.22.

Förhandlingarna leddes

av tredje vice talmannen från sammanträdets början t.o.m. 6 § anf. 49 (delvis),

av andre vice talmannen därefter t.o.m. anf. 93 (delvis),

av förste vice talmannen därefter t.o.m. anf. 136 (delvis),

av talmannen därefter t.o.m. anf. 153 (delvis),

av förste vice talmannen därefter t.o.m. anf. 163 (delvis) och

av talmannen därefter till sammanträdets slut.

Vid protokollet

ULF CHRISTOFFERSSON

/Barbro Nordström

Innehållsförteckning

Fredagen den 15 oktober

1 § Meddelande om kammarens sammanträden onsdagen den 20 oktober och torsdagen den 21 oktober	1
Tredje vice talmannen	
2 § Anmälan om ny vice ordförande i finansutskottet	1
3 § Avsägelser	1
4 § Anmälan om kompletteringsval till kulturutskottet och näringsutskottet	1
5 § Hänvisning av ärenden till utskott	2
6 § Allmänpolitisk debatt (forts. från prot. 7)	2
<i>EG-frågor</i>	2
Mats Hellström (s)	
Christer Windén (nyd)	
Bengt Hurtig (v)	
Statsrådet Ulf Dinkelspiel (m)	
Göran Lennmarker (m)	
Hadar Cars (fp)	
Pär Granstedt (c)	
Holger Gustafsson (kds)	
Berit Löfstedt (s)	
Carl G Nilsson (m)	
Jordbruksminister Karl Erik Olsson (c)	
Charlotte Cederschiöld (m)	
<i>Utbildnings- och skolfrågor</i>	49
Ewa Hedkvist Petersen (s)	
Statsrådet Beatrice Ask (m)	
Christer Lindblom (fp)	
Christina Linderholm (c)	
Ingrid Näslund (kds)	
Eva Johansson (s)	
Hans Nyhage (m)	
Inger Lundberg (s)	
Tuve Skånberg (kds)	
Birthe Sörestedt (s)	
Kristina Svensson (s)	
<i>Skattepolitik</i>	96
Lars Hedfors (s)	
Peter Kling (nyd)	
Lars Bäckström (v)	
Statsrådet Bo Lundgren (m)	
Kjell Johansson (fp)	
Ivar Franzén (c)	

Harry Staaf (kds)	
Övrigt	120
Håkan Holmberg (fp)	
Margareta Viklund (kds)	
Lennart Rohdin (fp)	
Bertil Persson (m)	
John Bouvin (nyd)	
7 § Bordläggning	128
8 § Anmälan om interpellationer	
1993/94:21 av Marianne Carlström (s) om åtgärder för att minska antalet vräkningar	128
1993/94:22 av Björn Kaaling (s) om avvecklingen av arbetslivsfonderna	129
1993/94:23 av Sten-Ove Sundström (s) om ytterligare reglering av snöskoteråkning	130
1993/94:24 av Bruno Poromaa (s) om åtgärder för att förbättra flyg- och tågförbindelserna mellan Malmfälten och Luleå.	130
1993/94:25 av Gudrun Schyman (v) om den svenska FN-styrkan i Bosnien	131
1993/94:26 av Hans Göran Franck (s) om åtgärder för att förhindra vräkningar	132
1993/94:27 av Birgitta Dahl (s) om finansieringen av ett vårdnadsbidrag.	133
9 § Anmälan om frågor	
1993/94:51 av Inger Lundberg (s) om kostnaderna för den enskilde vid exekutiv försäljning av fastighet	133
1993/94:52 av Björn von der Esch (m) om närradiostationernas möjligheter att sända nyhetssammandrag	134
1993/94:53 av Birgit Henriksson (m) om åtgärder för att säkra tillgången på polishundar.	134
1993/94:54 av Birgit Henriksson (m) om polisens bedömning av omhändertagna personers behov av vård	135
1993/94:55 av Gunnar Thollander (s) om resurserna till polisväsendet i Uppsala län	135
1993/94:56 av Per-Richard Molén (m) om polisens utnyttjande av hundar för bevakningsuppdrag	135
1993/94:57 av My Persson (m) om polisingripanden vid demonstrationer m.m.	135
1993/94:58 av Kenneth Attefors (nyd) om granskning av journalisters bakgrund m.m.	136
1993/94:59 av Karl-Erik Persson (v) om deklaration av innehåll i blyfri bensin.	136
1993/94:60 av Bertil Måbrink (v) om dödsstraffets införande i Peru	137
1993/94:61 av Sylvia Lindgren (s) om tillsynen över bevakningsföretag.	137
1993/94:62 av Kristina Svensson (s) om biståndet till Angola.	137

1993/94:63 av Sylvia Lindgren (s) om det statliga stödet vid flyttning av företag	138
1993/94:64 av Ingrid Hemmingsson (m) om momsbefrielse vid alternativmedicinsk behandling	138
1993/94:65 av Hans Stenberg (s) om nattågstrafiken mellan Sundsvall och Göteborg	138
1993/94:66 av Berndt Ekholm (s) om assyrierna i sydöstra Turkiet	139

